

**T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
2016-YL-080**

ZABİTİN HARB ÇANTASI

**HAZIRLAYAN
Mustafa KAYA**

**TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. Ahmed NAHMEDOV**

AYDIN-2016

T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı Mustafa KAYA tarafından hazırlanan “Zabitin Harb Çantası” başlıklı tez, 27/ 09/2016 tarihinde yapılan savunma sonucunda aşağıda isimleri bulunan jüri üyelerince kabul edilmiştir.

Unvanı, Adı Soyadı	Kurumu	İmzası
Başkan : Prof. Dr. Ahmed NAHMEDOV	ADÜ	
Üye : Doç. Dr. Hasan GÜLTEKİN	ADÜ	
Üye : Yrd. Doç. Dr. Ali ILGIN	İÜ	

Jüri üyeleri tarafından kabul edilen bu Yüksek Lisans Tezi, Enstitü Yönetim Kurulununsayılı kararıyla tarihinde onaylanmıştır.

Prof. Dr. Recep TEKELİ
Enstitü Müdürü

T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

Bu tezde sunulan tüm bilgi ve sonuçların bilimsel yöntemlerle yürütülen gerçek deney ve gözlemler çerçevesinde tarafımdan elde edildiğini, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce, sonuç ve bilgilere bilimsel etik kuralların gereği olarak eksiksiz şekilde uygun atıf yaptığımı ve bunları kaynak göstererek belirttiğimi beyan ederim.

...../...../2016

Mustafa KAYA

ÖZET

ZABİTİN HARB ÇANTASI

Mustafa KAYA

Yüksek Lisans Tezi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ahmed NAHMEDOV

2016, 329 sayfa

Medeniyetlerin ayakta kalmasında ve gelişmesinde en önemli unsurlardan biri askerî güçleridir. Bu yüzden insanların hayatında askerî varlık çağlar boyu önemli bir yer tutmuştur. Tarih sahnesine adlarını kahramanlıkla yazdıran Türklerin asker-millet özelliği, İslam öncesinde “alp” olarak adlandırılan kahraman askerler ve İslamiyet’le beraber de “alperen” adlı serdengeçtilerle temsil edilmiştir. Şehitlik, gazilik gibi kavramların da başka toplumlardan farklı bir önem kazandığı tarihimizde, onlarla ilgili olaylar bir yaşama refleksi olarak nesillerden nesillere aktarılmıştır.

Türk milletinin hayatına bu derece nüfuz eden askerlikle ilgili bugüne kadar çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bu araştırmada esas alınan ve içindeki askerî terimlerin seçildiği kitap, “ilk harp tarihçilerimizden” sayılan Bursalı Mehmet Nihat’ın “Zabitin Harb Çantası” adlı kitabıdır. Çalışmamızın ilk kısmında yazarın eserleri ve kendisi hakkında bilgi verdik. “Zabitin Harb Çantası” adlı metnin transkripsiyonlu çevirimini yaptık. Yazar bu kitapta piyade, süvari, topçu gibi birçok sınıfı ve bunların kullandıkları silahları ayrıntılı olarak ele almış, Alman ordusunda ve bizde geri hizmetleri, çeşitli sınıfların talim ve terbiyesi, harita ve arazi üzerinde tatbikat, tatbikatlarda hakem hizmetleri ve askerî amaçlı geziler hakkında bilgi vermiştir. Alman ordu talimnamesinin gerekli gördüğü yerlerinden çeşitli çeviriler yaparak bunu Türk ordusunun talimnamesi ile karşılaştırmıştır.

Çalışmamızın ikinci kısmında kitapta geçen askerî terimleri tespit edip bunları açıklamaya çalıştık. Ayrıca Türkçe *ateş* kelimesinin Farsça gösterilmesi gibi kaynaklarda yanlış olan bilgileri düzeltmeyi hedefledik.

ANAHTAR SÖZCÜKLER: Mehmed Nihad, Zabitin Harb Çantası, Askerî Terim

ABSTRACT

OFFICER’S MILITARY BAG

Mustafa KAYA

Master’s Thesis, Turkish Philology Department
Thesis Advisor: Assoc. Prof. Dr. Ahmed NAHMEDOV

One of the most important factors in the survival and development of civilization are the military forces. So military presence in the lives of people throughout the ages has occupied an important place. Throughout the history Turkish soldier-nation feature is represented by brave soldiers, named as “Alp” in pre-Islamic team and named as “Alperen” after İslam. In our history, the important concepts such as martydam and veterans, gaininy a different mather from other communities have been passed on through generations as a survival reflex event associated with them.

The military service, penetrated deeply into Turkish people’s culture, has been researched so many times. The book which has been taken as a basic in this study and provides many military terms is the book of “Officer’s Military Bag” by Bursalı Mehmet Nihat, who is considered as one of the “first war historians”. We have given information about the author and his works in the first part of our research. We did the transcription of the text “Officer’s Military Bag”. In this book, the author who studied on logistics in Turkish and German army, military branches like infantry, cavalry, artillery and the weapons used, gave information on teaching and training of various military arms, practice both on map and field, referee services on practices and military expeditions. He compared Turkish army’s field manual with German army’s by making various translations where he thought it was necessary.

In the second part of our research, we tried to find out the military terms that are mentioned in the book and tried to explain them. Also, we aimed to correct some incorrect information in the resources such as the word ateş which is thought as Persian origin whereas it is actually Turkish origin.

KEYWORDS: Mehmed Nihad, Zabitin Harb Çantası, Military Term

ÖN SÖZ

“Zabitin Harb Çantası” adlı eserin transkripsiyonlu olarak çevirimi, bu eserdeki askerî terimlerin tespiti ve incelenmesi çalışmamızın konusunu oluşturmaktadır. Tespit edilen terimler anlamlandırılıp hangi dilden oldukları belirlenmiştir. Askerî terimler üzerinde bazı çalışmalar yapılsa da “asker millet” olarak tarihe geçen Türk milletinin bu konudaki gelişimini gösterecek birçok çalışmanın daha yapılması gerekmektedir. Biz burada Osmanlı’nın son ve yeni kurulan Cumhuriyet’in ilk zamanlarında kullanılan, günümüz terminolojisine de ışık tutan askerî terimleri bilimsel yönden ele alıp inceleyerek bu alandaki çalışmalara katkıda bulunmak istedik. Çünkü Nihal Atsız’ın dediği gibi *Türk devleti yegânedir, değişen sadece isimler ve hanedanlardır*.

Araştırmanın “Giriş” kısmında çalışmanın konusu ve alanı, amacı, çalışmada uygulanan yöntemler, konuyla ilgili yapılmış çalışmalar ve konuya dair incelenen eserlerle ilgili bilgiler bulunmaktadır.

Ele alınan terimlerin anlamlarıyla ilgili doğru bilgiler verebilmek için hem günümüz kaynaklarından yararlanılmış hem de eserin yazıldığı dönemle ilgili mümkün olduğunca çok kaynaktan istifade edilmiştir. Çalışmamızda doğrudan yararlandığımız eserlerin yanı sıra konuyla ilgisi olduğunu düşünerek incelediğimiz fakat alıntı yapmadığımız eserler de kaynakça bölümünde gösterilmiştir.

Türk dilinin birçok alanını ilgilendiren böyle geniş bir araştırma sırasında pek çok eksik ve yanlış olabileceğinin farkındayım. Bununla birlikte kelimelerin anlamlarıyla ilgili olarak tutarlı ve kabul edilebilir açıklamalar yapmaya gayret ettim. Bu çalışma Türk diline ve askerî terminolojiye küçük bir katkı sağlayabilirse bundan mutluluk duyacağım. Çalışmam sırasında desteklerini esirgemeyen Prof. Dr. Ahmed NAHMEDOV Hocama, sürekli yanımda olup sabırla bana yardım eden Doç. Dr. Şahin BARANOĞLU Hocama, yardımları için Arş. Gör. Cihan DOĞAN Hocama ve Fadime DEMİRDÖĞEN Hocama teşekkürü bir borç bilirim.

Mustafa KAYA

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY SAYFASI.....	iii
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİM SAYFASI	v
ÖZET.....	vii
ABSTRACT	ix
ÖN SÖZ	xi
KISALTMALAR DİZİNİ.....	xvii
TRANSKRİPSİYON ALFABESİ	xxi
EKLER DİZİNİ.....	xxiii
GİRİŞ	1
1. ZABİTİN HARB ÇANTASI	12
2. BEŞİNCİ ÜSİM.....	13
2.1. äunÿf-ı Münferide Taèlim-nÀmeleri.....	13
2.1.1. Yirmi Sekizinci Faâıl – PiyÀde (öeyl 19, 20).....	13
2.1.1.1. TeşkilÀt ve techizÀt.....	13
2.1.1.2. PiyÀdenin silÀóları (öeyl 20)	16
2.1.1.3. PiyÀde mübÀrezesi için esÀsÀt.....	18
2.1.1.4. Avcı manàası	29
2.1.1.5. Òafif makineli tüfenk (otomatik) manàası	31
2.1.1.6. PiyÀde ùaúımı.....	32
2.1.1.7. PiyÀde bölüğü.....	35
2.1.1.8. PiyÀde ùaburu.....	38
2.1.1.9. PiyÀde alayı	42
2.1.2. Yirmi Doúuzuncu Faâıl- SùvÀri (öeyl 21).....	44
2.1.2.1. MevÀdd-ı èumÿmiyye	44
2.1.2.2. Atlı bölük	45
2.1.2.3. SùvÀri makineli tüfenk ùaúımı	53

2.1.2.4. SüvÀri alayı.....	54
3. ALTINCI ÚISIM.....	61
3.1. Otuzuncu Faãıl	61
3.1.1. Birinci BÀb - Geri ÒidemÀtı (Alman EsÀsÀtına Göre) (öeyl 22 A).....	61
3.1.1.1. MevÀdd-ı eümÿmiyye.....	61
3.1.1.2. Demir yoluyla ikmÀl.....	62
3.1.1.3. äoñ inzÀl istasyonundan úùaeÀta naúliyyÀt	62
3.1.1.4. Aàrlıúlar	63
3.1.1.5. Òafif úollar	65
3.1.1.6. İkmÀl cüzé-i tÀmmları	66
3.1.1.7. Ceb-òÀne ve yaúın muóÀrebe vesÀéiúi ikmÀli.....	69
3.1.1.8. İeÀşe.....	72
3.1.1.9. Òidmet-i äíóóıyye.....	76
3.1.1.10. Òidmet-i bayùariyye.....	80
3.1.1.11. BÀr-gir ikmÀli	81
3.1.1.12. MevÀdd-ı müstehleke-i fenniyye ikmÀli.....	81
3.1.1.13. SilÀó ve edevÀt ikmÀli	82
3.1.1.14. ÜserÀ naúli.....	82
3.1.2. İkinci BÀb - Bizde Geri ÒidemÀtı (öeyl 22 b).....	84
3.1.2.1. MevÀdd-ı eümÿmiyye.....	84
3.1.2.2. ÓarekÀt mınùúasında geri òidemÀtı.....	85
3.1.2.3. Menzil mınùúasında geri òidemÀtı	93
3.1.2.4. İeÀşe.....	98
3.1.2.5. ÒidemÀt-ı äíóóıyye.....	109
3.1.2.6. Ceb-òÀne ikmÀli	114
4. YEDİNCİ ÚISIM	121
4.1. Otuz Birinci Faãıl - Taèlím ve Terbiye	121
4.1.1. MevÀdd-ı eümÿmiyye.....	121

4.1.2. Piyâde ve makineli tüfenk.....	122
4.1.3. Süvâri	125
4.1.4. Üopcu	126
4.1.5. Muòâbere	127
4.1.6. Şimendüfer	127
4.1.7. Naúliyye	128
4.1.8. Ünferanslar	128
4.1.9. Òariúa üzerinde taùbiúât ve óarb oyunu	129
4.1.10. Arâøi üzerinde taùbiúât.....	130
4.1.11. Manevralar (öeyl 23).....	130
4.1.12. Tenúid	131
4.1.13. Seyâóatler.....	132
4.1.14. Baèøi èumými niúâù naðar.....	132
4.2. Otuz İkinci Faıl - Óakem Òidmeti.....	135
4.2.1. Mevâdd-ı èUmýmiyye	135
4.2.2. Óakemiñ âýret-i faèâliyyeti.....	137
4.2.3. Taèarruøuñ óúúm ve taúdiri	140
4.2.4. Müdâfaeanıñ óükm ve taúdiri	141
4.2.5. Eslióa teéâirâtı.....	142
5. ASKERÎ TERİMLER	148
TARTIŞMA VE SONUÇ.....	310
KAYNAKLAR	315
EKLER.....	323
ÖZGEÇMİŞ	329

KISALTMALAR DİZİNİ

ağ. m.t.	: Ağır makineli tüfek
Alm.	: Almanca
a.m.t.	: Ağır makineli tüfek
Ar.	: Arapça
As.	: Asker, askerî, askerlik
bk.	: Bakınız
bs.	: Baskı, basım
c.	: Cilt
cm	: Santimetre
çev.	: Çeviren
Der.	: Derneği
Derg.	: Dergisi
Dr.	: Doktor
EAT	: Eski Anadolu Türkçesi
Eğt.	: Eğitim
ETÜ	: Eski Türkçe
Far.	: Farsça
Fr.	: Fransızca
Gnkur.	: Genelkurmay
h.	: Hafif
h.m.t.	: Hafif makineli tüfek
ilh.	: İlâ âhir
İt.	: İtalyanca
K. / k.	: Komutan
kg	: Kilogram

KK	: Kara Kuvvetleri
KKEK	: Kara Kuvvetleri El Kitabı
KKK	: Kara Kuvvetleri Komutanlığı
KKM	: Kara Kuvvetleri Muhtırası
KKT	: Kara Kuvvetleri Talimnamesi
KKY	: Kara Kuvvetleri Yönergesi
KKYY	: Kara Kuvvetleri Yardımcı Yayını
km	: Kilometre
Kur.	: Kurmay
m	: Metre
Mac.	: Macarca
Mak. Tab.	: Makineli tabanca
Mak. Tf.	: Makineli tüfek
mm	: Milimetre
Moğ.	: Moğolca
MÖ	: Milattan önce
Mrk.	: Merkez
MSB	: Millî Savunma Bakanlığı
MT	: Müşterek Talimname
M.t./m.t.	: Makineli tüfek
Onb.	: Onbaşı
P.Tf.	: Piyade tüfeği
Rum.	: Rumca
s.	: Sayfa
T.	: Türkçe
ţ.	: Top, topu

Tab.	: Tabanca
TDK	: Türk Dil Kurumu
TS	: Türkçe Sözlük
TSK	: Türk Silahlı Kuvvetleri
Uçs. Mak. Tf.	: Uçaksavar Makineli tüfeği
vb.	: Ve başkası, ve başkaları, ve benzeri, ve benzerleri, ve bunun gibi
vd.	: Ve devamı, ve diğerleri
Vet.	: Veteriner
vs.	: Vesaire
Yay.	: Yayını, yayınları

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

پ : P/p	ب : B/b	ء : ʾ
ج : C/c	ٹ : Ṭ/ṭ	ت : T/t
خ : Ḥ/h	ح : Ḥ/h	چ : Ç/ç
ر : R/r	ذ : Z/z	د : D/d
س : S/s	ژ : J/j	ز : Z/z
ض : Ḍ ḍ/Ẓ ẓ	ص : Ṣ/ṣ	ش : Ş/ş
ع : ʿ	ظ : Ẓ/ẓ	ط : Ṭ/t
ق : Q/q	ف : F/f	غ : Ğ/ğ
ل : L/l	ك : Ñ/ñ	ك : K/k
و : V/v	ن : N/n	م : M/m
	ی : Y/y	ھ : H/h

EKLER DİZİNİ

Ek 1. Bursalı Mehmet Nihat Bey'in Balkan Harbi - Trakya Seferi eserinin 1. cildinde basılmış fotoğrafı, İstanbul 1924.....	323
Ek. 2. Bursalı Mehmet Nihat Bey yarıbay rütbesinde, İzmir 1926.....	324
Ek 3. Bursalı Mehmet Nihat Bey, eşi Sıdıka Hanım (Kirizman) ve oğlu Orhan (Kirizman) ile, İstanbul 1914.....	325
Ek 4. Bursalı Mehmet Nihat Bey (ay yıldızlı), Mustafa Kemal Atatürk ile birlikte	326
Ek 5. Bursalı Yarıbay Mehmet Nihat Bey (ay yıldızlı) ve Kurtuluş Savaşı'nda Büyük Taarruz'a katılan subaylar 1922	327

GİRİŞ

Tarih boyunca insanlar keşif, ticaret, savaş gibi nedenlerle sürekli etkileşim halinde olmuş ve bu etkileşim kullanılan araç gereçlerden tüketilen malzemelere, silahlardan yaşam şekillerine kadar birçok alanda kendini göstermiştir. İnsanların gerek göçebe olarak gerekse yerleşik düzende yaşarken verdikleri var olma mücadeleleri, yaşamlarına yeni nesnelerle birlikte yeni kavramların girmesini sağlamıştır. Özellikle askerî alandaki gelişme ve uygulamalar; hayatta kalma mücadelesi veren ya da gelişmek, ilerlemek, refaha ermek isteyen toplumların rehberi olmuştur. Günümüzde bile birçok bilimsel buluşun temelinde askerî amaçların yattığı yadsınamaz bir gerçektir.

Asker millet olarak tarihe geçen Türklerin günümüze kadar çeşitli nedenlerle etkileşime girmedikleri toplum çok azdır. Karşılaştığı her toplumla dil, kültür, inanç gibi birçok alanda ister istemez alışverişte bulunmuş Türklerin günlük konuşma dillerinde bile her devirde bu izleri görmek mümkündür. Dilin canlı yapısı karşılaştığı koşullara uyum sağlamış, yeni kavram ve olgularla kavram haritamız genişlemiş, nesilden nesile aktarılan dağarcığımıza gerek yazılı gerekse şifahi olarak sürekli eklemeler olmuştur ve olmaktadır. Bu eklemeler askerliği kutsal sayan Türk milletinin hafızasında -terminoloji olarak bilmese bile- yaşam alanı bulmuş ve dil yadigârları olarak kuşaktan kuşağa yaşatılmaya devam etmiştir. Biz bu sebeple çalışmamızda bu metnin günümüz alfabesiyle ortaya çıkmasını istedik.

Yaptığımız bu çalışma ileride yapılacak çalışmaların temeline bir çakıl taşı olursa –ki üzerinde çalıştığımız eser çakıl değil köşe taşı durumunda- kendimizi mutlu sayacağız.

Bursalı Mehmet Nihat ve Zabitin Harb Çantası

1886'da Bursa'da doğan Mehmet Nihat Bey, 14 Ocak 1903'te Kara Harp Okuluna girmiş ve 27 Mayıs 1905'te teğmen rütbesiyle mezun olmuştur. Aynı yıl dereceye girmesinden dolayı Harp Akademisinde öğrenim görmeye hak kazanmıştır. Kendisiyle birlikte Harp Akademisinde öğrenim gören sınıfın adı "64. Dönem"dir. Bu dönem harp tarihini ilk kez nazarî ve tatbikî olarak görmüştür. Bursalı Mehmet Nihat Bey, 1905'te Harp Akademisine başlamasına rağmen ancak 1912'de mezun olacaktır. Çünkü dönemindeki siyasi çalkantılar ve savaşlar

nedeniyle 64. Dönem öğrencileri sürekli cephelere gönderilmiştir. Harp Akademisindeki öğrenim hayatı içinde görevlendirildiği yerler şunlardır: 1907'de staj eğitimi için 78. Alay, 2. Tabur, 5. Bölüğe gönderilmiş ardından da birliğiyle birlikte Adana ve havalisinde çıkan isyanları bastırmak için İskenderun ve Bilan'a gitmiştir. 20 Kasım 1910'da 2. Ordu, 78. Alay, 2. Tabur, 1. Bölüğe tayin olmuştur. Bu görev esnasında eşi Ayşe Sıdika Hanım ile evlenmiştir. İstanbul'a tekrar Harp Akademisindeki eğitimine devam etmesi için çağırılmıştır. 1912'de oğlu Orhan doğmuştur. Aynı yıl Harp Akademisi 3. sınıfindayken Trablusgarp Harbi'ne katılmıştır. Dönüşünde ise 26 Eylül 1912'de Balkan Harplerine katılacaktır. Savaş esnasında harp tarihi notlarını yazmaya başlamıştır. Türk ordusundaki eksik ve hataları tarafsız bir gözle objektif olarak kaleme almıştır. 22 Ekim 1913'te Kara Harp Okuluna Harp Tarihi ve Coğrafya öğretmenliği vekilliğine tayin edilmiştir. I. Dünya Harbi başlayınca Çanakkale, Kafkas Cephelerine, İran ve Hanekin harekâtlarına katılmış ve bu harpler esnasında harp tarihi notlarını tutmaya devam etmiştir. 30 Eylül 1918'de Harp Akademileri Müdür Yardımcısı olmuş ve bu görevi esnasında, harp tarihi bilgisinden dolayı Erkân-ı Harbiyenin yeni oluşturduğu 16. Şubeye (Tarih-i Harp) atanmıştır. Bursalı Mehmet Nihat Bey, bu şubenin gerçek anlamda harp tarihi şubesi olması için çok çalışmış, bilgi ve tecrübelerini aktarmıştır. 1918'den itibaren harp tarihi açısından önemli yabancı kaynakları Türkçeye çevirmeye ve tanık olduğu savaşları yazmaya başlamıştır. 10 Kasım 1919'da 16. Şubenin 8. Şubeye dönüştürülmesi ve modern anlamda harp tarihi için arşiv oluşturmak üzere, olaylara ait belge tasnifine başlanmasında etkin rol almıştır. Kurtuluş Savaşı döneminde Mustafa Kemal Paşa'nın emriyle Anadolu'da savaşacak subayları Harp Akademisinde yetiştirmeye devam etmiştir. Yine Mustafa Kemal Paşa'nın emriyle 3 Mayıs 1922'de Anadolu'ya geçerek Büyük Taarruz'a katılmıştır. İstiklal madalyası alan Bursalı Mehmet Nihat Bey, Cumhuriyet döneminde Harp Akademisinde Harp Tarihi öğretmenliğine devam etmiştir. 14 Temmuz 1928'de son görev yeri olan İzmir'de bir görev dönüşü kaza kurşunu ile şehit düşmüştür. Cumhuriyetin ilk harp tarihçisi olan Bursalı Mehmet Nihat Bey, tespit ettiğimiz kadarıyla 39 eser kaleme almıştır. Eserlerinde, katıldığı savaşlarda Türk ve düşman birliklerinin yapmış oldukları taktiksel ve stratejik hataları ayrıntılı bir şekilde inceleyip eserlerini eleştirel, açık ve özgün bir üslupla kaleme almıştır. Bursalı Mehmet Nihat Bey, yaşadığı dönem ve katıldığı savaşlar itibarıyla döneminin koşullarını objektif bir süzgeçle analiz etmesini bilmiş ve kendinden sonra gelecek nesillere büyük eserler bırakarak faydalı olmuştur. Bunun yanında, döneminde tanık olduğu olayları not etmesi itibarı ile Yakın Çağ tarihine

adını altın harflerle yazdırmış ve tarihimizin canlı tanığı olmuştur. Balkan ve I. Dünya Harpleri hakkında bilgi sahibi olmak isteyen araştırmacıların ilgi odağı hâline gelen Bursalı Mehmet Nihat Bey'in neşrettiği eserler harp tarihi açısından büyük önem arz etmektedir. Bursalı Mehmet Nihat Bey, Cumhuriyet tarihinin ilk harp tarihçisi olmasının yanında İstanbul ve Çanakkale'de I. Dünya Harbi (Çanakkale Harbi) ve Balkan Harpleri hakkında ilk harp tarihi konferanslarını vermiştir (Kaya, 2015: 705-741).

Mehmet Nihat Bey *Zabitin Harb Çantası* adlı eserinin mukaddimesinde, her subay için mesleğe ait gerekli bilgileri içeren bir muhtıranın pek çok faydası olacağı kanaatini taşıdığını belirtmektedir. Ayrıca önemli bir tespit yapmaktadır: Almanlarca muhtıralar veya mevcut tercümeler -bunların yazarları kitaplarını kendi milleti ve muhiti için yazmış olduklarından- hiçbir vakit ihtiyacı tam anlamıyla karşılamamaktadır. Bu nedenle kendisi için bir muhtıra defteri tertip ederek öteden beri yanında taşıdığını ve bu defteri Erkân-ı Harp Mektebinde okuduğu derslerden ve aldığı eğitimden yararlanmak suretiyle genişleterek silah arkadaşlarına takdim etme fırsatını beklediğini yazmıştır. Ancak kitabın arzu ettiği şekilde bastıramadığını ve içeriğini de istediği derecede zenginleştiremediğini itiraf etmektedir. Esasen bir muhtıranın ilk baskısında mükemmel olamayacağını, sonraki baskılarda emellerini, silah arkadaşlarından gelecek arzu ve hatırlatmalar dairesinde gerçekleştirebileceğini belirtmiştir (Bacanlı, 2015: 145).

Mehmet Nihat Bey'in Eserleri:

a) Telif Eserleri:

1. Balkan Harbi, 1328-1329 Trakya Seferi, c. 1, Askerî Matbaa, İstanbul, 1924.
2. Balkan Harbi, 1328-1329 Trakya Seferi (Kırk Kilise Muhârebesi), c. 2, Askerî Matbaa, İstanbul, 1924.
3. Balkan Harbi, 1328-1329 Trakya Seferi (Lüleburgaz Meydan Muhârebesi), c. 3, Askerî Matbaa, İstanbul, 1928.
4. Balkan Harbi'nde Çatalca Muhârebesi Konferansı, Askerî Matbaa, İstanbul, 1925.
5. Büyük Harb'de Çanakkale Seferi, İlhami Fevzi Matbaası, İstanbul, 1926.

6. Harb-i Umûmî'de Seddûlbahir Cenup Grupları Muhârebâtı, İstanbul, 1920.
7. Kadro Tatbîkât ve Seyâhatlerinin Tertîb ve İdâresi Hakkında Amelî Muhtıra, Askerî Matbaa, İstanbul, 1925.
8. Trakya'da Osmanlı-Bulgar Muhârebesi, İstanbul, 1919.
9. Meşhur Osmanlı Sefer ve Muhârebelerinde Sevk ve İdâre, İstanbul, basıldığı tarih tespit edilememiştir.
10. 13'üncü Kolordu'nun İran Seferi, Askerî Matbaa, İstanbul, 1920.
11. İstiklâl Seferleri, Askerî Matbaa, İstanbul, basıldığı tarih tespit edilememiştir.
12. Zâbitin Harb Çantası (Kurmaya Subay Muhtırası), Askerî Matbaa, İstanbul, 1925.
13. Kıtaât-ı Cesimenin Tabiyece İstihdâmları Hakkında Muvakkat Tâlimnâme, İstanbul, basıldığı tarih tespit edilememiştir.
14. Atlı Farazî Tatbîkat ve Tatbîkat Seyâhatlerinin Sûret-i Tertib ve İdâresi, İstanbul, basıldığı tarih tespit edilememiştir.
15. "1870-71 Seferi", Erkân-ı Harbiyye Mektebi Külliyyâtı, c. 2, Sayı: 18, İstanbul, 1925.
16. "Irak Cephesi Muhârebâtından", Mecmua-i Askeriyye, Sayı: 15-16, İstanbul, 1 Haziran - 1 Temmuz 1920.
17. "1914'ten 1916'ya Kadar Balkan ve Türkiye'de Büyük Harb", Mecmua-i Askeriyye, Sayı: 95, İstanbul, 1934.

b) Çeşitli Dillerden Çevirdiği Harp Tarihi Eserleri:

18. Büyük Harb, c. 1, (Almancadan çeviri), İstanbul, 1926.
19. Büyük Harb, c. 2, (Almancadan çeviri), İstanbul, 1926.
20. Büyük Harb, c. 3, (Almancadan çeviri), İstanbul, 1926.

21. Büyük Harb, c. 4, (Almancadan çeviri), İstanbul, 1926.
22. Larşer, Binbaşı M., Büyük Harb’de Türk Harbi: Harbin Anasır ve Mukaddemâtı ve Heyet-i Umûmiyyesinin Hulâsası, (Fransızcadan çeviri), c. 1, Askerî Matbaa, İstanbul, 1927.
23. Larşer, Binbaşı M., Büyük Harb’de Türk Harbi: Türk Cephelerindeki Harekât ve Muhâberât, (Fransızcadan çeviri), c. 2, Askerî Matbaa, İstanbul, 1928.
24. Larşer, Binbaşı M., Büyük Harb’de Türk Harbi: Tali Dar-ül-harekâtlar ve Harbin Neticesi, (Fransızcadan çeviri), c. 3, Askerî Matbaa, İstanbul, 1928.
25. Stegeman, Herman, Harb-i Umûmî Tarihi, c. 1, (Almancadan çeviri), Askerî Matbaa, İstanbul, 1918.
26. Stegeman, Herman, Harb-i Umûmî Tarihi, c. 2, (Almancadan çeviri), Askerî Matbaa, İstanbul, 1918.
27. Kol, General, Harb-i Umûmî’nin İzhar ve İdâresinde Alman Erkân-ı Harbiyyesi, (Almancadan çeviri), Askerî Matbaa, İstanbul, basıldığı tarih tespit edilememiştir.
28. Laterzac, Harb-i Umûmî’de Fransız Sefer Planı ve Harbin İlk Ayı, (Fransızcadan çeviri), Askerî Matbaa, İstanbul, basıldığı tarih tespit edilememiştir.
29. Harb-i Umûmî’de General Moltke’nin Mektupları ve Hatırâtı, (Almancadan çeviri), Askerî Matbaa, İstanbul, 1924.
30. Roux-Charleroux, F., Çanakkale Seferi, (Çevirenler: Bnb. Nihat ve Yzb. Asım), Askerî Matbaa, İstanbul, 1921.
31. Napoleon Muhârebâtı, (Fransızcadan çeviri), Askerî Matbaa, İstanbul, basıldığı tarih tespit edilememiştir.
33. Falkenheim, Eric Von, 1914-1916 Senelerinde Alman Başkumandanlığı (General Falkenhayn’ın) Hatırâtı, (Almancadan çeviri), Askerî Matbaa, İstanbul, 1924.
34. Rus-Japon Harbi, Askerî Matbaa, İstanbul, basıldığı tarih tespit edilememiştir.

35. Nicolai Walter, Büyük Harb’de İstihbarat Hizmeti Matbûât ve Efkâr-ı Umûmiyye, Askerî Matbaa, İstanbul, 1925.
36. Nicolai, Walter, Gizli Kuvvetler, Askerî Matbaa, İstanbul, 1925.
37. Joachim, Ritter, Harbi Umûm Tenkidâtı, Askerî Matbaa, İstanbul, 1923.
38. Harb-i Umûmî Silsiler Neşriyatı Liyej ve Namur Kalelerinin Suret-i Zabtı, Askerî Matbaa, İstanbul, basıldığı tarih tespit edilememiştir.
39. Montey, Albay Von, Alman-Avusturya Şark Cebhesi’nde 1914 Yaz Seferi, (Grafik Halinde), Askerî Matbaa, İstanbul, 1930. (Kaya, 2015: 747-750)

Araştırmanın Konusu, Alanı

Bu çalışmanın konusu, *Zabitin Harb Çantası* adlı eserin ilkin transkripsiyonunu yapmak, sonra da eserdeki askerî terimleri tespit ederek bu terimleri anlam ve kökençe değerlendirmektir. Türkler için büyük önem arz eden askerlik, birçok yönden ilgi çekmekte ve askerlikle ilgili terimler de değişik alanlarda çalışan araştırmacılar için önemli bir malzeme niteliği taşımaktadır. Türk toplum hayatındaki farklı kültür etkileşimleri hakkında somut malzemeyi veren dilden hareketle Türk-Osmanlı askerî terminolojisinin incelenmesi, çalışma konumuzun sınırlarını çizmiştir.

Araştırmanın Amacı

Bu tezin ilk amacı eseri günümüz okuruna yeni harflerle sunmaktır. Eserde tespit ettiğimiz askerî terimlerin gelecekte oluşturulacak askerî terimler sözlükleri için leksik birer katkı olması bir diğer amacımızdır.

Araştırmada Uygulanan Yöntemler

Bu araştırmada askerî terimler bir asker ve dilci bakışıyla ele alınmıştır. Terimler anlam ve kökençe incelenmiştir. Her terimle ilgili açıklayıcı bilgi verilmeye çalışılmıştır. Kaynaklarda olmayan terimler bir asker olarak yorumlanmıştır.

Çalışmamızda üzerinde durduğumuz terimler alfabetik düzende ayrı ayrı maddeler hâlinde ele alınmıştır. Terimi oluşturan sözcükler (edat ve bağlaçlar

hariç) köken ve anlam bakımından incelenmiştir. Kaynaklardaki doğru olmayan bilgiler üzerinde açıklamalar verilmiştir.

Metin Çevriminde ve Terimlerin Oluşturulmasında İzlenilen Yol

Sayfa numaraları koyu köşeli parantezle, satır numaraları normal parantezle gösterilmiştir. Çok satır olduğundan karışıklığa meydan vermemek için satır numaraları beş (5) ve beşin katları (5, 10, 15, 20) olarak gösterilmiştir. İlk satır belli olduğundan bu satırlara (1) yazılmamıştır. Terimlerin geçtiği yerler de bu gruplamaya uygun olarak verilmiştir. Terim beşinci satırdan önce kullanılmışsa terimin geçtiği kısım boş bırakılmış, hem beşinci satırdan önce kullanılmışsa hem de aynı sayfada beşinci satırdan sonra kullanılmışsa sadece beşinci satırdan sonra kullanılan bölüm gösterilmiştir: *aktarma mahalli* (80/5-10, 99), *açık mevzi* (205, 208/20) vb. Terimi oluşturan sözcüklerden olup tek başına kullanılmayan, sadece terimi açıklarken kullanılan söz gruplarında ise böyle bir ayırım yapılmamıştır.

Orijinal metninde parantez içinde parantezle gösterilen ifadelerin baş ve sonundaki parantezler, köşeli parantez olarak değiştirilmiştir.

Parantez içindeki ifadeler cümle biçimindeyse büyük harfle başlanmış ve gerekli noktalama işareti konulmuştur; cümle biçiminde değilse küçük harfle başlanmıştır. Yazarın yaptığı kısaltmalar aynen kalmıştır: *tabur k.*, *a.m.t.*, *h.m.t.*, *tu. k.,ilh. vb.*

Sözcüklerin yazımında Ferit Devellioğlu'nun Osmanlıca Lûgatı esas alınmıştır. Osmanlıca Lûgatı'nda bazı kelimelerde gösterilmeyen ' (ayn) işareti, transkripsiyon yaparken gösterilmiştir: *ma' a-haza vb.*

Metinde bağlaç olarak kullanılan و (vav), *sevk ü idare* vb. kullanımlarda "ü" olarak çevrilmiş (*evlad ü ıyâl* kalıplaşmasında olduğu gibi); *sevk ve idâre eden, tard ve def eylemek* vb. Türkçe bir fiile bağlanan kullanımlarda "ve" olarak çevrilmiştir. Orijinal metin edebî bir metin olmadığından "*Ordumuzun talimnameleri derdest-i tadil ve tecdiddir.*" gibi kullanımlarda ise و (vav)'ın "ve" olarak çevrilmesi uygun görülmüştür.

Metin çevriminde sözcükler aynen yazıldığı gibi alınmıştır: *beglik, bori-zen, diger, düğme, etmemeisycün, görmege, haste, herhangi bir, herkanı bir, hemân, ifası için, peksimâd, togru, vechile, zemân, zemânile vb.*

Yazarın kullandığı cümle yapısı değiştirilmemiş, üç noktayla gösterdiği yerlerde de metnin aslı korunmuştur: “*Harp Çantasının Üçüncü Tab’ının 3. Cüz’üne Mukaddim*”, “*tabur, alay, ... ca toplu olarak kendi kıtasının gerisinde yürür.*” gibi.

Metinde geçen sembol ve işaretler olduğu gibi alınmıştır: «, », *Ib, vb.*

Terimlerin başlıkları metinde geçtiği şekilde transkripsiyonlu olarak alınmış ve terimlerin kullanıldıkları yerler belirtilmiştir. Bu terimlerin açıklamaları ise alındığı kaynaktaki şekliyle verilmiştir.

Metinde farklı yerlerde çoğulları kullanılan terimlerin bu kullanılışları parantez içinde yazılarak iki terimin de aynı anlamda olduğu sadece çoğul olarak kullanıldığı gösterilmiştir: *harekât emri (harekât evâmiri)*, *keşf-i havâ’iyye (keşfiyât-ı havâ’iyye)*, *araba kolu (araba kolları)* vb. Parantez içinde gösterilen ve incelenen bu sözcükler metnin orijinalinde de kullanıldığından istatistiki değerlendirilmeye alınmıştır.

Yazarın bazı yerlerde kısaltarak kullandığı terimlerin yerleri belirtilmiştir: *h.m.t., h.m.t. avcısı* vb. Kısaltmalı kullanımda parantez içerisindeki sözcük aynı olduğundan bunlar istatistiki değerlendirilmeye alınmamıştır.

Aynı olan bazı terimler eserin orijinalinde bazen Osmanlı Türkçesindeki tamlama yapısıyla bazen günümüzde kullanılan tamlama yapısına verilmiştir. Bu kullanım parantez içerisinde belirtilmiştir ve terimlerin iki farklı şekilde de olsa kullanıldıkları sayfa numaraları birlikte verilmiştir: *muhâbere şebekeleri (şebeke-i muhâbere)* vb. Bu sözcükler metnin orijinalinde kullanıldığından istatistiki değerlendirilmeye alınmıştır.

Bazı terimler metinde tek tamlanana bağlanarak verilse de bu terimler açıklanırken tamlamalar ayrı ayrı gösterilmiş ve değerlendirilmiştir: “*sahra ve cebel mermisi*” tamlamasının “*sahra mermisi*” ve “*cebel mermisi*” ya da “*haste-hane, mu’avin haste-hane ve haste vapurları*” tamlamasının “*haste-hane vapurları*”, “*mu’avin haste-hane vapurları*” ve “*haste vapurları*” olarak açıklanması gibi.

Eserde geçen bazı sözcükler günlük dilde terim olarak kullanılmasa da savaş ve askerlikle ilgili söz grubu içinde kullanıldığından bu sözcükler terim

olarak değerlendirilmiş ve açıklanmıştır: “*araba, çadır, çanta, malzeme, otomobil, peksimed, tahmil, tahrib, tayyare, vesait*” vb.

Bazı terimlerin daha iyi anlaşılması için metinde olmayan ama askerî terminolojide kullanılan şekilleri parantez içine eklenmiş ve kökeni gösterilmiştir: *bölük açılacak (komutu), yatık muharrik(li atış)* vb. Bu sözcükler metnin orijinalinde kullanılmadığından istatistiki değerlendirilmeye dâhil edilmemiştir.

Terimi oluşturan sözcük veya sözcüklerin kökenine bakılmış, birleşik sözcüklerden oluşan terimlerin sözcük kökleri ayrı ayrı alınmış, bu terimlerin geçtiği yerler belirtilmiştir.

Söz gruplarından oluşan bazı terimlerin daha iyi anlaşılabilmesi için öncelikle terimi oluşturan sözcükler ayrı ayrı açıklanmış ama bu sözcükler istatistiki değerlendirilmeye dâhil edilmemiştir: “*humbaracı mangası*” teriminden önce “*humbara*” ve “*humbaracı*”nın açıklanması ya da “*borucu*” teriminden önce “*boru*” teriminin açıklanması veya tek başına kullanılmayıp “*yaya cenk*” teriminde geçen “*cenk*” teriminin açıklanması gibi.

Bazı sözcükler birden fazla terim içerisinde geçtiğinden bu sözcükler sadece ilgili terimde alınmış, diğer terimlerde tekrara düşmemek için yeniden açıklanmamış ve yerleri gösterilmemiştir. Bu terimlerin kullanıldığı şekliyle geçen yerleri belirtilmiştir: “*harb, harb* hasta-haneleri, *harb* vergisi, *harbe* hazırlık talimi, erkan-ı *harb*; *hafif* sahra obüsü, *hafif* makineli tüfek, *hafif* piyade eslihası” vb.

Terimi oluşturan sözcüklerin anlamları için öncelikle TDK Türkçe Sözlüğü 2005 baskısı esas alınmış, detaylar için diğer kaynaklardan yararlanılmıştır. Alınan kaynaklar açıklamalardan sonra verilmiştir.

Açıklaması kaynaklarda olmayan ama eserin kendisinde olan bazı terimler bu açıklamalardan yola çıkılarak tanımlanmaya çalışılmış, bunların hangi sayfadan alındığı belirtilmiştir: “(E-16)” gibi.

Eserde geçtiği şekilde günümüz kaynaklarında olmayan terimler ise terimi oluşturan sözcüklerle ilgili askerî ve sivil kaynaklardan yola çıkılarak, bir asker bakış açısıyla değerlendirilmeye çalışılmıştır: “*acemi talimi, açık arazi, alay ihtiyatı*” vb.

Araştırmanın Sınırlandırılması

Bu çalışma *Zabitin Harb Çantası*'ndaki askerî terimler ile sınırlıdır. Terimler anlam ve köken bakımından değerlendirilecektir. Bu çalışmada esas olarak günlük hayatta pek kullanılmayan ama askerî sistemde kullanılmış terimler incelenmiştir. Aynı zamanda terimlerdeki kelime kökleri incelenmiş ve diğer dillerin terimlerdeki oranı değerlendirilmiştir.

Konu ile İlgili Çalışmalar

Bugüne kadar askerî terimler üzerinde çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Süer Eker, *Türk Dil Bilimi Bakımından Tarihî Askerî Terminoloji Modern Dönemde Rütbe ve Birlik Adları* (Eker, 2007) adlı kitabında, modern rütbe ve birlik adlarının neredeyse tamamının, ortalama askerî yazışma dilinin Arapça, Farsça, Batı dilleri ve Türkçe söz varlığından oluşan teribinin dışında, bütünüyle Türkçe kökenlere dayandığını ifade eder ve 36 adet terimin incelenmesine yer verir. Ümit Koç, *XVI. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nde Çavuşluk Teşkilatı* başlıklı çalışmasında (Koç, 2002), Göktürklerden Osmanlı Devleti'ne varıncaya kadar hemen bütün Türk devletlerinde mevcut olan çavuşların, Osmanlı Devleti'nde kurumlaşarak en mükemmel şeklini aldığını belirterek Osmanlı Devleti'ndeki çavuşları Dîvân-ı Hümayûn çavuşları, Kapıkulu Ocağı'nda görevli çavuşlar ve eyalet ve sancak çavuşları olmak üzere üç başlık altında incelemiştir.

Ersin Teres *Karahanlı Türkçesinde Askerlikle İlgili Bazı Terimler Üzerine* (Teres, 2007) adlı makalesinde, Karahanlı Türkçesi metinleri, özellikle, Kutadgu Bilig, Dîvânü Lügati't Türk ve Atabetü'l- Hakayık, Satır Arası Kur'an Tercümesi üzerinde karşılaştırmalı bir çalışma yapmıştır. Yine Ersin Teres'in konuyla ilgili bir başka çalışması da *Orta Türkçede 'Zırh, Kalkan' Anlamı Taşıyan Bazı Sözcükler* (Teres, 2009) adlı makalesidir. Bu makalede Orta Türkçe döneminde zırh ve kalkan anlamı taşıyan bazı sözcükler üzerinde durulmuştur. Ahmet Rasim'in, Mart 1959 tarihli Yeni Tarih Dergisi'nde yayımlanmış *Rütbeler, Lakaplar* adlı bir çalışması vardır. Abdülkadir Donuk'un *Eski Türk Devletlerinde İdâri-Askerî Unvan ve Terimler* (Donuk, 1988) adlı eseri Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı tarafından basılmıştır. Süer Eker'in, *Subay, Astsubay; Er/Erat/Erbaş Terimleri Üzerine* (Eker, 2006a) ve *Sü ve Sü ile Yapılan Tarihî Askerî Terimler Üzerine Disiplinler Arası Bir İnceleme* (Eker, 2006b) adlı iki çalışması daha vardır.

Genelkurmay Başkanlığının Harp Akademileri Basımevi tarafından yayımlanmış, *Müşterek Askerî Terimler Sözlüğü* bulunmaktadır. Hüseyin Hüsnü'nün 1312 tarihli *Kamus-ı Askerî, Fransızca-Türkçe ve Türkçe-Fransızca* adlı eseri vardır. Hilmi Soyaslan'ın *Askerî Terimler Sözlüğü* Harp Akademileri Basımevi tarafından yayımlanmıştır.

TC. Büyük Erkân-ı Harbiye Reisliği tarafından 1935'te yayımlanmış *Rütbe ve Birliklerin Öz Türkçe Karşılıkları* adlı bir çalışma vardır. Süleyman Hikmet Karakuzu'nun 1879'da basılmış *Askerî Terimler* adlı bir kitabı bulunmaktadır.

Ayrıca Ferdi Bülbül'ün 2011'de yayınlanmış "*Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*"ndeki *Askerî Terimler* adlı yüksek lisans tez çalışması da vardır.

1. ZABİTİN HARB ÇANTASI

(Kapak, mukaddim bölümü ve metnin transkripsiyonu)

ŻĀBİTİN ĦARB ÇANTASI

Üçüncü Cüz'ü

Erkân-ı Ħarbiyye-i 'Umûmiyyece tab' etdirilmiştir.

Muħarriri

Erkân-ı Ħarbiyye Kayaḡamı

Bursalı Meħmed Nihād

Metin ħāricinde 6 zeyli vardır.

İstanbul 1341

ĦARB ÇANTASI'NİN ÜÇÜNCÜ TAB'ININ 3. CÜZ'ÜNE MUĞADDİM

Ħarb Çantası'nın üçüncü tab'ı bu cüz' ile şimdilik ħitām buluyor. Ta' līm-nāmelerimiziñ ikmālinden şoñra, o ana kadar (5) tıyulacak, öğrenilecek şeyleri de ihtivā etmek üzre dördüncü cüz'ü de neşr idilecektir. Kitābın hey'et-i 'umûmiyyesi eskiyince dördüncü ve müte'ākıb tab'larını da tertīb ve neşre muvaffağiyetimi 'ināyet-i ħaĖĖdan niyāz iderim.

Kitābın birinci cüz'ü: Teşkilāt, sefer-berlik ve tecemmu', (10) vesā'it-i muvāşala ve nağliyye, vesā'it-i muħābere ve havā'iyye faşılarını ħāvī olarak maṭba'a-i 'askeriyyede tab' idilmiştir; 16 Ėuruş fiātla şatılmağdadır.

Kitābın ikinci cüz'ü: Hey'et-i 'umûmiyyesiyle ta'biyedir; 35 Ėuruş fiātla maṭba'a-i 'askeriyyede şatılmağdadır.

(15) 26 Mart (1)341

Erkân-ı Ħarbiyye Kayaḡamı

Bursalı Meħmed Nihād

2. [1] BEŞİNCİ KISIM

2.1. Şunûf-ı Münferide Ta‘lîm-nâmeleri

Ordumuzuñ ta‘lîm-nâmeleri derdest-i ta‘dîl ve tecdîddir. Şimdilik yalnız piyâde ta‘lîm-nâmesiniñ 1, 2, 5. cüz’leri (5) intişâr etmiş olub ta‘lîm-nâmelerinñ hey’et-i ‘umûmiyyesiniñ ikmâli henüz zemâna muhtâcdır. Binâen-‘aleyh bu kısım yalnız piyâde ta‘lîm-nâmeleriniñ intişâr iden aḳsâmına müstenid “piyâde” faşlı ile Alman süvâri ta‘lîm-nâmesine müstenid “süvâri” faşıllarına inḥişâr etdi. İleride diğere ta‘lîm-nâmelerimizniñ intişârı da in-şâ’-Allah fuşul-ı (10) sâ’ire de yazılarak kitâba zeylen neşir idilecektir.

2.1.1. Yirmi Sekizinci Faşıl – Piyâde (zeyl 19, 20)

2.1.1.1. Teşkilât ve techizât

- 340 ḳadrosuna nazaran bir piyâde bölüğünüñ ta‘lîm ve terbiye nokṭa-i nazarından teşkilâtı şöyledir: [2] Birinci ṭaḳım ikisi otomatik ve birisi avcı olmak üzere üç mangadan, ikinci ve üçüncü ṭaḳımlar yalnız ikişere otomatik mangasından ‘ibâretidir.

- ‘Aynı vechile bir makineli tüfenk bölüğü bir ṭaḳım hâlinde (5) iki tüfenkten mürekkebirdir.

- Bir ṭabur 3 piyâde makineli tüfenk bölüğünden, bir alay 2-3 ṭaburdan tereküb ider.

Efrâd techizâtı:

- Çanta: Dâhilen iki göze ayrılmışdır. Hâricen üst (10) ve iki yan ṭarafındaki üç ḳayışla yağmurluk ve çadır, çantaya bağlanır. Ḳapağıñ ortadaki saṭḥı da beheri iki paket alır, iki fişenk cebi vardır. Çantanıñ üst, alt ve iki yan ṭarafında birer ṭoḳa ve ön çantada bir ḳaravana bağlanması için iki uzunca ḳayış vardır ki bunlar neferden nefere tebdîl şüretiyle (15) ḳaravana bir çantadan diğesine naḳl idilir.

- Aşḳı ḳayışları iki dânedir. Neferiñ arḳasında olduğuna göre şoldaki ḳayışa merbûṭ ḳol altı ḳayışı, çantanıñ o ṭarafda altındaki ṭoḳaya bağlanır ve nefere uydurulur. Ba‘de çanta çıkarılıb ṭaḳılırken bu ḳayış açılmaz. Şol ḳola (20) ṭaḳarak

veyā çıkarılarak kullanılır. Sağ aşkı kayışının kol altı kayışı ucundaki bilezik, çantanın altında vav cihetdeki çengele mahşûşdur, arkaya alınınca takılır. Aşkı kayışları [3] kışaldılmak için çantaya rabt iden vidalar sökülüb kayışlar geri alınır ve sıkışdırılır. Aşkı kayışlarının bizi harāb etmemesiçün çantanın dāhil ve hāricine iki parça kösele konmuşdur. Dāhildeki köselenin üst kenārında iki halka, (5) çadır kazık ve direk torbasıçün olub kayışları vāsıtasıyla torba buraya aşılır.

- Kilim (beglik) yağmurluk içine şarılır, yağmurluklar simit şeklinde çantanın iki yan ve üst tarafına uydurulur. Portatif çadır bezi bunun üzerine yağmurluğu muhāfaza edecek şüretde (10) devrilerek konur.

- Palaşka: Beheri üç fişenklikli iki kütükden ve bir manevra kayışıyla süngülükden ‘ibāretidir. Beher fişenklik dört bağ alır. Kütüklerin arkasında, ortasındaki birer halkaya arka çantasının aşkı kayışındaki çengeller takılır. Çanta (15) sırtda iken kemerin sıkılığı iki kenārdan hafıfçe kaldırıldığı vakit oynayacak şüretde olur.

- Peksimād torbası: Kapaıklı ve üstünde bir kola merbūt çengeli ve uzanub kışalabilir iki kenāra dikili bir aşkı vardır. Dāhilen iki gözlüdür ve kapağı tutdurmak için kayış ve (20) düğmesi vardır. Kapağın üstündeki halka ve kayış köprü, maṭaraya mahşûşdur; sağ kalça gerisinde taşınır ve sağ kenarı hemān kalça arkasında bulunur. Dā’imā palaşka kuşanmadan evvel [4] aşılır. Eger palaşka sıkleti ile çanta sıkleti mütevāzinse çengel boş kalır. Çanta daha ağırsa çengel bel kayışına takılır.

- Maṭara: Bir çengel ve iki kayış vardır. Çengel, peksimād torbasındaki halkadan geçirilir. Sağa şola şallanmaması için (5) kā’ideyi muhīt kayışı düğmeden kırtarub peksimād torbası kapağındaki kayış köprüden geçirilerek dügmelenir.

- Tolak: İçeriden öñe ve dışarıya toğru şarılır.

- Neferin ma’a çamaşır elbise, kapuṭ, karavana, sâc ve yedek çarık, üzerindeki tekmiḻ eşyanın boş olarak sıkleti (10) 22 kilodur. Silāh, ceb-hâne, edevāt-ı istiḥkâmiyye, yedek erzāk, çanta eşyası ve sâ’ire bunun hāricindedir.

Fransız ordusunda piyāde teşkilâtı:

- Bir piyāde alayı birkaç taburla bir sıra hāricī bölüğü hāvidir.

(15) - Bir tabur; bir kumanda grubuyla (tabur erkānı) üç piyāde, bir makineli tüfek bölümünden, bir refākat silāhı takımından (37 milimetrelilik bir top ve hafif bomba topu) terettüb ider.

- Bir piyāde bölümü; harbde dört muhārebe takımı ile bir (20) kumanda takımına (bölük erkānı) mālīkdir. Hāzarda mevcūda göre takım teşkīl edilirse de bir takım lā-aqall zīrdeki muhārebe gruplarını teşkīl etmelidir.

[5] - Bir takım 3 muhārebe grubunu hāvidir.

- Bir muhārebe grubu: Bir mitralyöz mangasıyla (h.m.t.), bir humbaracı (bombacı) mangasını hāvidir ki şüret-i terekkübleri şöyledir:

(5) Grup Kumandanı	Küçük Zābit	Silāhı	Piyāde Tüfengi
Mitralyöz mangası	Bir mangabaşı (onbaşı)		Filinta
	Bir nişancı		H.m.t.
	Bir ceb-hāneci		Tabanca
	3 mu'āvin ceb-hāneci		Filinta
(10) Bir humbaracı mangası	Bir mangabaşı (onbaşı)		Piyāde Tüfengi
	Bir bombacı		Filinta ve Tabanca
	Bir bombacı		Tüfenk
	3 avcı		Piyāde Tüfengi

- Böylece bir bölükde 12 mitralyöz mangası, 12 (15) humbaracı mangası mevcūd olub bunların teslīhāt yekūnu 12 h.m.t. ile 72 tüfenk, 60 filinta, 24 tabancadır.

Ta' līm-nāmemize göre piyāde teşkilâtı:

- Bölük beheri lâ-aqall üç manğa kuvvetinde ve taqrîben müsâvî manğa ‘adedinde üç taqıma ayrılır. Taqımların kuvvetleri üçer (20) manğadan aşağı düşerse bölüğün iki taqıma taqsîmi, üçüncü taqım nokşân qalırsa iskelet hâlinde teşkîli münâsibdir.

- Bir taqım 1-3 h.m.t. manğasıyla lâ-aqall 2 avcı manğasından ‘ibâretidir.

[6] - Avcı manğası kâ‘ ideten manğabaşıyla a‘ zamî 8 avcıdan ‘ibâretidir. Mu‘ ayyen mübâreze vezâ‘ı için başka mevcûdla ve şunûf-ı esliha-i sâ‘ireden de teşkîl idilebilir.

- Bir hafîf m.t. manğası kâ‘ ideten bir manğa qumandanı, (5) 4 ‘aded h.m.t. avcısı ve dört kadar tüfenk avcısından mürekkebirdir. Taqımın manğa ‘adedi 4’den azsa o hâlde tüfenk avcılarının bir kısmı (7 ve 8) iktisâd olunarak diger bir avcı manğası teşkîl olunur. Her tüfenk için ayrıca bir hayvânla bir yedekci verilir.

2.1.1.2. (10) Piyâdenin silâhları (zeyl 20)

Piyâdenin eslihası hafîf ve ağır olarak iki kısımdır:

- Piyâdenin esliha-i hafîfesi: Tüfenk, h.m.t., (otomatik) tabanca, tüfek bombası ve el bombası ile (15) qaşatıra ve emşâli esliha-i cârihadır.

- Piyâdenin ağır eslihası: Ağır m.t., hafîf ve orta bomba topu, piyâde topu [Ayrıca yoksa îcâbında fırka (cebel) topcusundan maḥdûd miqdârda top verilir ve böyle müstaḥdem bataryalara piyâde bataryaları denir.]’dur.

(20) Esliha-i hafîfenin evşâfı:

-Tüfenk: Münferid neferin esâs silâhıdır, endâht ve dürtmekde kullanılır.

[7] - Otomatik: Sür‘at-i endâhtı dolayısıyla müte‘addid tüfenk yerini tutar. İcâbında bir nefer tarafından kullanılabilir. Her arâzide avcılara refâkat ider.

- Tabanca: Yakından mübârezeye elverişlidir.

(5) - El bombası: Yakından mübârezeye maḥşûşdur. Yakından mübâreze ateşli el silâhlarının mütemmimidir. Faqat bunların yerine kâ‘im olamaz. Ḥaşşeten sûtre arkasındaki hedeflere karşı mü‘eşşiridir. Hücûm eşnâsında,

mevzi' tahtirinde, mevaki'-i meskune mübarezelerinde en yakın mesafatda düşmāna karşı bir ateş mangası vücūda (10) getirmekde mü'essir olub parçası ve şiddetli sesi ile maddeten ve ma'nen te'sir ider. Tahribatda taŋlara karşı müdāfa'ada dahi fā'idelidir.

- Tüfek bombası: El bombasının mü'essiridir. Mestūren endāht idilir. Mestūr hedeflere karşı hareket harbinde dahi (15) 150 metreye kadar kabil-i isti'māldir.

- Kaşatura: Kā'ideden tüfege takılı, mevzi' muharebelerinde tüfeksiz de kullanılır.

Ağır eslihanın evşafı:

- Ağır m.t.: Piyādenin en kuvvetli silāhıdır [havāşş-ı (20) balistikkiye]. Mestūren de endāht ider.

- Bomba topu: Menzili dāhilindeki her nev' hedeflere mü'essirdir. Envā'ına göre düz veya dik muharriklidir. Ekseriyyā topcu te'sirini ikmāl iderler.

[8] - Piyāde eslihasının te'sirine şunūf-ı sā'ire tarafından mu'avenet olunur. (Topcu, tayyāre, taŋk, zırlı otomobil bahişlerine mürāca'at.)

Bomba topu:

(5) - Bomba topu ekseriyyetle ağızdan dolar. Namlulu, kuvve-i dāfi'a olarak az miqdarda bārūt haqqı veya tazyīk idilmiş havā kullanarak bi-n-nisbe büyük ve çok miqdarda mevādd-ı infilākiyyeyi hāvī, mermileri yakın ve vaşatī muharebe mesafatı dāhilinde endāht iden silāhlar veya makinelerdir. Hafif, mutavassıt, (10) ağır olarak başlıca üç nev'i vardır. Zırha karşı, tenvir için, gaz atmak, sis neşr etmek için ve muhāberede kullanılan mermi nev'leri de vardır.

Hafif ve mutavassıt bomba toplarının evşafı için (zeyl 20)

- Bomba topu mesāfe-i endāht ne olursa olsun (15) dā'imā 45 derecelik bir zāviye-i irtifā ile endāht idüb mesāfeye göre kuvve-i dāfi'a miqdarı ve tazyīki tahavvül ider. Gündüz duman, gece 'alev neşr etmeleri ve seslerinin azlığı hasebiyle keşf idilmeleri, yerlerinin ta'yin ve mesāhası müşkildir.

- Bomba topu mâhiyyeti i'tibâriyle top olmayub ağ. m.t.ler (20) gibi piyâdeniñ ağır silâhından başka bir şey degildir. Alman ordusunda her alayda bir de bomba topu bölüğü mevcûd olub bunun 2 mutavassıt, 6 hafîf olarak 8 topu vardır.

[9] - Bomba topları, ağır m.t.ler ve piyâde topuyla birlikde bil-cümle muhârebe vaz'ıyyetlerinde piyâdeyi himâye ider ve bi-l-hâşşa mükâvemetli açık veyâ mestûr hedeflere karşı diger silâhların ateşini ikmâl ider. Yakın mesâfâda topcu yerine kâ'im olur veyâ topcu ile (5) teşrîk-i mesâ'î ider.

- Hafîf bomba toplarıyla düz ve dik kavis endâhtları vâsıtalarıyla yalnız dik kavis endâhtı yapılır. Hafîflerin sür'at-i ibtidâ'ıyyesi 120 metre olub düz kavis endâhtında bile mestûr mevzî' den ateş idebilir.

(10) [Tafşîlât için 52 numaralı mecmû'a-i 'askeriyyeniñ (ordumuzda terakkî 'umdeleri) bahş-i maşşûşuna mürâca' at.]

Harb-i 'umûmiyyede eñ basî' ve ibtidâ'î şekilde bu vazîfeyi az çok görebilecek âlât da isti' mâl olunmuşdur.

2.1.1.3. Piyâde mübârezesi için esâsât

(15) - Piyâde, mübâreze netîce-i kat'ıyyeyi istihşâl ider. Şunûf-ı sâ'ireniñ kâffesiniñ muhârebe fa'âliyyetiniñ esâsını piyâdeniñ ihrâz-ı muvaffakıyyet eylesmesini mümkün kılmak ve teshîl etmek ta'yîn ider. Ma'a-hazâ şunûf-ı sâ'ireniñ mu'âveneti noşşân olsa dañi piyâdeniñ ta'lîm ve terbiyece fâ'ıkiyyeti, şecâ'at ve besâleti, hîle ve hud'ası da (20) netîceyi istihşâle yardım ider.

- Bir kıt'ada fikr-i ta'arruz, bunun kıymetiniñ mi'yâr-ı aşlîsidir. Ta'arruz, 'azm ü irâde fâ'ıkiyyetiniñ ve sevķ ü idâre [10] metânetiniñ teşâhürüdür. Haşîma destûr-ı hareket ta'yîni ve kendi kararımızda ser-bestî te'mîn ider. Ta'arruz için 'adeden fâ'ıkiyyet her zemân mu'tlak lâzım degildir. İcrâ kudreti, şahşen hûsn-i mişâl irâ'esi ve başkın tarzı bi-n-nisbe za'îf bir kıt'anıñ bile (5) hattâ yakından mübâreze muvaffakıyyetini te'mîn ider, ferdiñ ve kıt'anıñ iktidâr ve icrâ tefevvukıyla berâber sevķ ü idârede tefevvuk, düşmânıñ 'adedce dañi fazlalığına karşı tevâzün hûşûle getirir.

Ta'arrużda muvaffakıyyet ancak düşmān ve arāzīnīn i'tinā ile keşif ve tedkik, kıta'āt ve şunūf-ı muhtelifeniñ muvāfık şūretde genişliğine (10) ve derinliğine tertīb ve tevcih idilmesine, arāziden haqqıyla istifadeye ve devām üzere irtibatda bulunmak ve müttehiden icrā-yı fi'l ü hareketi kararlaşdırmak sāyesinde vakt ü zemānile ve dā'imā yeñiden kāfī derece ateş himāyesi istiḥşāl kılınmasına mütevaḥḥıftır.

Ta'arruż muvaffak olunca ancak yorgunluğa bakmadan ve emir beklemeden (15) ta'ḳīb, zaferi ikmāl ider.

- Ateş te'sīri ve soñ nefere kadar şebāt ve muḳāvemet, müdāfa' aya mühim bir kuvvet bahş ider. Müdāfa' a ta'arrużdan ziyāde ferāḡati ve fedākārlığı ekseriyyā mücib olur, arāziden a'zamī istifade, ateş şebekemiziñ ḡāyet etrāflı tertibi ile düşmān (20) ta'arrużunu kırmak te'mīn idilir. Müdāfa' a tertibatında sür'at, müdāfa' adan ta'arruża ve tekrār müdāfa' aya geçişde mahāret, hile ve ḥud'a, isti'māl-i tefevvuḳu bahş ider.

[11] Bu tarz hareket, oyalama muḥārebesinde ve ric'atde daḡi müşmirdir. Günlerce ric'at mübārezātı icrāsı daḡi sevk ü idāreniñ zafer için mühim bir vāsıtasıdır.

Mübāreze şekilleri:

(5) - Açılma: Toplarıñ uzaḡdan te'sīri, düşmān tayyāreleri yürüyüşdeki bir kıt'ayı, daha düşmāndan uzaḡda iken yürüyüş cāddesini terk etmege ve yürüyüş yolunu müte'addid kollara taḡsīm ile daha geniş cebheler almağa icbār ider ki buña açılma denir. Bu maḡşadla kıta'āt yek-digerinden yelpāzevārī açılır ve eñ öñdeki (10) aḡsām kā'ideten eñ uzaḡa giderek sür'at te'mīn olunur. Mesāfelerle aralıklar arāzīye, maḡşad-ı muḥārebeye, düşmānıñ tayyāre fa'āliyyetine ve mevcūd sāḡaya nāzaran büyük veya küçük olur. Düşmānıñ keşif kıta'ātına ateş te'sīriñiñ ziyāde olacaḡı da nāzar-ı diḡḡatde tutulur.

(15) Düşmāna ne derece yaḡlaşılsa o nisbetde küçük ve arāzīye uyacak cüz'-i tāmmlara ayrılır. Bu maḡşadla çok def'a ikişerle veya birerle ḡol nıẓāmı ḡullanılır. Faḡaḡ bunlarıñ da yana geniş hedef göstereceḡi düşünülür.

- Yayılma: Eñ ilerideki ḡrublarıñ (manḡa) ateş (20) muḥārebesi icrā için müsā'id şekiller alması demektir ki, eñ geḡ olarak düşmān ateşine muḳābele

etmek lüzûmunda yapılır. Piyâde mübârezesinde alınacak şekiller birinci derecede topçu ve makineli tüfek [12] te'sîrine göredir. Bu te'sîr, müdâfî'î de müte'arrızı da derinliğine ve genişliğine doğru eñ küçük aksâma ayrılmağı icbâr ider. Bu ayrılışda bir kâ'ideye tâbi' kalmaz. Arâziden a'zamî istifâde ile düşmân ateş te'sîrini, şöñ derecede tasgîr esâsıdır. (5) Bu tarz inkışâm, muhtelif kısımlar arasında miqdârı mütehavvil boşluklar hûşûle getirir ve bundan bi-l-istifâde gerideki kıta'ât dañi ateş kuvvetini kullanarak öñdeki mangalarıñ miqdâr ve kuvvetiniñ azlığı meczûrunu telâfî ider ve yan te'sîrine de müsâ'id olur. Faķat bu boşluklar 'aynı zemânda râbıta-i dâhiliyyeyi kuşatarak düşmâna da (10) müsâ'id ta'arruz noktalarını arz ider. Bu sebeble kapalı arâzide, gece ve sisde daha toplu tertibât alınır.

'Umķan tertibât, kıt'a aya yana karşı 'azîm kuvvet bahş ider ve yarılma ve ihâţadan kurtarır. Öñdeki kuvvetleri beslemege yarar ve karışıklığı mâni' olur.

(15) - Müdâfî', piyâde mübârezesinde ekşeriyyâ mangâ şekil nizâmlarını olsun muhâfaẓa idebilirse de müte'arrız, ateş te'sîri karşısında nısf mangalar ve hattâ avcılara kadar ayrılmağı mecbûr olur. Ma'a-hazâ hücumdan evvel bir dereceye kadar şıkılanması lâzımdır.

(20) - Arâzî ve silâh te'sîri müsâ'id olduğķa muvaķķaten keşif nizâmları alınarak zabt ü rabt tezyîd idilir. Kezâlik düşmâna bidâyetde mümkün olduğķu kadar hep berâber topluca yanaşarak ba'de [13] daha ziyâde ilerileme eşnasında 'umķan tertibât hûşûle getirmek de şâyân-ı tavşiyedir.

- Arâzî: Arâzî, şekli ve üstündeki mevâdd ile mübârezeyi teshîl veyâ taş'ib iderek kıumandanıñ ta'biye-yi kararına ve kıt'anıñ şûret-i hareketine kat'î bir te'sîr yapar.

(5) - Yükseklikler (zemîn kabartıları): Görüşü ve üstünden aşırma endâhtı mümkün kılırsa da düşmânıñ görmesini ve esliha te'sîrini teshîl ider. Bu sebeble göze çarpan niķât ve zirvelerden, hattı-ı bâlâlardan ictinâb lâzımdır. Yükseklikler arasında taķaşşul idecek zâviye-i meyyite de yan ateşleri, dik muharrikli ateşler, (10) mestûren endâhtlarla ber-ķaraf idilir.

- Düşmân tarafından içi görülmeyen münhattı yerler, vâdîler ve yarlar düşmânıñ zemîn taraşşudunu ve görerek endâhtı mâni' ve mestûren vaz'-ı tertibe ve takarrûbe müsâ'idse de yan ateşine, mestûr endâhta ğazanmaya ma' rûzdur.

(15) - Meskûn yerler ve ormanlar havâ taraşşudundan mahfûz olub mestûren hâzırlığa ve harekete ve ikâmete müsâ'idse de ateş ve irtibâtı taş'ib ider. Ateş ve ğazı üzerine çeker (ufağsa) fağat büyük olurlarsa düşmân ateşini bil'akis dağıtır.

(20) - Bataklıklar, şu mecrâları, vâsi' ormanlar aşılması güç mevâni'dir. Geçid mahalleri mühim birer hedefdir.

[14] - Açık arâzi esliha te'sirini teshîl, ta'arruzu tas'ib, ta'kıb ve ziyâde inkısamı icâb iderse de düşmânın başkına da mâni'dir. Kâpalı arâzi bil'akis takribî teshîl, kuvvetleri toplu tutmağa müsâ'idse de başkına uğramağı teshîl ider.

(5) - Kâfî tabî'i sûtire bulunmayan yerde arâzi tahkîmâtına mürâca'at olunur. Bu, telefâtı tenkîş, sınırları korumağa ve geriden gelen aksamın istifâdesine hâdimdir.

- Kârañlık: Kıt'ayı taraşşudlu ateşden korur. Fağat başkına müsâ'ididir. Mübârezenin idâresini güçleştirir. (10) Ve basî' nizâmları icâb ider. Havâ keşfini men' için ekşeriyyâ yürüyüşler gece yapılır. Ta'arruzda takarrüb, hücum mevzi'ine duhûl ve geri hîdemâtı ekşeriyyâ gece olur.

Büyük gece ta'arruzu nâdirdir. Ma'a-hazâ mübâreze eşnâsında kârañlık çökmesi mübârezeyi durdurmaz. Gece ta'arruzunda (15) kıt'a öñdeki hağda bi-n-nisbe kesîf bulunur ve yakın mesâfede yanaşık kuvvetli kâdemelere ayrılır. Müdâfi' fazla teyakkuza ve emniyyet tedâbirini tezyîde mecbûrdur. Ric'ati teshîl ider.

- Sis geceye müşâbih te'sirât yaparsa da ne zemân açılacağını bilinememesi, keşif nizâmları her an parçalamağa hâzır (20) tutmağı icâb ider. Sun'î sis de yapılır. Mübâreze meydânı üzerine çöken duman ve toz bulutları da sis gibi te'sir ider.

[15] - Yan ateş: Mermî te'sirini tezyîd ider. Öñ ateşiyle tevhi'd edilirse ve başkın tarzında yapılırsa düşmânı şarşar. Bu şüretle ateşin neticede ihâtavî te'sir yapabilecek şüretde tertibi mühimdir. Dalğalı arâzi yana doğru kâdemelenmege ve bu (5) te'siri istihsâle müsâ'ididir (ağır m.t.ler).

Her nev' mevānī' cebhe ve yan ateşiyle yalandıkları taq̄dīrde eñ mü'essir olur. Mevzi'e girmiş düşmān eñ mü'essir olarak yan ateşle tevķīf ve ihātavī muķābil đarbelerle def' ü țard idilir.

- Başkın: Mübārezede esāsdır. [Bil-'umūm nāgehānī (10) teşebbūsāt ve icraāt başkındır.] Bunda muvaffaķıyyet herhangi bir fi'l-i mübārezeye ĥasmin zemānen ve mekānen intizāri ĥāricinde başlamak, iğfāl etmek ve yeñi vesā'it kullanmaķla istiĥsāl olunur. Bu maķsadla ĥumandanın fīkr ve niyetini düşmāndan gizli tutmaķ aēl olub kıt'a daĥi ancak lāzım olduğu vaķit öğrenir.

(15) Bil-muķābele ta'arruğda ve müdāfa'ada arāzīden a'zamī istifāde, iķāmetde, hareketde, mübārezede düşmānın nazarından korunmaķ ve gizlenmeye a'zamī derecede ri'āyetle başkından korunmaķ lāzımdır. Bir teşādüfī muĥārebede ĥarekāt ve keşfin mahāretle setri, sür'at-i qarār, şiddet-i taťbīķ başkını eñ kolayca intāc ider.

(20) Düşmān müdāfa'aya ĥāzırlanmıřsa tam başkın ekseriyyā mümkün olmayub yalnız düşmānı, ĥuvvetlerini tertīb etmeye zemān bırakmayacaķ kadar uzun müddet ta'arruğ cebhesi, vaķti ve merkez-i řıķleti ĥaķķında [16] mübhemiyyet içinde bırakmaķ lāzım olur. (Topcu ihzārātının nev'i ve devāmının tebdīli, piyādenin ĥayr-i muntazır anda atılması ta'arruğu karañlıĥa, řıķı sis ve sā'ireye te'ĥīr.)

Mevzi' ĥarbinde, ta'arruđda bařkın güç ve fakať elzemdir. (5) Eťrāflı keřif, ĥīle ve ĥud'a, sāhte teşebbūsāt teshīl ider. Bařkına muvāfıķ olamazsa uřul-ü ta'arruđda deĥiřiklik ĥāyeyi teshīl ider.

Başkına qarşı eñ iyi muķābele đarbedir. Müte'arrız bunu dā'imā beklemelidir.

(10) Müdāfi' de düşmānı başkına uĥratmaķ için tertībātını gizli tutar, aldatır. Mübāreze eřnāsında birden bire ĥuvvetler ve silāĥlar meydāna çıkarır.

- Keřf: Ġāye düşmāna ve arāzīye dā'ir ma'lūmātdır. Mübārezenin bütün imtidādınca keşif devām ider. İ'tinālı keşif (15) kadar vaķtinde rapor vermek de mühimdir. Piyādenin keşif vāsıtaları keşif kolu ile dūr-bındır. Ĥumandanın bi-z-zāt keşfi dā'imā kıymetlidir.

Piyāde keşif kollarının lot ve terkibi, vaz' iyyete ve vaz' ifeye tābi' olub vaz' ifeleri maḥdūd ve şırf görmege münḥaşır olanların cür'et-kār ve becerikli birkaç neferden terekübü muvāfıqdır. Ğalebelik, icrāātı (20) taş'ib ider. 'Aynı zemānda bir mübāreze vaz' ifesini alacaḡsa ancak o zemān kuvvetlice olur ve icābında bir zābiḡ kımandasında ḡ.m.t. mangası kullanılır. Şumüllü vezā'if, muhteliḡ büyükce kıta'atı, cebri' keşifte daha mühim kuvvetleri müstelzimidir.

[17] Her keşif koluna ve kıt'aya mu'ayyen bir vaz'ife verilir. Netice taḡriren, şifāhen, kıroki ile işaretle bildirilir.

Dür-biniñ (maḡāşşlı, mesāfe āletleri) iyi kullanılması keşifden ve mesāfeden taşarrufu te'min ider.

(5) Piyādeniñ kendine 'ā'id keşifle berāber ağır esliḡanın taraşşud maḡalleri ve ateş mevāzi'ının da keşfine başlanır.

Küçük piyāde cüz'-i tāmmlarının sevḡ ü idāresi ve irtibāḡ

- Her mā-dūna vaz'ife mā-fevḡi tarafından i'tā, faḡat vaz'ifesiniñ (10) ifāsi için vesā'it mā-dūn tarafından intihāb olunur. Vaz'ife dā'imā göz önünde bulunur ve hey'et-i 'umūmiyye çerçevesi içinde ḡall idilir.

- Hareket ḡarbinde eldeki cüz'-i tāmmlara açılma ile berāber kā'ideten evvelā yürüyüş hedefleri ve düşmāna taḡarrübde muḡārebe mınḡıkları (15) (düşmān için de mümtedd istikāmet ve ara ḡatları) verilir. Tabur için ta'arruzda 400-800 metre cebhe genişliği ḡabul olunur. Ma'a-hazā bu mınḡıklar icābında yan taraḡa aşılabilir.

- Ekşeriyyā irtibāḡ kıt'ası ta'yin muvāfıqdır. Kıta'at-ı sā'ire piyāde mübārezesine girinceye ḡadar buña tevfiḡ-i hareket ider. Faḡat (20) ba'de bu kıt'a cereyān-ı ḡarekātā sekde verecek bir fren olmamalıdır. Mübārezeniñ ešnā-yı cereyānında irtibāḡ dā'imā eñ ziyāde ilerilemiş olanlardır.

[18] - Bütün ta'arruz ešnāsında gerek hey'et-i 'umūmiyye gerek muḡārebe mınḡıkları dāḡilinde kuvvetlerin müsāvi şüretde taḡsım ve tevzi'i nādiren doğrudur. Açık arāzi, icābında büsbütün boş bırakılır veya aḡ. m.t.lerine verilir. Kuvvetiñ kısm-ı küllisi (5) muvaffakiyyet aranan nokḡalara verilir ve bunlara ziyāde ağır esliḡa ve muḡābere vesā'iti i'tā olunur. Cebhe ta'arruzunda bu

[20] - Hafif ve ağır piyade eslihasının müttehidten icrā-yı te'siri ve ateş himāyesi:

- Bu hüşüşün esāsını müşterek kumandanın emri teşkil ider. Bil-umūm aḡsām yanında sıkı bir irtibātın vücūdu ve mütēkābil (5) anlaşmanın sür'atle hüşülū müttehidten icrā-yı te'sir için şartdır.

Ateşler, taleb ve tekālifi ve emir itāsını teshil için şu ta'birlerle ayrılır:

- Tevkif ateşi: Düşmān piyādesinin hücūmunu tard ve def (10) eylemek maḡsadıyla kendi mübāreze hattımızın ilerisinde evvelce ta'yin ve tahdid idilecek sāhalarında teveccüh ider. Verilecek haber veya işaretle kendiliginden açılır. Evvelce mu'ayyen müddet veya mermi adedinden sonra kesilir.

- İmhā ateşi: Düşmān piyādesinin hāzırlanan ta'arruzunu (15) daha bidāyetde olduğu yerde söndürmege hādimidir.

- İz'ac ateşi: Düşmānı ta'ciz ider, telāşa düşürür, fa'aliyyet-i umūmiyyesini münākalātını şarşar. Başkın tarzında ġayr-i mu'ayyen zemān ve derecelerde icrāsı te'sirini tezyid ider. Bu ateşe 3,5 km'ye kadar ağır m.t. ve daha kısa mesāfātta hafif bomba (20) topu da elverişlidir. Degişici mevzi'lerden ateş idilir.

- Tahrib ateşi: Taraşsud mahallerine, m.t. ve toplara, mahall-i mahfūzaya, mevāni'e ve sā'ireye karşı plana tevfiḡan icrā [21] idilen te'sir endāhtıdır. Ağır eslihadan başlıca bomba topları ile piyade topu müsā'iddir. Kābil oldukça taraşsudla yapılır.

- Ateş başkını: Mu'ayyen bir maḡsad-ı muḡārebe için tevḡid edilmiş az çok eslihanın darbevāri isti'mālidir.

(5) - Ateş silindiri: Ta'arruzda topcunun başlıca nev'-i ateşidir. Haṭve-be-ḡaṭve piyādenin önünden giderek düşmānın mübāreze fa'aliyyetini meflūc kılar ve muḡābil darbesine māni' olur. Bomba topları menzilleri dāhilinde, ağır m.t.ler ancak uzakdan iştirāk ider.

(10) Ta'arruzda sevḡ ü idāre hūneri ateş ile ḡareketin tanzimindedir. Eslihanın müttehidten icrā-yı te'siri demek, kısımlardan herhangi birinin ateşinin

diger kısmın ilerilemesini mümkün kılmasıdır. Piyâdenin büyük mikyâsda himâyesini topçu, küçük mikyâsda kendi eslihası der-‘uhde ider. Piyâdenin hafîf eslihasıyla (15) müterâdifen ağır eslihası ve topçu, kademe kademe ileriye sürülür.

Ağır m.t.ler (kapalı arâzide hafîf bomba topları da) daha açılma ve hâzırlık vaz‘iyyeti alma eşnasında ekşeriyyâ piyâdenin ilerilemesini korumak üzere mümkün mertebe ileriye yerleştirilir. Müdâfa‘a-i havâ‘iyyeyi de der-‘uhde iderler. Bundan sonra (20) düşmâna yaklaşma ekşer hâlâtda ileriye sürülmüş kıta‘âta mübârezelere sebebiyyet verir. Piyâdenin takarrübü nisbetinde tekmiî silâhları düşmânı baş kaldırmayacak hâle getirir. Hafîf m.t. [22] ve avcı mangaları da bu himâye altında kendileri ateş etmeksizin mümkün olduğu kadar düşmâna şokulur, bir de otomatikler ateş açar ve buña tedricen avcı mangaları da iştirâk ider. Ağır piyâde eslihası kademe ile ta‘kıb ider. Ekşeriyyâ bunların bir kısmımız (5) ilerideki piyâde cüz‘-i tammıların doğruca emrine vermek lâzım olur (kayalı arâzide ve karanlıkta ekşeriyyâ daha mübârezeye girerken). Nihâyet düşmân kendi ağır eslihasını kendi efrâdını da tehlikeye düşürmeksizin kullanamayacak bir mesâfeye kadar mangalar düşmâna şokulur, gerideki mangalar ileriye yansır, (10) bu sûretle hücum için müşâdeme kuvveti teşekkül ider. Bu eşnâda ağır esliha ve topçu, ateşi geriye nakl ider. Hücum vaqi‘ olur. Mübâreze düşmânın bütün derinlik sâhası imtidâdınca devâm ider ve niqât-ı istinâdiyye birbirini müte‘âkıb zabt idilir. Her hâlde ta‘arruzuñ geriden besilenmesi şartdır. ‘Aksi hâlde (15) kıta‘a derinlik sâhasındaki mübâreze erir. Büyük muvaffakiyyetlerin sırrı u sebebi geriden mebzûl kuvvetler sevkiyle muvaffakiyyet-i ibtidâ‘iyyeden sür‘atle istifade eylemekdedir.

- Ta‘kıbde piyâde düşmânın yakasını bırakmaz. Düşmânın yanını almak, önlemek, gerisine düşmek gâyeleridir. Müdafi-i kalmayan (20) ağır esliha da ileriler ve ekşeriyyâ öndeki piyâdelerin yanına gelir (ağır m.t., piyâde topu). Mütebâkî tüfenkler ve toplar gerideki arâziye ateş ider.

[23] - Müdâfa‘a hâşşeten her nev‘ eslihanın i‘tinâ ile tanzîm edilmiş def‘ ü tard ateşine istinâd ider (ateş planı). Piyâdenin hafîf ve ağır eslihası, topçu menzil ve te‘şîr i‘tibâriyle yek-digerini itmâm iderler. Mübâreze-i aşliyye hattının önündeki arâzi (5) müte‘arrız onu mürûra muktedir olmayacak derecede şiddetli ateş altında bulunmalıdır. Ma‘a-hazâ bu huşûş ne kadar mükemmel olursa olsun zâyi‘ât vukû‘u ve sâ‘ire ateş şebekesinde boşluklar hâşıl ideceğinden ileri arâzînin kemâl-i i‘tinâ ile dâ‘imâ taraşşudu ve hedeflerin taqdiri lâzımdır.

(10) Düşmân mevzi'e girse bu mevzi'e hâkim diger mevâzi'mızdaki her türlü esliha düşmânîñ yakasına yapışır. Aynı zemânda ihtiyâtlar ihâtavî ve daha iyisi mütemerkiz bir mukâbil darbe ile onu dışarı atar.

Tanıklara karşı ateş, toplanla bomba toplan der-uhde ider (15) (el bomba demeti). Avcılar bunlara değil arklarındaki piyâdeye ateş ider.

Ta'arruzuñ müdâfa'aya inqilâbında da derhâl ateş himâyesi vücûda getirmek, mukâbil ta'arruza karşı yegâne tedbîrdir.

- Kıt'ayı mübârezeden ayırmak (muğârebeyi kaç etmek) karanlıkda (20) veyâ gâyet müsâ'id arâzide olmuyorsa ancak mükemmel eslihanîñ tevhiid-i te'siriyle kâbil olur. Piyâde ağır eslihası, topcu ateşleriyle piyâdenîñ çekilmesini te'mîn iderek kendileri de kademe kademe çekilir. Avcı [24] mangalarının çekilmesini otomatikler teshîl, bunları da bol silâh ve ceb-hâneli za'if keşif kolları himâye ider. Bunlar sevke kadar düşmânla temâsda kalır. Ba'zı silâhların fedâsı da icâb idebilir.

(5) Piyâde mübârezesinde topcu:

- Topcu, piyâde bataryası (veyâ bataryaları) ve fırka topcu kısımlarına, fırka topcusu da icâbına göre yakın ve uzak mübâreze topcularına ayrılır. Fırka topcusu, piyâde alaylarına verilen bataryalardan mâ-adâsıdır.

(10) - Fırka topcusu ta'arruzda ateş hâzırlığını der-uhde ider. Bu, düşmân mukâvemetiniñ derecesine, eldeki vesâ'ite (ceb-hâne) ve vakte tâbi'dir. Piyâdenîñ şûret-i hareketine tevfiğ olur. Müdâfa'a da esliha-i sâ'ire ile birlikde icrâ ideceği def' ü tard ateşiyle düşmân ta'arruzunu kırar. Topcunun mühim bir (15) kısmı daği vakit vakit düşmân topcusuyla mübârezeye mecbûr olacağı gibi muhtelif esbâbla ateşe muvaqqaten fâsıla vermek veyâ şiddetini azaltması da lâzım gelebilir. Kezâlik topcu ateşi mekânen daği tehdîd idilir ve netice-i kaç'ıye mahâllerinde tevhiid olunur.

- Yakın mübâreze topcusu piyâdenîñ aqsâm-ı sâ'iresiyle (20) teşrik-i mesâ'i etmek üzere piyâdeye bırakılır. Bu, ta'arruzda düşmân cebhesiniñ hemân gerisine, düşmânîñ ağır piyâde eslihasına, taraşsud mahâllerine ve piyâdesine ateş ider. Ateş hâzırlıklarına [25] iştirâk ider. Müdâfa'a da iz'âc ve tahrib ateşleri yapar ve ateş başkınıları icrâsına çalışır, düşmân ta'arruzunu mübâreze-i aşliyye önünde

kırar. Bu vezâ'îfî ifâ iderken kendi piyâdesiniñ mıntıkası dâhilinde kalmakla berâber fırka topcu kumandanıyla da (5) irtibâtı muhafaza ider. Emri altına yakın mübareze topcusu verilen piyâde (alay) kumandanı piyâdesiyle topcusunuñ te'sirlerini cem' ve tevhi'de ve zemânen ve mekânen mütabakatda tutmağa me'mûrdur. Yürüyüş koluñda t. k. kâ'ideten mûmâ-ileyhiñ yanında bulunur. Eñ geç piyâde açıldığı vakit topcunuñ da (10) derecesi arttırılmış muharebe hâzırlığıyla ilerilemesi emr idilir. Bu hâlde topcu ya mıntıkadan mıntıkaya hâzırlık mevzi'ileri (top bindirilmiş) ve yâhûd puşu mevzi'ileri (top indirilmiş) olarak kademevârî ileriler. Yayılması da vaktiyle emr idilir. Topcuya verilecek muharebe emriniñ mevâddı 'ale-l-ekşer şunlardır:

(15) - Maşad-ı muharebe, piyâdeniñ şüret-i hareketi, zemânen ve mekânen teferru'âtıyla (merkez-i şiklet) muharebe vazîfesi, ateş mevzi'i, sâha-i takribiyyesi, mübareze ne zemân, ne kadar kuvvet şokacağı

- Ateş güşâdı

- Emr münasebatınıñ tanzîmi. İrtibatlar

(20) - Bomba topları ve ağır m.t.lerle teşrik-i mesâ'i

- İhtiyatlar

[26] - Piyâde bataryaları: Piyâde alaylarına merbû olub ekşeriyâ takımca veyâ teker olarak taburlar emrine verilir. Ta'arruзда vazîfeleri yayılmadan i'tibâren mahallî mukevemetleri kırmak, düşmânıñ m.t. yuvalarını, bomba ve sâ'ire toplarını, tanklarını (5) ezmekdir. Müdâfa'a da hücumuñ def' ü tardında veyâ ihtiyâtle berâber kullanılır. Bunlar ekşeriyâ mütehavvil açık mevazî'den, düşmân ateşi gelmeğe vakit kalmadan sür'atle vazîfelerini hâl iderek yine gizlenirler. Ceb-hâneniñ idâresi bi-l-hâşşa mühimdir, çünkü ikmâl zordur.

(10) - Topcu ile piyâde arasında irtibat te'sisi evvel-emirde topcunuñ vazîfesidir. Emr ve kumandanıñ tevhi'di, muharebe idâre mahalleriniñ bir arada bulunması, irtibat kıt'aları i' zâmı, vesâ'it-i muhabere isti' mâliyle bu huşuş te'mîn olunur.

2.1.1.4. Avcı mangası

(15) - Maṅḡa eñ küçük mübāreze cüz'-i tāmıdır. Bir āmiriñ mütteħiden sevķ ve idāre idebilecegi yegāne kıt'adır.

- Maṅḡa kumandanı efrādını yetişdirir. Bunlarıñ rehberi ve baş mübārizidir. Her maṅḡanın dā'imā bir kumandan vekili de ta'yin olunur.

(20) Avcı maṅḡasının yanaşık nizām şekilleri şudur:

- Çift kıl (iki şıra)

[27] - İkişer kıl (dizi neferleri yan yana ve diziler arķa arķaya)

- Birerle kıl (neferler yek-digeriniñ arķasında)

Avcı maṅḡasının daḡınıķ nizām eřās şekilleri şudur:

(5) Avcı kolu, avcı ĥattı

İcābına göre başka şekil de kulanılır. Aralıķ ve mesāfe muħārebe vaż'iyyetine, arāziye, rü'yete, silāh te'şirine tābi'dir. Beř adımdan az olması telefātı tezyid ider. Ĥareket maṅḡaca kısım kısım veyā teker teker aşarak, emekleyerek, sürünerek veyā (10) fırlayarak olur.

- Avcı maṅḡasının ateşi: Münferid ateş (ser-best ateş) ve idāreli kıt'a ateşidir. Münferid ateşde hedef, niřān-gāh ve niřān noktası intiħābı avcıya 'ā'iddir. Ateş sür'ati tezyid veyā tenķiř etdirilir (kumanda).

(15) Avcı maṅḡasının şuret-i mübārezesi

- Maṅḡa kumandanı muħārebe vażifesiñi taķım kumandanından alır. Lakin ekřeriyyā taķım dāħilinde müstaķillen ĥareketi lāzım olacaķdır. Ekřeriyyā müşterek maķřadla müte'addid maṅḡa tevħid-i fa'āliyyet iderek eřnā-yı mübāreze müteħavvil ve mütebeddil şuretden mübāreze (20) ġrubları tekevvin ider. Bunlara münferid ağır piyāde esliħası da ilħāķ idilebilir.

[28] - Ta'arruẓda düşmānı nihāyet yeñecek, avcı mangasınıñ cānlı müşādeme kuvvetidir. Arāziden istifāde ile māhirāne ilerilemek için kumandan bi-z-zāt keşif yapar, idāre ider.

- Avcı mangası vasaṭı ve bi-l-hāṣṣa yakın mesāfāda (5) makineli tüfenklerin ateşini itmām ider veyā bunun yerine kâ'im olur. 100 metreye kadar eñ yakın, 400 metreye kadar yakın, 800 metreye kadar vasaṭı, daha fazlası büyük mesāfe 'add olunur.

- Kıt'a ateşi iyi yerleşmiş düşmāna karşı 600 metreye kadar, yüksek ve derin hedeflere karşı 600-800 (10) metre arasında ve büyük mesāfelerde de muvaffakiyyet va'd ider. 1000 metre dāhilinde çok miqdarda ceb-hāne ve iyi idāreli ateşde tayyārelere karşı muvaffakiyyet mümkündür. Pek alçağdan (50-100 metre) uçan tayyārelere münferid nişānlı endāhtlarla yükselmege icbār idilir. Küçük hedeflere karşı münferid endāht yakın (15) mesāfāda mü'essirdir.

Kıt'a ateşi rü'yete māni' arāzide h.m.t.nin de kavrayamadığı hedeflere karşı veyā şafdan hāric kalmış h.m.t.lerin ateşini telāfi için, ağızın yakın mesāfede gözükken düşmāna, şaşılmış karışmış münferid ateşi ele almak için (20) kullanılır.

- Ateş fāşılalarında setr idilerek tahkīm ve taraṣṣud idāme olunur.

[29] - Eñ yakın mesāfede süngü takılır, düşmāna atılmağ ekseriyyā mangā kumandanının karar-ı zātisinden doğar. Düşmān mevzi'ine girilince derhāl işğāl, çekilen düşmān ateşle ta'kīb olunur; mangā i'āde-i intizām ider, keşfe devām idilerek (5) yeñiden ne şüretle ilerileyeceğine karar verilir. Kā'ideten ta'arruẓa devām ile düşmānın derinlik sāhasını yarub geçmek lāzımdır. Bundan soñra ta'kīb başlar. Müstaḥzar müdāfi'ine, ta'arruẓda ve mevzi' harbinde hücum ekseriyyā evvelce emr ve ta'yin olunur.

- Geri hatlardaki mangalar da ileri hatlar gibi (10) ileriler. Müsā'id fırsat ve imkân ve hedef bulursa ateş mübārezesine de iştirāk ider. Hücum anında ileriye gelmiş olur.

- Müdāfa'ada mangā kendisine maḥşūş yeri ihzār ve itmāmdan muşirr-āne muḥāfazadan mes'uldür. Mevzi' münferid avcı çukurlarından veyā mangā için tek bir yuvadan 'ibāret olur. Def' ü tārđ (15) mübārezesinde mangā kumandanı

mücâvir h.m.t. ve avcı mangalarıyla birlikde icrâyı te'sîr iderek mangasının ateşini ta' arruż iden düşmânı haţ-ı aslî önünde kıracağı vechle idâre ider.

Pek şiddetli düşmân ateşinde manga, takım kumandanının emriyle ileriye ve yanlara kaydırılabilirse de geriye alınması kaţ' iyyen (20) memnû' dur. Diğer cihetden, düşmânın mangayı sûtire içinde birden bire başdırması nâmûsa dokunur.

Karañlığa, sise ve emşâline hedefsiz daği ateş idilir.

[30] Manganın mevki'i, mevzi'in derinlik sâhasında bulunursa şûret-i hareketini takım kumandanı emr ider. Böyle bir mangaya def' ü tard ateşine boşluğdan iştirâk, mevzi'e giren düşmânı yan ateşiyle durdurmak, muķâbil darbe ile tard etmek gibi (5) vezâ' if terettüb ider. Her hâlde bilâ-emr geriye gidemez.

- Raḥ' at emri verilirse mümkün mertebe düşmâna sezdirilmeden yapılır. Efrâd teker teker veyâ kısım kısım çekilir. Manga kumandanı dâ'imâ düşmân tarafında kalır.

- Avcı mangasına keşif kolu, yan te'mîni, (10) muḥârebe ileri karamolu, setr vezâ' ifi ve emşâli de terettüb idebilir.

2.1.1.5. Ḥafîf makineli tüfenk (otomatik) mangası

- H.m.t. mangasının şekilleri avcı mangasının ' aynıdır.

- H.m.t. ne sürekli ateşe ne de büyük (15) mesafâta ateşe müsâ'id degildir. 3-8 mermilik kısa ateş darbeleriyle eñ iyi 800 metreden aşığı mesâfelerden te'sîr ider. Sürekli ateş yalnız ve müsteşnâ olarak eñ yakın mesâfelerdeki büyük hedeflere câ'izdir. İyi bir nişâncı, ateşi bi-z-zât idâre ider. Hücûmdan evvel, hücûm eşnâsında, hendek mübârezesinde (20) ve icâbında kapalı arâzide veyâ düşmâna birdenbire çatılırsa yürürken endâht icrâsı da muvâfık olabilir. Kâ'ideten mevzi'de [31] ateş ider ve bunun nâgehânî ateş güşâdına ve yan te'sîri icrâsına müsâ'id olması aranır.

- H.m.t. mübâreze vazîfesini avcı mangalarıyla ve mücâvir hafîf ve ağır m.t.lerle tevḥîd-i te'sîr iderek hâll ider.

(5) - Ta' arrużda mümkün olduğu kadar ateş açmadan düşmâna şokulur. Ve bu mangalar ekşeriyâ -gözcülerden sonra- ta' arruż avcılarını (ileri haţtn

iskeletini) teşkîl ider. Şûret-i ‘umûmiyyede mü’essir mesâfe dâhilinde [h.m.t. için küçük hedeflere karşı 800, otomatikler için 600 metre dâhilinde] (10) ve ancak kendi avcı mangalarını muhtâc-ı himâye ise, düşmân icbâr iderse ve müsâ‘id hedef gösterirse ateş güşâd idilir. Eñ tehlikeli hedef esâsdır.

- İlerilemege çabalayış şekli ve şûreti arâziyye, vaz‘iyyet-i mübârezeve tâbi‘dir. Ekşeriyyâ mevzi‘ tebdîli icâb ider.

(15) - Tüfenk şafdan hâric kalırsa mangâ, avcı mangası gibi çalışır.

- Müdâfa‘a da ağırlarla berâber, düşmân ta‘arruzlarını ateşle tãrd vazîfesi terettüb ider.

2.1.1.6. Piyâde takımını

(20) - Takım kumandanı bölük kumandanının dâhilî ve hâricî hizmetâda mu‘âvini ve mübârezenin idâresinde ilk zâhîridir.

[32] Kıdemli bir küçük zâbit, kumandan vekîlligine ayrılır. Yoksa eñ kıdemli mangâ k. vekâlet ider. Mübâreze için 1-2 haberci ile bir bori-zen ve yazıcı (takım erkânı), takım kumandanının yanına gider.

(5) Piyâde takımının şekil ve nizâmları şunlardır:

- Şaf nizâmı, başlıca ictimâ‘ nizâmıdır.

- Mangâ kolu	}	Meşelâ dar yollarda muhârebe için açılmada, dâne çukurlarıyla ve sâ‘ir şûretle ‘arızalı arâzide yürüyüş nizâmı.
- Yürüyüş kolu		
- İkişerle kol		
(10) - Birerle kol		

Diger herhangi bir şekil ve nizâm icâbında kâbil-i isti‘mâldir.

- Mangaların ‘ale-l-ekşer ayrı mübâreze etmesine rağmen takımın mübârezeve takım kumandanı tarafından sevk ü idâresi yüksek bir kıymeti hâ‘izdir. Avcılarla m.t. mangalarının kendi (15) aralarında (müşâdeme ve ateş

kuvvetleri) ve diger esliha ile birlikde bölük kumandanı tarafından verilen o emre tevfiķan icrā'āt-ı müttehidede bulunmalarını te'min mūmā-ileyhiñ vazīfesidir.

- Takım kumandanı, mümkün oldukça mübārezeye girmeden evvel efrādına vazīfeyi izāh, mangaların veyā mübāreze grublarının (20) vazīfelerini ta'yin, itmām veyā ta'dil iderek sevķ ider; mühim bir mübāreze grubunuñ kumandasını bi-z-zāt der-'uhde ider. Mūmā-ileyh, ta'arruзда muħarrik kuvvet, hücumda müdür ve ön ayak; müdāfa'ada [33] soñ nefese kadar şebātın rūhu, mukābil darbede sā'ikdir. Takım erkānı, bunun mübāreze yardımcısı ve hāl-i zarūretde soñ dayanacağı vāsıttır.

- Keşfi bölük kumandanı tertib iderse takım kumandanı da (5) ekşeriyā ileri keşif kolu göndermege mecbūr olur. İleriye giderken başkından tahaffuz için birkaç gözcüyü kāfī mesāfe ile gönderir. Vazīfelerini yapınca oldukları yerde kalarak takımla añlaşırlar. Takım ekşeriyā bunların gerisinden ateşe başlamağa mecbūr olur.

(10) - Düşmāna teķarrübde takım, arāziye göre şekil alarak, mümkün olduğu müddetce toplu tutulur. Kara ve havādan düşmān te'sirātı beklendiği taķdirdе takım açılır. Bu maķşadla takım kumandanı vazīfeyi, vakit varsa bölüğün de muħārebe vazīfesini ve icābında muħārebe mınıķasını ve 'aynı zemānda hatt-ı mübārezeye (15) idhāl idilen ağır piyāde silāhlarıyla mücāvirlerin vevā'ifini söyler; yürüyüş istikāmetini, gözcülerin vazīfesini, takımın inķisāmını (mangaların genişliğine ve derinliğine doğru birbirinden taķribi aralık ve mesāfelerini), irtibātı ve kendi bulunacağı mevķi'ı emr ider. İcāba göre h.m.t. mangaları kısmen veyā kāmilen (20) ileriye alınır. Müsā'id arāzide gerideki mangalar evvelā toplu tutulabilir. Kezālik mangalar hareketde mümkün oldukça toplu [34] bulunurlar. Emir manga kumandanlarına mümkün oldukça teķrār etdirilir. Ba'de açılıñ emriyle hareket başlar.

- Yayılmanın zemānı düşmāna, arāziye, kendi tarafımızdan ateş icrāsı lüzūmuna tābi'dir. Ekşeriyā mangalar kendiliginden (5) yayılmağa mecbūr olur. Mümkün oldukça ber-vech-i bālā tarzda, bir emirle takımın yayılması te'min olunur. Mangaların alacağı şekiller şuret-i 'umūmiyyede manga kumandanlarına 'ā'iddir. Bu şekiller ekşeriyā vaz'ıyyeti naẓar-ı 'itibāra alarak takımın kaffe-i aķsāmını mü'eşşir mübāreze mesāfesine kadar düşmān eslihası te'sirinden kurtarırsa, (10) yāhūd ğayr-i müsā'id arāzide haşmın bu te'sirini güçleştirdirse ve

m.t.leriñ mangalarıñ boşluklarından ateşini ‘ale-d-devām mümkün kılsa doğru intihāb idilmiş olur.

- Ta‘yīn olunacak irtibāt açıldıktan ve düşmāna şokulduktan sonra yürüyüş istikāmetiniñ muhāfazasını, mücāvirleriñ de rābıṭayı (15) te‘mīn ider. Fakat muhārebeye girdikten sonra irtibāt dā‘imā düşmāna eñ ziyāde şokulan mangadandır.

- Eger düşmāna başkın yapılacağı zann idiliyorsa ateş güşādını takım kumandanı kendi emrine ta‘līk ider. Ateş idāresi mangalara ‘ā‘id olub k. kadar lüzūmunda müdāhale eyler.

(20) - İlerilemek mangalara ‘ā‘iddir. Ancak mümkün olursa takım kumandanı mangalardan daha büyük aksamā ve hattā tekmiḷ takıma şıramalar yapdırır. Fazla kalan aksamı toplayarak ihtiyāt teşkīl ider.

[35] - Mevki‘ini intihāb kendisine ‘ā‘iddir. Hücūm eşnāsında takımın başında bulunur. Bölük kumandanıyla ve kābil oldukça ağır esliha ile irtibāt, ‘ale-d-devām keşif mühimdir. Eñ müsā‘id hücūm noktası hakkında erkence bir fikir idinmege gayret ider. (5) Ve ma‘lūmāt verir. Hücūmu icrā için gerideki mangaları berāy-ı hücūm ileri sürer.

- Düşmān mevzi‘ine girdikten sonra takım kumandanının vazīfesi pek mühimdir. Tanzīm, emniyyet, yeñi tertīb ve inkısām ve hareket hep mūmā-ileyh tarafından ta‘yīn olunur.

(10) - Takım birinci haṭda degilse hareketi arāziye ve ateşe tābi‘dir. Ekşeriyyā birinci haṭdaki bir takım tarzında ilerilemege mecbūr olur. İhtiyāt takımının mübārezeye duhūlünü ekşeriyyā bölük kumandanı emr ider.

- Ceb-hāne ikmālını vakt ü zemānında taleb takım kumandanına (15) ‘ā‘iddir.

- Müdāfa‘ada takıma ‘arzan ve ‘umkan mu‘ayyen bir mıntıka verilir. Civāra düşmān girse daḥi bu mıntıka bırakılmaz. Mangalar derinlige münkasım olarak mübāreze-i ašliyye haṭtında veyā gerisinde arāziye gayr-i muntazam şürette dağınık ve yek-digerine karşı yan (20) te‘şīrini hā‘iz yuvalara yerleşir. Mute‘addid yuvalar ekşeriyyetle bir istinād noktası hālinde bir emir altında cem‘ idilir. Az

dağı olsa bir ihtiyât ayrılır. Taķımın her an def ü tarda hâzır olmasından [36] kumandan mes'ûldür. Ateş idâresine nâdiren te'sîr ider. Düşmân girerse derhâl mukâbil dârbe ile atılır.

2.1.1.7. Piyâde bölüğü

- 'Askeri yetişdiren cüz'-i tamm bölükdür. Bölük kumandanı (5) bölüğün ta'lim ve terbiyesinden, taşıyacağı ruh ve fikirden ve zabt ü rabtından mes'ûldür. Vazîfesi, mâ-dünlarını işe yarar 'asker yapmak, bunlarda her türlü fezâ'il-i cengâverâne ve efkâr-ı vaţanperverâne ile merbûtiyyet-i müteķâbile hissini huşûle getirmek ve tekemmül etdirmektir. Bölük, kumandanının kıymet ve himmetinin âyinesidir. (10) Başçavuş hıdemât-ı dâhiliyyede yardım ider, seferde bölüğün başlıca idâre ve levâzımını der-'uhde eyler.

Yanaşık bölüğün nizâmları şunlardır:

- Şaf: İctimâ' nizâmı.

- Bölük kolu: Meydân-ı muhârebede ictimâ' ve hareket nizâmı

(15) Taķımlar kâ' ideten 15 adım aralıkla.

- Manğa kolu	}	Başlıca hareket nizâmı.
- Yürüyüş kolu		
- İkişerle kol		
- Birerle kol		

(20) - Bölüğün istiḥdâmı şüret-i 'umûmiyyede tabur kumandanının emriyle ta'yîn olunur. Bölük kumandanı mübârezeye tarz-ı duḥûlü [37] vaz' iyyete, arâziye, vesâ'it-i mevcûdeye göre ta'yîn ider ve emirle sevķ ider. Taburla ve mücâvirlerle irtibâtda bulunur. İhtiyâtındaki aķsâmda bulunan ḥ.m.t.lerden hangisinin tayyâre def' ine maḥşûş olacağını ta'yîn ider. Mübârezede bölük (5) erkânı (bir küçük zâbiṭle birkaç ḥaberci ve borucu, ba'zı hıdemât-ı maḥşûşa efrâdı) yanında bulunur.

- Düşmāna çatma muhtemel yürüyüşler eşnāsında bölük kumandanı müdāfa‘a-i havā’iyyeyi ve düşmānıñ uzakdan ateşi hālinde ne yapılacağını düşünür. Bölük önde ise (uç bölüğü) (10) düşmāna teşādüfde derhāl atılarak ileri düşmān kıta‘atını sürmek ve mühim arāzī noktalarını (taraşsud maḥalleri) işğāl etmek lâzımdır.

- Taburuñ açılmasında bölüğe yürüyüş istikāmeti veyā irtibāt bölüğüne tevfiḳ hareketi emr idilir. Bölük kumandanı (15) mümkün olduğu müddet hayvān üzerinde kılarak yolu bi-z-zāt keşf ider. Bölüğünü arāzīden istifāde iderek toplu veyā parçalanmış hâlde sürer, ileride bir emniyyet kademesi, yanlarda icābına göre keşif ve emniyyet aḳsāmı bulundurur.

Ta‘arruzdan evvel hāzırlık vaz‘iyyeti almışsa bu da havāya (20) ve kıraya karşı te‘mīn olunur. Keşif için bu tevaḳḳufdan istifāde olunur. İleriye icābında zābiḥ kumandasında sürülecek keşif kolları ile – ekseriyyā ḥ.m.t. – mühim noktalar ele geçirilir; kıta‘a setr olunur.

[38] - Bölüğün toplu hareketi muvāfiḳ olmayınca bölük kumandanı açılma emr ider (taḳım emri gibi). İleri ḥaṭa girecek taḳımlar, irtibāt, gerideki aḳsāmın ne şüretle kademelenerek hareket ideceği, müdāfa‘a-i havā’iyye, muḥārebe kademeleriniñ maḥalli (5) emr olunur.

Vaz‘iyyet tevziḥ etmemişse bidāyetde ileriye za‘īf aḳsām sürülür. Eñ geç olarak muḥārebe kademesi bölükden ayrılacağı zemān ceb-ḥāne ve yakın mübāreze vesā’iṭi tevzi‘ olunur. Eşnā-yı muḥārebede muḥārebe kademeleriniñ sevki tabura ‘ā’iddir.

(10) Bölük açılmış olarak ilerilerken kumandan kendi maḥallini şüret-i ‘umūmiyyede ileride arar.

- Vaz‘iyyetde kāfī vuzūḥ ḥuşūliyle, bölüğün muḥārebe mıntıkasını, ta‘arruz istikāmetini gösterecek tabur emriniñ vürūdundan sonra bölük ta‘arruz emrini verir. Yayılma mıntıkaları, (15) ta‘arruz hedefleri, irtibāt, ihtiyāṭın mevki‘i, varsa ağır esliḥanın şüret-i mübārezesi emr olunur. İlerileme ağır esliḥanın ateşiyle zemānen te’līf, müdāfa‘a-i havā’iyye, muḥābere, ceb-ḥāne ikmāli, yaralıların nakli tanzīm olunur. Ekseriyyā mıntıkadan mıntıkaya ileriler. Taḳımların mübāreze vesā’iṭini intihābları şüret-i (20) ‘umūmiyyede kendilerine bırakılır. Nihāyet

hücûm noktası ta'yîn ider ve şûret-i mübâreze, 'umûm eslihanın buraya şûret-i tevhiidi ta'karrür ider ve emr olunur.

[39] - Bölüğün gerideki aksamı erken şarf idilmez, müşâdeme kuvvetinin takviyesine, derinlik sâhasında ta'arruzuñ idâmesine, püskürtülmeleri karşılamağa, büyücek boşlukları doldurmağa, yanları uzatmağa ve örtmeğe yarar.

(5) - Bütün bölüğün birden hücûma kalkması nâdirdir. Hücûm ânında gerideki aksam ileriye yanaşmış bulunur. Müttehid bir hücûm icrâsı sâ'atle teşbît idilir. Muvaffakiyyetden sonra bölük münhasıran düşmânın derinliği içine doğru urub ilerilemegi esâs ittihâz ider ve bunu îfâ için ne lâzımsa derhâl (10) sür'atle emr idilir ve yapılır. Ta'arruz artık ilerilemiyorsa teva'kkuf ve şebât te'mîn idilir.

- Ceb-hâneniñ vaqt ü zemân ile ikmâli bölüğün vazîfesidir.

- İleri ha'dda olmayan bölük 'aynı şûretle hareket ider ve tabur kumandanıyla mütemâdiyen irtibâda bulunur.

(15) - Müdâfa'ada takımlara genişliğine ve derinliğine doğru vazîfeler verilir. Takım kumandanlarıyla tertibât hakkında, müzâkere ider. Dâ'imâ bir ihtiyât tutar. Geri hîdemâtı, muhâbere ve sâ'ire tedâbirini ittihâz ider. Bölüğün bütün aksamı sipere girer ve gizlenir. Mücâvirlerle, ağır esliha ile irtibâta (20) girilir. Muhârebe ileri karağolları bölüğü başkından muhâfaza ider, düşmânı şaşırtır. Düşmân ta'arruzunun vaqt ü zemânile anlaşılmasını ta'kîb, bölük kumandanına 'â'iddir. Tekmîl silâhların [40] hep birden ateş açmasını te'mîn ider. Düşmân mevzi'e girerse herkes müdâfa'aya iştirâk ider. Bölük ihtiyâtının mu'âbil darbesini ekseriyyâ bölük k. idâre ider. Düşmân mücâvir muntıkaya girmişse icâbına göre yardım idilir.

(5) - Düşmândan çözülüşü bölük kumandanı bi-z-zât idâre ider ve kendisi eñ soñ aksam ile geri gider.

- Oyalama muhârebesinde uzak mesâfeden i'tibâren geniş cebhe ile mübâreze idilir. Esliha menzilinden tamâmen istifade olunur. İhtiyât uzakça bulunur. Ağır eslihaya sık sık (10) mevzi' degişdirilir.

- Ata binmeyen süvâriye karşı esâs, ateş etmektir. Doğruca süvâri hücûmuna ma'rûz aksam muva'kkaten vazîfe-i asliyyelerinden geri kalırlar.

2.1.1.8. Piyāde ʔaburu

(15) - ʔabur, orta ʔumandanlıġıñ (fırʔa) ŗret-i ‘umūmiyyede meŗġūl olacaġı eñ kűkűk ta‘biye-yi cűz’-i tāmmdır. Műbāreze iġin lűzűmunda bomba ʔopcu ve sā’ir ʔoplarla taʔviye idilebilir.

- ʔabur ʔumandanı ʔaburunu emirle sevʔ ve idāre (20) ider. Emrini ma‘iyyetindeki ʔumandanlarıñ kāffesi hāzır olduġu hādde vermesi bunlarıñ műttehiden icrā-yı te’ŗir eylemesini, her birine [41] ayrı emir veya taħrīrī emir vermesinden daha ziyāde te’mīn ider. ʔabur ʔumandanı, ʔabur erkānının ʔarz-ı tertīb ve taʔsīmını, emirleriñ teblīġ ve īŗālınıñ pűrűzsűz cereyānını, mā-fevʔ ve mā-dűn maʔāmātla ve műcāvirlere irtibāʔ te’ŗisini ve meydān-ı műbārezeniñ műtemādī (5) taraŗsudunu te’mīn ider. Bűlűkler ve ʔabura me’műr sā’ir ʔıʔa‘āt, ʔumandan nezdine emir erleri ta’yīn ider.

- ʔaburuñ ictimā‘ının ŗkil ve tertībī, muħtemel ʔayyāre ta‘arrűzuna ve ateŗ te’ŗirine ve arāzīye i‘tinā ile uymaġa ġoredir. Műdāfa‘a-i havā’iyye dā’imā tertīb ve her ictimā‘da sā‘atler ‘ayār olunur.

(10) - Yűrűyűŗde műdāfa‘a-i havā’iyye, īcābına ġore yan emniyyeti (keŗif) lāzım olduġu gibi kezālik műnferid yűrűyen ʔabur, havā ta‘arrűzuna ʔarŗı veya ziyāde ŗıcaʔlarda mesāfeleri ʔaʔımlar arasında bile aġar. Muħārebe aġırlıġı baŗŗa emir verilmemiŗŗe ʔaburuñ nihāyetinde yűrűr.

(15) - Alaydan aġılma emri ʔā‘ideten ʔabur yűrűyűŗ ʔolunda iken gelir ve ekŗeriyyā ʔol baŗını o ʔarafa ġevirmek kifāyet ider. ʔayyāre ve ʔop ateŗine ʔarŗı mesāfeleriñ tezyīdi muvāfıġ olur. İleriye keŗŗāflar sűrűlűr, bir yaġın emniyyet ʔademesi de ileriletilir. Vaz‘iyyet ve arāzī daha ziyāde inkıŗāmı (20) īcāb idince ʔabur bi-z-zāt aġılır.

Aġılma emrinde; dűŗmāna dā’ir ma‘lűmāt ve maʔŗad, yűrűyűŗ istiġāmeti, irtibāʔ bűlűġű, varsa aġır esliħa da dāħil olarak [42] ‘arzan ve ‘umʔan inkıŗām (aralık ve mesāfeler), keŗif ve sűtre, ilerilemeniñ aġır esliħa ile īcābında ŗret-i ġimāyesi, műdāfa‘a-i havā’iyye, alayla irtibāʔ, ʔabur erkānının mevʔi‘i, muħārebe ʔademeleriniñ ve muħārebe aġırlıġının ʔarz-ı ġareketi bildirilir. Tehdīde (5) ma‘rűz ʔaraf veya ʔaraflar da derinlige doġru ba‘zān ihāʔada ileriye doġru ʔademelenir. Aralık ve mesāfeler mā-dűn ʔademelerce lűzűmuna ġore tebdīl

idilebilirse de maḳṣad maḥfūz ḳalmalıdır. Bu eṣnāda ṭabur ḳumandanı lüzūmuna göre keşfi, mühim niḳāṭıñ ele geçirilmesi çärelerini te'min ider.

(10) - Teşādūf muḥārebesinde ṭaburuñ cānlı davranarak düşmānı bidāyetden i'tibāren tābi' vaż' iyyetde bırakması ve bu maḳṣadla ateş himāyesi te'min eylemesi lāzım olur. Bu sāyede düşmānıñ sūtre tertībātı delinerek ḳuvvetlerini göstermege icbār idilir. Her türlü vesā'ite mürāca'atla keşif ileri götürölür, vürūd (15) iden ḳıṭa'atı bilā te'hīr birbiri ardınca, mu'ayyen hedeflere sevk iderek ta'arruż etmek lāzım olabilecegi gibi düşmān muḥārebe ḥāzırlığında taḳaddüm etmişse ve müsā'id arāzide ise ilerilemiş aḳsāmı durdurmak, ḥattā geri almak da icāb idebilir. Müstenid bir cenāḥ olursa cebheye ḳā'ideten az ḳuvvet [aḡır m.t.lerle (20) taḳviye idilmiş za'if ḳuvvet] ḳoymak ve ḳısm-ı küllīyi ḡayr-i müstenid cenāḥdan düşmān cenāḥını iḥāṭaya sevk etmek fā'ideli olabilecegi gibi iki cenāḥ müstenidse cebheye evvel-emirde ancaḳ mücāvır ḳıṭa'at [43] ile irtibāt te'sis idecek derece ḳuvvet ḳoyarak ḳısm-ı küllīyi derinlige ḳademelendirmek muvāfiḳ olabilir. Ma'a-hazā bidāyetden i'tibāren mübārezeye ziyāde ḳuvvet idḥālī de lāzım gelebilir.

- Mevzi' lere taaruzda ekseriyyā evvelā bir ḥāzırlık vaż' iyyeti (5) almak ve bunu te'min etmek, bu müddetden bi-l-istifāde keşf eylemek lāzım olur. Ba'zān bundan ṣoñra mınṭıkadan mınṭıkaya ilerilemek başlar. Alayın ta'arruż emrini aldıḳdan ṣoñra ṭabur da planını keşif netāyicine, arāziye, fırḳa ṭopcusunuñ görecegi işe, muḥārebe mınṭıḳasının genişliğine ve eldeki ḳuvvete göre tertib ider.

(10) Ṭaburuñ ta'arruż emri şunları ihtivā ider:

- Düşmāna, ṭopcuya, mücāvır ḳıṭa'at ile arāziye dā'ir ma'lūmāt, maḳṣad
- Keşif (evvelce emr olunanı ikmāl icāb idiyorsa)
- Bölüklerin vezā'ifi [düşmān dāḥiline mümtedd mınṭıḳalar (15) taḥṣīşi, bir ḥatt-ı vasaṭı veyā cenāḥ ḥatları irā'esi] irtibāt ḳıṭ'asının ta'yini.
- Aḡır esliḥanın şūret-i isti'māli, ṭopcu ateşinden istifādeye ve mücāvirlerle mütteḥiden icrā-yı te'sīre 'ā'id mevādd.
- İhtiyātin ḳuvveti, maḥalli.

(20) - Müdāfa‘a-i havā’iyye.

- Muḥārebe kumanda maḥalliniñ ta‘yini, taraşşud maḥalli, muḥābere irtibātlarınıñ te’sis ve tertibi.

[44] Ayrıca kıt‘a şargı maḥalliniñ te’sisi, bölükleriñ muḥārebe kademeleriniñ şuret-i hareketi, muḥārebe ağırlığının yeri ve şuret-i hareketi emr olunur.

Ağır esliḥaya verilecek mübāreze vazifelerine dā’ir mişaller:

(5) - Makineli tüfenk bölüğü kumandanının emrinde olarak iki m.t. takımı ve bomba topu takımı ileride orman parçasındaki istinād noktasını zabt edecek olan 3 bölüğe yardım edeceklerdir; m.t. takımları da, bomba topu takımı da mevzi’ e girecektir. Beheriniñ hedefleri şunlardır:

Diger bir makineli tüfenk takımı 1. bölüğün emrine (10) verilecektir.

- Bir m.t. takımı, bomba topu takımı ve bir top 9. bölüğün emrine verilecektir. Bu takımlar evvelâ bölüğün mıntıkasına kadar ilerilemesine yardım edeceklerdir.

Eşnā-yı mübārezede düşmāniñ za‘if maḥalleri karşısında (15) gitdikce kuvvetlenilir, civār topcunun te’siri te’mīn olunur. Hücūmda muvaffaq olunca vazife, mevzi’ e giren kuvvetlere icāb iden istinādı vücuda getirmekdir. İcābına göre yeñi inķisām ve yeñi plan tertib olunur. Muķābil đarbeleri karşılamāğa ḥāzır bulunulur. Mücāvir mıntıkalara vāki’ muķābil đarbelere aldırış idilmeyerek emr (20) olunan ta‘arruż hedefine doğru harekete devām olunur. Ta‘arruż bütün şabur cebhesinde durursa ilerileyiş ihtimāli mücāvir [45] mıntıkadan ihātaya tevaķķuf ider. Ta‘arruż ta‘ķibe müncerr olursa vazife şıkı bir ta‘ķibdir.

- şabur, alay ihtiyātında ise taraşşudlu bir ateşe tutulmaķsızın her şarafa hareket edecek şuretd e açılmış (5) olarak ḥāzır bulunur. Müdāfa‘a-i havā’iyyeyi tertib ider. Ğayr-i müstenid cenāhlarda keşif, mühim arāzi niķātının işğali lāzım olub müstenid cenāhlarda ise ileriye eñ iyi şuretd e hareket imķanı tedķik ve tertib olunur. Ateşle ileriye yardım ekşeriyyā sādece ağır m.t.lerle olur. Diger bir şabur (10) mıntıkasında muḥārebeye girilirse ve yeñi teşkil derḥāl ķābil olmazsa kıdemli

tabur kumandanı, başka emir verilmediği takdirde emir ve kumandayı der-‘uhde ider.

- Ric‘atde ve nümāyış mübārezelerinde mümkün olduğu kadar az piyāde kullanılır. Hadd-i kifāye düşmānıñ seri‘ bir dābesini (15) boşā çıkarmāğı te‘mīndir. Plana tevfiķan ric‘atde ilerideki piyāde bölüklerinin çekilmesi ağır esliha ile te‘mīn idilir. Kuvvetler kâbil-i istiḥdām bir hāle geldikce ve düşmān tazviķ iderse yeñiden yeñiye ḥimāye mevzi‘leri alınır. Tayyāre def‘i ḥāşşeten mühimdir. Kumandan taburuñ yanında kalır. Geri keşfiyātı ayrıca yapdırır.

(20) - Ta‘arruż vaķtinden evvel ṭurmuşsa ṭurulan eñ ilerideki ḥaṭ, mübāreze ḥaṭt-ı aṣlīsıdır. Ma‘a-mā-fīh uzun süren bir müdāfa‘ada bu ḥaṭ daha geride intihāb olunur. Müdāfa‘ada [46] tabur taḥṣīşen mübāreze ḥaṭt-ı aṣlīsiniñ öñü ateşle taḥt-ı ḥākimiyyetde bulundurulacak vechle ‘umķan vaz‘ olunur, piyāde bölüklerine mınṭıķa verilir. Keşif, muḥārebe ileri karağolları (vaz‘ ve iķāme, şūret-i ḥareket, ṭarz ve derece-i muķāvemet) tertīb olunur. (5) Mevzi‘ inşāsı emr idilir. İhtiyātlar tefriķ, bunlarıñ ve kumandanıñ maḥalli ta‘yīn olunur.

Ba‘de tabur kumandanı piyāde ağır eslihasınıñ ṭarz-ı isti‘mālını ve müdāfa‘a grublarıñın ateş mınṭıķalarını gösterir bir ateş planı tanzīm ider. Şūret-i ḥareketi mümkün olduğca mā-dūnlarla (10) arāzī üzerinde gezerek bil-müzākere ta‘yīn ve emr ider. Muḥābere irtibātları, ḥidemāt-ı şıḥḥiyye, ikmāl tertībātı aḥz olunur. Mā-fevķ ve mücāvirlere irtibāt te‘sīs idilir.

‘Umķan inķisām ḥā‘iz-i ehemmiyyet-i maḥşūsedir: Bu; arāzīye, mınṭıķanın genişliğine, kuvvete ve maķşada göre olub müte‘addid bölükleri (15) yek-digeri gerisinde yaymak da münāsib olabilir.

- Müdāfa‘a, mevzi‘ ḥarbine inķilāb etmişse ileriki ḥaṭtın tabur kumandanı mübāreze kıṭ‘ası kumandanlığını der-‘uhde ider, mınṭıķasınıñ müdāfa‘asından ve mevzi‘in mükemmelen inşāsından mes‘ul olur. Ḥāzırılık kıṭ‘ası olarak bulunuyorsa derḥāl (20) müdāhaleye āmade bulunur. İhtiyāt olarak geride ise silāḥ başı ve ğaz ḥāzırlığınıñ derecesi vaz‘iyyete göredir.

- Ceb-ḥāne ikmālī tabur kumandanına ‘ā‘iddir.

[47] - Muḥārebe ağırlığını usūlen bir küçük zābiṭ sevk ider. Bu, ya sūtrede veyā geniş mesāfe ve aralıklarla bulunur. Maske kullanılır.

2.1.1.9. Piyāde alayı

(5) - Alayn emrine kâ'ideten birkaç atlı verilir. Mübāreze vazîfesinde alay, topcunun mu'āvenetine muhtâcdır. Emri altına yakın mübāreze topcusu, piyāde baṭaryaları, diğer alaylardan ṭabur ve piyāde ağır eslihası, icābında süvāri verilebilir.

- Alay taht-ı emrindeki kıṭa'āta vazîfeler vermek (10) şūretiyle mübārezeyi idāre ider ve bu maḳşadla bunların beherine ayrı ayrı veyā 'umūmī emr i'tā ider. Ve ma'a-hazā tekmiḷ kıṭa'ātiyla bi-z-zāt ve şūret-i dā'ime de temāsi muḥāfaẓa eyler. Alay erkânında mükemmel bir taḳsīm-i mesā'ī (sevḳ ü idāre, taraşşud, muḥābere ve irtibāt, ikmāl) lâzımdır.

(15) Düşmān te'sīriyle henüz uzaḳda yürüyüş cāddesini terk etmek ve hemān açılmaḳ lâzım olabilir. Bu bābda verilecek emirde, düşmān ve sâ'ire, 'umūmī maḳşad, keşif ve emniyyetden mā'-adā:

- Alayn emrinde varsa yakın mübāreze topcusunun ḥāzırlık, (20) vaz'ıyyet ve vazîfeleri

- Ṭaburların yürüyüş istikāmeti, irtibāt kıṭ'ası ve buña nazaran vaz'ıyyet-i münāsebet

[48] - İcābına göre ṭaburlara bomba ve piyāde topu verilmesi

- Geride tutulan aḳsāmın yeri ḥaḳḳında emir

- Ḳumandanın maḥalli ve irtibāt zikr olunur.

Keşif, süvāri ve ṭaburlarca yapılır. Cenāḥlar müstenidse (5) bütün cebhede icrā idilir. Hedefi tasrīḥ olunur ve icābına göre her ṭabura bir keşif mınṭıḳası verilir.

Varsa yakın mübāreze topcusu açılmayı te'mīne me'mūr idilir. M.t. bölükleri de bu vazîfeyi der-uhde idebilir. Yakın emniyyet, ṭaburların vazîfesidir.

(10) Yürüyüş istikāmeti o şūretle verilir ki bil'āḥire ṭaburlar ta'arruẓ istikāmetine icāb iden aralıklarla dāḥil olabilsinler ve ḳademelenmek ve ihtiyāt tefriḳi ihḍār idilsin. Genişliğe ve derinliğe inḳisām arāziye, mübāreze vazîfesine,

mevcūd sāhaya, topcu mu'āvenet derecesine tābi' dir. İcābında ileri hatdaki (15) taburlar daha şimdiden bomba ve piyāde toplarıyla o şüretle takviye olunur ki düşmānı ileri muḳāvemeti kāfī sür' atle kırılabilsin.

Geride tutulan aksām lüzūmu vechile ta'ḳīb ider. Bunlardan ber-iḥtiyāt-ı maḥşūş (h. bombā topları, m.t.ler, toplar) tefrīḳ etmek koşulu ve yüklü bulundurmak münāsib olabilir.

(20) Bir fırka bir teşādūf muḥārebesine girerse alay ekşeriyyā müstaḳillen hareket etmek fırsat ve lüzūmu karşısında ḳalabilir. Plana tevfiḳan ta'arruḫda mütteḥiden isti'māli lāzımdır ve buña göre ḥāzırılık [49] mevzi' i alınır. Veyā mınṭıḳadan mınṭıḳaya ilerilenir. Bu bābdaki emirler ta'arruḫ emrine taḳaddüm ider. Ta'arruḫ emri şunları iḥtivā ider:

- Düşmān ve arāzī, ḳumandanıñ maḳşadı

(5) - Yayılma mınṭıḳaları ve ta'arruḫ hedefleri (düşmān içine doğru muḥārebe mınṭıḳaları, merkez-i şıḳlet, irtibāt)

- Ağır esliḫanıñ ḳıta' āta tevzi' nde muḥtemel ta' dīlāt

- Topcunun fırkaca emr idilen tarz-ı mu'āveneti

- Yakın mübāreze topcusunun münferid bataryalar ile teşrīk-i (10) mesā' i

- İlerideki taburlara geridekilerin m.t.leriyle yardım

- İḥtiyātların yerleri, alay ḳumandanının muḥārebe idāre maḥalli ve irtibātları

Muḥārebe mınṭıḳalarının vüs' ati tabur ḳavā'idine göredir. (15) Bomba toplarının taburlara verilmesi bunların vazīfelerine ve topcu yardımının ḳuvvetine ve arāzīye tābi' dir. Kısım-ı küllīsi netice-i ḳaṭ' iyye maḥallinde olmalıdır. Topcu da kezā. Mübārezenin ešnā-yı (20) cereyānında her yeñi vazīfeye göre ittiḥāz-ı ḳarār olunur ve netice-i ḳaṭ' iyye maḥalli takviye idilir. Hücūmda muvaffaḳıyyet olunca mübārezenin müte' āḳıb cereyānında topcu ateşiyle piyāde ilerilemesi ḥuşuşlarının yek-digerine uymasını te'mīn ider.

Hâzır bir düşmâna karşı ve mevzi' harbinde plana tevfiķan varılan bir hücum çıkış mevzi'inden icrâ olunan ta'arruзда alay [50] emrine kâ'ideten bidâyetde yakın mübâreze topcusu verilmez. Ta'kîbde öñdeki taburlara uzak hedefler verir. Varsa ihtiyât ahvâle göre kullanılır. Muķâbil darbelere hâzır bulunmakla berâber düşmânîñ her yeñi ta'arrużunu seri'an kırmak lâzım olur. Ta'arruż müdâfa'aya (5) inkılâb iderse mübâreze hatt-ı aşlîsi muķârebe ileri karağollarının eñ ileri hattı fırķa emrine, raporlara göre mücâvir kıta'atla añlaşma ile ta'yîn olunur.

Müdâfa'a uzunca sürecekte ekşeriyyâ ilk hat muķârebe ileri karağol hattı olur ve mübâreze-i aşliyye hattı geriye nakl olunur. (10) Taburlara mınıtķa verilir. Kuvvetler yeñiden takşım ve tertîb olunur. Mübâreze, hâzırlık ve ihtiyât taburlarının ve bomba topu bölüklerinin münâsib şüretde tebdîllerine i'tinâ olunur ve bunların vezâ'îfi teşbîit idilir.

2.1.2. [51] Yirmi Dokuzuncu Faşıl- Suvâri (zeyl 21)

(Alman ta'lîm-nâmesine göre)

2.1.2.1. Mevâdd-ı 'umûmiyye

- Suvâriniñ yaya ta'lîm ve terbiyesi piyâde ta'lîm-nâmesine (5) göredir. Suvâri ta'lîm-nâmesinde muķârebe, yalnız ateş muķârebesiniñ ibtidârına kadar geçecek ahvâl ile bir de suvâriye 'â'id huşûşât derecesinde mevzû'-i baħş idilmiştir. Atlı ta'lîm ve terbiye, binicilik ta'lîm-nâmesine göre olur. Büyük miķyâsda suvâri istiḥdâmı "şunûf-ı merbûta ta'lîm-nâmesi"ne göredir.

(10) - Her müstaķil kumandan meydân-ı mübârezedeki maḥallini kendi intiḥâb ider. Kıt'a dâḥilinde ekşeriyyetle öñde bulunur. Kumandan te'sîr gösteremeyecek kadar kıt'adan uzaklaşmışsa kıt'adaki eñ kıdemli zâbiḥ başka bir şey beklemeksizin emir ve kumandayı der-'uhde ider. Kıt'a ile kumandan arasında (15) dâ'imâ göz irtibâtı bulunamaz.

Yürüyüş nev'leri şunlardır: 'Âdetâ, sür'atlı, dört na'l. Beheri uzalub kışaldılabilir.

[52] - Büyükce cüz'-i tāmmlar kâ'ideten emirle sevķ olunur. Daha küçük cüz'-i tāmmlar kumanda, emir, işâret (ķol işâretleri), boru, düdük ile idâre olunur.

Yürüyüş sür'atleri şunlardır:

(5) 'ādetā	daķıķada	120	ķaķve
sür'atli	»	270	»
dört na' l	»	500	»
hücūm dört na' la	»	700 beheri ķaķve 80 santim	

2.1.2.2. Atlı bölük

(10) - Bölük, eñ küçük ta' biye-yi cüz'-i tāmıdır. Mübāreze vazıfesini hāl ve ĩfā için velūpid-süvār, āğır m.t., top, motosiklet-süvār ve zırhlı otomobil ile takviye olunabilir.

- Bölük dört takımā mālīkdir. Tekmīl takımların kuvvet, (15) kudret ve kıymetce yek-digerine müsāvī ve mu'ādil olması muķtezīdir. Takımların cenāhı küçük zābıķleri dāhıl olarak 12 diziden az olması mümkün olmadığından bölükde, takım 'adedi buña göre ĩcābında tenķiķ olunur. Bir takım dörder dizili kısımlara ayrılır. Bu miķdārı elde etmek için ĩcābında kör dizi bırakılır.

(20) Takımın nızāmları: İkiķerle ķol (eñ çok kullanılan yürüyüş nızāmı)

[53] Dörderle ķol (Meydān-ı mübāreze harekātında ĩcābında yürüyüş 'umķanı azaltmaķda)

Şaf (takımın ictimā'ında ve takım ķolu ile harekātda)

Bir sıralı ķaķ nızāmlarıdır [düşmān ateşinin te'şīrini (5) tenķiķ için ve nādiren hücūmda -geniş bir cebhe almak maķlūbsa-].

- Takımın yaya cenk için yere inmesi: Ale-l-uşūl yere inilir. Takım ķumandanı yedek bār-gīrleri tutacaķları ayırır. Avcıları bir mübāreze cüz'-i tāmı hālinde teşķil iderek bölük ķumandanının yanına götürür. Bār-gīrleri birisinin emrine verir. (10) Bu da bunları naķar ve ateşden maķfūz bulundurur, zābķ ü rabķı te'mīn ider. Bunların efrādı da bār-gırde veyā yere inmiş olabilir. Bunların ķumandanı kezālīķ takım ķumandanıyla mütēmādiyen göz irtibātını muķāfaza ider. Ceb-hāne ikmāline yardım eyler.

- Takımın muhârebesi: Şûret-i ‘umûmiyyede 25-30 (15) atlıdan mürekkeb olacak bir takım, bu za‘fını sür‘at ve fa‘âliyyetle telâfî etmelidir. (Düşmânı her çâreye mürâca‘atla aldatmak, beklemediği bir yerde zühûr etmek ve sür‘atle gâ‘ib olmak, başkın, bilâ-kayd ü şart ateşle veyâ esliha-i câriha ile ta‘arruz, arâziden vâkıfâne istifâde, şık gece teşebbüsâtı ve sâ‘ire..)

(20) - Takım kumandanı mübâreze vazîfesini kâ‘ideten bölük kumandanından alır ve vazîfesini atlı veyâ yaya hâll ideceği ta‘yîn olunur. Ma‘a-hazâ gerek esnâ-yı mübârezede ve gerek hâlât-ı sâ‘irede birçok def‘a müstakillen hareket mecbûriyeti karşısında kalabilir.

[54] - Cenâhlarda muhârebe keşfi takıma ‘â‘iddir.

- Takım kumandanı vaz‘iyyet-i mübâreze mütemâdiyen ta‘kîb ider ve bölük kumandanlığına i‘tâ-yı ma‘lûmât eyler.

- Düşmân, atlı olarak daha ziyâde şokulmağı men‘ (5) idiyorsa, düşmânın ‘arzan genişliği veyâ vaz‘iyyet-i arâzî ihâta ve dolaşmayı mâni‘ oluyorsa ileri harekete, yaya cenkle devâm olunur. ‘Ale-l-ekşer takımın yalnız bir kısmı yere iner ve bunun himâyesi altında takımın kısm-ı diğeri atlı olarak ilerilemeğe çalışır. Ağır m.t.ler ve toplar da bu tarz hareketi (10) himâye ider. Bâr-gîrleri şıyâneten vakîtsiz olarak uzakda ve erken yere inmeğe çalışmamalıdır. Yedek bâr-gîrleri iyice setr olunur ve düşmâna süvâri olduğu belli idilmemeğe her çâreye mürâcaâtla gayret edilir. Yedek bâr-gîrleri atlı miqdârına göre dört na‘l, sür‘atlı veyâ ‘âdetâ ile veyâ yaya olarak sevķ idilir.

(15) Bölüğün nizâmları:

Şaf nizâmı (ictimâ‘ da ve hücûmda)

Takım kolu nizâmı (bölüğün başlıca hareket nizâmı)

Yürüyüş kolu (dörderle veyâ ikişerle)

Arâziden istifâde ve vaz‘iyyete tevfiķ-i hareket için bölük (20) açılır ve bu şûretle sûtreden sûtreye şıçrama ilerilemeğe muktedir ve yaya cenge inmeğe hâzır bulunur; sür‘atle geniş bir ateş cebhesi teşkîl idebilir.

[55] Bu maqşadla bölük qumandanı yürüyüş istikâmetini, tertîbi, aralığı, yürüyüş vezn ve qararını ve lüzûmunda irtibât kıt'asını emir ve ta'yîn ider. Taqımları, taqım qumandanları sevķ ve idâre ider.

(5) Taqımların alacağı nizâm, bölük qumandanınca ta'yîn idilmemişse her taqım qumandanı arâziye ve vaz' iyyete nazaran kendi taqımı için eñ müsâ'id nizâmı kendiliginden ahz ider ve 'ale-l-ekşer taqımın ilerisinde bulunur.

Taqım qol başlarının bir sırada bulunması lâzım degildir. Taqım (10) qumandanları bölük qumandanıyla göz irtibâtını muhâfaza iderek taqımlarını vaz' iyyete ve arâziye göre sevķ iderler ve hattâ qademelenebilirler. Bu vaz' iyyeti alma şöyle qumanda ve emr idilir:

«Yürüyüş istikâmeti falan ağac, bölük açılacaq! İrtibât falan taqımdan. Taqımlar ikişerle qol nizâmında sağa (15) (ve sola) dönecek! Aralık 150 metre. Sür'atli! »

Bölük qumandanı, kendi mevķi'ni kıâ' ideten arâziye ve düşmâna nazaran bölüğün sevķ ü idâresini elden qaçırmayacak ve a'zamî görececek vechile intihâb ider. Bölükde bu irtibâtı eñ kıdemli zâbiť muhâfaza ider. Bölük qumandanı bu şerâ'ite nazaran ekşeriyâ (20) düşmân tarafında ileride bulunur. Bir kere düşmân görölünce gözden qaçırılmaz. Açılmış bir bölükde taqım qumandanları da 'aynı vechile hareket ider.

[56] - Bölük erkânı bir küçük zâbiťle iki atlı ve bori-zenden -şâyed emir muhâberede müstağdem degilse- mürekkeb olub icâbında maķâsid-i maşşûsa ile diger atlılar da i'tâ olunur. Eger bölüğe başka bir kıt'a da rabť idilmişse bunların qumandanları da (5) bölük erkânında bulunur. Bir küçük zâbiťle 4 atlıdan mürekkeb muhâbere müfrezesi ise bölük qumandanının emrine göre hareket ider.

- Bölük herhangi bir maqşadla toplanırken müdâfa'a-i havâ' iyyeyi nazar-ı diğķate alır ve kendisini m.t.ler ve taraşşud-ı havâ'î nöbetcileriyle te'mîn ider. Tecemmu' ekşeriyâ grubvâri olarak taqımlarla veyâ (10) daha küçük aķsâmla yapılır. Ma'a-hazâ bu ayrılığın her ferdiñ vaz' iyyete vuķûfunu ve sür'atle emir teblîğ ve tebellüğünü hâl-dâr etmemesi te'mîn olunur. Her tecemmu' eşnâsında sâ'atler ayâr idilir, techizât, eger taqımları ve sâ'ire tanzîm olunur.

- Bölük düşmāna doğru yürürken bir kumandan ile (15) birkaç atlıdan mürekkeb bir uc çıkarır ve bu, keşif kolu gibi hareket ve yürüyüş sür'atini bölüğe tevfi̇k ider. Bölükle mesāfesi mütebeddil olub vasaṭī 1500 metre kadardır, her hālde bölük bir ateşden müte'eşşir olmayacak kadar ileride bulunur. Bölükle irtibāt ya irtibāt (20) atlısı veyā irtibāt keşif kolu ile muḥāfaẓa idilir. İrtibāt atlısı dā'imā çiftidir. Ma'a-hazā bu bābda ifrāta vararak bölüğün mübāreze kuvveti tenkīş idilmez.

[57] Īcāb iden yana, yan muḥāfız keşif kolu çıkarılır. Geri yürüyüşde dūm-dār ucu çıkar.

- Düşmāna yaklaşınca ve eñ geç temās idince bölük yürüyüş cāddesini terk ider ve havā ve kara taraşşudātına ve ateşe (5) karşı setr Īcābātına tevfi̇kan şūret-i hareketini tanzīm eyler. Bu maḳşadla 'ale-l-ekşer takım kolunda bulunur veyā açılır. Bir küçük zābiṭ muḥārebe ağırlığını sevḳ ider ve kāfī mesāfe ile ta'ḳīb eyler.

- Bölüğe nisbet keşif dā'imā yakın keşiftir. Bölük (10) hattı uzak keşfe daḫi me'mūr olsa kendisinin çıkaracağı keşif kolları kendisine nisbet yana yakın keşif koludur. Bunları el altında tutmak için uzak hedef vermez, mu'ayyen ve şarīḥ vazīfelerle, sıçramalarla mıntıkadan mıntıkaya ilerilemesini te'mīn ider.

(15) - Havā ta'arruzu atlı bölüğe veyā yedek bār-gīrlerine pek mü'eşşir olduğundan bölük dā'imā setr-i havā'īye dīḳḳat ider (gölgeliklerden ve gölgelerden istifāde, parçalanmak). Şūret-i maḥşūşada havā gözcüleri ta'yīn olunur. Vasaṭī ve büyük irtifā'lardaki münferid ṭayyāreler şūret-i 'umūmiyyede düşmāna 'ā'iddir. (20) Ṭayyāreye karşı yürüyüş veznini çoğaltmak (toz bulutu ḥāşıl etmek) durmak veyā sūtre aramak aḥvāle tābī' dir. Alçaḳdan uçan (melḥame ṭayyāreleri) düşmān ṭayyārelerine karşı m.t.ler [58] kullanılır ve bölüğü küçük aḳsāma ayırmak, ğayr-ı muntazam dağılmak ile ateş te'sīri tenkīş olunur. Her hāl ü kārda bu tehlikeye karşı toplu bulunmaktan ictināb etmek lāzımdır.

- Zırhlı otomobillere karşı çelik uçlu mermiyle (5) m.t. kullanılır (varsa top), yollar üzerinde sür'atle mevānī' te'sīsi de mühimdir. Otomobiliñ arkaşından yolu 'aynı şūretle kapamak da pek fā'idelidir. Bunlarıñ vücd ve taḳrībiniñ sür'atle iḥbārı elzemdir (tenvīr ṭabancası). Eger yola mānī' yapmak kābil degilse, kāfī esliḥa-i müdāfa'a yoksa kaçmaḳdan başḳa (10) çāre kalmaz.

- Ğayr-i ma'mûl mevâni' karşısında kalmamak için arâzî keşfi de şon derece mühimdir (icâbında yanlar ve arka da dağı). Bu maķşadla ufaķ bir keşif kolu veyâ münferid keşşâflar me'mûr idilir. Bunlar emr olunan istiķâmetde geniş cebhe (15) ile ileriler. Bölüğe derece-i teķarrübleri, arâzîye ve yürüyüş cinsine tâbi'dir. Göz irtibâtı veyâ irtibât neferleri elzemdır. Mevâni'e işâretle bildirilir (geçilir, geçilmez). Bunlar düşmânı da taraşşud ve ihbâr iderler.

- Düşmânla temâs idilince yakın keşif kolları (20) muhârebe keşif kollarına taķavvûl ider. Ya bölükden şarîh vazîfe alırlar veyâ bu maķşadla yeni keşif kolları çıkarılır. Muhârebe keşfi, cebhe ve yanlarda lâzımdır. Cüz'-i tâmmırlar dâhilindeki bölük [59] dağı buña teşebbüş için emir beklemez. Bunlar mütemâdiyen düşmânı ve arâzîyi, teķarrüb ve ihâta imkânını keşif ve bölüğü başkından muhâfâza iderler ve vazîfelerini 'ale-l-ekşer yaya olarak yaparlar. Muhârebenniñ kaķ' inde bunlar düşmânla temâsı muhâfâzaya me'mûr olur.

(5) - Açılma: Düşmân yakınında bölük ekşeriyâ açılarak yürür ve mümkün mertebe at üzerinde ileri şokulmağa çalışır. Açılmanın müte'âķib muhârebe maķşadına tevâfuķ etmesi ve nihâyetinde maţlûb-ı muhârebe inkisâmını vücûda getirmesi lâzımdır. Açılma cebhesiniñ geniş olması düşmânı igfâle, ihâtağa ve ihâtadan (10) kaçmağa yarar ve kuvvetli bir düşmân bu sâyede kolayca teşbît idilir. Başkın icrâsı da ekşeriyâ fâ'idelidir. Ağır silâhlar ve toplar ekşeriyâ bu açılmayı himâye ider. İleri kâdeme teşkîli de ekşeriyâ fâ'idelidir. Ateş altındaki sâhâlardan da ekşeriyâ açılmış olarak geçmek iktizâ ider ve arâzîye nazaran derinligine (15) veyâ genişligine veyâ grubvâri inkisâm emr olunur. Ba'zân da evvelâ böyle açılmadan şonra ileride bir noktada toplanmak lâzım gelir (bi-l-hâşşa ateş muhârebesinden ictinâbda). Her ne şûretle olursa olsun açılarak ilerilemek mâ-dûn kumandanlardan büyük bir diķķat, teşebbüş-i zâtî ve 'azm-i karar taleb ider ve bölük kumandanının bölüğü (20) elinden çıkarmaması lâzım gelir. Kezâlik bir atlı muhârebe için sür'atle icâbında toplanmak dağı dâ'imâ nazar-ı diķķatde tutulur. Açılmayı himâye iden ağır silâhlar da ekşeriyâ kendiliklerinden tebdîl-i mevzi'e [60] mecbûr olurlar. Açılmış bir bölüğe düşmânın atlı hücumu ekşeriyâ atlı ve ateş muķâbelesiniñ tevhiidiyle redd idilir. Düşmânın derhâl ihâtasına çalışılır.

Bölüğün muhârebesi:

(5) - Bölük, muhârebe vazîfesini dâ'imâ ta'arruzî sûretde hall etmege çalışır. Süvâri muhârebesiniñ mâhiyyeti at ile ateşi münâvebe etmektir. Ateş muhârebesi atlı hücumla tevhiid idebilir.

- Düşmânı aldatmak ve işğâl muhârebesi geniş cebhe; kaç'î ta'arruz ve mu'annidâne müdâfa'a ise dar cebhe derin (10) inkısâm taleb ider. Kuvvetli bir ateş istihsâli lâzımsa tekmiil bölük muhârebeye şokulur, 'aksi taqdîrde m.t.ler ve birkaç avcı ile iktifâ olunur.

- Bir bölüğün çıkaracağı avcı 'adedi bār-gîrleri ne derece müteharrik bulundurmak istendigine tâbi' dir. Qarâr ahvâle (15) göredir. Bir arâzî parçası işğâl için 'ale-l-ekşer bir kısım atlıları sür'atle sürerek yere indirmek ve yedek bār-gîrlerini sür'atle bir sûtreye kondurmak ve ba'de avcıları takviye etmek lâzım olur. Düşmânın ve arâzîniñ şarâhaten keşf idilmesine nâdiren intizâr olunur. Şûret-i 'umûmiyyede henüz kâfî bir tevziidenden (20) evvel muhârebeye girmek ve muhârebe eşnâsında vaz'ıyyeti anlamak îcâb ider. Her hâlde yedek bār-gîrleri ta'arruzî ta'kıbe muhtedir [61] olmalı ve tekrâr ata binmek zemân-ı ziyâ'nı ve uzun geri yürüyüşleri bâdî olmamalıdır.

- Yaya cenge inişde muhâbere müfrezesi hemân bölük kumandanının yanına gelir ve yeri ve işi hakkında emir alır. Bu eşnâda (5) avcılara vazîfe verilir; avcı takımları teşkil olunur. Ceb-hâne ikmâlini bölük kumandanı der-'uhde ider. Yedek bār-giri bir âmire rabt olunur.

- Ta'arruzda ân ve fırsatdan istifâde, cür'et-kârâne qarâr ittihâzı ve metânet, sür'atle hareket îcâb ider. İlk (10) muhârebe temâsında düşmân ekşeriyyâ za'îfdir. Bunun muqâvemetini birkaç avcı ile atlı keşif kollarının ihtâtası kırmağa kifâyet ider ve bölük kısım-ı küllîsi at üstünde kalır. Kezâlik ekşeriyyâ düşmânı, cebhede hafîf aqsâmın ve m.t.lerin ateşiyle teşbît idilirken kısım-ı küllî düşmânın yan ve gerisine ileriler. Münferiden (15) muhârebe iden bölüğün eñ ümîd-bağış tarz-ı ta'arruzu muhtelif istikâmetlerden düşmâna teveccühdür. Yek-digerinden az çok ayrı olarak 'aynı hedefe tevcih idebilecek takımlar arasında irtibât muhâfazası bi-t-tab'i elzemdir. Başkın ve sür'at matlûbsa bidâyetden i'tibâren kâfî kuvvet şokulur ve bölük ekşeriyyâ ayrı bir ihtiyât ayırmağa (20) imkân bulamaz ve yanları keşif kolları ile te'mîn ile iktifâ ider. Ta'arruz durursa işbât etmek veya başka bir maħalde (atlı giderek) tecdid-i ta'arruz etmek ahvâle tâbi' dir. Düşmândan [62] ayırılmağ ancak ateş himâyesiyle (m.t.) ve ekşeriyyâ yalnız

geceleyin kâbil olur. Bölük ba'zân piyâde gibi dar cebhede derin bir ta'arruz icrâsına lüzûm görür. Bu takdîrde yedek bār-gîrleri başında aşgārî insân bırakılır.

(5) - Ateş başkını: Añsızın görünerek añsızın ve müttehidten ateş açmakla (ateş başkını) düşmân ağır zâyî'âta dūcâr idilir ve inzibâtı şarşılır. Ba' de başka bir taraftan 'aynı huşûş tekrâr olunur. Bu maqşadla a'zamî ateş kudreti kullanmak ekşeriyyâ lâzım ve iyi bir ateş takşımı muktezîdir (10) Bu eşnâda yedek bār-gîrlerinin avcılar kurbunda kalacak şüretde arâzî intihâb idilmek fâ'ideli olur.

- Müdâfa'a: Münferid bir bölük ancak ilerilerken düşmânı durdurmak, bir noktayı kıta'ât sâ'ire vürûduna kadar elde tutmak, bir setr hattını tutmak gibi maqşadlarla işgâl müdâfa'ası (15) yapabilir. Bu maqşadla düşmânı aldatmak, erken ve zemân-ı zıyâ'nı bâdî yapılmaya icbâr eylemek lâzım olub m.t.ler bi-l-hâşşa buña yarar, mevzî' önüne gelecek düşmân aqsâmı ta'arruzla tard idilir. Bu sebeble bölük ekşeriyyâ geniş, grubvârî (taqım) kullanılır ve edevât-ı hafriyye isti'mâliyle mevzî' takviye olunur.

(20) Sür'atle emir ve tebliğî ve haber alma huşûşu bi-l-hâşşa mühimdir. İcâbında yan muhâfazası, tehdîd idilen niqâtı ta'arruzî şüretde muhâfaza veya bil'âhire düşmândan çözülmeyi teshîl maqşadıyla [63] bir müteharrik ihtiyât efrâz olunur. Müteharrik bir müdâfa'a yedek bār-gîrlerinin ekşeriyyetle müteharrik ve yakında olması icâb ider. Dar cebhe derin tertibât ile bir süvârî bölüğü de piyâde gibi bir mınţıkayı mu'annidâne müdâfa'aya muqtedirdir. Geniş, seyrek tutulmuş mevâzî' (5) ve setr hatları 'umkan tertibatın azlığı hasebiyle za'îf olub geceleyin ve gayr-i müsâ'id havâda bunlara başkın icrâsı müntic-ı muvaffakiyyetdir.

- Ta'kîb: Düşmân çekilirse derhâl ateş ve at ile ta'kîb olunur. Cebheden yaya keşif kolları [Bār-gîrleri (10) yakından gelir.], yanlarda atlı keşif kolları ileriler, düşmâna yapışır, dolaşır ve haber verir. Derhâl ata binecek olan kısım-ı küllî düşmân düm-dârlarıyla oyalanmağa kalmayarak düşmânın yan ve gerisine şapar. Düşmâna müsâ'id müdâfa'a mevâzî' na bundan evvel yetişir, karışık şüretde çekilmekde olan bir düşmâna atlı (15) hücum icrâsı da muvaffakiyyet va'd ider.

- Muhârebenin kaç'ı ve ric'at: Bir muvaffakiyyetden sonra eñ kolaydır. Vaz' iyyet-i harbiyyeye, arâzî ve günün sâ'atine göre muhtelif şüretle yapılır. Her hâlde bu hareketi düşmândan gizlemek aşldır; düşmân taraşşud-ı havâ'iyyesi de aldatılmalıdır. Eger tekmi'l (20) bölük muhârebede ise evvelâ taqımlardan birer

miḳdār avcı geri alınarak cebhe-ṭulā yine ‘aynen idāme olunur. Çekilenler ata binerek müreccahḥen yanlarda ḥimāye mevāzī‘ alırlar. Diğer avcıların da derḥāl [64] veya ḳademevārī çekilmesi aḥvāle göredir. Çekilen bölük ekṣeriyyā geride bir noktada toplanır; düşmānla temāsı keşif kolları idāme ider. Eṣnā-yı ric‘atde ya müsā‘id mevāzī‘de muḳāvemēt idilir veya düşmānın yanına ateş başkınları yapılır (m.t.) ve ta‘arruḫ (5) idilir. İcābında bölük şıṣramalarla çekilerek fırsat bulduḳca tecdīd-i muḳāvemēt ider. İcābında herhangi bir maḥall ṣoñuna ḳadar mu‘annidāne müdāfa‘a olunur.

- Atlı muḥārebe: Esliḥa-i nāriyyenin her türlü tekemmülātına raḡmen müte‘addid bölük veya küçük cüz’-i tāmmlar başkın şüretiyle veya (10) şarşılmış bir düşmāna karşı atlı hücum icrāsı ile mühim muvaffaḳiyyet elde idebilir. Bu maḳşadla bölüğün her nizāmdan her istikāmete sür‘atle, yanaşık veya dağınık olarak hücum idebilmesi lâzımdır. Muvaffaḳiyyetin şartı düşmānın bu hücumu karşı mü‘eṣṣir ateş açamamasıdır. Bu sebeble başkın bi-l-ḥāṣṣa mühimdir. Süvāriye atlı hücum (15) ekṣeriyyā anırsızın teşādüfden tevellüd ideceğinden en küçükçe tekmiḫ süvāri cüz’-i tāmmları bu ḥuṣūṣu dā‘imā nazar-ı diḳḳatde tutar ve keşifde iḥrāz, taḳaddüm ve tefevvuk için daha kuvvetli bir düşmāna bile hücumdan iḥtirāz idilmez. Süvāriye hücum iderken ṣoñ derece yanaşıklık ve müşādeme kuvveti elzemdir. Tam karşılaşıırken a‘ḳamī (20) sür‘at mühimdir; bölük irtibātı merkezden alır, birinci ḥaṭdaki boşluḳlara yanaşarak ḳapatılır, büyükce aralıkları ikinci şıradaki atlılar ḳapatır.

[65] Eger düşmāna yapılırken hücum ve iḥāṭa mümkün olursa te’ṣīr tezāyüd ider. Her ḥālide uzun uzadıya tebdīl nizāmlarla zemān fevt etmek cā‘iz olmayub düşmāna taḳaddüm aṣldır.

Piyādeye karşı hücum ancak düşmānın ṣoñ derece şarşılması (5) veya başkına uğraması ḥālinde muvaffaḳiyyet verir. Ba‘ḳān şarşılmamış piyāde daḥi kıymetdār bir hedeftir. Topcuya hücum ancak bunun ateş te’ṣiri ḡayr-i vāridse ḳābildir.

Piyādeye, yere inmiş süvāriye ve topcuya karşı her nizāmda hücum ḳābildir. Ma‘a-hazā telefātı tenḳīṣ için tek sıra ile hücum (10) iderek taḳımları yek-digeri arḳasından sürmek muvāfiḳdir. Düşmānın tekmiḫ cebhesine atılmaḳ ve a‘ḳamī sür‘at lâzımdır. Atlı hücum eṣnāsında derinlige ḳademelere mālikiyyet fā‘idelidir. Eger toparlaḳlar yakınsa topcuya hücumda bölüğün bir kısmı bunlara

boca ider. Yere inmiş süvâriye hücumda düşmân yedek bâr-gîrleri bi-l-ḥâşşa mühimdir. (15) Hücumu ateşle takviye pek mü'essirdir (bi-l-ḥâşşa yan te'sîrli).

- Esliḥa-i merbûta: Süvâri ekseriyyâ ağır piyâde esliḥası ve topcu ile müştereken icrâ-yı te'sîre mecbûr olacağından bunlara iyice vâkıf olması lâzımdır. Bir bölüğe 'ale-l-ekşer ağır m.t. ile top verilebilir. Yürüyüşde bunlar bölümün arkasından (20) gelir. Açılırken emir alırlar ve bunlara 'ale-l-ekşer evvel-emre ḥâzırlik veya puşu mevzi' i emr olunur ve bunlarla dâ'imâ irtibât muḥâfaẓa idilir. Muḥârebe için mu'ayyen vazîfe alırlar ve 'ale-l-ekşer koşulu olarak düşmâna [66] şokulması lâzım gelir. Toprakların mümkün mertebe yakında kalması hareket nokta-i nazarından mühimdir. Top, 'ale-l-ekşer piyâde topu gibi kullanılır.

Süvâriye verilecek zırlı otomobil müreccaḥen ucda, (5) cebrî keşifde, ihâtavâri ta'kîbde, ric'ati setr ve düşmânı te'hîrde, emr-i muḥâberede -düşmân arasında- fâ'idelidir. Varsa motosiklet-süvârlar da emr-i muḥâberede, mühim niḳâṭı işgâl ve müdâfa'ada ihâtavâri ta'kîbde, ric'atde düşmânı te'hîr için kullanılır. Ma'a-hazâ bunlar ekseriyyetle yola bağılırlar. Hareketleri kolayca sektedâr (10) olur.

2.1.2.3. Süvâri makineli tüfenk takımı

- Süvâri makineli tüfenk takımı beheri 2 tufenge mâlik 2 nişf takımından ve 2 'arabalı bir ceb-ḥâne takımından mürekkebdir. Beher nişf takımının nişân dâ'iresi, küçük zâbiṭi, taḥmîn-i (15) mesâfe âletini, dūr-bîni ḥâmil atıyla 2 emir atlıdan mürekkeb bir nişf takım erkânı vardır.

- Takımın nizâmı ve şekli vaz'iyet-i muḥârebeye ve arâziye göre olub başlıca tek kol, şaf ve açık şaf nizâmları vardır. Tek kol başlıca meydân-ı muḥâbede hareket nizâmıdır. (20) Beher 'araba arasında 9 hatve mesâfe bulunur. Şaf ancak [67] hareket ve resm-i geçid nizâmıdır. Açık şaf daḥi meydân-ı muḥâbede kısa hareketlere yarar; aralık müfidedir.

- Takım kumandanı 'ale-l-ekşer bi-z-zât alay kumandanına teklîfât yaparak kendiliginden harekete lüzûm görür. Takım, (5) alayın mühim bir ateş vâşıtasıdır; dâ'imâ mübârezenin mühim maḥallinde kullanılması lâzımdır. Ma'a-hazâ süvâri muḥârebesinin mâhiyyet-i mütebeddilesi neticesi takıma ekseriyyâ müstakîl vezâ'if terakḳub ider. Meşelâ keşif eşnâsında düşmânın muḳâvemetini kırmak, düşmânın yan ve gerisine ihâtavî ta'arruz etmek, vâsi' mıntıkaları işgâl

(10) ve müdāfa‘a etmek, sür‘atle iş görüb tekrār çekilecek müteharrik ihtiyāt vazīfesi yapmak, ateş başkını ve ta‘ķīb, uzakdaki mühim niķātın işğali, geçidiñ açık tutulması veyā seddi gibi.

2.1.2.4. Sūvāri alayı

- Bir sūvāri alayı 4 bölük ile bir makineli (15) tüfenk ve bir muhābere takımını hāvīdir. 2 bölüğe kadar da olabilecegi gibi vezā’if-i maḥṣūsa için piyāde, velūspid-sūvār, topcu, motosiklet-sūvār ve zırlı otomobil ile kābil-i takviyedir.

- Kumandan, alayı ekşeriyā emirle nādiren kumanda ve işāretle sevķ ider. Emriñ tekmiñ mā-dūnlar muvācehesinde (20) i‘ṫāsı münferid şifāhī veyā ‘umūmī taḥriri emre müreccaḥdır.

[68] Alay erkānının iyice takṣīm-i vezā’ifi elzemdir. Bölükler ve kıta‘āt-ı merbūta alaya birer emir almağa me’mūr gönderir. Alay kumandanı mevķi‘ni, sukūnetli yer, sevķ ü idāre ve emiñ bir muhābere ve irtibāta göre intihāb ider ve arāziyi, düşmāni, vaz‘iyyet-i (5) harbiyyeyi bi-z-zāt görmeğe ğayret ider. Alay yaya cenge girerse erkān ekşeriyā uzun müddet bir muhārebe idāre maḥallinde kalırsa da kumandan buraya bağlanmaz. Bölüklerin şūret-i istiḥdāmı tekrār idinceye kadar kumandanları alay kumandanına refākat ider.

Alayn nizāmları:

(10) - Yürüyüş kolu: Bölükler ikişer veyā dörderle kolda 10 adım mesāfe ile yek-digeriniñ gerisinde

- Takım kolu: Bölükler takım kolu ve 10’ar adım mesāfe ile yek-digeriniñ gerisinde

- Çift kol: Bölükler takım kolu ve yürüyüş kolu (15) olarak ikisi öñde ikisi arķasında

- Yanaşık alay: Bölükler takım kolu 6’şar adım aralıkla yan yana

- Açık alay: Bölükler müşābih nizāmlarla geniş aralıklarla yan yana

(20) İkişer yürüyüş kolu eñ müsta‘mil yürüyüş nizâmıdır. Dörderle kol daha ziyâde meydân-ı muhârebede, harekâtta ve ba‘zân yürüyüş ‘umkunu azaltmakta kullanılır.

[69] Takım kolu meydân-ı muhârebe harekâtına yararsa da düşmân taraşşud-ı havâ’iyyesinden setri müşkildir.

Çift kol arâzî üzerinde harekâtta ve her tarafa sür‘atle açılmağa fâ’idelidir.

(5) Yanaşık nizâm, ictimâ‘ ve hâzırlıkta maḥdūd maḥallden istifâdede kullânılır. Te’sîr-i havâ’iyye ziyâde ma’rûzdur.

Açık nizâm bi-l-hâşşa meydân-ı muhârebede harekâta, arâziye uymağa, düşmân te’sîr-i havâ’iyyesini tenkîşe yarar.

Alay kumandanı yürüyüş istikâmeti, şûret-i inḳisâmı (10) lüzûmunda irtibât ve yürüyüş nev‘ini emr ider. M.t. takımın şûret-i hareketi ekşeriyyâ ayrıca emr olunur ve buña nazaran ya geride veyâ kademeli şûretde yandan ta‘ķīb ider, aralık ve mesâfeleri ta‘yinde bölüklerin düşmâna ser-bestî-i harekete mâlik olması düşünülür.

- Süvâri muhârebesinin mâhiyyeti, şunûf-ı sâ’ireye (15) nisbet daha ziyâde müteharrik olmağı icâb ider. Bu husûs süvâriye müretteb vezâ’ifden ve ‘ale-l-ekşer küçük cüz’-i tāmmların bile kendiliginden harekete mecbûr olmalarından tevellüd eyler, bi-l-hâşşa setr, iḡfâl, başkın, tevķîf, düşmânın naẓar-ı diḳḳatini tahvîl ve düşmân kuvvetlerini parçalamak gibi vezâ’if ancak müteharriklik ile ķâbil-i îfâdır. (20) Müteharrik muhârebe ise kuvvetleri ḡrûbvârî tertîb etmegi ve her ḡrûbuñ yek-digerini iyice himâye iderek düşmânın hafîf maḥallerine muhtelif istikâmetlerden şâldırmağı icâb ider.

[70] Bâr-ḡirîn sür‘ati sâyesinde düşmânın beklemedigi maḥallerden añsızın görünmek mümkün olacağından süvâri şariḥ vaz‘iyyetlerde bile fâ’iķ-ül düşmâna ta‘arruẓa kudret-yâb olur ve bu hareketiyle düşmânı maḳşad ve kuvveti ḥaḳḳında iḡfâl ider. Tekmîl harekâtın arâziden (5) a‘zamî istifâde ve a‘zamî sür‘atle icrâsı zâmin-i muvaffaḳıyyetdir.

Müdāfa‘ada daḥi ğrubvārī inķisām fā’idelidir, bil-ḥāṣṣa az kuvvetle geniş bir sāḥayı tıtmak mevzū‘-i baḥş ise.

Ateş ve hareket, ta‘arruż ve müdāfa‘ayı bil-münāvebe kullılarak düşmān aldatılır ve vaķitsiz yayılmaĝa icbār idilir.

(10) Bu maķşadla alay kumandanı bölüklere maķşad-ı ‘umūmiyi bildirerek kendilerine vāsi‘ ser-bestī ve şalāḥiyyet i‘tā eyler. Topcu, m.t. daḥi ‘aynı şüretle müteḥarriķ kullanılır. Tekmīl kademeler arasında şıķı bir irtibāt ise elzemdir. Vesā’it-i muḥābereniñ derece ve tarz-ı isti‘mālī de arāziye ve maķşada tābi‘dir. Yedek bār-ĝirleri mümkün (15) mertebe yakın tıtılır. Fazla aĝırlıklar kāmilen geride bulundurulur.

- Muḥārebe için ileri yürüyüş: Keşif müfrezeleri kāfī bir taķaddüm iḥrāz idecek kadar erken çıkarılır (görmek, vaķtinde haber verebilmek). Alay ekşeriyyā bir kolda yürür, ĩcābında (ta‘arruż-ı havā’iyyeden mücānebet ve ta‘ķīb) müte‘addid yollardan da (20) hareketi kābildir. Emniyyet tertibi ‘ale-l-ekşer taķviye idilmiş bir bölükdür, ĩcābına göre yan keşşāfları çıkarılır. Bölüğün mesāfesi nādiren 2 km’den daha az olur. Arada varsa bir zırhlı otomobil bulunur. Muḥārebe aĝırlığı da mütteḥiden alayın arkasından gelir.

[71] - Açılma: Eñ geķ piş-dār düşmāna temās idince alay yürüyüş cāddesini terk ider. Tayyāre ve uzun top ateşi altında daha evvel de mecbūr olabilir. Ğayr-i mu‘ayyen vaż‘iyyetlerde piş-dār cebhede ḥafīf kuvvetler bulundurmak ve kısımlı küllisi ile (5) düşmānı iḥāta etmek şüretiyle ta‘arrużī hareket iderek vaż‘iyyeti inķişāf etdirir ve ufaķ muķāvemetleri kırar. Düşmānı atamıyorsa alay kumandanının bunu piş-dārta taķviye, kısımlı küllisi kol başını başka istikāmete tebdīl, kısımlı külliye açmak şıķlarının birisine karar vermesi lāzım gelir. ‘Ale-l-ekşer m.t. ve topların piş-dārı taķviye (10) etmesi kāfīdir.

Vaż‘iyyetiñ mükemmelen inķişāfı nādiren beklenilir ve süvāriniñ ĝayr-i mu‘ayyen aḥvāle daḥi sür‘atle açılarak düşmāna atılması ĩcāb ider.

Açılma emrinde düşmāna ve piş-dāra ‘ā’id ma‘lūmātdan mā‘adā şunlar bulunur: Yürüyüş istikāmeti, irtibāt, ‘arzan ve ‘umķan (15) inķisām, mühim niķāṭın işĝali ya açılmanın setri için muķteżī tedābir; muḥārebe keşfi, kıta‘āt-ı mülḥakaniñ isti‘mālī, aĝır m.t. ve topcunun ateş muḥārebesi; müdāfa‘a-i

havā'ıyye; vesā'it-i muhābere, muhārebe ağırlığı; alay erkânının maḥall ve hareketi.

Yürüyüş istiḳāmeti 'ale-l-ekşer uzaḳda intihāb olunur. (20) Ğayr-i mu'ayyen vaz'ıyyetlerde derinlige ḳademe lāzımdır. Ma'a-hazā geniş cebhe muvaffaḳıyyāt-ı ibtidā'ıyyeyi, ileri ḳademe düşmānıñ ihātasını teshıl ider. Muhārebe keşfi için arāzī mıntıkalara ayrılır. [72] Yan bölükler yanları da keşif ve te'min ider. Başḳını teshıl için keşif kolu çıkarmakdan şarf-ı nazar icrāsı da lāzım olabilir.

Şunūf-ı merbūta ḳıta'âtı, tarz-ı istiḥdāmı alay ḳumandanına teklif iderler. Vaz'ıyyet şariḥ değilse bunlar (5) ekşeriyyā açılmanın ḥimāyesine me'mur olurlar. 'Aksi taḳdīrde daha açılma eśnāsında ba'zı bölüklere ḳısmen veyā kāmilen rabṭ olunabilirler. Vesā'it-i muhābereniñ ve bi-l-hāşşa telefonlarıñ şūret-i isti'māl de vaḳt ü zemān ile emr olunur.

Açılma ḳā'ideten bār-gır üstünde yapılır.

(10) - Ta'arruz: Alaynı muhārebe vazıfesi 'ale-l-ekşer düşmānı başmak ve sür'atle yaḳalamaḡa, yan ve arḳasına düşmegi icāb ideceginden açılma ve ta'arruz emirleri ekşeriyyā birlikde verilir. Eger vazıfe, arāzī ve vaz'ıyyet plana tevfiḳan hareketi müstelzim ise bu taḳdīrde alay evvelā ağır m.t. ve topcu (15) ve yaḳın emniyyet ḥimāyesinde ḥāzır bulundurulur.

Alay hemān ekşeriyyā esliḡa-i nāriyyesiyle ta'arruz ider, ta'arruz emri şunları ihtivā eyler:

- Düşmān ḡaḳḳında ma'lūmāt. Arāzī keşfi netāyici. Mücāvır ḳıta'āt. Maḳşad.

(20) - Muhārebe keşif vezā'ifi, yaḳın emniyyet

- Bölükleriñ muhārebe vazıfeleri (muhārebe mıntıḳasıyla ta'arruz hedefi, ḡaṭṭ ü saṭ veyā cenāḡ-ı ḡaṭ fāşılları, irtibāt)

[73] - Yedek bār-gırleriniñ müteḡarrıkligi derecesi ve şūret-i 'umūmiyyede tarz-ı hareketleri

- Ağır m.t. ve topcunun vezā'if ve cihet-i merbūtiyyetleri

- Topcu ve ağır m.t. ateşlerini zemānen ve mekānen (5) vezā'if-i maḥṣūṣası ve mücāvirlere tarz-ı teşrīk-i mesā' iyyesi.

- İhtiyātın şüret-i hareketi

- Müdāfa'a-i havā' iyye

- Vesā'it-i muḥābere, irtibāt, ḥaber vāsıtaları

- Ceb-ḥāne, şargı maḥalli, yaralı bār-gīrlar tecemmu' maḥalli

(10) - Muḥārebe kademesi

- Üserā tecemmu' maḥalli

- Alay kumandanının muḥārebe idāre maḥalli

Muḥārebeye girecek kuvvetin miqdārı maḥṣada tābī' dir. Süvāri bi-l-ḥāṣṣa sür'atle istiḥṣāl-i muvaffakiyyete mecbūr ve te'sīr-i başında (15) mündemic olduğundan ekşeriyyā bir ihtiyātdan şarf-ı nazar idilir ve bidāyetden i'tibāren a'zamī kuvvet muḥārebeye şokulur. Ta'arruḫ ḥāṣṣeten yana ve müreccaḥen arkaya tevciḥ idilmek lāzımsa da icābında cebhe ta'arruḫundan da ictināb idilmez. Ma'a-hazā yan ta'arruḫı da velev za'if miqdārda olsun cebhe kuvvetiyle tevḥīd idilmelidir. Kuvvetin (20) kısm-ı küllisi merkez-i şiklete tevciḥ olunur ve burada cebheler dar, tertibāt derin olur. Nerede yaya cenge inileceğini 'ale-l-ekşer bölük kumandanlarına bırakmak lāzım olur. M.t. takımına şarīḥ [74] vazīfe verilir, bölüklere mi verileceği, ḥuṣūṣī vazīfe mi alacağı veyā müdāfa'a-i hava' iyyeye veyā ihtiyāta me'mūr olacağı söylenir. Topcu ekşeriyyā alay emrinde kalır. Alay ihtiyātı müteḥarrik kalır ve sür'atle emir verilmesi te'mīn olunur. Muḥārebe ağırlığı (5) kısmen veyā kāmilen bölüklere verilebilir. Alayın atlı hücumu nādiren fırsat bulur ve ekşeriyyā bir veyā birkaç bölük buña me'mūr idilir ve hücumu ateşle yardım idilir. Bilakis alay kısm-ı küllisi yaya ta'arruḫ yaparken ba'zı akşām da atlı hücumu fırsat-yāb olabilir.

(10) - Ta'kīb: Düşmānın ric'at-i 'alāmeti görününce alay kısm-ı küllisini sür'atle ata bindirerek düşmāna taḫaddüm edecek şüretde ta'kīb sevk etmeğe karar verir. Bir kısım kuvvet cebheden ta'kīb devām ider. Atlı ihtiyāt bu anda çok işe yarar. Yorgunluğa bakılmadañ düşmānın yan ve gerisine tevciḥ idilir. (15)

Temās, şüret-i kaç'ıyyede muhāfaẓa olunur. Bu eşnāda ceb-hāne ikmāli, muhārebe ağırlığının ileri celbi, muhābere taķımının cem' i emr olunur.

- Muhārebeniñ kaç'ı ve ric' ati: Evvel-emirde muhārebe ağırlığının ve daha az müteharrik şunūf ve eslihanıñ şüret-i hareketi (20) emr olunur. Ağır m.t. ve topcu ekşeriyyā kādeme ile çekilir ve birbirini himāye ider. Emr-i muhābere yeñiden tanzīm olunur. Bölükleriñ muhārebeyi şüret-i kaç'ı ekşeriyyā kendilerine [75] bırakılır. Ta'ķīb iden düşmāniñ yanına hücum fā'idelidir. Düşmāndan ayrılınca düm-dār teşķil olunur. Buña uzak muhārebe silāhlarının kısm-ı küllisi, zırlı otomobil ve sā'ire ilhāk idilir. Muķāvemetiniñ zemān ve mekānı şarāhaten emr olunur. Keşif, muhābere (5) vezā'ifi i' tā idilir.

- Müdāfa'a: İlerileyen düşmāni tevķīf, arāzī ve mevāķi' i kıta'āt-ı sā'ire vürūduna kadar muhāfaẓa, setr vezā'ifi, kıta'āt-ı sā'ire ile berāber mu' annidāne müdāfa'a, iķāmet-gāha ta' arruzda müdāfa'a gibi aķvāli şāmildir. Bir müdāfa'a mevzi' ni şunlar ta' yin (10) ider:

- Düşmāniñ ta' arruz muķtemel istiķāmeti
- Bizim ve düşmāniñ taraşşud maķalleriniñ vaz' iyyeti
- Ağır m.t. ve topcunun derece-i te'şiri
- Yan te'şiri ihtimāli
- (15) - Yanların setri
- Cebhede māni' yyet (bi-l-hāşşa tanklara karşı)
- Mevzi' gerisinde mestüren ser-best-i hareket
- Yedek bār-girler için müsā' id maķallere mālikiyyet

Umūmī bir emre ekşeriyyā lüzūm yokdur. Ğrub-vārī müdāfa'a (20) esāsdir. Mübāreze-i aşliyye haţtınıñ ta' yini, m.t. ve topcu ile bir plana tevķikan sed ateşi tertibi lāzımdır. Bu haţtın ilerisine muhārebe ileri ķarağolları sürülür. Bunlar düşmāni keşf [76] ider, vakıtsız açılmağa icbār ider. Bölüklere mınţķa verilir. Keşif ve muhārebe ileri ķarağolları haķķındaki vazīfeleri söylenir. Ağır m.t. ve topcu ekşeriyyā vezā'if-i maķşūşaya me'mūr olub nādiren bölük emrine girer.

Bunların ateşi şuret-i (5) güşādınıñ da ta'yını ekşeriyyâ fâ'idelidir. Bir yaya ihtiyât tefriķ lüzûmunu vaz'ıyyet ta'yın ider. Atlı ihtiyât ise dâ'imâ lâzımdır (yanlarda keşif ve emniyyet). Yedek bār-gırleri ğrublar hâlinde yakında tutulur. Zemân kazanmak, aşlsa düşmânı aldatmak mühimdir. Diger kıta'âtla birlikde mu'annidâne müdâfa'ada ırar ve derin tertibât (10) yedek bār-gırleriniñ uzakda tutulması lâzım olur.

3. [77] ALTINCI KISIM

3.1. Otuzuncu Faşıl

3.1.1. Birinci Bâb - Geri Hîdemâtı (Alman Esâsâtına Göre) (Zeyl 22 A)

3.1.1.1. (5) Mevâdd-ı ‘umûmiyye

- Bulunulan mıntıkadan ikmâl (menâbi‘-i mevcûda, iğtinâmât) ne derece mümkünse kıta‘ât muhârebe ser-bestî-i hareketini o nisbetde ziyâde muhâfaza ider (meşelâ müstakîl süvâri).

- Menâbi‘-i mahalliyyeden hüsni istifâde nokşânı vaktinde taleb (10) ve celb lâzımdır. İ‘âşe ihtiyâcî dâ‘imîdir, ceb-hâne, şihhiyye ve sâ‘ire ikmâlî arasıra birdenbire mu‘azzam bir dereceye bâliğ olur.

- Karâr-gâhlarda geri hîdemâtı mu‘ayyen ve mahşûş teşkilâtlar tarafından müttehidten sevğ ve idâre olunur olunur [ordu karâr-gâhlarında Erkân-ı Harbiyye Re‘îs-i Şânîleri, kolordu [78] ve fırkalarda re‘îs mu‘âvinleri]. Bunlar, vaz‘iyyete ve ihtiyâca göre mıntıkayı ve vesâ‘it-i nakliyyeyi takşîm ve tevzî‘ iderler; Erkân-ı Harbiyye Re‘îsleriniñ emri altındadırlar. Maqşad ve vaz‘iyyet haqqında mütemâdiyen tenvîr idilirler. Bunların ittihâz idecekleri tertîbatı (5) kumandanlar emr ider. Ahvâl-i lâzimedede vâsi‘ teşebbüs-i zâtî irâ‘esine de şalâhiyyet-dârdırlar.

- Kendi geri hîdemâtını tertîbde fırka, ser-bestî-i harekete mâlikdir. Yalnız dar sâhaya birçok fırka yığılmışsa kolordu keyfiyyeti tanzîm ider.

(10) - Geri hîdemâtına ‘â‘id husûşâtıdan kıta‘ât ve karâr-gâhların bilmesi icâb iden veyâ bunlar tarafından bi-z-zât tanzîm idilecek olan husûşât «harekât emrine merbû tedâbir-i mahşûşa»da gösterilir, geri hîdemâtı maqâmâtına verilecek emirler ise «geri hîdemâtı maqâmâtına ‘â‘id tedâbir-i mahşûşa»yı (15) teşkil ider. Geri hîdemâtı maqâmât ve teşkilâtınıñ beherine ‘â‘id hîdemât ve vezâ‘if-i dâhiliyye ise bunların mütehaşşışları tarafından emr olunur.

- Geri hîdemâtına ‘â‘id ve hâ‘iz-i ehemmiyyet metâlibât, tekâlîfât, raporlar ve sâ‘ire re‘îs-i şânî ve re‘îs mu‘âvinî tarafından (20) i‘tâ olunur ve esâsât-ı lâzime her teşkilîñ ve işiñ ‘â‘id olduğı maqâmca ihzâr idilir.

3.1.1.2. [79] Demir yoluyla ikmāl

- Dāhil-i memleketden mālēzime, ceb-hāne, erzāk ve sā'ire 'ā'id olduğu maḳāmāt ve teşkilāt tarafından ordu sevḳ merkezine naḳl ve teslīm idilir ve burada depolar ihdāş olunur. Buradan (5) şoñra bir şimendüfer ḥaṭṭı ile fırḳalar nāmına taḳsim istasyonuna sevḳ idilir, buradan da ya beher fırḳa için ayrı veyā müte'addid fırḳalar için bir olmak üzere sevḳıyāt inzāl istasyonlarına getirilir. Bu istasyon veyā istasyonlarda her fırḳanın irtibāt hey'etleri bulunur. Bunlar kendi fırḳalarına 'ā'id mevāddı daha (10) vürūdundan evvel ḥaber alırlar ve gelir gelmez inzāl, muḥāfaẓa ve naḳl idilmesini iḥzār iderler.

- İleri hareket devrinde bu istasyonlarda mümkün olduğu kadar lüzūmuna göre tebdīl idilerek ileri sürülür.

3.1.1.3. Şoñ inzāl istasyonundan (15) kıṭa'āta naḳliyyāt

- İstasyona inzāl idilen mevādd ağırlıklar, ḥafīf ḳollar (piyāde, ṭopcu ve istiḥkāmıñ) ve menzil ḳolları ile naḳl olunur. Menzil ḳolları ḳā'ideten düşmān ateşi ḥāricinde, ḥafīf ḳollar düşmān yakın muḥārebe silāhı te'sīrātı ḥāricinde, (20) ağırlıklar her yerde naḳl iderse de icābında bu ateşlerden de iḥtirāz idilmez.

[80] - Kıṭa'ātıñ hemān gerisine kilitli iddiḥārāt doğru degildir; bil'akis derinlige ḳademeli iddiḥārātla vaẓ'ıyyete göre ser-bestī-i ḥareket te'mīn olunur ve bu şüretle iddiḥārāt, inzāl istasyonunda daha keşīf bulunur.

(5) - Eger inzāl istasyonu kıṭa'āta uzaḳsa naḳliyyāt ḳolordu ikmāl ḳollarıyla (ekseriyyā otomobil) evvel-emirde bir aḳṭarma maḥalline getirilir ve burada fırḳa ḳollarına ('araba veyā otomobil) yüklenir.

- Fırḳa ikmāl ḳolları teslīm mevḳi'ne gelir ve burada (10) ḥafīf ḳollar ve ağırlıklar yüklenir.

- İnzāl istasyonunda müddaḥārāt, aḳṭarma maḥallinden bir otomobil yürüyüş günü uzaḳda bulunur. Aḳṭarma maḥalli de cebheden bir maḡlūbiyyet vukū'unda lâ-aḳall 48 sā'at vaḳit ḳazanılacak ḳadar geride ya'ni 50-120 km uzaḳda bulunur.

(15) Erzāk anbarı ve ceb-hâne parkı bir taraftan ‘arabalı kolların bir günde tesellüm mevki’ine gelecek kadar yakın, diğer cihetden mevzi’i bir fenalık vuķū’unda düşmānın uzak topcu ateşine uğramayacak kadar uzak olarak cebheden 20-40 km mesāfede bulunur. Tesellüm mevki’leri bir taraftan düşmān topcu ateşi hāricinde, (20) diğer taraftan ağırlıklar buradan bir günde, hattā kıt’a ileri yürüse bile, kıt’a aya varacak derecede yakın olarak te’sīs olunur. Bu şüretle eğer düşmānla temās yoksa hemān fırka dāhiline, temās varsa cebhenin 10-30 km gerisinde vücūda getirilir.

[81] - Tekmīl iddiḥārāt ve te’sīsātın tayyāreye karşı maḥfūziyyeti lāzımdır (dağıtmak, peçeleme, müdāfa’a-i havā’iyye, tecessüs-ü havā’i, tedābir-i inzibātiyye).

3.1.1.4. Ağırlıklar

(5) - Ağırlıklar kıta’āta esnā-yı muḥārebe ve iḳāmetde lāzım olan mevāddı taşır ve bunu ḥafīf kollar, ikmāl kolları, tesellüm mevki’leri ve icābında depo ve anbarlara rabṭ ider. Ağırlıklar ancak mā-fevķin ma’lūmāt ve müsā’adesiyle ve lüzūmu kadar müddet tezyīd idilebilir.

Muḥārebe ağırlığı:

(10) - Ḥafīf kollardan ikmāl olunur.

- Kumandanı bir küçük zābiṭdir. Ḥarb yürüyüşlerinde tabur, alay, ... ca toplu olarak kendi kıt’asının gerisinde yürür. Düşmāna en yakın bulunan kıta’ātın muḥārebe ağırlıkları emr-i maḥşūşla piş-dār, piş-dārende veya piş-dār kısm-ı (15) küllisinde toplanır. Müfrez bölük ve sā’ire kendilerine ‘ā’id kısmı berāber alır.

- Piyāde bölüğünün muḥārebe ‘arabaları, ḥafīf makineli tūfenge ceb-hāne alındıktan sonra şāyed ceb-hāne ikmālī için geriye gönderilmemişlerse muḥārebe ağırlığına iltihāk iderler ve bu (20) taḳdīrde taburun muḥārebe ağırlığı şöyle inḳisām ider:

[82] - Birinci grub: Tūfenkci edevātı, bölüklerin muḥārebe ‘arabaları

- İkinci grub: Şiḥḥiyye ve ḥaste ‘arabaları, seyyār maṭbaḥlar

- Edevât-ı istiḥkâmiyye ‘arabalarıyla yedek bâr-gîrleri birinci veyâ ikinci grubda bulunur.

(5) Her iki grubuñ birleşdirilmesi de mümkündür.

Alay erkânının, bomba topcu bölüğünün, piyâde bataryasının muḥârebe ağırlıklarının nerede bulunacağını alay kumandanı ta‘yîn eder.

- Süvâride: Ordu süvârisinde muḥârebe ağırlıkları (10) alayca toplanarak ya alayın veyâ livânın gerisinde yürür ve açılmada sür‘atle ileri celb olunur. Keşif müfrezelerinde ve fırka süvârilerinde muḥârebe ağırlıkları mümkün merteye yakın bulunacak vechile idâre olunur. Büyük bir kâbiliyyet ve sür‘at-i hareket maṭlûb ise süvâri cüz’-i tammırları muḥârebe ağırlıklarını kısmen veyâ kâmilan (15) en yakın büyük cüz’-i tamm yanında bırakabilirler.

- Topcuda: Yürüyüşde toplu olarak taburları ta‘kîb ederler. Muḥârebe için yayılmada her bataryanın muḥârebe ağırlığı kendi toparlaklarının yakınına gider. Bir taraşşud maḥallinden digesine şıçramalarla ileriliyorsa bataryalarını ta‘kîb ederler.

(20) - İstiḥkâm kıta‘âtında: Yakın muḥârebe vesâ’iti ile mâlezime arabaları -eger fennî işlerde kullanılmıyorsa- muḥârebede, muḥârebe [83] ağırlığına iltihâk ederler. İstiḥkâm taburu toplu kullanılıyorsa piyâdede olduğu gibidir.

İ‘âşe ve eşyâ ağırlığı (büyük ağırlık):

- Kâ‘ideten ikmâl kollarından ikmâl olunur.

(5) - Fırkada kumandanı 2 süvâri yüzbaşı veyâ mülâzımı, alayda iki mülâzım veyâ küçük zâbiṭdir. Fırka ağırlık kumandanı kâ‘ideten inkisâm-ı ‘asâkiri, yürüyüş sırasını ve iḳâmet ihtimâlâtını ḥavî bir emir taḥrîri alır. Tekmîl kumandanların ma‘iyyetinde velüspid ve motosiklet-süvârlar bulunur.

(10) - ‘Âdî yürüyüşlerde kıt‘anın yanında, ḥarb yürüyüşünde toplu olarak geride bulunur. Eşyâ ve i‘âşe ağırlıkları fırka dâhilinde ayrı ayrı toplanır ve ekşeriyyâ i‘âşe ağırlığı kısm-ı küllî veyâ muḥârebe kademesi gerisinde, eşyâ ağırlığı daha geride olarak ayrı yürür. Vaz‘iyyet ğayr-i şariḥ ise ve bir muḥârebe

karīb ise (15) mu‘ayyen bir yere kadar getirilerek emre intizār etdirilir. İkāmete geçerken kıta‘atın yanına getirilir, tehlikeli vaz‘iyyetlerde yalnız i‘āşe ağırlığı gelerek işi bitince nerede toplanacağı ve ne şüretle geriye gideceği taşrīh olunur. Ric‘atde her ikisi de ileriden gider, yan yürüyüşlerde düşmānıñ muhālifi tarafında bulunurlar.

(20) - Ordu süvārisiniñ büyük ağırlığı arkadan gelecek kıta‘atı ta‘ciz etmemelidir. Bu sebeble eşyā ağırlığı ordunuñ gerisinde [84] bir yere bırakılır. İ‘āşe ağırlığı da ekseriyyā iki kısma ayrılır. Eñ lüzūmlu kısmı kıt‘ayı ta‘kīb ider, büyük kısmı ise mınṭıqadan menābi‘ bulmağa çalışarak büyük mesāfe ile geriden gelir.

- Büyük ağırlıkların tecemmu‘u mufaşşal tedābiri icāb ider. Kōl (5) başı mu‘ayyen nokṭanın 1 km gerisinde bulundurulur. Bu şüretle ileriye doğru yürüyüş kolu teşkili teshil idilir. İleri yürüyüşde ancak tekmiḷ kıta‘atın hareketinden sonra grub grub toplanılır ve tecemmu‘ mahallerine sevk idilir. Geri yürüyüşde ise mümkün olduğu kadar çok takaddümle önden gönderilir [bir akşam evvel (10) tahrik]. Tayyāreye karşı yol üzerinde bulunmaktan ise civār yollarda grubvārī toplanmak müreccahtır. Yürüyüş sırası kıta‘atın yürüyüş sırası gibidir; yalnız kumandanlığın ağırlığı kōl başında yürür.

- Ağırlık kolu kıt‘a kumandanının emr ideceği nokṭaya (15) kadar toplu olarak gelir. Buradan kıta‘at kendi yanına bi-z-zāt celb ider.

3.1.1.5. Hafif kollar:

İkmāl kolları muhārebede ceb-hāneniñ, yakın muhārebe, peçeleme, muhābere vesā’itiniñ sür‘atle ikmāline yarar. Envā’ı:

(20) Hafif piyāde kolu (alay başına bir ‘aded) muhteviyatı: Piyāde bataryası, el ve tüfenk bombaları da dāhil olarak tekmiḷ [85] hafif ve ağır piyāde eslihasına ‘ā’id ceb-hāne, muhābere ve işāret mālezimesi, kōl örgüsü, peçe vesā’iti.

- Hafif topcu kolu (her taburda bir ‘aded) muhteviyatı: Ceb-hāne.

- Hafif istihkām kolu (her istihkām taburunda bir ‘aded) (5) muhteviyatı: Müsta‘cel köprü mālezimesi, tahrib ve işgāl mālezimesi, tüfenk ceb-hānesi,

muḥābere ve işāret vesā'īti, mālezime-i inşāiyye, edavāt-ı istiḥkāmīyye, tel örgüsü, peçe vesā'īti.

Yürüyüş ve ikāmet için inşāıyı kıt'a kumandanı emr ider. Harb yürüyüşünde kıta'at muḥābere nihāyetinde [şihhiyye (10) bölüğünden sonra] yürürlerse de piyāde kolları kısmen veyā kāmilen şon piyāde alayının gerisinde yürüyebilir. Açılma eşnāsında kollar kıt'a kumandanlarının emrine verilir ve ileriye şuret-i celb, nerede bulunacakları (15) kıt'alarca ta'yın olunur. Muḥābere arabalarının hafif kolları meydān-ı muḥārebede şuret-i ikmālī kıt'alarca ta'yın olunur. Topcu hafif kolları ekşeriyyā mevzi' civārına kadar celb olunur. İkāmetde kolların kendi kıt'aları yanında bulunması ārzū olunursa da icābāt-ı muḥārebe ayrı bulunmalarını da taleb idebilir.

3.1.1.6. İkmāl cüz'-i tāmmları:

(20) – İkmāl, şimendüfer ve şu yollarıyla da gelse ikmāl kollarıyla yapılır. 'Araba veyā otomobilden mürekkeb bu kollar tabur hālinde teşkil idilir.

[86] - Kıt'a kumandanı her def'a-ı hareketde vaz'ıyyetiñ düşene kalkana bakmayarak ikmāl kollarının mu'ayyen mahallere mu'ayyen zemānlarda varması mı yoksa harekātın sür'atini, kāfī istirahat günleri bırakarak, kolların intizām-ı harekātına uydurmak mı müreccaḥ olacağına (5) karar verir.

- 'Araba kolları her nev' yol üzerinde ve hattā yolsuz yerde kıta'atı ta'kid edebilir. Yevmī yürüyüş kabiliyyeti vasa'ī 25 km olub icābında tezyid olunur. Yürüyüş vezn ve kararı 'ādetādır. Müreccaḥen fırka dāhilinde kullanılırlar. Fırka ile irtibatı (10) gā'ib etmemek için kā'ideten ancak yarım yürüyüş kadar geriye giderler. Bu kollar fırkanın deposu olub otomobil kolları (kolordu ve ordunuñ) tarafından doldurulur. Maḥallī vesā'īden yardımcı kollar teşkil ile bunlara yardım idilebilir. Mu'tād bir 'araba yolu 30 tön, ağır 'araba yolu 40 tön, hafif (15) 'araba yolu (küçük bār-girle koşulu) 15 tön kabiliyyet-i nakliyyeyi hā'idir.

- Mekārī yolu bi-l-hāşşa dağlık arāzide, düz arāzide yol hāricinde ve ḥūniler tarlasında kullanılır. Yürüyüş 'ādetādır. Düz arāzide piyādeden de daha ba'ī yürür. Kabiliyyeti 5 tona kadardır.

(20) - Bār-gir deposu ikmāl kollarının nihāyetinde yürür. Kıta'atı ikmāl için kısmen veyā kāmilen ileriye alınabilir.

- Otomobil kolları sağlam yollar üzerinde uzak mesâfeler için kullanılır. İyi yollarda yürüyüş kabiliyeti [87] ‘araba kolunuñ takriben üç mişli olup ba‘zân 100 kilometreye kadar çıkabilir. Sür‘ati sâ‘atde vasa‘î 12 km’dir. Fırka otomobil kolları müsta‘cel ve uzak nakliyyâtda kullanılır. Kabiliyeti 15 tondur. Kolordu ve ordu kolları şimendüfer inzâl (5) istasyonlarından fırkalara kadar olan büyük mesâfeleri kat‘e me’mûr olup kabiliyetleri 60 tondur.

İkmâl cüz’-i tammalarının tanzîm fa‘aliyeti:

- 9 tabur, 2 süvâri bölüğü, 9 şahrâ ve 3 ağır bataryalık bir fırkanın bir günlük erzâkı hâmil 2 kol ile 8 (10) ceb-hâne kolundan mürekkeb 10 kolu vardır. Bunların beheri 30 tonluk olup 8’i ‘araba, ikisi otomobil koludur. Cem‘an 300 ton kabiliyet-i nakliyyeyi hâ’izdir.

- Fırkanın kolları kâ‘ideten kendi elinde kalır. Ma‘a-hazâ müsâ‘id ikmâl şerâ’itinde veya fırkanın muhârebe fa‘aliyeti azsa (15) kolordu, kolların bir kısmını başka iş için alabilir.

- Tekmîl mu‘âlebat ve ihtiyâcât fırkada toplanır. Ve hangi işe ne nisbetde vesâ’it tahşîş idileceğine burada karar verilir. Kolların fa‘aliyeti «ikmâl cüz’-i tammalarına ‘â’id tedâbir-i mahşûşa» ile tanzîm olunur ve mu‘ayyen kolların kademelere, muhârebe (20) kademesine taksîmi, beherinin şûret-i hareketi teşbît edilir. Nakliyye tabur kumandanları alâka-dâr mütehaşşışlarla [levâzım, ceb-hâne [88] zâbihi...] sıkı irtibâtda bulunur ve bu şûretle bu mütehaşşışlar re’îs mu‘âvinine (İb) kolların hareketi ve istirâhat günleri hakkında teklîfât yapar.

- Kollar nakliyye tabur kumandanlarından emir alır. Bu sebeble (5) bu kumandanlar bir taraftan (İb) ile (bi-z-zât veya me’mûr bulundurarak) ve diğer taraftan kollarla (yol boyundaki telefon merkezlerinde kollardan adam bulundurarak, emir atlısı, motosiklet, vesâ’ir) sıkı irtibât muhâfaza ederler. Bi-l-hâşşa yollarda çatışmak mevzû‘-i bahş ise tabur kumandanları kolların fa‘aliyetini dikkatle (10) ta‘kîb ederler. Mûmâ-ileyhiñ ma‘iyyetlerinde huşûşât-ı muhtelifede istihdâm için kâfî zâbiñan vardır.

Büyük cüz’-i tammaların yürüyüşünde ba‘zı kollar kıta‘atın i‘âşesi için bunlara rabt idilebilir. Muhârebe muhtemelse muhârebe kademesi teşkîl olunarak hattâ meydân-ı muhârebeye kadar kol celb (15) olunur. Muhârebe kademesi ahvâle göre:

- Piyāde ve topçu ceb-ḥānesini ḥāvī kıollar

- Yakın muḥārebe vesā'itini » »

- Uzak kıolları (demirbaş ta'yīn)

- Seyyār ḥaste-ḥāne ve ḥayvān ḥaste-ḥānesinden terekküb ider. Muḥārebe kademesi, yürüyüşde i'āşe ağırlığını veyā kıta'āt-ı muḥārebeyi ta'kıb ider. Ric'atde kısm-i küllīnīn hemān önünde (20) yürür. Muḥārebe kademesi otomobilli veyā 'arabalı iki kısmā [89] ayrılır ve her birisi ayrı bir kıumandanın emrinde bulunur. Muḥārebe kademelerini nereye ve ne zemān varacağı fırka emrinde mezkūrdur.

- Kıolların kısm-ı küllīsi (mütebāķisi) 'ale-l-ekşer bir kade me ḥālinde bulunur ve seyyār ḥaste-ḥānelerin şimdilik ileride (5) lüzūmu olmayanları da burada ḥareket ider. Ma'a-mā-fih birçok kıollar ḥaķıķatde ayrı ve müteferriķ ḥareket ider.

- Kendilerine verilecek tertībāt-ı maḥşūşa emirlerinde kıta'āt-ı muḥārebe ve düşmān ḥaķķında icāb iden ḥuşuşāt (açık yanlar) zıkr idilir ve bu şüretle kıolların icāb iden emniyyet (10) ve keşif tedābiri ittiḥāz eylesmesi te'mīn olunur. Pek tehlikeli vaz' iyyetlerde (ordu süvārisi) bunlara müte'addid piyāde, motosiklet, zırhlı otomobil ğrubları muḥāfız olarak vermek de icāb idebilir.

Yollarda ve taḥmīl ve taḥliye maḥallerinde 'azīm fa'āliyyet (15) varsa ber-vech-i ātī tedābīr ittiḥāzı lāzım gelir:

- Yolların cüz'-i tāmmlara taķsīmi

- Lüzūmu kıadar kuvve-i zābiḥa terfīķiyle yol kıumandanları naşbı (jandarma, süvāri ve sā'ire). 'Amele kıta'ātı ve vesā'it-i muḥābere i'ḥāsi

(20) - Bi-l-ḥāşşa mevāķi'-i meskūnede ve geceleyin yolların kemāl-i diķķatle ta'rīf ve ta'yīni

[90] - Zemānı iyice taķsīm ve ḥesāb şüretiyle ve lüzūmu kıadar 'amele kıta'ātı ḥāzır bulundurarak taḥmīl ve taḥliye maḥallerinde lüzūmsuz yığıntı ve bekleme ğ māni' olunması.

3.1.1.7. Ceb-hâne ve yakın muhârebe vesâ'îti ikmâli

(5) - Esâs, kıta'âtın mevcûd ve şarfiyatını numûne ve uşûlune tevfiқан vaқt ü zemânile bildirmesidir. Buña ve emr-i muhâbereye diққat olunursa ceb-hâne istemege maқall қalmaz.

Hareket-i harbî melҳamesinde yevmiyye ceb-hâne ihtiyâcî bil-tecrûbe şudur:

- (10) Piyâde, m.t., bomba topu ve süvâride tüfenk ve filinta başına 120 fişenk

- İstihkâm kıta'âtında 60, topcu ve sâ'irede 20 fişenk

- Piyâde, velüspid-süvâr, süvâri, zırhlı otomobil ve tayyâre hafîf m.t.i için 3.000 fişenk

- (15) Topcu, istihkâm, otomobil, 'araba қollarındaki hafîf m.t.ler için 1.000 fişenk

- Piyâde ve tank ağır m.t.leri için 4.500 fişenk

- Hafîf bomba topuna 120, vasaţî bomba topuna 30 mermî

- Piyâde topuna 180, şahrâ topuna ve şahrâ obüsüne 200, (20) tayyâre topuna (8.8'lik) 300; 3.7'lik tayyâre topuna [91] 1500 mermî; ağır şahrâ obüsüne, 10'luk topa 125, 15'lik topa 75; 21'lik havana 50 mermî

- Beher piyâde ve istihkâm bölüğüne 50 el bombası, 40 tüfenk bombası

(5) Ceb-hâne dâhil-i memleketde ve fabrikalarda çapa ve cinsine göre grub grub hâzırlanır. Beher grub cinsine göre 10 veyâ 30 ton şıқletindedir.

- Başıқumandanlık orduların emrine ceb-hâne trenleri verir. Ordular da vaz'iyet-i harbiyyeye ve şarfiyâta göre bunları (10) қолорду ve fırқalara taқsîm ve demir yolu veyâ otomobil қollarıyla bunların yanına sevқ ider. Ordu ve қолорду қollarından fırқа қollarına aқтарma maқallerinde verilir. Ceb-hâne teslîm mevқi'lerinde de kıta'âtın hafîf қolları alır. Şıқışық vaz'iyetlerde bi-t'ab'i

geriden gelen kollar eñ ileriye kadar sürülebilir. (15) Sür'at-i tahliye pek mühimdir; ma' a-hazā važ' iyyet bu bābda ihtiyātkār olmağı da ĩcāb idebilir.

- Sükūnet devrelerinde ceb-hāne, qolordu ve fırqa mınţıkalarında parqlara iddiḥār idilir (müteferriḳ, qapa göre ayrılmıř). Parq qumandanları orduya merbūtdur. Ma' iyyetlerinde (20) parq bölükleri vardır (tahliye, aqtarma, müdāfa' a, inżibāt ve sâ'ire için).

- Boş mâlezime (qovanlar) ḥüsn-i ḥâlde geriye gönderilir.

[92] Piyâdede ceb-hāne ikmālî

Tecrübe-i ḥarbiyyeye göre ceb-hāne mevcûdu:

- Bir piyâde bölüğünde: Efrād üzerinde 150 fiřenḳ, beher ḥafîf makineli tûfenge 3150'den (5) 18.900 fiřenḳ, ' arabada tûfenḳ başına 50 fiřenḳ.

- Makineli tûfenḳ bölüğünde: Beher tûfenge 5000'den 60.000 fiřenḳ

- Bomba topcu baţaryasında: 66 ḥafîf, 40 vasaţî bomba

- Piyâde baţaryasında: Top başına 121 mermiden 729 atım

(10) Ḥafîf qolda 32 ' arabada:

Beher ḥafîf m.t. için 1833'den 72.000 fiřenḳ

» ağır m.t. » 1875 » 67.500 »

» ḥafîf bomba topu » 61 » 456 bomba

» vasaţî » » 24 » 48 »

(15) » piyâde topu » 149 » 849 mermi

» bölüğe » 40 » 375 el bombası

» » 60 » 550 tûfenḳ bombası

40 kaṅgal tel

2 ʿaraba peçe māl̄ezimesi

(20) 1 ʿaraba tenvīr ve işāret māl̄ezimesi

[93] - Ceb-ḥāne, ikmāl kollarından ḥafīf kollara, bunlardan muḥārebe ağırlığına, baʿde kıṭʿa ve efrāda gelir.

Süvāride ceb-ḥāne ikmāl̄i:

- Beher filinṭa başına neferde 75 fişenk, beher ḥafīf (5) makineli tüfenkde 2.500, beher ağır m.t. de 7.500 mermī bulunur. Ayrıca bölük ceb-ḥāne ʿarabalarında 12.000 mermī taşınır.

- Ceb-ḥāne ya civār piyāde ḥafīf kolundan veyā süvāri fırkasının ikmāl kolundan muḥārebe ağırlığına ve oradan (10) efrād ve silāḥa gelir.

- İstiḥkām, muḥābere ve muvāşala kıṭaʿatı ceb-ḥānelerini piyāde mişilli ikmāl ider ve piyāde bunlara muʿāvenet eyler.

Topcudā ceb-ḥāne ikmāl̄i:

Tecrübe-i ḥarbiyyeye göre ceb-ḥāne mevcūdu:

(15) - Şahrā baṭaryasında	top başına	138 mermiden	552 mermī	
Ḥafīf şahrā obüs baṭaryasında	»	124	»	496 »
Cebel baṭaryasında	»	150	»	600 »
Oṭomobilli baṭaryada	»	320	»	1280 »
Ağır şahrā obüsünde	»	72	»	288 »

[94] Oṭomobilli 10ʾluḳ top baṭaryasında 108 mermiden 432 mermī

Ḥafīf topcu kolunda top başına 90			cem ^c an top başına 228		
»	»	»	81	»	205
»	»	»	88	»	238
(5) »	»	»	90	»	410
»	»	»	108	»	180
»	»	»	63	»	171

Bataryalar şüret-i 'umūmiyyede 4 top; 8 ceb-ḥāne 'arabasını ḥāvīdir.

(10) - Ceb-ḥāne, muḥārebe kademesindeki kollardan ḥafīf topcu kollarına, buradan kıt'a ikinci ceb-ḥāne kademisine, (4 ceb-ḥāne 'arabası) buradan diğer dört ceb-ḥāne 'arabasından mürekkeb birinci kademeye gelir.

3.1.1.8. İ'āşe

(15) - Fırka levāzımının en mühim vazīfesi kıta'atın mükemmelen i'āşesi için icāb iden ḥuṣūṣatı der-piṣ ve tekālīfdir. Ma'a-hazā tekml kumandanlar daḥi kendi kıt'alarının ḥüsn-i i'āşesine dikkat ve icābında bi-z-zāt tedābir-i lāzime ittiḥāz ve taṭbīkiyle muvazzaftır. Hiç olmazsa ekmek tedārik ve i'tāsi elzemdir.

(20) Bir neferin seferi ta'yīnāt yevmiyyesi şudur:

- [95] Ekmek 750 gram, yāḥūd yumurtalı peksimād 400 gram veyā sāde peksimād 500 gram

- Et 375 gram (tāze) veyā 200 gram kurutulmuş et, şucuk, et kōnservesi

- (5) Sebze: 120 gram pirinc. Şe'riye, irmik, bulgur yāḥūd 250 gram tāze sebze, un yāḥūd 1500 gram patates, yāḥūd 150 gram sebze kōnservesi. Yāḥūd 60 gram kuru sebze, yāḥūd bu mekādīrin nişfi ile 750 gram patates ve yāḥūd bu mekādīrin 2/3'ü ile 500 gram patates.

- (10) Şehm (60 gram iç yağı veyā 65 gram tereyağı ve sāde yağ veyā 100 gram et kōnservesi veyā 120 gram şucuk)

- Kavrulmuş kahve 25 gram, yâhūd çay 3 gram ma'a 17 gram şeker. 25 gram tuz. İmkân bulundukça ta'yînât-ı yevmiyye meşrûbât ve tûtün ile ikmâl olunur.

(15) Bir günlük yem şudur: 'Ale-l-'umûm 5 kilo yulaf (küçük bār-gîrler için 3 kilo),

3,5 kilo kuru ot,

1,5 kilo şamân,

Ağır koşum bār-gîrlerine 6,5 kilo yulaf, 5 kilo kuru (20) şamân verilir.

Ot ve şamân mümkün mertebe mıntıkadan tedârik olunur.

[96] - Bu hesâbla ikmâl kollarıyla berâber bir fırkanın yevmiyye erzâk ve yem ihtiyâcı 50 tondur, ki bunun 16'sı erzâk, 34'ü yemdir. Bir süvâri fırkasının ihtiyâc-ı yevmiyyesi de 57 ton olup 12'si erzâk 45'i yemdir.

(5) İ'âşe: - Dâr-ül-harekât menâbî' inden

- Birlikde götürülenlerden

- Geri mıntıkadan ve dâhil-i memleketden yapılacak sevkiyâtdan te'mîn olunur

Hareket harbinde seyyâr matbahlarla i'âşe aşıdır. (10) Mıntıkada ele geçen erzâk ve yem ile evvel-emirde kıta'ât-ı vesâ'it i'âşesi ikmâl ve fazla kalanlarıyla şahrâ i'âşe anbarları te'sîs olunur.

- Mevâdd-ı i'âşe ya mübâya'a veyâ Tekâlîf-i Harbiyye ile tedârik olunur. Tekâlîf-i Harbiyye'ye yalnız düşmân memleketinde ve müsta'cel (15) ihtiyâcâta vefâ için mürâca'at idilir ve bunu kâ'ideten fırka kumandanı, lüzûmunda nihâyet tabur kumandanına kadar daha küçük kumandanlar emr ider (Tekâlîf-i mıntıka ve muhîti şarâhaten tahrîrî olarak emr idilir.). Tekâlîf-i Harbiyye müfrezelerini başında zâbi bulunur (nâdiren keşif kolları). Dâ'imâ tam (20) ve mükemmel mazbata verilir ve mümkün olduğu kadar parası nakden tesviye idilir. Me'mûrîn-i mahalliyye ile birlikde te'mîn ve sıkı bir inzibât muhâfaza olunur.

[97] - Kıta‘ât mübâya‘âtı ancak hareket muntıkaşında ve ikâmet sâhasında, ordu kumandanının veyâ müstakîl koldu kumandanının müsâ‘adesiyle yapar. Tecemmu‘ muntıkaşında mübâya‘ât için mâ-fevkiñ müsâ‘adesine lüzûm yokdur. Büyük miqyâsda mübâya‘ât ve tekâlîf-i (5) harbiyye levâzım hey‘etleri tarafından yapılır ve icâbına göre bunlara zâbiñ kumandasında müfrezeler terfîk idilir.

- Ele geçen mevâdd-ı i‘âşeniñ taşarrufâne şarfı kıta‘âta iyice telkîn idilmiş olmalıdır. Bi-l-hâşşa cebhe ilerisinde veyâ yanlardaki ordu süvârisi buña dikkat etmelidir. Ele geçecek fazla mevâdd-ı (10) i‘âşeniñ bildirilmesi ve haste ve sâ‘irelerle muhâfazası ve levâzım hey‘etlerine teslîmi lâzımdır.

- Demirbaş erzâk, 250 gram yumurtalı peksimâd, 200 gram et konservesi, 150 gram sebze konservesi, 25 gram kavrulmuş kahve, 25 gram tuz olarak cem‘an (15) 800 gramdır.

Yaya kıta‘ât çantada bir günlük demirbaş erzâk taşır. İkinci bir günlük demirbaş erzâk, erzâk ‘arabalarındadır. Üçüncü bir günlük erzâk da seyyâr matbahta bulunur.

Süvâri de bir günlük tam demirbaş erzâk ile ikinci bir günün (20) et ve sebzesi eger çantasında, tam bir günlük de seyyâr matbahta taşır. Diğer kıta‘ât da techizâtına göre ya çantada veyâ bâr-gîr üstünde ve seyyâr matbahta taşır.

[98] - Demirbaş yem yalnız yulaf olub süvâri koşum ve eşya bâr-gîrinde 3 günlük, binek bâr-gîrlerinde o günün ihtiyacı için yalnız 1/3 günlük taşır. Topcu ve mümâşili 2 günlük, süvâri bataryası ve ‘araba kolları 1,5 günlük taşır. Diğer (5) kıta‘ât binekler ve mekârilerde bir, koşumlarda 2 günlük taşır.

Demirbaş yem ağır bâr-gîrler için 6,5, diğer hayvânât için 5, küçük bâr-gîrler için 3 kilo yulafdan ‘ibâretidir.

- Demirbaş erzâk ve yem sık sık mu‘âyene olunur ve mahfûziyyeti ve hüs-i hâlde bulunması te‘mîn idilir. İhtiyâc hâlinde (10) tabur kumandanına kadar (dâhil) mâ-fevk makâmât kullanılmasını emr idebilir.

- İ‘âşe-i yevmiyye seyyâr matbahtan olur (sıcak yemek ve çay).

- İ'āşe 'arabalarında bir günlük erzāk ve yem, üç (15) günlük çay vardır. Müsā'id vaz'iyetlerde 2 günlüğe çıkarılır.

- Her piyāde taburu, süvāri alayı ve topçu taburunda birer baqqāliyye 'arabası vardır.

- Her kıt'anın i'āşe vesā'it-i nakliyyesi za'if kuvvete mālîkdir; bir kısmı dolu olarak büyük ağırlıkta bulunurken (20) diğer kısmı boş olarak dolmak için tesellüm mevki'ine gider.

- Her kıt'ada i'āşe umūrunu i'āşe zābiṭi ifā ider [ahz, mübāya'a, tevzi', kaşablîk hayvānāt ve ekmek [99] i'āşe 'arabalarının tahmîli, baqqāliyye 'arabası umūru]. Mümā-ileyh kıt'a kumandanına karşı mes'ûldür.

- İkmāl kolları, teslîm mevki' ile akṭarma maḥalli veyā şahrā i'āşe anbarı arasında irtibāta me'mûrdur.

(5) - Tesellüm mevki'i (kâ'ideten fırka başına birer 'aded) şerā'itî başlıca şunlardır: Kolayca bulunması, gelen ve gidenlerin ayrı ayrı hareket-i imkânı, zemîn sağlam olması, erzāk-ı nādire için te'sîrāt-ı havā'iyyeden maḥfûz maḥallere mālîk bulunması, müdāfa'a-i havā'iyye.

(10) Tahliye eşnāsında (kâ'ideten 1-2 sâ'at) evvelâ hafîf ve ba'de ağır erzāk boşaltılır. Tahmîl eşnāsında (kâ'ideten 2-3 sâ'at) evvelâ ağır ba'de hafîf erzāk yükletilir. Kıta'ât grubvārî ve ayrı ayrı zemānlarda erzāk alırsa intizām daha kolay te'sis ve devām ider.

(15) - Şahrā i'āşe anbarından (ma'a tahmîl ve tahliye bölüğü) kıta'âtın doğruca erzāk alması ancak uzun devre-i tevaqquflarda mümkündür. Bunlar ordu, kolordu veyā fırkaca tanzîm olunur.

- Dâhil-i memleketde mevādd-ı i'āşe birer trenlik (280 ton) olarak cins cins veyā karışık olarak ihzâr ve iddiḥâr (20) olunur. Meşelâ bir muhteliṭ erzāk treni (180 tonluk) bir fırkanın ma'a kollar 3,5 günlük i'āşesini, bir yulaf treni bir süvāri fırkasının 4 günlük ihtiyācını, bir odun treni bir piyāde ve bir [100] süvāri fırkasının yevmiyye 15 ton ihtiyāc hesabıyla 12 günlük ekmegine, bir muhteliṭ kanal erzāk gemisi (180 ton) bir fırkanın 3,5 günlük ihtiyācına mu'adildir.

- Bir ‘araba veyā otomabil qolu ma‘a qollar bir fırqanın (5) 0,5-2/3 günlük ihtiyacını veyā qollar hāric yarım fırqanın bir günlük erzāk veyā 0,5 günlük yemini veyā bir süvāri fırqasının ma‘a kollu 0,5 günlük ihtiyacını veyā qolsuz olarak bir günlük erzāk veyā 0,5 günlük yemini taşır.

Mevādd-ı mahşūşa:

(10) - Ekmek eñ mühim vāsıta-i i‘āşedir. Tabhinden bir gün soñra tevzī‘i, 1-2 gün soñra da naqli kâbildir. (Tāze pişmiş ekmek yedirilmez.) Ekmegi kâ‘ideten bir maħalde mümkün mertebe çok kalacak ekmekci qolları tabh ider. Bunlar bir taraftan diger maħalle kendilerinin otomobil qollarıyla şıçramalarla giderler (15) ve bu qollar tabh mâlezimesiniñ, maħrûkâtıñ celb ve nakline, ekmegiñ kıta‘āta sevğine de yararlar. Ekmegiñ doğruca ekmekci qollarından aħdi ancak uzun ikāmetlerde kâbildir. Mıntıka ve maħaldeki firunlardan istifāde iderek qol mâlezimesiniñ şıyāneti lâzımdır. Beher ekmekci qolu yevmiyye 19000 ta‘yın verebilir.

(20) - Et mümkün oldukça mintıkadan alınır. 1000 kişiniñ ihtiyac-ı yevmiyyesi 2 hayvānāt-ı baqariyye veyā 5 domuz veyā 19 koyun i‘tibār olunur (bu hayvānlarıñ 500, 100 veyā 40 kilo [101] sıkletine mālikiyyeti hesābiyle). Öküz sıkletiniñ yüzde 50’si domuzun %75’i kâbil-i istifadedir.

Kıta‘āt ya bi-z-zāt hayvānātı zebh ider veyā qaşab müfrezesi keser ki bunlar ekşeriyyā ekmekci qoluyula birlikdedir. Hayvān, (5) kullanılmadan 24 sâ‘at evvel zebh idilmelidir. Ağır yaralı veyā telef olmuş bār-girlerden istifāde olunmalıdır.

- Mevādd-ı i‘āşeniñ taħribi ancak harekātı sevğ ve idāre iden mā-fevkiñ emriyle olur. Ma‘a-hazā ric‘at yürüyüşlerinde düşmāniñ eline hiçbir erzāk kalmaması lâzımdır.

3.1.1.9. (10) Hıdmet-i şıhhiyye

- Hıdmet-i şıhhiyye huşūsāt-ı ātiyyeyi şāmildir: Aħvāl-ı şıhhiyye (bi-l-hāşşa kıta‘āta terettüb ider), ikmāl, iskān ve haste ve yaralılarıñ geriye sevği (taħliye)

Kıta‘ātıñ eşhāş-ı mâlezimesi

(15) - Her kıt'anın şıhhiyye zābiṭi (doktoru), şıhhiyye küçük zābiṭi ve efrādı vardır.

- Bunlardan mā-ʿadā beher piyāde bölüğünde 6 teskereci, beher m.t. bomba topu ve istiḥkām bölüğünde 4 teskereci, [102] beher baṭarya 2 teskereci vardır. (münḥaşıran buña me'mūr) Diğer kıt'alarda mu'āvin teskereci yetiştirilir.

- Bunlardan mā-ʿadā beher piyāde ve istiḥkām taburunda birer ḥaste ʿarabası (9 ḥaste taşır), bir kıt'a şıhhiyye ʿarabası (5) (Şarğı ve tıbbi mālezime, 4-5 teskere, 2 şıhhiyye çantasını ḥāvidir.) vardır.

Beher süvāri alayında bir süvāri şıhhiyye ʿarabası (2 teskereyi, şarğı edevātını ve mālezime-i tıbbiyyeyi ḥāvidir.) ve ayrıca beher bölükde bir şıhhiyye mekārīsi vardır.

(10) Beher topcu taburunda ḥaste ve mālezime-i şıhhiyye için bir ʿarabadan mā-ʿadā her baṭaryada bir techizāt ʿarabasında teskere ve mālezime-i şıhhiyye taşınır.

Diğer kıt'a'atın şıhhiyye sandıkları, şıhhiyye çantaları ve teskereleri vardır.

(15) Şıhhiyye kıt'a'atı

- Bir şıhhiyye bölüğü ancak ihtiyāc-ı muṭlaq ḥālinde, 2-3 kısma kābil-i taḳsīmdir. Her taḳımda 3 ḥaste ʿarabası (4 yatar ve 3 oturur veya 2 yatar ve 8 oturur veya 11 oturur ḥaste), bir şıhhiyye ʿarabası, bir mālezime ʿarabası vardır.

(20) - Bir seyyār ḥaste-ḥāne, beheri 100 ḥasteliḳ 2 taḳıma kābil-i taḳsīmdir. Parçalamamak şāyān-ı arzūdur.

[103] - Bir ḥaste otomobil kolu 5 arḳa ʿarabalı 12 ḥaste otomobili ile 1 yük otomobilini, 1 küçük otomobili ḥāvidir. Beher otomobilde 4 yatan veya 2 yatan 4 oturan veya 8 oturan ḥaste, arḳa ʿarabada da 2 yatan veya 4 oturan (5) ḥaste nakıl olunur.

- İkamete geçerken kıt'a kumandanı kolayca kābil-i vuṣul yer (ḥaste tecemmu' maḥalli) ta'yin eder. Buraya ya şıhhiyye bölüğünden veya kıt'a'atdan lüzümü olan şıhhiyye eşḫası ta'yin olunur. Ve bunlar ḥasteleri geriye gönderdikden sonra sür'at-i mümkün (10) ile maḥall-i merbūtiyyetlerine ʿavdet

iderler. Hafîf hasteler mümkün oldukça berâber taşınır. Kâbil-i nakl olmayanlar ve i'âde-i 'âfiyeti uzun zemâna muhtâc bulunanlar en yakın haste-hâneye veya me'mûrîn-i maḥalliyyeye teslim olunur. Yürüyüş esnâsında kıta'âta birkaç haste otomobili terfîki fâ'idelidir.

(15) - Bir maḥalde uzun müddet ikâmetde kıta'a revirleri, fırka mevki' seyyâr haste-hâneleri te'sis olunur. Buradan kalkılıp ilerilerken bu haste-hâne ya geriden gelecek kıta'âta veya menzil-i me'mûrine teslim olunur veya fesh idilir.

- Geri yürüyüşlerde ğayr-i kâbil-i nakl hasteler bırakılır (20) ve yanlarına Cenevre Mu'âhede'si'nin himâyesi altında olarak lüzûmu olan şıhhiyye eşhâsı terk idilir.

[104] - Muḥârebede zâyî'ât başlayınca kıta'a şargı maḥalli te'sis olunur. Müte'addid şargı maḥallinin bir arada bulunması fâ'idelidir. Şıhhiyye eşhâsının bir kısmı buraya me'mûr idilir.

Şargı maḥalli şerâ'iti: Düşmân nazarından ve hiç olmazsa tüfenk (5) ateşinden mestûriyyet ve muḥâfaza, ma'a-hazâ meydân-ı muḥârebeye mümkün mertebe yakın, şu bulunması, kolayca aranub bulunabilmesi (mümkün oldukça yürüyüş caddesi yakınında) mevki'-i kıta'âta i'lân idilir. Teskercilerle mu'âvin teskerciler (kırmızı pâzûbendli) teskereler ve şıhhiyye çantalarıyla birlikde şargı maḥallerinden hareket (10) iderler. Fırka ser-tabîbi ile şıhhiyye bölüğü kıta'a şargı maḥallerinin şûret-i te'sisinden sür'atle haber-dâr olunur.

- Kıta'a şargı maḥalli te'sis idilmemişse veya buraya gidilemiyorsa bu taḥdîrde ilk tedâvî için mecrûh yuvaları vücûda getirilir.

(15) - Şıhhiyye bölüğü, ancak uzun müddet ve mü'eşşir bir fa'âliyyete dâhil olması muhtemelse kullanılır ve bu taḥdîrde 'umûmî şargı maḥallini te'sis ider. Yeri kıta'a şargı maḥalli gibi intihâb olunur; fırka emriyle i'lân idilir. Kıta'a me'mûrîn-i şıhhiyyesini ser-best bırakabilmek için kıta'a şargı maḥalleriyle tevḥîdî şâyân-ı arzûdur. (20) Teskerelerle haste 'arabaları takım kumandanlarının idâresinde olarak nakliyyât maḥalline veya civârına sevḳ idilir ('araba tevaḳkuf maḥalli) ve meydân-ı muḥârebeden yaralı taşıdıkları gibi kıta'a şargı [105] maḥallerinin tahliyesini de icrâ iderler. Yaralıların 'umûmî şargı maḥallinden geriye sür'at-i nakli mühimdir.

- Hafîf yaralılar tecemmu‘ maħalli, ‘umūmî şargı maħalliniñ işini azaltır. Kıt‘a veya şıhhiyye kıt‘ası, me‘mūrın ve mâlezime-i şıhhiyyesi (5) tarafından te’sis idilir ve fırka emriyle bildirilir. Yeri kolayca bulunmalı ve kıta‘ât ve kolların harekâtına müşkilât îrâs etmemelidir. Seyyâr haste-hânedan ayrı bulunmalıdır.

- Seyyâr haste-hâne, büyük bir muhârebe muhtemelse ileri celb idilir. Şargı maħallerinden gönderilen yaralıları (10) tedâvî ider. Açılmayan seyyâr haste-hânelerin eşhâş, berây-ı mu‘âvenet şargı ve hafîf yaralılar tecemmu‘ maħallerine verilir. Ekseriyyâ ‘umūmî şargı maħallini istihlâf idecek şürette açılır.

Fırka seyyâr haste-hânelerini, arkadan gelen seyyâr haste-hâneler değiştirir veya harb haste-hâneleri tebdîl ider.

(15) Haste ve yaralıların nakli

- Kıt‘a şargı maħallinden ‘umūmî şargı maħalline kıt‘a veya şıhhiyye bölüğü haste ‘arabalarıyla

- ‘Umūmî şargı maħallinden, seyyâr haste-hânedan, gerideki haste-hâne veya istasyonlara veya kıt‘a şargı maħallerinden geriye (20) haste otomobilleri ile nakl idilirler.

[106] - Kezâlik geriye giden münferid ‘araba ve kollar (sârî hastelikler için olmamak şartıyla) ve ahâlî ‘arabalarından da istifâde olunur.

- Kilitli haste ve yaralı vürûdu muntazır istasyon (5) ve limanlarda ordunun haste nakliyye müfrezeleri tarafından haste tecemmu‘ maħalleri te’sis olunur ve gelenler buralardan haste-hâne trenleri (200 yatar haste) ve hafîf haste trenleri (bi-l-hâşşa oturan hasteler) ile nakl idilir. Şu yollarında da haste-hâne ve hafîf haste gemileri vardır.

(10) - Haste ve yaralılar dâhil-i memlekete kâbil-i nakl degilse veya nakl idilemezse menzil mıntıkasında harb haste-hânelerinde (ağır yaralılar) ve hafîf haste müfrezelerinde cem‘ idilirler.

- Mâlezime-i şıhhiyye nakil ve ikmâli: Fırka ser-ṭabîbiniñ emrinde mâlezime-i şıhhiyyeyi hâmil iki yük otomobili vardır. (15) Kıta‘ât mâlezime-i şıhhiyyeyi en yakın şıhhiyye bölüğünden veya seyyâr haste-hânedan ve yâhud

fırka ser-ṭabībinden alırlar. Fırka ser-ṭabībī bu iki otomobili fırka erzāk tesellüm mevki'ine gönderir ve kıṭa'ât buradan alır. Şıḥḥiyye kıṭa'âtı ya fırka ser-ṭabībinden veya müte'addid cüz'-i tāmmlar için yer olarak geride te'sīs idilecek şıḥḥiyye (20) parklarından ikmāl iderler.

- Żayi'ât listeleri: Tekmīl qarār-gāhlar, kıṭ'alar ve aḳsām (eñ ufaḳ ve müstaḳillen müstaḥdem cüz'-i tāmmlar bile) [107] żayi'ât listesi tutar ve bunlar alaylarca mümkün olduğca her gün doğruca Ḥarbiyye Nezāreti'ne, birer şūreti fırkaya gönderilir.

3.1.1.10. Ḥidmet-i bayṭariyye

- Ḥidmet-i bayṭariyye; ḥıfz-üs-şıḥḥa-i ḥayvānī ile ḥaste ḥayvānātūñ (5) tedāvisi, sārī ḥasteliklerle mücādele ve itfāy, na'l mes'elesini, mālezime-i bayṭariyye naḳl ve ikmālī, yem, et ve ḳasablık ḥayvānāt mu'āyenesini ihtivā ider.

- Çok miḳdār bār-gīre mālīk her kıṭ'ada bir bayṭar bulunur. Fırka ser-bayṭarı, bayṭarları kıṭa'âta lāzım şūretde tevzī' (10) ve ḥidmetlerini tanzīm ider.

Emrāz-ı sārīyyeye qarşı tedābīr şunlardır:

- Her 8-14 günde bir mu'āyene

- Yalnız satın alınan veya Tekālīf-i Ḥarbiyye ile elde idilen ḥayvānātı evvel-emirde ordu bār-gīr parkında veya ḥaste-ḥānesinde (15) bulundurmaḳ ve hiç olmazsa kıṭ'a ḥayvānātından bir müddet ayrı bulundurmaḳ. Derḥāl ḳullanılmaları ancak kıṭ'anıñ ihtiyāc-ı şedīdi ḥālinde cā'izdir.

- Sārī ḥastelikli ḥayvānātıñ itlāfi

Ḥaste ḥayvānlarıñ tedāvisi: Kıṭ'a ancak ḥafīf (20) ḥaste ḥayvānları tedāvī ider. Yürüyüşe muḳtedir olmayanlar, [108] sārī ḥastelikle şübheli olanlar ve ağır ḥasteler ḥayvān ḥaste-ḥānesine gönderilir. Ḥaste ve şübheli ḥayvānāt derḥāl tecrīd olunur. Ḥayvān ḥaste-ḥānesi fırkaca demir yollarına yakın yerlerde açılır. Ahālīden de yardımcı alınır.

(5) - Yürüyüşde fırka, ḥaste bār-gīrleri tecemmu' maḥallini ta'yīn ider ve bunu arḳadan gelecek ḥayvān ḥaste-ḥānesi tebdīl ider. Uzun yürüyüşlerde ḥayvān ḥaste-ḥānelerinin yevmiyye tebdīl-i maḥall eylemesi muvāfiḳ degildir. İcāb

etdikce tecemmü' maḥalleri açılır ve bunları pey-der-pey ḥayvān ḥaste-ḥānesi tebdīl ider. Ma' a-hazā (10) muḥārebe muḥtemelse ḥayvān ḥaste-ḥāneleri de ileri celb idilir.

- Sārī ḥasteliḳli ḥayvānātla tedāvīsi 4 haftadan ziyāde müddet mütevaḳḳıf olanlar fırḳa ser-bayṭarınca ordu ḥayvān ḥaste-ḥānesine veyā dāḥil-i memleket ḥaste-ḥānelerine sevḳ olunur.

- Büyük muḥārebelerde ḥayvān ḥaste-ḥānesi, fırḳa emrine (15) göre ḥayvānāt şarḡı maḥalli açmak üzere ileride tertībāt alır.

- Ordu emrinde ḳan mu' āyenesine maḥşuş seyyār merkezler vardır.

- Mālezime-i bayṭariyye ikmāli: Ḳıṭa' ātda na' l i' mālāt-ḥānesi ile mālezime-i bayṭariyye vardır. Mālezime-i bayṭariyye fırḳa ser-bayṭarının (20) ' arabalarından ikmāl olunur. Bunları da ḳolordu ve ordu ser-bayṭarları, bayṭariyye parklarından (ekşeriyyā şıḥḥiyye parkları ile birlikde) ikmāl iderler. Na' l-bend ṭaḳımları silāḥ gibi ikmāl olunur.

3.1.1.11. [109] Bār-gīr ikmāli

- Bār-gīr zāyi' āt listelerine göre fırḳa bār-gīr depolarından ikmāl olunur. Bunları da ḳolordu ve ordu bār-gīr depoları ikmāl ider.

(5) - Fırḳa bār-gīr deposu fırḳa ser-bayṭarı tarafından şık şık teftiş idilir. Eger mevcūdu çoḡalırsa bir kısmı ḳolordu ve ordu depolarına gönderilir.

- Muḥābere köpekleri fırḳaca ordudan ṭaleb idilir. Ordu, muḥābere köpegi ḳademesinden i' ṭā ider. Muḥābere gögercini (10) ikmāli de ' aynı şūretledir.

3.1.1.12. Mevādd-ı müstehleke-i fenniyye ikmāli

(İşletme mālezimesi)

- İşletme mālezimesi dāḥil-i memleketden trenlerle ordunun demiryol depo maḥallerine, devre-i tevaḳḳūflarda şābit depo maḥallerine (15) naḳl idilir. Buradan otomobil ḳollarıyla tesellüm mevḳi' lerine götürülür.

- Ṭayyāre ḳıṭa' ātının yanlarında 2 günlük mālezime vardır. Ber-vech-i bālā ikmāl olunur.

3.1.1.13. [110] Silāh ve edevāt ikmālī

- Ordunun edevāt deposu dāhīl-i memleketden ikmāl idilir. Bu depo topçu, muhābere, otomobil... kıta' atı ve edevāt gibi aksamaya ayrılır.

(5) - Kıta' at, nokşânını fırkadan o da koldudan, ordudan talep ider. Ordu mâlezimeyi trenle veyâ menzil kollarıyla kıta' ata ma' lûm tesellüm mevki' ine sevķ ider. Müsta' cel hâllerde kıta' atın nezdine kadar gönderir.

- Muṭalebât cins cins olur ve bunlar ihzâr ve i' tâ (10) idecek mü'essesâta gider.

- Büyük ta' mîrât şahrâ i' mālât-hânelerinde olunur. Seyyâr ta' mîr-hâneler de vardır. Küçük ta' mîrâtı kıta' at bi-z-zât yapar.

- Tekmîl mâ-fevķler mâlezimenin eñ müşkil aḥvâlde daḥi ḥüsn-i ḥâl muḥâfazasından mes'ûldür.

(15) - Bulunan ve iğtinâm idilen mâlezime-i ḥarbiyye i' âşe veyâ ceb-hâne tesellüm mevki' lerine veyâ meydân-ı muḥārebeyi taṭhîre me'mûr bölüklere teslim olunur. Bu bölükler ve ikmâl kolları mümkün oldukça bu mâlezimeyi aktarma mahallerine, şimendüfer münhâllerine ve iddiḥâr merkezlerine (demiryollarında) nakl ider.

(20) - Kıta' at-ı havâ' iyye mâlezime ve ceb-hâne-i maḥşûşasını koldu ve ordu tayyâre parklarından ikmâl ider.

3.1.1.14. [111] Üserâ nakli

- Üserâ silāhdan tecrid idilir (Çanta, kaput, yemek kabı, erzāk bırakılır.) ve sür' atle geriye gönderilecek vechle cem' idilir.

(5) - Esîr zâbiṭân, esîr efrâddan gerek ikâmetde ve gerek yürüyüşde ayrı bulundurulur. Muḥâfız müfrezelerinin emri altında bulunurlar. Üserâ zâbiṭân emirleri yanlarında kalır. Yüksek zâbiṭân için vâsıta-i nakliyye ('araba) verilir.

- Esîr küçük zâbiṭân, esîr efrâdı takım ve bölük (10) hâlinde sevķ ider ve yanlarına müfrezeler verilir.

- Esîr zâbîṭânîñ esâmî listesi, efrâdîñ ‘adedi derḥâl bildirilir.

- Büyük miḳdârda üserâ sevḳinde, lisân-âşnâ bir atlı ḳumandanla berâber zâbîṭ ve küçük zâbîṭ ḥâric olarak lâ-aḳall (15) %10 piyâde, %1 süvâri (demiryolu naḳliyyâtında %5 piyâde)’den mürekkeb muḥâfîz ḳuvvet lâzımdır. Küçük sevḳiyât ile ḳarârı teshîl edici ḥâlâtta muḥâfîz miḳdârı tezyîd olunur. Muḥâfîzların sür‘at-i mümküne ile ser-best ḳalması lâzım olub bu maḳşadla îcâb iden maḳâmâta vaḳt ü zemânında ma‘lûmât (20) verilir.

- Yürüyüşde a‘zamî 2000 kişilik sevḳ ḳâfileleri ayrılır. Mûte‘addid ḳâfileler ya ayrı yollardan veyâ 2-3 sâ‘at mesâfe [112] ile yürütülür. Her ḳâfile ḳumandanına, maḥrem bir ta‘lîmât verilir. Ve ḳâ‘ideten yalnız ilk iḳâmet maḥalli bildirilir. Elinde üserânîñ yükünü gösterir liste de bulunur. Üserâ merkezden merkeze teslîm ve tesellüm olunur.

(5) Yürüyüş niḳâmı olarak şu şâyân-ı tavşiyedir: Ḳol başında ve nihâyetinde birer müfreze yürür; ḳuvvetiñ mütebâḳîsi ikişerle berâber yanlarda yürür. Düşmân memleketinde ḳâfileniñ bir başḳına uğramaması keşfiyât-ı lâzıme ile te‘mîn olunur. Düşmân ta‘arruzunda üserâ yüzü ḳoyun yere yatırılarak başlarında muḥâfîz bulundurulur.

(10) Yevmiyye vasaṭî 40 kilometre yürünülür. Muḥâfîzların çantasını, yürüyemeyecek ḥâldeki üserâyı naḳil için Tekâlîf-i Ḥarbiyye ile ‘araba toplanır.

Düşmân memleketinde, ormanlık ve şık mevâḳî‘-i meskûneli mınṭıkalardan geçilmemeli, dolaşmalıdır. Açık ordu-gâhlar iḳâmet-i müreccaḥdır.

(15) Veyâ büyük binalarda taḥte-l-ḥıfz oturtulur. Bu maḳşadla evvelce ḳonaḳcılar gönderilir.

Ḳaranlıḳda ḥareket ve muvâşalat muvâfîḳ degildir.

- İḡtinâm idilecek silâḥların düşmân ahâli eline geçmemesi lâzımdır.

3.1.2. [113] İkinci Bâb - Bizde Geri Hıdemâtı (Zeyl 22 b)

3.1.2.1. Mevâdd-ı ‘umûmiyye

- Seferde bir ordunun kuvvet ve hayâtının idâme ve ikmâlinde (5) en büyük hisse geri hıdemâtınınıdır. Bir ordunun kuvvet ve teşkîlâtı, kudret ve kabiliyeti geri hıdemâtının kudret ve kabiliyetinin hemân de ‘aynıdır. Ordusuz geri hıdemâtı nasıl olamazsa geri hıdemâtsiz ordu da ‘aynı vechle yokdur ve yaşayamaz. Bu sebeble ordunun aşı, geri hıdemâtının fer‘-i ‘addi yaşıdır; her ikisi yek-digerine nisbeten aşlıdır.

(10) Geri hıdemâtı başlıca şu iki şıkkı hâvîdir:

- Muğarib orduyu dâ‘imâ a‘zamî kuvvet ve kudretde tutmağa muhtezi cânlı ve cânsız her şey’in tedârik, ihzâr, ıslâh ve ta‘mîri ile geriden ileriye, orduya muntazaman sür‘at ve emniyetle işâl ve sevki [ikmâl];

(15) - Muğarib ordunun kendisine lâzım olmayan ve vücûdu fazla kalan cânlı ve cânsız her şey’i bunun yanından alarak geriye muntazaman sür‘at ve emniyetle veyâ nakıl mahallinde imhâ [tahtıye].

[114] - Gerek bu iki işin mahtûb vechle ifâsında ve gerekse ordunun geriye karşı te‘mîninde mühim bir mü‘essir olmak üzere ordunun gerisinde her nokta-i nazardan mükemmel bir inzibât te’sisi de bunlar meyânındadır.

(5) - Coğrafya, tekmîl aksam ve fûrû‘ ve esâsâtıyla en büyük te’siri bi-l-hâssa geri hıdemâtı üzerinde gösterir; mevcûd vesâ’it-i nakliyyenin (şimendüfer, vapur, yol, otomobil, ‘araba, hayvân ve sâ‘ire) miktâr, hâl ve kabiliyeti, muğabere şebekeleri, memleketin her nev‘ hâşılât, müdaharât ve şerveti, (10) miktâr-ı nüfûsu ve milliyeti, ... ilh. her ordunun geri hıdemâtının şûret-i tertîb ve teşkiline doğruca mü‘essirdir.

- Daha eski devirlerden şarf-ı nazar, piyâdenin yalnız tüfenk ve kaşatura ile topcunun başlıca şahrâ topuyla teslîh idildiği mâzi-i karîbe nisbet zemânımızın makineli ateş kudretine mütezâyid (15) bir ehemmiyet ve mevki‘ veren ordularında geri hıdemâtının ehemmiyeti büsbütün tezâyüd etmiştir. O derecedeki bugünün geri hıdemâtı mes‘elesini sâdece insân ve ‘arabalı veyâ ‘arabasız hayvân ile hâll etmek imkânı sâha-i nazariyyâtdan tamâmen hâric

qalmışdır. Matlûbe muvâfık bir geri hıdmeti ancak ve ancak vesâ'ıt-ı nakliyye-i fenniyye ile kâbil-i te'mındır. (20) Binâen-ı aleyh üçüncü maddede ta'dâd idilen 'anâşır-ı coğrafyanın mütemâdiyen teksîr ve işlâhı bir taraftan milletin refâh ve sa'âdet-i hâzarîsini te'mîn için nasıl yegâne çâre ise seferde müdâfa'a-i nâmûs [115] ve istiklâl ve menâfi' için de ehemmiyyet-i 'azîme-i aşliyyeye mâlik mü'essirlerdir. Düşmânın silâhıyla silâhlanmak emr-i dînîsinin en mühim tatbîkât sâhalarından birisi de budur.

- Binâen-ı aleyh geri hıdemât mensûbunun şân ve şerefi (5) ve hışşe-i iftihârı cebhe-i harbde düşmân karşısında bulunandan aşlâ aşağı degildir; burada hüşn-i hıdmetde cebhe-i harbdeki gibi 'aynı mükâfâta müstehaqdır. Bu geri hıdemâtı da cebhe-i harb kıta'âtı gibi kıymetli, ma'lûmâtlı, yetişmiş, fa'al ve muhtedir zâbiâtın ve efrâda muhtâcdır; geri hıdemâtı teşkilâtı tenbel, câhil, (10) ahlâksız ve şûret-i 'umûmiyyede işe yaramaz insanların tecemmu'u degildir ve olmaması muhârib ordunun icâbât-ı hayâtıyesindendir.

Geri hıdemâtı üç muhtelif mıntıkada cereyân ider:

- Ordunun bulunduğu (harekât mıntıkasında)
- Harekât mıntıkası ile anavağan arasındaki [menzil (15) mıntıkasında]
- Anavağan mıntıkasında

Menzil ve anavağan mıntıkları arasındaki hudûd başkumandanlıkça, menzil ve harekât mıntıkları arasındaki hudûd ordu kumandanlıklarınca ta'yîn ve icâbına göre ta'dîl ve tebdîl (20) olunur.

3.1.2.2. [116] Harekât mıntıkasında geri hıdemâtı

Teşkilât ve vesâ'ıt

Ordu karar-gâhında ve daha büyük karar-gâhlarda Erkân-ı Harbiyye Re'îsinin taht-ı emrinde bulunacak bir Erkân-ı Harbiyye Re'îs-i (5) Şânîsi geri hıdemâtını tanzîm ve te'minden mes'ûldür. Menzil ve ikmâl Şu'besi mûmâ-ileyhin başlıca vâsıta-i icrâ'ıyyesi olub levâzım, şıhhiyye, baytariyye, mu'âmelât-ı zâtiyye, posta, 'adliyye-i 'askeriyye şu'beleri, topcu, piyâde, süvâri ve makineli tüfenk, istihkâm, tayyâre ve otomobil, nakliyye, muhâbere ve sâ'ire müfettişlikleri

(10) geri hıdemâtı niķāt nazarından mûmâ-ileyh merbûť bulunur. Bu maķâmât arasında esâslı bir taķsım-i vezâ'if şartdır:

- Her şunûfuñ geri hıdemâtına 'â'id huşûşât o maķâma verilmeli. (Meşelâ top yağını levâzıma vermemeli.)

- Maķallinde tedârik, iddiķhâr, muķâfaza, taķsım ve tevzı', (15) 'â'id olduğu maķâmıda olmalı

- Celb, naķıl ve sevk, Menzil ve İkmâl Şu'besine verilmeli

- Ve-l-hâşıl her şu'be ve maķâmıñ işi ğâyet şarîh şûretde taķsım idilmelidir.

[Meşelâ erzâķı tedârik, depoda muķâfaza, taķsım levâzımın (20) işidir; fakat celb ve naķıl ve sevk, Menzil ve İkmâl Şu'besiniñdir.]

[117] Ordunuñ emrinde ķâ'ideten ancak doğruca kendisine merbûť kıta'ât ve teşķilâtın geri hıdemâtına muķteżi kıta'ât ve mü'essesât ile ķolordulara ķâbil-i taķsım ve i'tâ olmayan aķsâm vardır. Ya'ni ordunuñ bir kısmı veyâ hey'et-i 'umûmiyyesi için, menzil (5) ķâricinde, ayrıca teşķilâtı yokdur.

- Ķolordu ķarâr-ġahında Erkân-ı Harbiyye Re'îsi, Ordu Erkân-ı Harbiyye Re'îs-i Şânisiniñ vezâ'ifini de der-'uhde ider ve Ķolordu Menzil ve İkmâl Şu'besi müdürü kendisine mümkün olduğu der-'uhde vâşi' miķyâsda mu'âvenet ider.

(10) - Harekât mıntıķasında geri hıdemâtı ķolorduda mı fırķada mı temerküz etmeli mes'elesi her iki şekliñ de leh ve 'aleyhinde birçok söz söylenebilecek bir keyfiyyetdir. Ma'a-hazâ esfâr-ı ahîre bu mes'eleyi daha ziyâde fırķa lehine ķall etmişdir. Geri hıdemâtının kâmilten veyâ kısm-ı a'zamî ile ķolordu tarafından te'mini daha (15) nâdir vuķû' olmuş, ekşeriyyâ fırķalar kendi geri hizmetlerini re'sen îfâya mecbûr ķalmışdır. Binâen-'aleyh öyle diyebiliriz ki istikbâlde geri hizmeti i'tibârıyla ne gibi vesâ'it ve mü'essesât verilebilecekse bunlar bir ķolordu dâhilinde seyyânen taķsım idilmeli, her fırķa kendi hisşesine düşeni, ķolordu da (20) doğruca kendisine merbûť kıta'ât hisşesine isâbet ideni ve fırķalara ķâbil-i taķsım olmayan veyâ verilmesi elzem bulunmayan aķsâmı almalıdır. Ahvâliñ müsâ'adesine ġöre fırķa vesâ'itini de [118] kısmen veyâ kâmilten ķolordu kendisine alarak fırķalarını geri hıdemâtının teferru'âtıyla

iştigâlden kurtarır. ‘Aksi taqdîrde hey’et-i ‘umûmiyyesinde nâzımlık vazîfesini görmekle berâber her fırka ve koldu kıta‘âtı kendi işini bi-z-zât görür. Buña nazaran (5) bir koldu emrinde kâ‘ ideten:

- Koldu ve kıta‘ât merbûtasının mu‘ayyen erzâk ve ceb-hânesini taşıyacak erzâk, piyâde, topçu ceb-hâne kolları

- Fırkalara kâbil-i i‘tâ ve taķsîm degilse ekmekci taķımlarını

- ‘Aynı vechle köprücü taķımlarını, seyyâr haste-hâneleri, (10) hayvân depoları, hayvân haste-hâneleri

- Edevât-ı istiḥkâmiyye ve mâlezime-i muḥâbere kolları

- Mevâṣî sürûleri

- Şahrâ jandarma müfrezesi

- Koldu şahrâ posta-hânesi bulunur.

(15) - Bir fırka karar-gâhında Erkân-ı Harbiyye Re’îsi, karar-gâha karşı geri ḥidemâtı nokta-i nazarından da Koldu Erkân-ı Harbiyye Re’îsi mişilli icrâyı fa‘âliyyet iderse de şunûf-ı muḥtelife kıta‘âtı kumandanları, toğruca fırka kumandanına merbû olduḡundan bunların geri ḥidemâtı işlerini icâbına göre kumandanların da (20) re’yinden istifâde idilmek şüretiyle fırkanın Menzil ve İkmâl Şu‘besi der-‘uhde ve ifâ eyler.

[119] Fırkanın emrinde de kâ‘ ideten koldudaki gibi kıta‘ât ve teşkilât bulunur.

- Kollar memleketde mevcûd ve kolayca kâbil-i tedârik ve ikmâl-i vesâ’ite göre çift at ‘arabalı, tek at ‘arabalı, (5) öküz ‘arabalı (veyâ kağnı), mekârîli, develi, merkebli,... otomobilli olarak teşkil olunur. Ordu hareket mıntıķasında, kıta‘ât emrinde hareket idecek kolların dâ’imâ en seri‘, en sebûk-bâr kollardan olması lâzımdır (müreccaḥen atlı ve deve). Otomobil kollarının, bizde otomobiliñ nedretine, ikmâlindeki (10) müşkilâta nazaran ancak mühim ve mübrem zemânlarda kullanılarak sâ’ir vakitlerde ḥüsn-i muḥâfaẓa idilmesi ḥâ’iz-i ehemmiyyetdir.

- Kıta'atın nezdinde kendilerinin ikmāl ve idāme ihtiyacatını nakliçün muhārebe ağırlıkları ile büyük ağırlıkları, topcu hafif ceb-hāne kolları vardır. Ayrıca efrād, hayvānāt, (15) 'arabalar (toplar) üzerinde de mu'ayyen ceb-hāne, demirbaş erzāk, şargı paketi, şıhhiyye çantası, teskere, yedek na'l ve mih ve sā'ire taşınır.

- Muhārebe ağırlığı: Kıt'aya muhārebe eşnasında lāzım olacak mevāddı (her nev' ceb-hāne, edevāt-ı istiḥkāmıyye, (20) edevāt-ı şıhhiyye, yedek binek ve koşum hayvānları, kıta'atın demirci ve tüfenkci 'araba ve mālizesi, saḳālar, varsa seyyār maṭbah) ḥāmildir. Kıt'ayı yürüyüşde bilā-mesāfe ta'ḳīb ider, ḥāl-iistirāhatde [120] kıt'anın yanındadır, muhārebede mevki' ve vazīfesi kumandan tarafından emr olunur ve mütemādiyen kumandanıyla irtibātda bulunur. Bu bābda lüzumsuz zemān ve maḥallde ateşe ma'rūz qalmaması ve meydān-ı muhārebede muzır bir ḡalebelik ḥāsil etmemeleri, faḳaṭ lüzüm oldukları (5) zemān el altında bulunmuş olmaları te'min idilir. Muhārebe ağırlığı piyāde, topcudā ḳā'ideten ṭaburca; süvāride alayca ve müstakıl daha küçük kıta'atın kendilerince toplar sevk ve idāre olunur. Nereden ve ne şüretle kemāl idileceği kumandanı tarafından emr idilir.

(10) - Büyük ağırlık: Kıt'aya muhārebe ḥāricinde lāzım mevāddı ('ādī maṭbah takımı, efrād ve tabildot için erzāk ve yem, eşyā ve edevāt-ı resmiyye, eşyā-yı zātiyye ve sā'ire) ḥāmildir. 'Ādī yürüyüşde ve iḳāmetde imkān nisbetinde kendi kıt'asıyla berāber bulunur. Harekāt-ı ḥarbiyyede evvel-emirde şu tarz inḳisām (15) pek fā'idelidir:

Kıt'aya ve efrād ve zābiṭāna dā'imā ve be-heme-ḥāl lāzım aḳsām mümkün mertebe en seri' ve emin vesā'it-i nakliyyeye tahmilen ayrılır. Bu kısım yürüyüşde ḳā'ideten muhārib kıta'at yürüyüş kollarının beherinin arkasında ya mu'ayyen bir mesāfe ile veyā mınṭıkadan mınṭıkaya (20) mevki'den mevki'e ileriler. Kendi aralarında yürüyüş tertibi, yürüyüş yolundaki en büyük kumanda maḳāmının büyük ağırlığı en başda olmak üzere yürüyüş yolunun inḳisām-ı 'asākirine [121] ve yürüyüş tertibine tevāfuḳ ider. Hey'et-i 'umūmiyyesinin bir kumandanı, bunun yanında kāfī mikdārda atlı ve icābında muḥāfiz kuvvet bulunur. Ağırlığın inṣibāt ve emniyyetinden mūmā-ileyh mes'uldür. İcābında düşmāna karşı tedābir-i lāzimeyi (keşif, muhārebe) ittiḥāz ider (5) (hafif ḥaste ve ayak organlarından istifāde). Ḥāl-i iḳāmete geçerken mu'ayyen bir yere kadar kıt'a kumandanı tarafından ilerilenir, her kıt'a buradan kendi ağırlığını yanına aldırır. Şüret-i ikmāl

emir ve tertîb olunur. Her hâlde bu kısım büyük ağırlığın her gün kıt'asına iltihâk etmesi pek lâzım ve fâ'idelidir.

(10) Büyük ağırlığın birkaç gün veya daha uzunca müddet için vücûduna eşid ihtiyâc olmayacak aksamı (başlıca fazla eşyâ-yı resmiyye ve zâtiyye) eger büyük ağırlık kâmilan bir cins ve vâsıta-i nakliyyeden mürekkebe kendi vâsıta-i nakliyyeleri üzerinde, degilse eñ baî ve ağır vesâ'ite tahmilan ayrılır. Bunlar da bir kumandanın (15) emrinde bulunur. İcâbına göre ma'âmât-ı 'âliyenin de emir ve tertîbine göre orduyu bir veya birkaç gün geriden ta'kîb ider veya mu'ayyen mahallerde teva'kkuf iderek devre-i sukûnetin hülûlüne intizâr ider.

Almanların da ahîren kabûl etdikleri vechle ayrıldığı vakit bu ikinci kısım büyük ağırlığa eşyâ ağırlığı demek ve büyük (20) ağırlık ta'bîrini hâşşeten birinci kısım ve hep berâber bulunursa hey'et-i 'umûmiyyesine 'alem bırakmak muvâfıktır.

[122] Buña göre birinci kısımda başlıca şunlar bulunur: Nizâmî erzâk ve yem, mümkünse ağır aksâmından şarf-ı nazarla matbah takımları, zâbiâtın çalışabilmesine kâfî maşa ve şandalye, hadd-i isti'âbîsinin a'zamî derecesinde zâbiât çadırı, zâbiât için birer el (5) sepeti ve basî ihtiyâcını da hâvî bir karyola takımı.

İkinci kısmında da şunlar bulunur: Varsa erzâk ve yem, ağır matbah takımları, fazla dosyalar, maşa ve şandalyeler, çadırlar, zâbiât eşyâ sandıkları, varsa fazla efrâd ve hayvânât, elbise, techizât ve sâ'iresi.

(10) Memleketimizde konak uşûlünden bi-l-hâşşa serî ve keşîf harekâtda istifâde pek güç olduğundan zâbiât için mahrûî çadır taşımak ekseriyyâ lâzımdır. Çadır kâ'ideten fırka ve daha büyük kumandanlar için ikişer; ümerâye, tabur ve bölük kumandanlarına, karar-gâh rû'esâ ve müdürânına birer, diger her iki zâbi ve me'mûra (15) birer, yazıcı efrâd ve kalem hey'etleri için kâfî miqdârda olmak üzere hesâb olunur. Helâ çadırı mahzûr-ı şihhiyyesine rağmen ekseriyyâ lâzım olur.

Bir zâbiâtın eşyâ-yı seferiyyesi şûret-i 'umûmiyyede şunlardır: Üzerindeki ile berâber lâ-ağall ikişer kat sağlam yazlık ve kışlık (20) elbise, bir çift çizme, iki çift fotin ve yemeni; 6'şar kat yazlık ve kışlık çamaşır ve çorap, bir düzine mendil (beyâz ve renkli), yedek başlık, bir kaput, bir muşamma' [eñ iyisi kaput biçimi ve [123] kollu], yatak takımı (karyola, ince şilte, post veya kilim yaşıdık, ekli iki

baṭṭaniye, çarşaf, terlik ve bunları ve ba‘zı şeyleri isti‘âb ider şu geçmez bir yatak ğılıfı), tuvalet ve ilâc takımı [istiḥmâm için lüzûmu kadar havlu, peştimâl, sünger-kise- (5) tülbind, çamaşır yıkamak için kap, ibriḳ, bolca şâbûn, kolonya, bir doktor tavsiyesiyle ölmeden alınacak ilâc ve edevât-ı tıbbiyye vesa’ire], kahve altı ve yemek takımı [üç gözlü sefer şası, birkaç alüminyum tabak, iki takım çatal bıçak ve kaşık, desti, şu bardağı, kahve ve çay takımı, 2-3 kilo peksimâd ve konserve, (10) şeker, çay, kahve, sigara içenler için lâ-aḳall bir kilo ihtiyât, basîṭ bir ğaz ocağı ve petrol, çakmak ma‘a taş ve fetîl, kibrit, kav, fenâr ve sâ’ire], kapaklı ğulaḳlı el sepeti, sağlam manevra şandığı (eñ iyisi ħure), ta‘lîm-nâmeler, seferiyye nizâm-nâmesi ve muḥṭıra. Mektûb zarfı ve kâğadı, posta pulu, geniş kuburluk (15) ve arḳa çantalı mükemmel eger takımı, yedek eger şâbûnu, poṭin ve çizme boyaları ve fırçaları, yedek mehmûz ve kayışları, poṭin ve çizme ta‘mîri için kösele, çivi, foṭin bağı, dikiş takımı, cibinlik, elbise için yaḳa ve yaḳalık parçalar, şunûf renginde çuḫa, başlık şarması, ḫariṭa çantası, dūr-bîn, tabanca (20) ve fişenk, bel kemeri, kaşatūra, metre, edevât-ı kırtasiyye, pergâr, cep defteri, takvîm, fenâr, mum, bilek sâ‘ati, yedek sâ‘at camı ve köstek ve kafesi, rüzgâr gözlüğü, icâb iderse [124] yedek numaralı gözlük, yedek egreti diş takımı ve sağlam büyük teferru‘atlı bir çaḳı, maḳaşş ve sâ’ire.

Bir zâbiṭ için bu eşyâ aşğarîdir. Buña kıṭ‘a ḥesâbına maşa, şandalye, mürekkeb, kalem, zarf kâğadı; bloḳnoṭ, (5) kopya kâğadı, ve sâ’ire ‘ilâve idilir. Rûtbe büyüdükce ve sefer uzadıḳca ihtiyâc çoğalır. Tecrübe; iki zâbiṭ nâm-zedi veya vekîliniñ lâ-aḳall bir mekârîlik, tabur kumandanlarına kadar (dâḫil) her zâbiṭiñ birer, daha büyük zâbiṭân için lâ-aḳall ikişer mekârîlik eşyâ taşınacağını gösterdi. Bu bâbda nazârî iḳtişâda çalışmak (10) ṭoĝru degildir. Her zâbiṭ kendi eşyasını muṭlaḳa taşıtır, şoñra kıṭ‘a eşyası zarar görür.

Bi-l-ḫâşşa muḫtelif-ül cins vesâ’it-i nakliyyeden mürekkeb ağırlıklarıñ intizâmla sevḳi pek müşkil ve faḳat pek lâzımdır. Bu bâbda eñ iyi çâre, ‘aynı cins vesâ’iti ĝrub ĝrub ḫareket etdirmek ve ĝâyet (15) şıḳı bir zabṭ ü rabṭdır. Her hâlde büyük ağırlık kumandanı icâbında ağır yürüyenleriñ hâtırıyçün maḳşadı ihlâl etmeyecek ve tedâbir-i lâzimeyi kendiliginden ittiḫâz edecek şûretde iyi yetişmiş olmalıdır.

Ḳâ‘ideten kıṭ‘a ve büyük ağırlık yek-digerinden lüzûmundan (20) fazla ayrılmamalıdır. Şoñra buluşmak pek güc olur.

Şimdiye kadar bizde zābiṭān tabildotu ve misāfir mes'elesi hall idilmemiştir. Tabildot için be-heme-hāl vesā'it-i lāzime taḥṣiṣ [125] idilmeli ve her kıṭ'a ve qarār-gāh vazīfeten misāfir olacakları barındırabilmek imkânına mālîk olmalıdır.

- Muḥārebe ağırlığı vesā'it-i naḳliyyesi kā'ideten kıṭ'asının 'aynı olur. Ya'ni 'arabalı şunūflarınki 'arabalıdır, diğerleriniñki (5) mekārīlidir. Bu esās büyük ağırlıklar için de doğru ise de mekārīleriñ kâbiliyyet-i naḳliyyesiniñ azlığı ḥasebiyle ekseriyyā bunları da kısmen olsun 'arabalı yapmak icāb ider (bār-gır veya öküz 'arabası). Bu taḳdīrde bu 'arabalı aḳsām icābında eşyā ağırlığıyla kalır veya dolaşık müsā'id yollaradan hareket ider.

(10) Kıṭ'a erzāk ve ceb-hāne kolları ve ağırlıklarından mā-'adā kıṭ'a'āda şunlar bulunur:

- Topcu ḥafīf ceb-hāne kolları: Ötedenberi beher topcu ṭaburuna bir 'aded olarak verilir ve topuñ cinsine göre 'arabalı ve mekārīli olur. Biz ḥarblerde ekseriyyā veremedik. Ahīren (15) Almanya'da bunlara ḥafīf kol nāmı verilmiştir. Mevcūdu elzemdir.

- Harb-i 'umūmī piyāde alaylarında da ceb-hāne, mālezime ve sā'ire taşımak için piyāde kolları teşkilâtı icāb eylemiştir.

- İstihkām kıṭ'a'ātına, istihkām kolları verilmiş, şihhiyye, muḥābere gibi teşkilâtının vesā'it-i naḳliyyesi pek ziyāde çoğalmıştır.

(20) Harekāt mıntıkaşında geri ḥidemātının tarz-ı cereyānı

- Her kıṭ'a her gün dūçar olduğu zāyi'āt (cānlı ve cānsız) ve şarfiyātı, bunuñ ne kadarını kendisiniñ ikmāl [126] idebileceğini, berāy-ı taḥliye geriye ne gönderdiği veya göndereceğini, mā-fevkinden ne gibi ikmāl ve taḥliye yardımına muntazır olduğunu her aḳşam müteselsilen mā-fevke yazar. Hiçbir şey'e ihtiyācı yok ise bunu bildirir. Bunuñ üzerine mā-fevḳ maḳāmāt, ertesi günkü maḳşad (5) ve vaz' iyyete göre ikmāl ve taḥliye planlarını teşbīt ve emr ider.

- Bi-l-ḥāşşa bir muḥārebe vuḳū'unda mā-fevḳ maḳāmāt ileriden taleb ve ihbār vuḳū'unu beklemeden ceb-hāne, ikmāl efrādı ve sā'ire gibi ikmāl

sevkiyatını, üserâ ve yaralı tahliyesi gibi huşuşları vâsi' miqyâsda kendiliklerinden te'mîn ider.

(10) - Büyük küçük herkes geri hîdemâtının yükünü dâ'imâ azaltmağa çalışmalıdır. Bu maqşadla zâbiṭân, efrâd ve hayvânâtın şihḥatlerine i'tinâ, her nev' mevâddın harâbiden muḥâfazası, lüzûmsuz ceb-ḥâne ve mâlezime şarf idilmemesi, demirbaş erzâkıñ ve yemiñ zarûret-i kaṭ'îyye olmadıkca elden çıkarılmaması, kıṭa'âtın ve eşḥâşın (15) mu'ayyen eşyâ ve mevâddan fazla bir şey taşımaması, kıṭa'âtda insân ve hayvân mevcûdunun seferî kadrodan fazla bulundurulmaması elzem olduğu gibi geriye gönderilecek mevâddın muntazaman ve bilâ-te'âhḥûr sevki, ta'mîrât, tedâbir-i inzibâtiyye de 'aynı şüretle ḥâ'iz-i ehemmiyyetdir.

(20) - Ordu kumandanlığı; kolorduların ve sâ'ir orduya merbûṭ kıṭa'âtın geri muntıḳasını, istifâde ideceği menzile nokṭa-i mü'essesât ve istasyonlarını, varsa ordu ceb-ḥâne ve sâ'ire [127] depolarını, menzille tarz-ı münâsebeti, ordu şahrâ postasının mevki'ni ve tarz ve fa'âliyyeti, istifâde idilecek yollar ve şebeke ve vesâ'it-i nakliyyeyi emr ider. Geri hîdemâtın tarz-ı cereyânını emir ve teşbîṭ eyler.

(5) - Erzâk ve ceb-ḥâne ve mâlezime ikmâli kâ'ideten her kolordu gerisinde veyâ birkaç kolordu için bir olarak te'sîs idilecek menzile depo ve anbarlarından olur ve bir taraftan da kıṭa'ât bulundukları muntıḳadan mübâyâ'a veyâ Tekâlîf-i Harbiyye tārîkiyle mevâdd-ı mümküniye tedârik ider.

(10) Tahliye kâ'ideten her kolordunun gerisinde ve menzile muntıḳası muntehâsında mü'esses insân ve hayvân haste-ḥânelerine, üserâ parklarına ve sâ'ireye doğru olur.

- Kolordu, kendi muntıḳasını fırkalarına ve kendisine taḳsîm ider. Menzile muntıḳasının alacağı her nev' ikmâli [efrâd, (15) zâbiṭ, erzâk, ceb-ḥâne ve sâ'ire] kendi kollarıyla fırkaların gerisindeki tevzi' merkezlerine kadar sevki, kezâlik fırkaların tahliye ideceği mevâddı da buralardan alarak menzile nakl ider. Ba'zân kolordu kollarının kıṭa'ât arasına kadar girmesi de lâzım ve fâ'ideli olabilir. Bu mütemâdî gidiş ve gelişiñ yol ve inzibât (20) i'tibâriyle ḡâyet şariḥ ve şıḳı şüretde tanzîmi lâzımdır. Bu maqşadla geri kıṭa'ât ve mü'essesât âmirlerine vaz'îyyet-i muḥârebe hakkında kâfî ve lâzım ma'lûmât i'tâ, hareket, tevzi', teslîm [128] ve sevki huşûsâtı zemânen ve mekânen ve şüret-i icrâ i'tibâriyle tamâmen teşbîṭ idilmeli ve herkesiñ işi pürüzsüz ta'yîn olunmalıdır. Buña muḳâbil her gerideki

ferd dahi ikmāl hakkında aldığı emri derhâl ve her hâl ü kârda îfâ etmeniñ pek mühim olduğunu dâ'imâ düşünmelidir.

(5) Geri hîdemâtını zemânen ve mekânen kısaltabilmek için her çâreye baş vurulur; faķať bu huşuş mevcûd vesâ'itîñ hadd-i kâbiliyyet ve iktidârından fazla yorulmasını intâc etmemelidir.

Münâsib ve lâzım maħallerde ķolordu dâhilinde depolar açılır, iddiħârat yapılır.

(10) - Fırķa, eger kendi geri hîdemâtını, menzil ile doğruca yapıyorsa ber-vech-i bâlâ hareket ider. Ķolordu işiñ kısm-ı a'zamini üzerine almışsa bu taķdîrde fırķanıñ yükü hafîfler, ķolordunuñ kendi yakınına getirdiği menâbi'den ikmâl ider ve taħliyyeyi de kolayca yapar. Ķıta'ât elindeki hafîf ķollar, (15) ağırlıklar, vesâ'it her hâlde fırķadan birķať sâ'atlik mesâfeye ķadar 'ale-l-ekşer uzaķlaşamaz. Büyük ağırlıklar ķa'ideten ķolordunuñ hemân yakınında açacağı şaħrâ anbarlarından veya şâyed menzil anbarı bu ķadar yakınsa buradan ikmâl iderler.

- Süvâri ķıta'ât-ı cesîmesiniñ hâl-i hareketde ikmâli (20) ve taħliyesi pek müşķildir; eger otomobil gibi seri' vesâ'it yoksa! Erzâķı ve yemi ekşeriyyâ mınţıkadan, ceb-hâne ve mâlezimeyi ilk teşâdüf ideceği eñ yakın ķıta'adan ikmâl mecbûriyyetinde ķalır.

[129] Taħliyyeyi de eñ yakın ķıta'âta ķadar ancak yapabilir. Bu sebeble bunlarda bol para, Tekâlîf-i Ĥarbiyye şalâhiyyeti mühimdir. Her hâlde ķıta'anıñ yükünü tezyîd muvâfiķ degildir.

3.1.2.3. Menzil mınţıkasında geri hîdemâtı

(5) Teşķilât ve vesâ'it

Her ordunuñ bir menzil müfettişliği vardır. Mınţıkasınıñ ta'yîninde vaz'îyyet esâs olmakla beraber bir tarafından kâfî menâbi'e mâlikiyyet diğer tarafından kendi vesâ'itiyle bu mınţıķa dâhilinde te'mîn-i fa'âliyyete ķudret düşünülür. Menzil müfettişiniñ, mınţıkadaki (10) me'mûrîn-i mâlikiyyeye olan me'tâlibâtı mûmâ-ilyehüm tarafından is'âf olunur. Menzil müfettişiniñ vezâ'ifi şûret-i 'umûmiyyede şunlardır:

- Menzil mıntıkasının müdāfa'asını, inzibâtını te'mîn, ma'iyyetindeki teşkilât-ı askeriyenin (kıt'a ve depo) ta'lîm ve terbiyesini, emir ve kumandasını der-uhde.

(15) - Menzil mıntıkasında ikmâl ve tahliye işlerinde gelüb geçecek bil-cümle cānlı ve cānsız mevāddın iskân, i'âşesini, ahvâl-i şihhiyyesini te'mîn.

- Bu mevāddın ileriden geriye ve bil'akis sevk ve naklini der-uhde ve icrâ. Ve ta'mîr, i'âde-i âfiyet ve sâ'ire maqşadlarıyla kendi mıntıkasında (20) kalacakların sür'at-i mümkün ile intâcını te'mîn (şebeke-i muvâşala ve muhâbere te'sîsi, ta'mîr ve idâmesi, inşâât).

[130] - Mıntıka menâbi'inden her şüretle istifade ve mevâdd-ı lâzimeyi celb ve iddihâr.

Menzil müfettişligi ordusunun numarasını alır ve ordu karar-gâhıyla vazîfesini icrâ nokta-i nazarından en iyi temâs idebilecek bir mevki'de (5) bulunur.

- Menzil müfettişligi karar-gâhı, müfettişinden mâ'adâ bir Erkân-ı Harbiyye Re'îsi ile harekât, mu'amelât-ı zâtiyye, silâh ve ceb-hâne, mühimmât ve mâlezime-i istihkâmiyye, muhâbere, tayyâre ve otomobil, nakliyye, levâzım, ser-tabâbet ve ser-baytarlık, inşâât ve ta'mîrât, (10) şahrâ postası, bahriyye gibi şu'abât ve aksamdan icâb idenlerine mâlik olur.

- Menzil müfettişliginin mıntıka dâhilinde emir ve kumânda kademesi menzil nokta kumandanlıklarıdır. Büyük menâbi' muhtevâ şehirlerde, şebeke mülteğâlarında, menzil yolları boyunda, mühim (15) irkâb ve ihrâc istasyonlarında ve limanlarında te'sîs edilir. Nokta kumandanları birer kumandan ile me'mûrin-i lâzimededen mürekkeb hey'etden, techizât ve vesâ'it-i lâzimededen terekkeb ider. Numarası ile ve bulunduğu mevki'in ismiyle tevşim edilir. Bir noktada icâba göre şunlar bulunur:

(20) Erzâk, techizât anbarları; esliha, ceb-hâne ve mâlezime-i istihkâmiyye; mâlezime-i muhâbere, otomobil ve mâlezime-i havâ'yye, benzin ve yağ, şihhiyye ve baytariyye depoları, insân ve hayvân hâste- [131] hâne ve nekâhet-hâneleri; hâste nakliyye kolları; şahrâ posta-hâneleri ve posta nakliyye kolları; araba ve otomobil ta'mîr-hâneleri; ameile ve inşâât kıta'âtı; menzil şahrâ

jandarma müfrezeleri; üserâ parkları, divân-ı harb ve habs-hâneler; menzil nakliyye (5) kolu ve kaâtârları; otomobil kolları; ekmekci takımları; mezbahalar, kavurma, şucuk ve paşdırma i' mālât-hâneleri; degirmenler, na' l ve mîh i' mālât-hâneleri, ĩcâbında şunûf-ı muhtelifeden mürekkeb kuvve-i müdâfa' a ve muhâfaza. Nokta kumandanları, menzil müfettişiniñ vezâ' ifine müşâbih işleri ĩfâ iderler.

(10) - Çok işlek menzil yolları üzerinde ĩcâbında 3-4 nokta, bir hat kumandanlığına verilir. Kezâlik ĩcâbında menzil müfettişliği kadrosuna müşâbih küçük bir kadro ile 4-6 nokta bir menzil mıntıka müfettişi idâresine vaz' olunur. Ma' a-hazâ gerek hat ve gerek mıntıka ancak müfettişlikden noktaların idâresi kâbil olmadığı hâline (15) tahşîş idilmelidir.

- Menzil hudûdu üzerinde noktalardan tasarruf maqşadıyla ĩcâbında konak kumandanlıkları te' sîs idilir. Bunlar hâşşeten gelüb geçici zâbiţân, efrâd, kollar ve sâ' ireye mesken, i' âşe te' mîn ile mükellef olub eñ yakın noktalara merbû olurlar.

(20) - Şu yolları üzerinde nokta kumandanlarına muqâbil iskele kumandanlığı olur. ĩcâbında bunların miqdârı bir iskele [132] ve limanlar kumandanlığı vâsıtasıyla müfettişliğe rabt idilir. Vazîfeleri şuret-i ' umûmiyyede nokta kumandanlığı gibidir.

- Menzil mıntıkasındaki demir yolları menziliñ emrinde degildir. Menzil kendi münâkalâtını hat komiserleri ve istasyon (5) kumandanları vâsıtasıyla yapar. ĩrkâb ve iħrâcî ise bi-z-zât der- ' uhde ider.

Menzil mıntıkasında geri hîdemâtınıñ tarz-ı cereyânı

- Menzil dâ' imâ ordusunun ĩcâbât-ı harbiyyesine vefâ etmege (10) hâzır olmalı, ordunun harekâtı menzile tâbi' kalmamalıdır. Bu maqşadla menzil müfettişliği ordu ile yakından münâsebetde bulunur. Vaz' iyyet-i harbiyyeyi ta' kıb ider ve ahvâl-i muhtelifeyi vuķû' undan evvel der-pîş ile tedâbir ve iħzârât-ı lâzimeniñ icrâsına diķķat eyler.

- Menzil vezâ' ifinde eñ mühim vâsıtayı teşkîl iden (15) şebeke-i muvâşala (yollar), mütemâdiyen ta' mîr ve hûsn-i hâlde idâme idilir. Yollar üzerinde birer gün mesâfe ile bulunacak konak ve noktalarda lâzımsa basîtden başlayarak tedricen ıslâh ve ikmâl idilmek mesâkin ve maħall-i maħfûza (depo ve anbarlar),

aḥvāl-i mübremede çadırlarla, inşā ve te'sīs olunur. Īcābına göre yeñiden yollar (20) açılır. Rāmiyye, irkāb ve iḥrāc vesā'it-i ikmāl ve taḳviye olunur.

[133] Havāya karşı müdāfa'a şūret-i 'umūmiyyede dā'imā ehemmiyyetle te'sīs, qaraya karşı müdāfa'ada aḥvāle göre tertīb olunur.

- Cānlı ikmāl-i Zābiṭān için menzil yolları üzerinde misāfir-hāne ve loḳantalar te'sīs ve vesā'it-i naḳliyye taḥṣīs olunur. (5) İkmāl efrādı munṭazam yürüyüş kâfileleri ḥālinde şahrā jandarmasından birer müfreze ile sevḳ idilir. Hayvānāt üçüne bir sāyis verilerek ve be-heme-ḥāl hiç olmazsa mūy-tābyesiyle sevḳ olunur.

- Esliḥa ve ceb-hāne ikmāl-i Menzil ceb-hāne depolarında ordunuñ ta'yin etdiği miḳdārda ceb-hāne bulunur. Noḳşānı (10) anavaṭandan ikmāl ve orduya gönderilecekler ya şimendüferle veyā menzil vesā'itiyle ḳolorduların gerisindeki ilk menzil depolarına gönderilir, ḳıṭa'āt buralardan alır. Īcābında tekmil vesā'it ceb-hāne naḳline taḥṣīs, derḥāl harekete āmāde seyyār ceb-hāne trenleri ve sā'ire iḥzār olunur. Geriye dönen boş ḳollar (15) ḥaste ve mecrūḥları alırlar.

Ceb-hāne depolarında ceb-hāne cins cins ayrılmış, üzerleri yazılmış bulunur.

- İ'āşe: Menzil, elindeki vesā'itle evvel-emirde muḥārib orduyu, ba'de mınṭıḳasından gelüb geçenleri, eñ şoñra (20) kendisini i'āşeyi esās ittihāz etmelidir.

Menzil erzāk anbarlarında mümkün olduğu ḳadar fazla, ma'a-hazā ḥadd-i kifāyede naẓar-ı diḳḳate alınarak, erzāk bulundurulur ve bu, [134] dāḥil-i memleketden her vāsıtaya mürāca'atla celb ve tedārik ve noḳşānları ikmāl idilir. ḳolordular için eñ ilerideki menzil anbarlarına, Īcābında menzil ḳollarıyla ḳıṭa'āta ḳadar erzāk sevḳ idilir ve imkān ve lüzūmda seyyār erzāk trenleri iḥzār (5) olunur.

Her mürāca'at iden ḳıṭ'a'aya menzil mınṭıḳasında erzāk verilir. Et ya cānlı sürülerle veyā müstaḥzar bir ḥalde sevḳ idilir. Sürüler 500 ḥayvāndan fazla olmaz. Ekmeklik müreccaḥen daḳıḳ ḥālinde gönderilir. Īcābında ma'mul ekmek ve peksimād sevḳ olunur.

(10) Menzil mıntıkasında müreccaḥen her konaḡda, eñ nihāyet her üç konaḡda bir sıcaḡ yemek te'mīni elzemdir. Bu maḡşadla noḡtalarda ve konaḡlarda kāfī mevādd ve mālezime-i i'āşe ḡāzır olur.

- Mālezime ve techīzāt: Orduya muḡteẓī mālezime ve techīzāt cins ve şunūfuna göre depolarda bulunur. Noḡşanı (15) dāḡilden ikmāl ve ṡaleb vuḡū'unda ileriye sevk idilir.

- Şıḡḡiyye-i insāniyye ve ḡayvāniyye: Muḡārib ordunuñ ḡaste ve yaralıları menzile gelir. Bu maḡşadla kāfī ḡaste-ḡāneler ḡolorduların gerisinde te'sīs olunur. Uzun müddet tedāviye muḡtāc olanlarla ma'lūller ve tebdīl-i havālılar geriye sevk (20) idilir. Her ḡareket-i ḡarbiyyeden evvel bu bābda muḡteẓī iḡzārāt yapılır. Menzil yolları üzerindeki ḡāfilelerin aḡvāl-i şıḡḡiyyesini teshīl için birkaç şıḡḡiyye neferine mālik şıḡḡiyye istasyonları [135] açılır. Bu maḡşadlarla menzilde ḡaste naḡliyye ḡolları, şıḡḡiyye trenleri ve ḡaste sefā'ini bulunur. İ'āde-i 'āfiyet iden nefer eñ yakın noḡta vāsıtasıyla kendi ḡıṡ'asına sevk idilir. Sārī ḡasteliḡlere açılacak taṡḡir ve mu'āyene merkezleri mühimdir. (5) ḡaste ḡayvānāt da menzil ḡayvān ḡaste-ḡānelerinde tedāvi idilir. Oradan ḡayvan depolarına, buradan da lüzūmunda ḡıṡa'āta sevk idilir.

- Ta'mīrāt ve mevzū'āt: Berāy-ı ta'mīr ordudan gelen her şey sür'atle ta'mīr ve i'āde olunur. Ba'zı mevzū'ātın ileriden derḡāl menzile ḡönderilmesi, bir ṡarafdan da menzilde yeñiden (10) tedārik ve iḡzārı ehemmiyyet-i maḡşūşayı ḡā'izdir.

- Menzil naḡliyye ḡolları: İmkān ve icābına göre vesā'it-i muḡtelifeden terekḡüb ider. Her 5-10 ḡol bir naḡliyye ḡatārı teşkīl eyler. Bunlarda ḡāyet sıḡı zabṡ ü rabṡ, fa'al ve vāḡıfāne sevk ü idāre, iyi bakım fevk-al-ḡadd ḡā'iz-i ehemmiyyetdir. (15) ḡatārlar şūret-i 'umūmiyyede işleyecekleri yollarda ḡaṡ veya noḡtalar emrine verilir. Sevk ü idāre-i 'umūmiyyesi ve ikmālleri Menzil Naḡliyye Ḳumandanlıḡına 'ā'iddir.

Bir menzile muḡteẓī vāsıta-i naḡliyye ṡonu şu düstūrla bulunur: $S=(B+C)/E \times N$. Bu düstūrda S= Menzile lāzım naḡliyye (20) ḡuvveti, B= Menziliñ ve muḡārib ordunuñ istiḡlākāt-ı yevmiyye şıḡleti, C= Bu şıḡletin yüzde onu, E= Ḳullanılacak bir tek vāsıta-i naḡliyyenin ḡābiliyyeti, N= Bir sefer

yapmağa muktezi [136] gün ‘adedi (gidiş, geliş veistirâhat)’dir. Kolların bi-z-zât inecek nizâmî eşyâya mâlikiyyetleri pek mühimdir.

- Kollarla nakliyyâtta, zemân ve vesâ’îť varsa, her sekiz sâ‘at yürüyüşden şöñra [insân ve hayvân değışdirme (5) istasyonlarında] ‘arabacı ve hayvânların tebdîli şûretiyle bilâ-fâşla yürüyüş te’minî kâbildir. Ve bu taqdîrde istasyonlar ve kâfî insân, hayvân, yedek ‘araba, ta‘mîrât imkânı, tenvîrât mühimdir.

- Posta: Menzil mıntıkasında orduya yakın bir yerde ordu şahrâ posta-hânesi bulunur. Buradan koldordular kendi (10) postalarını alırlar. Posta hîdemâtının hüsn-i tanzîmi pek mühimdir.

- Her nev‘ cānlı ve cānsız sevkiyyâtta teslîm ve tesellüm idenler arasında irsâliye ‘ilm ü haberleri tanzîm idilir. Bu, zımbalı üç kağıtdan mürekkeb olub dip kuponu mürselde, 2 ve 3. ler sevķ idende bulunur. Üçüncü kuponu teslîm iden (15) alır ve ikinci kuponu tesellüm iden tarafından bi-l-imzâ teslîm idene verilir ve mürsele i‘âde olunur. Bu kuponlarda maddenin cins ve ismi, ‘adedi, şıķleti ve evşâfı, sevķ me’mûrünün isim ve rütbesi, ta‘ķib idecegi yol ve vesâ’îť-i nakliyye, sevķ iden merkez, tesellüm idecek merkez, târîh ve yevm-i hareket bulunur. (20) Hayvânâtın ayrıca eşkâli, efrâdın müzih künyesi üç defter hâlinde ‘aynı vechle tanzîm olunur. Ma‘a-hazâ bu işler sevkiyyât ve nakliyyâtı aşla te’hîr etmemelidir.

3.1.2.4. [137] İ‘âşe

- İ‘âşe, başlıca erzâķı toplamak ve kıta‘âta nakl ve tevzi‘ etmek şeylerini hâvî olub birincisi daha zor ve mühimdir.

İ‘âşe teşkîlâtı ileriden geriye toğru şudur:

(5) - Demirbaş erzâķ ve yem	}	bi-z-zât kıta‘âta
- Büyük ağırlıklardaki erzâķ ve yem		
- Koldordunun erzâķ kollarındaki erzâķ ve yem		
- Menzil noktalarındaki erzâķ anbarları		
- Menzil erzâķ kolları		

(10) Dâhil-i memleket depoları ve vesâ'it-i nakliyyesi.

- Erzâk ya dâhil-i memleketden (anavağan ve müttefik ve mücâvir devletler) nakl idilir veyâ harekât menzil mıntıkalarından şuver-i muhtelifle ile toplanır; 'ale-l-ekşer iki uşul berâber tatbîk idilir. Eñ kolay uşul-i i'âşe 'askeriñ iķâmet (15) idecegi konaķ ve köy ahâlîsi tarafından eşmânı te'diye veyâ maḥsûb idilmek üze i'âşesi ise de bizde ve uzun müddet devâm iden ḥâl-i tevaḳḳufda yalnız bu uşul ile kâbil degildir.

- Bil-cümle âmirleriñ eñ mühim vazîfelerinden birisi de kıt' alarınıñ imkân dâhilinde mebzûlen i'âşesine 'ale-d-devâm diķķat (20) ve icâbında müstaķillen ittiḥâz-ı tedâbirle i'âşeyi te'mindir. Qarnı aç ordudan hiçbir iş beklememeli ve bil'akis her türlü fenâlıķa [138] ('işyân, firâr, yağma-gerlik, eşkıyalıķ ve sâ'ire) intizâr etmelidir.

Demirbaş erzâk şudur:

- Piyâde: Efrâd üzerinde üç günlük erzâk [peksimâd, (5) kónserve, kavurma, şucuk ve sâ'ire] bulunur. Seferiyye Qanun-nâmesi mücibince piyâde binekleriniñ birer, mekârîleriniñ ikişer, 'araba ḥayvânâtınıñ üçer günlük arpası bulunur. Bunlar kâ'ideten ayrıca vesâ'itle büyük ağırlıķda nakl idilmeli ise de ḥaķıķatde zâbiṭân binekleri müsteşnâ olarak 'ale-l-'umûm mekârî (10) ve binekleriñ şırtında birer ve ḥattâ ikişer günlük yem taşımış 'araba ḥayvânâtınıñ yemi de kendi 'arabasında taşınmıştır.

- Süvâride efrâd üzerinde iki günlük erzâk bulunur. Efrâd binekleri, üzerlerinde birer günlük yem taşır. Zâbiṭân binekleriyle mekârî ve қоşumların yedek yemi piyâdede olduğu gibidir.

(15) - Şunûf-ı sâ'ire A, B fıķlarına göre hareket ider.

Demirbaş erzâk ve yeme vesâ'it-i i'âşe tamâmen mefķûd olduğu zemândan ğayri aḥvâlde kaṭ'iyyen dokunulmaz, ancak âmirleriñ (ṭabur ve müstaķil bölük kumandanlarına kadar) kaṭ'î evâmiri ile istihlâk ve tecdîd olunur. Bu ḥâlde daḥi yalnız bir günlük (20) miķdârıñ şarfına müsâ'ade idilebilir. Mütebâķî miķdârıñ daḥi şarfı ancak muḥârebe gibi bir ḥâlde câ'izdir. Bil-cümle zâbiṭân her vâsıtaya mürâca'at iderek dâ'ire-i te'sîrleri dâhilinde demirbaşın [139] muḥâfazasıyla mükellefdir. Efrâda bu ḥuşuşuñ kıymeti îzâḥ ve vaķit vaķit ihtâr ve

mu‘âyene idilmelidir. İcâbında demirbaş erzâk miqdârı tezyîd idilebilir. (Kolordu, müstakîl fırka ve müstakîl süvâri şalâhiyyet-dârdır.)

(5) - Büyük ağırlıklarda istihlākât-ı yevmiyyeye mahşûş olarak mütemâdiyen şarf ve tecdîd idilmek üzere bir günlük erzâk ve yem taşınır.

- Kolordu erzâk kolları seferî kadrolara nazaran koldunun tekmi̇l mevcûdu için birkaç günlük (3-4) (10) erzâk ve yem kaldırabilir. Demirbaş erzâkı ikmâl ve tecdîd için de ‘aynı cinsden bir miqdâr erzâkı ihtivâ ider. Ba‘zân bu kollar mümkün olursa kısmen kıta‘âtı bilâ-fâsıla ta‘kîb veyâ kıta‘ât arasında tahrik idilerek i‘âşe teshîl idilir.

- Menzil noktalarında lâ-aqall birer günlük, menzil merkez (15) noktasında 3-4 günlük, ‘umûmî anbar mevki‘inde de kısmen tren ve vapurlarda seyyâr olarak harekete hâzır bulunmak üzere 3-5 günlük erzâk bulunur.

- Vakt-i hâzarda bir neferin ta‘yînât-ı yevmiyyesi şudur:

<u>Gram</u>	<u>Gram</u>
(20) 900 ekmek	20 tuz
250 et	9 şâbûn

[140]

<u>Gram</u>	<u>Gram</u>
15 bulgur	30 ğaz
20 yağ	700 yemek için
3149 kalori	80 çamaşır için
	20 istihmâm için
	(5) 1000 kışın şoba için

} odun

Ramazân-ı şerîfede et ve ekmek biraz tenkîş idilerek pirinc, şeker ve sâ‘ire verilir.

Ekmek verilmezse yerine 600 gram peksimād veya 600-630 gram un (lüzümü kadar tuz ve maḥrūḳātla berāber) verilir. (10) Peksimād; saç ve qaravana ile ekmek yapmağa vāḳit yoksa veya un mevcūd degilse verilir. Sāde peksimād verilicekse 1000 grama iblāḡ olunur. Et yoksa nıṣfı kadar ḳavurma veya ḳıyma verilir, ‘ale-l-‘umūm mübādelāt-ı ḡidā’iyye cā’izdir.

Bir neferiñ fa‘āliyyet-i yevmiyyesini telāfī için 3000 ḳalori [vāḥid (15) nāri] aḡzı lāzımdır. Bir maddenin ḳalorisini ḥesāb etmek için bütūñ ḡramını ḳalori cedvelindeki miḳdārıla ḍarb iderek 100’e taḳsīm etmek lāzımdır.

Bir ḡünlük ḡıdāyı ṣabāḥları ta‘līmden evvel ḥafīf bir ḳahve altı, öḡleyin ḳuvvetli, aḳşam biraz ḥafīf olarak üç (20) def‘ada vermek lāzımdır. Herhangi bir müddet zarfında efrāda yedirilemeyerek mecbūren taṣarruf vāḳi‘ olursa senesi zarfında [141] bulunduḡu zemān bol bol yedirerek bu taṣarrufatı telāfī etmelidir.

Vaḳt-i seferde meḳādir-i mezkūrenin ḳā‘ideten tezyīdi lāzımsa da aḥvāle göre bil-mecbūriyye emirle tenḳiṣ olunabilir.

- Vaḳt-i ḥazarda yevmiyye ḥayvān yemi şudur:

(5)	Kilo			Gram
	<u>Arpa</u>	<u>Ot</u>	<u>Samān</u>	<u>Tuz</u>
	6,5	3,5	3	5 ṭop ḳoşan
	5	3,5	3	5 ḳaṭana
	4,5	3	2	2,5 yerli binek ve ḳoşum
(10)	3,5	2	2	2,5 ‘ale-l- ‘umūm meḳārī

Çayır mevsiminde arpa miḳdārı şūret-i ‘umūmiyyede üç kilo tenzīl ve ot ve samān yerine de 35-45 kilo tāze ot verilir.

Ot bulunmazsa arpaya otuñ nişfi kadar zâm idilir. Şamân bulunmazsa ota şamânîñ nişfi kadar zâm idilir. Arpa yerine (15) ĩcâbında yulaf veyâ 2/3 nisbetinde buğday verilir.

- Tâze ekmek mes'elesi pek mühimdir. 'Askere mümkün mertebe hâzır ekmek verilmelidir. Ekmegiñ hacmi büyük, müddet-i muķâvemeti az (7-8 gün) olduğundan nakli güç olmağla mümkün olduğu kadar kıta'ât nezdinde ve ileride iħzârı lâzımdır. Şûret-i (20) 'umûmiyyede bir yerde üç dört gün veyâ daha ziyâde kalınacaksa kıta'ât şahrâ fırınları (taş, tuğlalarla basit ve ĩcâbında sırf toprak derûnunda oymak şûretiyle) yaparak ekmegini kendi [142] pişirebilir. Muvakkât müddetleri için saçda veyâ karavanada pişirmek de kâbildir. Kezâlık büyükce şehir ve hattâ köylerde ahâlî fırınundan istifade iderek veyâ ahâlîye un, tuz, yağ idüb bunlara pişirterek ekmek tedârik idilecegi gibi şûret-i muhtelifede mübâya'a ve sâ'ire (5) ile de ekmek elde olur.

Bizde ekmekci takımları eñ ziyâde peksimâd yapmakla meşğûl olmuştur. Hem dayanır, hem nakli kolaydır. Faķat meşela mevzi' harbinde bunlara da ekmek yaptırtmak lâzımdır. Nakl ve sâ'ire te'min idilebilirse menzillerde de menzil ekmekci takımları veyâ ahâlî ile ekmek yaptırılarak ileriye (10) götürülür. 'Ale-l-'umûm ekmekci takımları ya kendi yapacakları şâbit fırınlar ve ahâlî fırınlarıyla veyâ mevcûdsa seyyâr fırınlarla iş görür.

- Bi-z-zât yemek başlıca et ve yaş, kuru sebzedden mürekkebdir. Et için eñ iyi çâre birlikde cânlı hayvân taşımaktır. Bu mümkün olamazsa müsâ'id mevsim ve iklimlerde 'acem uşûlü kavurma pek (15) muvâfıktır ['Acemler bi-l-hâşşa keçilerin derisini tulum çıkararak bunu hayvânîñ kemikleri ve sâ'iresi ile birlikde ahâlîye şatarlar ve kendilerine kalan kemiksiz eti kavurma yaparak keçiniñ işkembesi derûnunda muhâfaza iderler. Bu şûretle hem kavurma gâyet ucuza mâl olur, kilosunu 90-100 paraya alırdık, hem uşûlü beklenirse senelerce (20) dayanır. 'Askere paşdırma gibi dilim dilim kesilerek yedirilebilecegi gibi sür'atle ve leziz yemek de pişirilebilir. Kezâlık kemiksiz olduğu için tâze etiñ haķıķatde 2-3 mişlî fazla kuvve-i gıda'ıyyesi [143] olur. Ve meşela her nefere 100 gram versek 800 mevcûdlu bir taburuñ bir günlük etini bir mekârî ile taşımak mümkün olur.]. Çâre bulunursa konserve ve suçuk ve sâ'ire de verilir. Her hâlde 'askeri etsiz bırakmamalı. Kuru sebze her şûretle (5) tedârik idilebilir. Yaş sebze ancak mıntıkadan ele geçer.

- Yemek en iyisi seyyār maṭbahlarda pişer, çabuk ve temiz olur; az maḥrūkāt şarf ider. Eşnā-yı hareketde de yemek ve çay pişirerek ufaḵ molalarda bile ‘askere sıcak bir şey vermek ve tecdīd-i kuvvet ettirmek mümkün olur ve bu şüretle (10) pek mühim netīceler elde idilir. Fakat ‘araba mürûruna müsâ‘id yol bulunmalı, seyyār maṭbahın muhtâc olduğu mâlezime (ğliserin ve sâ‘ire) tamâmen verilmelidir. Bu yoksa ‘ādī maṭbah edevâtı ile yemek pişirilir. Bu da yoksa her nefer veyâ birkaç kişi berâber karavana ve sâ‘ire de yemek pişirir.

(15) - Vaḳt-i seferde ḥayvân yemi olarak yalnız arpa taşınır. Ot ve sâ‘ire mınṭıkadan tedârik olunur.

- Bulunulan mınṭıkadan i‘âşe için mınṭıka ḳâ‘ideten ḳolordular arasında taḳsīm olunur ve ḳolordu idâreleri erzâḳ tedârik iderek fırçalara verir. Eger daha küçüḳ (20) cüz‘-i tāmmlara (fırça, alay ve sâ‘ire) mınṭıkayı taḳsīm iderek kendi başının çâresini kendisine gördürmek lâzımsa bu hâlde ḥudûdlar ḡâyet şariḥ olmalı ve hiçbir kıṭ‘anın diğeri mınṭıkaya [144] ve diğeri kıṭ‘a ḳâfilesine tecâvüzüne meydân vermemelidir. Bi-l-ḥâşşa uzunca müddet bir mınṭıkada ḳalacaksa en evvel en uzaḳdaki erzâḳı celb etmeli ma‘a-mâ-fîḥ civârdaki erzâḳa da derḥâl vaz‘iyyed iderek elde bulundurulmalıdır. Erzâḳ celbi için en ziyâde (5) ahālî vesâ‘it-i naḳliyyesinden istifâde etmelidir. Ahālîniñ erzâḳ kaçırmasına ve şaḳlamasına meydân vermemek için en mühim çâre peşin para ile mübâya‘âtdır. Eşhâb-ı emvâle tesviye-i ḥesâbda müşkilât çıkarmamak, ittihâz idilen maḳarrâtı ‘aynen tatbîḳ etmek, kimseye zulüm ve cefâ yapmamak, ma‘a-mâ-fîḥ ahâlîce yapılacak fenâlıḡı şiddetle (10) tecziye eylemek tevellüd-i emniyyete sebebdir. İcâbında müte‘ahhidler vâsıtasıyla de erzâḳ tedârik idilirse de biraz bahâlıya mâl olur. Kışlık maḥrūkâtın ve ibtidâ‘î memleketlerde şu degirmenleri de kışın işleyemeyeceğinden kışlık otuñ vaḳt ü zemânile tedâriki mühimdir. Mübâya‘ât yapılsa ḥükümet-i maḥalliyeyle bil-müzâkere ‘ale-l-‘umûm erzâḳ (15) ve sâ‘ire için tarih ta‘yîn etdirmelidir. Ahālîniñ de aç ḳalmamasını te‘mîn etmek bizim için fâ‘idedir. [Mübâya‘ât eşnâsında ibtidâ‘î memleketlerde banknoṭ ve ma‘denî para mes‘elesi büyük rol oynar. Tedâbir-i muhtelif-i iḳtişâdiyye ile arada tevellüd idecek farkın azalması icâb ider. Meşelâ kısmen naḳid ve kısmen banknoṭ vermek, (20) banknoṭların banka teşkilâtı ile tebdîli ve bankaca mu‘amele-i ticâriyyeye girişilerek verilen naḳdın kısmen olsun elde idilmesine çalışmak [145] icâbında ahâlîden ḥarb vergisi veyâ i‘âne-i ‘askeriyye tarzında naḳd toplamak ve sâ‘ire gibi].

- Pāra ile mübāya‘āt yapılamazsa Tekālīf-i Hārbiyye uşūlüne mürāca‘at edilir. Kendi memleketimizde mümkün mertebe (5) bu uşūle mürāca‘at etmemelidir: Ma‘a-mā-fīh lāzımsa qurā ve kaşabāta terettüb iden vezā‘if me‘mūrīn-i ‘askeriyyenin mürāca‘atı üzerine me‘mūrīn-i mülkiyye ve belediyye meclisleri tarafından ta‘yīn olunur. Ahvāl-i mecbūrede nāhiye hey‘etlerinden veya toğruca ahālīden de alınabilir. Mıntıkadan mevcūd her nev‘ erzāk, eşyā ve vesā‘it-i nakliyye (10) talep idilebilir. Mütālebāt kā‘ideten tahrīrī olur. İstenilen şeylerin cins ve miqdārı, mevki‘i ve zemānı ve isteyen kumandanın mufaşşal adresi yazılır.

Düşmān memleketinde ya kıta‘āt tarafından ufağ miqyāsda veya levāzım hey‘etleri tarafından daha vāsī‘ miqyāsda yapılır. Kā‘ideten zābiṭ, müstesnā (15) ahvālde küçük zābiṭ kumandasında müfrezeler, me‘mūrīn ve eşrāf-ı mahalliye ile tevḥīd-i hareket eyler. Zābiṭ ü rabṭ, muḥāfaẓa ve yağmagirlik şiddetle men‘ olunur. ‘Askerin münferiden ahālī ile temāsı memnū‘dur. Bil-cümle teslimāt muḳābilinde şāyān ve sevḳ sened ve mazbātalar verilir.

Bir yerde bulunacak erzākın fā‘idesiz yere vaktinden evvel isrāfının (20) harekāt-ı müte‘ākibede i‘āşeyi ihlāl ideceğini unutmamak i‘āşe ile meşgūl bütün maḳāmāt ve zevātin vazīfesidir.

- Dāḥil-i memleketden mümkün olduğu kadar fazla erzākın ordu mıntıkasına sevḳine çalışılır. İcāb iden erzāk levāzımāt-ı ‘umūmiyyece [146] varsa İ‘āşe Nezāreti veya Mūdīriyyeti ile mütteḥiden tedārik olunur. Dāḥil-i memlekete hiç olmazsa bir şimendüfer ḥaṭṭıyla merbūṭ olmayan bir ordunun ḥālī pek vahīmdir. Cānlı vesā‘it-i nakliyye ile te‘sis idilecek uzun bir menzil ḥaṭṭı, ḥaṭ-ı ḥarb mevcūdunun 5, 10, 20 ḥattā daha (5) ziyāde mişlī insān ve ḥayvānı geride alıkor.

- Menzil mıntıkasında gerek mıntıkadan tedārik idilecek erzākın anbarlara nakli ve menzil merkez noktasından menzil anbarlarına sevḳiyāt icrāsı ve gerek şoñ menzil anbarından kıta‘āta kadar erzāk sevḳiyātı menzile ‘ā‘iddir. Eñ iyisi bu sevḳiyāt da mümkün mertebe vesā‘it-i fenniyye (10) ile olmalıdır (şimendüfer, şahrā şimendüferi, dekovil, otomobil ve sā‘ire). Ahālī vesā‘it-i nakliyyesinden de a‘zāmī şüretde istifade olunur (demirbaşlar, ḥuşūsi kōl teşkili, münāvebe ile istiḥdām ve sā‘ire). Cānlı kollarla nakliyyāt bi-l-ḥāşşa mesāfe uzarsa pek gücdür. İcābında yevmiyye 40 kilometreye kadar yürüyüşler yapmaları lāzım gelir.

(15) - Vaz' iyyet-i harbiyyenin tebdili (meşelâ tecemmu' dan ileri yürüyüşe mübâşeret) üzerine ordu kumandanı ordu menzil müfettişliğine bu keyfiyeti bildirir ve erzâk ikmâl ve tedârîki hakkında nekât-ı esâsiyyeyi [meşelâ boşalan koldu erzâk kolları bir gün zarfında yeniden imlâ idilecektir. ' Aynı istikâmetde 3 günlük yürüyüş nazar-ı mü'tâlâ' aya alınmalıdır... (20) Şimendüfer hattı işlemege başlayınca menzil merkez noktasının filâna ilerletilmesi mutasavverdir gibi.] söyler.

Menzil müfettişi levâzım re'îsi bunun üzerine vaz' iyyet-i harbiyyeyi tedkîk iderek koldularının boşalan erzâk kollarını imlâ için hangi [147] yollardan istifâde kâbil olduğuna karar verir ve bu yollar üzerinde 25-30 kilometre mesâfe ile yeniden menzil nokta kumandanlıkları te'sisini ve bu kumandanlıklarının koldu ceb-hâne kolları ve nakliyye kaâtârları ikinci kademelerinin terk etdiği arâziyi, koldunun (5) arkasından derhâl işgâl edilmesini tertib ider.

Ba' de koldu erzâk kollarının menzil erzâk kolları vâsıtasıyla en kolay ve en seri' ve emîn bir şûretde ikmâlini düşünür ki en güç mes'ele budur ve bu bâbda ittihâz etdiği tedâbiri koldulara tebliğ ider.

Bundan sonra boşalan menzil erzâk kollarının menzil noktalarından (10) şûret-i imlâsını ve buralara geriden icâb iden erzâk sevkiyatını tertib ider.

Kezâlik menzil merkez noktasının icâbında ileri alınmasını ve yeni menzil merkez noktasına erzâk iddihârını ihzâr eyler.

- Kolduda daği gerek ordudan aldıkları harekât (15) evâmirine gerek menzil müfettişliğinin kendilerine vâki' olan tebliğâtına istinâden kıta'âtın ne şûretle i'âşe idileceğini (Tekâlîf-i Harbiyye ile veyâ büyük ağırlıktan i'âşe) ve sarf idilen erzâkın ne şûretle ikmâl idileceğini (mübâyâ'a, Tekâlîf-i Harbiyye, koldu erzâk kollarından i'tâ) (20) koldu erzâk kollarının kıta'âta ne şûretle erzâk i'tâ ideceğini ve bunların ne zemân, nerelerden, ne vâsıta ile (mübâyâ'a, Tekâlîf-i Harbiyye, menzil erzâk kolları ve anbarları) imlâ [148] idileceğini düşünür ve cedvel ve ta' lîmâtı ihzâr iderek kumandana arz ider. Bu işler pek derin düşünmeyi icâb ider. Çünkü kolların harekâtı esâsen pek muğlak bir işdir.

Koldu erzâk kolları 'ale-l-ekser menzil erzâk kollarından (5) fazla bir mesâfeyi ka't'e mecbûr olduklarından meşelâ yarın akşam kıta'âta erzâk verecek

olan koldu erzāk kolu bu aşıam koldu yüyüş koluñ nihāyetine getirerek iķāmet etdirmek gibi tedābire ri'āyet icāb ider.

- Bir fırķa için Tekālīf-i Harbiyye veyā mubāya'a ile (10) i'āşe bi-t-tab'i eñ kolaydır. Kezālik eger büyük ağırlıklar yüyüş kolu ta'ķīb idiyorsa ve koldu erzāk koldan büyük ağırlıkları imlā için gelecek erzāk taşımının mubādele noktası konak maħalline yakın ise erzāk tevzi' ve ikmāli mes'elesi pek olur.

(15) Fırķa levāzım re'isi büyük ağırlıklarından erzāk i'ṫası için evvel-emirde bir tevzi' merkezi tertīb iķzār eyler. Kezālik büyük ağırlıkların erzāk taşımından nokşanı ikmāl idilecek maħalde de bu yolda iķzārātda bulunur. Farz idelim ki her iki iş de 'aynı bir noktada görülsün.

(20) Fırķa levāzım re'isi niķāt-ı ātiyyeyi nazar-ı mütālā'a ya alır:

- Gelen ve giden vesā'it-i nakliyye çatışmamak için yolların icāb iden noktalarına işāretler vaz'ı

[149] - Erzākı cins ve nev'lerine göre ayrı ayrı koymak için maħall intihābı

- Bu maħallerin şūret-i tenviri

- Boşalan erzāk taşımının iķāmetini te'min

(5) - Bu taşım sâ'at kaçda gelebilecekdir ve kıta'āt yem ve yiyecek 'arabalarını sâ'at kaçda göndersin?

Bu mülāhazāta istināden fırķa levāzım re'isiniñ teklīfi üzerine fırķa kumandanı kıta'āta boşalan 'arabalarını sâ'at kaçda nereden imlā ideceğini bildirir.

(10) Ta'yin olunan sâ'atlerde kıt'anın levāzım zābitleri vesā'it-i nakliyye ile emr olunan maħalle gelir ve fırķa levāzım me'mūrüne mazbaṫalarını verir ve buradan ekmek, et, sebze ve yem maħalleri için birer ayrı sened alarak icāb iden erzākı alırlar.

Fazla kalan erzāk  olordu lev azım re' isine bildirilir. Eger (15) b y k a ırlıklar b t n  olordunu  ar asında ise   ndeki fır aları  b y k a ırlıklarından erz klarını almaları pek ge   alır ve b y k a ırlıklarının ikm l nok s n  'ale-l-ek ser ertes  g ne te'  r idilir.

- H rek t-ı 'askeriyye m s 'id oldu ca h rek t m ntı asında (20)  olordu vey  fı kalar  arafından e r fdan ted rik idilen vey  geriden nakl idilen fazla erz klarla ihtiy t ma  mında  ahr  anbarları te'  s olunur.

[150] -  ı a' t n eger  onaklarda iseler esm n  te'diye vey  ma  s b olunmak  zre  onak   hibleri  arafından i'   esi e n  olaysa da h rek t-ı ces me e n sında pek de   bil-i tatb k olunmadı ından i'   eni n ya birlikde  aşınan [b y k a ırlık (5) ve demirba ] vey  m b ya' a ve Tek l f-i H rbiyye   retiyle civ rdan ted rik idilen erz  dan icr s  kesb-i  ar ret ider ve bi-l-h   a fa  r hav l de vey   ı a' t pek toplu ise  arf idilen erz  n  m n  a ıran geriden ikm li  c b ider. Her h lde i'   e  u   unda d r- l-h rbde bulunan bil-c mle ves ' t den tam m  istif de (10)  ı a' t  umandanlarının  vez 'if-i a liyyesindendir.

- M st kil s v ri  ı a' tını geriden erz   g ndererek i'   e, bi-l-h   a s v rini n cebhe ilerisinde vey  cen  hlarda oldu u zem n  ayr-i   bildir. Bin en-'aleyh s v rini n d r- l-h rek tdan  ekinmesi  c b ider. Ma' a-m -f h bir m ntı a-i ar   iye e n evvel s v ri d hil (15) olaca ından  c b iden erz  ı bulmak pek o  adar m   il degildir. Yaln z bunlardan tam m  istif de i in Tek l f-i H rbiyye ile ted rik idece i 'araba ve me  rilerden muva  at erz    olları te  il ve iml  eylemek  c b eyler.  c bında otomobiller de pek f 'idelidir.

(20) - Bir ma  aldeki erz   ve yem ancak b y k  umandanların  emriyle im  a idilebilirse de geri h reketler e n sında d  m n [151]  arafında kalan erz   ve m lezimeden d  m n n istif de idememesini m l   a a ve te'm n eylemek her  ı ' a  umandanının  vez 'if-i a liyyesindendir.

- Ceb-h ne  olları ve nakliyye ka  rındaki e r d ve  ayv n t n  i'   esi de m him bir keyfiyyetdir. Bunlar i in yevmiyye (5)  c b-ı derece erz   ve yem mi  d rı erz    olunu  bir  a ımına ' il ve idilir ve bu  a ıma bu erz  ı,  ollarının  ve  ademelerin  h reketine nazaran  c b iden mev ki'e terk ve tesl m eylemesi emr idilir.

- Ordu tecemmu' iderken tecemmu' kıt'asına erzāk daḥi iddiḥār idilmek iktizā ider ki bunun miḳdārı lā-aḳall, (10) ḥarekāt-ı ḥarbiyye bidāyetinde bütün kıta'atın büyük ağırlıklarını, erzāk kıollarını tamāmiyle imlā etdikden sonra birkaç günlük fazla bir miḳdār ḳalacak şüretde olmalıdır.

Bināen-'aleyh vaḳt-i ḥazarda dār-ül-ḥarekāt ve tecemmu' mınṭıḳası olacak arāzī ḥaḳḳında senenin muḥtelif mevsimleri için her def'a yeñiden (15) mufaşşal istatistikler tertīb idilerek mınṭıḳanın nüfusu, mezzrū' arāzī ve mer'ā, miḳdār ve ḥaşılatı ve mevcūd erzāk miḳdārı (ahālīnin iḥtiyācına maḥşuş olan ve şatılanlardan mā-'adā) mevcūd mevāşī miḳdārı, firun 'adedi, beherinin ḥaşılat-ı yevmiyyesi ḥaḳḳında ḳat'ı ma'lumāt elde idilir.

(20) Ba'de tecemmu'un bidāyetinden i'tibāren beher gün ordu mevcūdlarının ne ḳadara bālīg olacağı ve bunlardan ne ḳadarının yeñiden tedārik idilecek erzāk ile i'āşe idilmesi icāb idecegi şariḥ [152] ve vāzīḥ cedvellerle gösterildiği gibi 'aynı zemānda menzil me'mūrın ve efrād ve vesā'iti için de bu şüretle mevcūd cedvelleri tertīb olunur ve tecemmu'un ḥitāmında cem'an ne ḳadar erzākın bulunması icāb etdiği ḳat'ı bir şüretle kesdirilir.

(5) Bundan sonra bu cedvel ile bālādaki istatistikler muḳāyese idilerek dār-ül-ḥarekātdan tedāriki mümkün olmayan erzāk miḳdārı ḥaḳḳında bir fikir ḥaşıl idilir ve noḳşan ḳalan miḳdārın daha tecemmu'un ilk günlerinden i'tibāren dāḥil-i memleketden erzāk trenleri tertīb ve sevḳi ile te'mini iḥzār idilir. Bu miḳdārı ḥesābda (10) biraz vasi' davranmak pek fā'idelidir: İ'āşe emīn olur, ḥarekāt-ı ḥarbiyyenin ilk günleri için elde fazla erzāk bulunmuş olur.

Ṭabī'ī bu erzākın sevḳ idileceği tecemmu' erzāk depoları mümkün olduğu ḳadar kıta'ata yakın olmalıdır.

(15) Kezālik tecemmu' eşnāsında ekmekci bölükleri de bir ān evvel tecemmu' mınṭıḳasına sevḳ idilmeli. Ahālī firunlarından istifāde ve yeñiden firunlar te'sīs iderek yevmiyye cem'an iḥtiyāc-ı yevmiyyeden mā-'adā büyük ağırlıklar ve erzāk kıolları için lā-aḳall 5 günlük ekmek iḥzārına ḡayret idilir.

(20) Faḳat bütün bu işlerin ḥüsn-i şüretle cereyānı için tekmi'l bu iḥzārātın ḥazarda kemāl-i diḳḳat ve i'tinā ile yapılmış olması şart-ı aşıldır.

[153] İ'āşe ḥidmetinin tarz-ı cereyānı ber-vech-i ātī telḥış idilmiştir:

- Kıta'atın yevmî i'âşesi: Büyük ağırlıklardan, ahvâl-i mücbirede büyük ağırlıkta veya kendi üzerindeki demirbaşdan.

(5) - Büyük ağırlıkların doldurulması: Tekâlîf-i Harbiyye veya mübâyâ'a ile civârdan ve yâhûd civâra gelecek olan koldu erzâkı kolu takımlarından.

- Koldu erzâk kollarının doldurulması: Tekâlîf-i Harbiyye veya mübâyâ'a ile civârdan ve yâhûd geriye gönderilerek (10) menzil anbarından veya eşnâ-yı râhde karşılaşacağı menzil erzâk koldundan.

- Menzil erzâk koldunun ve menzil erzâk anbarlarının imlâsı: Kezâlik civârdan veya dâhil-i memleket sevkiyatından (dâhilî ve hâricî mübâyâ'ât, Tekâlîf-i Harbiyye, dâhilî erzâk depoları).

(15) Bu harekâtın tanzîmi ve idâresi büyük bir vukûf ve melekeye, yol şebekesinden hüsn-i istifâdeye menûf olup bir şekle tatbîki gayr-i kâbildir.

- Zâbiâtının ve karar-gâhın i'âşesi de mühimdir. Ta'ammüm iden tabildot uşûlü en muvâfıktır. Müstaķil bölüklere (20) kadar her kıt'ada zâbiâtının yemegini düşünen birisi olmalıdır. Mevcûd erzâkdan veya mıntıkadan tedârik idilenlerden icâb iden mevâddi i'tâ şüretiyle bunlara teshîlât gösterilmelidir. Ve-l-hâşıl [154] herkes mümkün mertebe kendi yemegini düşünmekden âzâde kalmalıdır. İmkân müsâ'id oldukça müctemi'an yemek pek iyidir.

3.1.2.5. Hıdemât-ı şıhhiyye

Ordunun gerisinde teşkilât-ı şıhhiyye ber-vech-i âtidir:

(5) Dâhil-i memleketde:

- Dâhil-i memleket haste-hâneleri (ihtiyât haste-hâneleri). Vakt-i hâzarda mevcûd haste-hânelerin tevsi' ve ikmâli ve müsâ'id binâlardan istifâde iderek yeniden haste-hâne te'sisi ile 'adedleri tezyid idilir. Vakt-i hâzarda her koldu mıntıkasında bulunan (10) haste-hâneler şüret-i 'umûmiyyede seferde daħi kolduya 'â'idir ve koldunun bırakacağı koldu ser-tabîb vekîli tarafından idâre olunur ve emri altında haste-hâne depoları, koldu şıhhiyye deposu, gönüllü haste bakıcı cem'iyyetinin mâlezimesi bulunur ve nevâķış şıhhiyye merkez deposundan ikmâl idilir.

(15) - Mevâki‘-i müstaḥkeme ḥaste-ḥāneleri (seyyār ordu mıntıkaşından ḥāricdekiler)

- Göñüllü ḥaste baḳıcı cem‘ iyyeti (Hilāl-i Aḥmer) ve mü‘essesāti

Menzil mıntıkaşında:

- Ḥarb ḥaste-ḥāneleri (muvaḳḳat ḥaste-ḥāne) kıṭa‘āt seyyār (20) ḥaste-ḥānesindeki ğayr-i kābil-i naḳl mecrūḥını alarak seyyār ḥaste-ḥāneleri kıṭa‘āta i‘āde ider.

[155] - Menzil ḥaste-ḥāneleri. Ḥarb ḥaste-ḥānelerini tebdīl, menzil mıntıkaşındaki kıṭa‘ātın (ileri giden, geriye giden ve bi-z-zāt menzilin kıṭa‘ātı) ḥastelerini tedāwī ider ve menzil nekātından icāb idenlerinde tıḳ-ı dā‘imī ḥaste-ḥāneleri gibi teşkīl olunur.

(5) - Ḥafīf ḥasteler şu‘besi, menzil ḥaste-ḥānelerine merbūṭdur ve burada ancak cüz‘ī müddet tedāwīye muḥtāc olan ḥasteler tedāwī idilir ve bunlar bi-l-ḥāşşa muḥārebe müddetinde meşğūl olurlar.

- Neḳahā şu‘besi. İyi olmuş, ḥaste-ḥānelerin i‘āde-i ḳuvvetleri (10) için ba‘zı menzil niḳātında te‘sis olunur.

- Emrāz-ı müstevliye ḥaste-ḥāneleri. Bunlar orduda emrāz-ı sārīye varsa münāsib maḥallerde (ḥudūd-ı muvāşala arasında tenhā istiḳāmetlerde) te‘sis idilir.

- Menzil mıntıkaşındaki ḥastelerin dāḥil-i memlekete naḳlı için (15) menzil müfettişliğine merbūṭ olarak ḥaste naḳliyye müfrezeleri vardır. Bi-l-ḥāşşa az zemānda i‘āde-i ḳuvvet ve ‘āfiyet etmesi mümkün olmayan ḥastelerin derḥāl geriye gönderilmesi şüretiyle dār-ül-ḥarekātın taḥliyesi lāzımdır. Ḥaste naḳliyye müfrezeleri ḥaste-gānın şimendüfer ve iskele mevâki‘ine ḳadar naḳlı ile işğāl ider ve münāsib maḥallde şargı ve dinlenme maḥalli ile (20) ḥaste-gān ictimā‘ maḥalli te‘sis iderek ḥaste-gānı pey-der-pey naḳliyye merkezlerine naḳl eyler.

[156] Buralardan i‘tibāren ḥaste-gān, ḥaste-ḥāne veyā mu‘āvin ḥaste-ḥāne ḳaṭarları ve ḥaste naḳliyye gemileri ile dāḥil-i memlekete götürülür. Yataḳ ḥasteleri için tertībāt-ı maḥşuşayı ḥā‘iz eşaşı trenlere ḥaste-ḥāne ḳaṭarı dinilüb

muvaqqaten haste nakline şâlih bir hâle (5) ifrâğ idilmiş trenlere de mu'âvin haste-hâne kaâtârları denilir.

Haste-gân eşnâ-yı nakilde münâsib niķâtda i'âşe ve tımârları tebdîl idilir.

Oturan hasteleri nakle maḥşûş 'adî trenlere de haste kaâtârları ta'bir idilir.

(10) Kezâlik vapurlar da ber-vech-i bâlâ haste-hâne, mu'âvin haste-hâne ve haste vapurları nâminı alır. Haste ve mecrûḥîniñ geriye nakli için her nev' vesâ'itden (şimendüfer, şahrâ şimendüferi, deķovil, her nev' kıollar, yük otomobilleri, ahâlî vesâ'iti, tarîķ-i miyâhiyye ve sâ'ireden) istifâde olunur.

(15) - Mâlezime-i şıḥḥiyye ve eczâ-yı tıbbiyyeniñ ikmâli için menzil merkez noktasında bir menzil şıḥḥiyye deposu te'sis idilir ve buña merbûṭ bir nakliyye kıolu bulunmak icâb ider.

'Umûmî anbar mevķi'inde de 'umûm şıḥḥiyye deposu ve şıḥḥiyye eşya deposu bulunur.

(20) - Orduda ḥidemât-ı şıḥḥiyye, şıḥḥiyye müfettiş-i 'umûmiyyesi tarafından idâre olunur ve bu zât başķumandanlık karar-gâhınca ve menzil müfettiş-i [157] 'umûmiyyesiniñ emri altında bulunur ve Müdâfa'a-i Milliyye Vekâletindeki Şıḥḥiyye Dâ'iresiyle irtibâtı muḥâfaza ider.

Şıḥḥiyye müfettiş-i 'umûmiyyesi gerek ḥarekât ve gerek menzil mıntıķasındaki haste ve yaralıların şûret-i nakl ve tevzî'i, Hilâl ve Şâlîb-i Aḥmer (5) cem' iyyetleriniñ mevķi' i ve şûret-i istiḥdâmını ta'yin ider.

Her ordunuñ ayrıca bir şıḥḥiyye müfettişi (ordu ser-ṭabîbi) vardır.

Her kıolordunuñ ve menzil müfettişliginiñ birer de ser-ṭabîbi bulunarak kıṭa'atıñ yürüyüş, ikâmet ve muḥârebedeki vezâ'if-i şıḥḥiyyesinden mes'ûl olurlar, Kıolordu Erkân-ı Harbiyye Re'îsinden (10) emr alırlar.

Menzil mıntıķasındaki mü'essesât ve me'mûrîn-i şıḥḥiyyeniñ büyük bir kısmını ihtiyâṭ olarak tutabilmek pek mühimdir.

- Her kıolordu beheri 200 yataķ isti'âbına kâfî olmak üzere lüzûmu kıadar seyyâr haste-hâne ve her fırķada (15) bir şıḥḥiyye bölüğü bulunur ve fırķanıñ

harekât-ı şihhiyyesine fırka ser-tabîbi nezâret ider. Kıta'âtda etıbbâ (her taburda bir doktor) ve şihhiyye efrâdı ve mâlezimesi [bölüklerde 2'şer teskere ve 9 nefer (biri mâ-fevķ)] vardır.

Şihhiyye efrâdı şûret-i 'umûmiyyede silâhsızdır.

(20) Her neferiñ ceketiniñ ön şol taraf eteginiñ iç tarafında iki küçük şargı paketi dikili bulunur ve efrâd bunlarıñ isti' mâlini öğrenmiş olmalıdır. Zâbiñ ve efrâdıñ üzerinde be-heme-hâl künyelerini müş'ir markalar bulunmalıdır.

[158] - Yürüyüşden ikâmete geçerken verilen emirde haste-gân için tecemmu' mağalleri ta'yîn olunur ve ertesi günü berâber götürülemeyecek hasteler burada bırakılır. Yürüyüş eşnâsında hastelenenler ya eñ soñ hareket idilen konak mıntıkasındaki (5) haste tecemmu' mağalline gönderilir veyâ berâber götürülür (büyük ağırlıkda). Bu şûretle haste tecemmu' mağallinde kalmış olan şihhiyye hey'etiniñ hasteleri menzil idâresine teslimi müte'âkıb derhâl ma'a-techizât kıt' aya iltihâķı lâzımdır.

- Uzun müddet kalınacak konaklarda kıta'ât tarafından (10) münâsib haste koğuşları (revîrler), kumandanlıklar tarafından da ayrıca mevķi' haste-hâneleri te'sîs idilir. Tekrâr yürüyüş başlayınca bunlar ya lağv ve yâhûd menzil hey'et-i şihhiyyesi ile mübâdele olunur.

Muğharebe eşnâsındaki şihhiyye hıdmeti:

(15) - Uşûlen her alay kendi vesâ'itiyle bir şargı mağalli te'sîs ider; ahvâl müsâ'id oldukça müte'addid alaylarıñ şargı mağallini tevḥîd eylemek müreccaḥdır. İcâbında ba'zı şargı mağalleri 'umûmî şargı mağalli ile de birleşebilir. Faķat muğharebe başlar başlamaz hemân şargı mağalleriniñ te'sîsine koşmamalıdır; zîrâ kıta'ât (20) ileriledikce uzaklaşarak fâ'idesiz kalabilir. Binâen-'aleyh şargı mağalli şûret-i 'umûmiyyede kıta'ât vasaṭi mesâfe ḥudûdunu geçerek mecrûḥiñ miķdârı tezâyüd etmege başlayınca te'sîs idilmeli ve bu [159] zemâna kadar pansuman paketleri, şihhiyye çantalarıyla iktifâya çalışmalıdır.

Her kıt'a kendi şargı mağallini kendi kumandanınıñ emri ve tabîbiñ mu'âvenetiyle kendi vesâ'itinden teşkil ider ve burasınıñ (5) mağalli derhâl fırka ser-tabîbine iş'âr idilir.

Qıt'a şarğı maħalliniñ mevķi'i nazardan, tūfenk ateşinden ve mümkünse top ateşinden maħfūz, haṭ-ı harbe yakın, eṭrāfla muvāşalası kolay olmalı ve civārından bol şu, gölgelik bulunmalı, ot ve şamān tedāriki kolay ve yağmur ve şedīd aḥvāl-i (10) hava'ıyyeye karşı maħfūz olmalıdır. İcābında çadır kurulur (efrādın üzerindeki çadır bezlerinden), geceleyin tenvīrāt ve 'ale-l-'umūm i'āşe te'mīn olunur. Buralarda şıcaķ bir şey içirmek pek fā'idelidir.

Alaydaki me'mūrın ve efrād-ı şıḥhiyyeniñ bir kısmı burada kalır (15) ve bir kısmı da kıṭa'atı ta'ķīb ider. Teskerecileriñ kāffesi eşyalarını şarğı maħallinde biraķarak arķa çantalarını ḥāmilen ileriye giderler.

- Kumandanın emir ve muvāfaķatiyle fırķa ser-ṭabībi şıḥhiyye bölüğüyle 'umūmī şarğı maħallini te'sīs ve ḥafīf yaralıların ictimā' (20) maħallini ta'yīn ve i'lān ider.

Kıṭa'atın yaralıları ya kendi başına veyā teskerecileriñ mu'āvenetiyle kıṭ'a şarğı maħalline gelir. Burada ilk tedāvī yapıldıķdan sonra [160] kendi kendine yürümege muķtedir olanlar ḥafīf yaralıların ictimā' maħalline gider. 'Umūmī şarğı maħallinde daha ciddī bir tedāvī yapılır ve icāb iden mecrūḥın buradan şıḥhiyye bölüğü vesā'itiyle seyyār ḥaste-ḥānelere sevk idilir. 'Umūmī şarğı maħalli gündüzün (5) Türk bayrağı ile Hilāl-i Aḥmer bayrağı çeker. Geceleyin de kırmızı fenerle tefriķ olunur. Ḥafīf yaralıları ictimā' maħallindeki mecrūḥinde ya lüzūmu kadar istirahatdān sonra kıṭ'a aya veyā pey-der-pey geriye ve menzil mü'essesātına sevk ve teslīm idilir.

'Umūmī şarğı maħallinde mecrūḥiniñ tedāvī ve muvaķķaten iskān (10) ve īvāsı için Tekālīf-i Harbiyye ile eṭrāfdan 'araba, samān, yorgan ve sā'ire toplanır ve mecrūḥiniñ toplanması ve naķli için icābında kıṭ'a kumandanının muvāfaķatiyle boş erzāķ 'arabalarından istifāde olunur.

Muḥārebe haṭtında mecrūḥ naķli için ancak zābiṭanın emir ve (15) müsā'adesiyle ba'zı efrādı kullanmak mümkündür. Ma'a-mā-fīḥ bunlar daḥi bilā-te'ḥīr muḥārebe haṭtına dönmeli ve zābiṭın yanında işbāt-ı vücūd etmelidir.

- Bir muḥārebe melḥūz ise seyyār ḥaste-ḥāneler kıṭ'a kumandanının emriyle (kolordu, müstaķil) fırķa, kısmen veyā kāmilen ileriye (20) alınır ve muḥārebe başladığı taķdīrde muḥārebe te'sīri ḥāricinde mevāķi'-i meskūnede veyā civārında te'sīs idilerek şarğı maħallerinden veyā toğrudan toğruya muḥārebe

hâttından gelen [161] yaralıları tedâvî ider. Henüz açılmasına lüzûm görülmeyen seyyâr haste-hânelerîñ me'mûrîn-i şıhhiyyesi ise berây-ı mu'âvenet şargı maḥallerine veyâ hafîf yaralılarıñ tecemmu' maḥalline alınabilir.

- Muḥārebeniñ ḥitāmını müte‘ākıb her kıt‘a muḥārebe meydānı (5) ve civārını araşdıraraq yaralıları toplar, şühedâyı defn ider.

- Mevzî' muhârebâtında ilk hattıñ maħall-i mahfûzâsında bir şargı maħallı yapılarak mecrûhıne ilk mu'âvenet bilâ-te'hir îfâ idilir. Gerideki te'sîsât ber-vech-i bâlâ olur. İcâbında gâyet az zemânda kaliteli mecrûhını bilâ-müşkilât tedâvî ve nakl (10) idecek tertîbât lâzımdır.

Dağlık arāzide:

Bütün mâlezime-i şîhîyye hayvânâta tahmîl idilebilmeli; münferid kıta'âta lüzûmundan fazla mâlezime-i şîhîyye vermeli; menzil hatları üzerinde sık sık (biri günlük mesâfe) menzil hâste-hâneleri (15) te'sîs idilmeli ve dağ eteklerinde münâsib niqâtda şîhîyye depoları teşkil edilerek kıta'ât ileriledikçe bu depoları pey-der-pey ilerletilmelidir.

Daglık arāzī az meskūn, vesā'it-i muvāşala mefkūd ve kıta'āt ayrı ayrı harb etmege mecbūr olduğundan mecrūhin ve haste-gāniñ (20) bakılması ve nakli şahrā harbine nazaran daha zordur.

- Atlı kıtā'atın da lüzümü kadar me'mūrīn-i baytariyyesi olub hayvān sürülerinin mu'āyenesi de bunlara 'ā'iddir.

[162] Hasteliği hafif bār-gīrlər kıta‘āt nezdinde tedāvi idilir; ağır olanlar menzil mevki‘lerindeki depolara gönderilir. Ğayr-i kâbil-i tedāvi olanlar da itlāf idilir, satılır.

Ḥaste tecemmu‘ maḥalli ta‘ yīn iderken ḥaste bār-gīrlər için de tecemmu‘ (5) maḥalli ta‘ yīn eylemek ve buraya kıṭa‘āt baytarlarından bir dānesini me‘mūr eylemek kumandanın vazīfesidir.

3.1.2.6. Ceb-ḥāne ikmāli

Esnā-yı ẖarbḏe ceb-ẖāne şarfiyātı, vaqt-i ẖazarda iddiẖār idilmiş olan dāẖil-i memleket depolarında, dāẖil-i memleketdeki (10) mühimmāt fabrikalarının

hâşılât-ı yevmiyyesinden, bi-ṭaraf veyâ müttefik memleketlerden mübāya‘a idilüb celb idilebilen ceb-hānelerden telāfī ve ikmāl olunur.

Menzil mıntıķasında şūret-i ‘umūmiyyede şū mü’essesāt vardır:

(15) - Esās ceb-hāne deposu, menzil merkez nokṭasında bulunur ve bi-l-hāşşa menzil kıṭa‘atı için iktizā iden ceb-hāneyi ihtivā ider.

- Menzil ceb-hāne trenleri. Menziliñ idāresinde bulunan ceb-hāneniñ kısm-ı a‘zamī bunlardadır, çünkü ceb-hāneniñ tahmīli ve boşadılması müşkil olacağından büyük bir kısmınıñ her istikāmete (20) harekete hāzır olarak bulunması mukteẓīdir.

Bunuñ miḳdārına gelince hiç olmazsa seyyār ordu ceb-hāne kollarını kāmilen bir def‘a doldurmağa müsā‘id olması lāzımdır.

[163] Bu miḳdārıñ ne kadar ṭonilata sıķletine bālīg olacağı her 1250 fişengiñ 44 kilo ğramlık bir şandıkda olduğunu ve her şahrā ve cebel mermisi için 20-25 kilo ḳabūl iderek (veyā miḳdār-ı haḳīķiyyi) ḥesāb etmek kolaydır. Buña nazaran bu miḳdār ceb-hāneniñ (5) kaç trende bulunması icāb etdiği meydāna çıkar. Bu ceb-hāne trenleri şūret-i ‘umūmiyyede menzil merkez nokṭasıyla mürūr istasyonu arasında bulunur.

- İleri sürülmüş ceb-hāne depoları: Ceb-hāne şarfıyātı ihtimālī kesb-i ḳuvvet iderse (muḥārebe) menzil nokṭasından ileride (10) bu depolar te’sīs idilir. Bunlarıñ mevķi‘i kıṭa‘atıñ kendi vesā’iyyile gelüb buralardan ceb-hāne almalarına müsā‘id olacağı kadar ileride olmalıdır.

- Menzil mıntıķasında bu depoları imlā ve seyyār ihtiyāt teşķil etmek için de menzil ceb-hāne kolları teşķil ider. Bunlar eñ (15) ilerideki istasyonda hāzır bulunurlar. Arāzī müsā‘idse ve varsa yük otomobilleri bu bābda pek ziyāde işe yarar.

- Bunlardan mā‘adā menzil müfettişiniñ emri altında ihtiyāt ceb-hāne depoları olmalıdır. [Meşelā Trakya’da bir ḥarb vuḳū‘unda Der-sa‘ādet’de bārut-hāneden şū kadar milyon fişenk, ṭop-hāne (20) deposundan (farzī) şū kadar büyük şahrā ve cebel mermisi menzil müfettişligi emrine verilmişdir, gibi.]

[164] - Kezâlik menzil merkez noktasında ihtiyât namlu, ihtiyât toparlak, tekerlek ve sâ'ireyi hâvî bir mâlezime deposu ve dâhil-i memleketde de ayrıca ihtiyât mâlezime depoları bulunur.

- Harekât-ı 'askeriyye başlayınca derhâl ileri sürülmüş (5) depolar te'sîs idilmekle berâber ceb-hâne trenleri ileri alınır ve dâhil-i memleketdeki ceb-hâne ihtiyâtı da tahmîle başlanır. Kıta' atın boşalan ceb-hâne kolları bu depolara gelerek doldurur ve derhâl ileri gider. Bu harekât eşnâsında ceb-hâne kollarının günde 50-60 kilometre mesâfe kaç'ine mecbûr oldukları ve kaç' etdikleri (10) vâkı' olmuştur.

- Hâқиkatde bu tertibâtın ittihâzı pek güçdür; 'ale-l-ekşer menzil ceb-hâne kolları derhâl ileri sürülmüş depoları teşkîle muvaffak olamayacağı gibi ceb-hâne trenleri de öyle çabukça tahliye ve nakl idilemez. Mecbûriyyet hâlinde ceb-hâne naklı (15) için erzâk kollarından da istifade idilebilirse de i'âşenin hâlel-dâr olması lâzımdır.

- Her kolordunun kâ'ideten beheri, mevcûd topcunun cins ve miqdârına göre müte'addid piyâde, şahrâ, cebel, ağır topcu ceb-hâne kolunu hâvî iki ceb-hâne taburu vardır. Bunlar da (20) mevcûd vesâ'it ve teşkilât kadrosuna tevfiқан kısmen 'arabalı ve kısmen mekârîli olur.

[165] - Meydân-ı muhârebede ilk anda isti' mâl idilecek ceb-hâne, kıta' atın toğruca yanında ve muhârebe ağırlığında, kâdeme ve hafîf ceb-hâne kolunda bulunur.

- Muhârebe muhtemelse kolorduda ceb-hâne kollarının bir kısmından (5) (vasatî nışfı) muhârebe kâdemesi teşkîl edilir ve muhârebe emri verilirken bunun ileri alınması düşünülüb ya mu'ayyen bir noktaya kadar toplu olarak gelmek veya fırkalar için münâsib şûretde taқsîm idilerek ayrı ayrı noktalara gönderilmek şûretiyle bu muhârebe kâdemesi meydân-ı muhârebeye idhâl edilir. Kıta' âta (10) bunların zemân ve maḥall vürûdu ihbâr idilerek ceb-hânенин şûret-i ikmâli emir ve ta'yîn olunur.

Ceb-hâne kolları her isteyen kıt'aya, kendi kıt'alarının hâli müsâ'id oldukça ceb-hâne verebilirse de hafîf ceb-hâne kollarının mu'âveneti kıt'a kumandanının emr-i maḥşûşuna mütevaққıfdir.

(15) Meydān-ı muḥārebeye şunūf-ı muḥtelifenin ceb-ḥāne ikmāli:

- Piyāde:

Muḥārebeye girmekten evvel muḥārebe ağırlığındaki ceb-ḥāne kāmilen veyā kısmen efrāda tevzī' olunur. Geriden istinād ve ihtiyāt kıta'atı sevḳ idildikce bunlarla avcı ḥaṭṭına ceb-ḥāne gönderileceği (20) gibi icābında münferid neferātla da geriden ceb-ḥāne göndermek lâzımdır. Faḳat bunun için avcı ḥaṭṭından geriye adam göndermek kaṭ'ıyyen ğayr-i cā'izdir. Çantalar bırakılacaksa çantadaki ceb-ḥāneyi almağı unutmamalıdır.

[166] Eger bir mevzī' -i müdāfa' a işğāl edilirse vaḳt ü zemānile kilitli ceb-ḥāne ateş ḥaṭṭına konacağı gibi eṣnā-yı muḥārebeye fazlaca tevaḳḳuf idileceği taḥmīn idilen mevāzī' a da derḥāl fazla ceb-ḥāne iddiḥārına sa'y olunur.

(5) Yaralanan, şehīd olanların ceb-ḥānesi derḥāl takṣīm idilmeli ve herkes her fırsatdan istifāde ile ceb-ḥāne ikmālince çalışmalıdır, ceb-ḥāne mezāyıkası ateş ḥaṭṭından işārāt-ı maḥşūşa ile geriye bildirilir (boru olmaz).

Muḥārebe ağırlığında kalmış olan ceb-ḥāne yüklü mekāri ve 'arabalar muḥārib kıta'atın mümkün olduğu kadar yakınına şokularak mestūren (10) aḥz-i mevḳi'e ğayret ider ve icābında telefātından da şaḳınmaz. Bunlardan boşalanlar derḥāl geriye gider ve muḥārebe kademesinden ileri sürülecek olan ceb-ḥāne kollarından ikmāl-i nokṣān ider.

Ceb-ḥāne kolları gelinceye kadar sıkıntı çekilmemek üzere henüz muḥārebeye girmemiş kıta'atın muḥārebe ağırlığındaki ceb-ḥānesini bir yere (15) toplayarak bir ihtiyāt teşkīl etmek münāsibdir.

Eger muḥārebe ḥaṭṭına geriden efrādla ceb-ḥāne götürmek ğayr-i mümkünse o zemān bir nev' varagele tertībātı ile de ileriye ceb-ḥāne alınabilir.

Makineli tüfenk bomba topu ve emşāli:

Ceb-ḥāne kademesinin bulunacağı maḥall bölük kumandanı [münferid takımında (20) takım zābiṭi] tarafından ta'yin olunur ve muḥārebeye kā'ideten toplu olarak geride mestūr bir maḥallde kalır ve imkān nisbetinde muḥārebe ḥaṭṭına yaklaşır.

[167] Mestûr bir maḥall yoksa ceb-ḥâne kâdemesi münâsib mesâfe ile bir cenâḥ gerisinde tek kôl nizâmında bulunur. Ceb-ḥâne kâdemesi dâ'imâ muḥârebe ḥaṭṭıyla irtibâtı muḥâfaẓa ve kendisini başkına karşı te'mîn ider.

(5) Ceb-ḥâne ikmâli için îcâbında civâr kıṭa'âtdan berây-ı mu'âvenet efrâd alınır. Boşalan şandık ve şerîdler mümkünse geriye gönderilerek tekrâr imlâsına ğayret idilir.

Şûret-i 'umûmiyyede ilk lâzım olan ceb-ḥâne, bölük kâdemesinden bundan soñrası ceb-ḥâne kâdemesinden alınır ve makineli tüfenk (10) kâdemesiniñ nokşânı derḥâl ikmâl olunur. Boşalan ḥayvânât eñ yakın ceb-ḥâne kôluna gönderilerek doldurulur ve îcâbında civârdaki piyâde ve süvâri kıṭ'asından da ceb-ḥâne alınır.

- Süvâri: Efrâd üzerindeki fişengiñ nokşânı süvâri fırkasında veya livâsındaki topcunun ḥafîf ceb-ḥâne kôluna ilḥâk (15) idilen ceb-ḥâne 'araba veya mekârîlerinden ikmâl idilir.

'Ale-l-'umûm süvâri: İstihkâm ve sâ'ire gibi ḥuşûşî ceb-ḥâne teşkilâtı olmayan kıṭa'ât eşnâ-yı muḥârebede îcâbında eñ yakın piyâde ceb-ḥâne kôlundan ve piyâde kıṭa'âtından ikmâl-i nokşân idebilir. Tahriḥ ceb-ḥânesi ise kôlordu köprücü taḫımlarından nakl (20) olunan ceb-ḥânedan ikmâl idilir ve bunlar boşaldıkça ceb-ḥâne depolarından ikmâl ider.

- Şahrâ topcusu

[168] Mevzi'de her topuñ ceb-ḥâne 'arabasınıñ arḳa 'arabası kalır ve tekmiḻ toparlaḳlar geriye gider. (Kâ'ideten ceb-ḥâne 'arabaları toparlaḳlarınıñ ceb-ḥâneleri boşaltılır. Top toparlaḳlarınıñ ceb-ḥânesi îcâbında kısmen veya kâmilan alınır.)

(5) Ceb-ḥâne ihtiyâcı evvel-emirde (baṭaryada varsa) beşinci, altıncı, yedinci ceb-ḥâne 'arabalarıyla cebel topcusunun (kâdemedan) (ya'ni muḥârebe ağırlığından) ba'de ṭaburuñ ḥafîf ceb-ḥâne kôlundan ikmâl idilir. Bunlar kendi baṭaryasınıñ gerisinde bulunur ve toparlaḳlar geri gelinceye kadar ateş ḥaṭṭınıñ taḳrîben 500 (10) metre gerisinde mestûren tevaḳḳuf iderek ba'de toparlaḳlarla berâber başçavuşuñ emrine girerler.

Hafîf ceb-hâne kolu esâsen topçu taburunuñ bir cüz'îdir. Yürüyüş kolundaki mevki'ni kıt'a kumandanı ta'yîn ider. Kâ'ideten piyâdeniñ nihâyetinde yürür ve icâbında pîş-dâra dañi ilhâk idilir (15) ve müfreze kumandanınıñ muvâfaqatiyle vaqt-i lazımında topçu kumandanınıñ emrine 'avdet ider, muhârebe için ileri alınır, (topcuya ilerilemek emri verildiği zemân) meydân-ı muhârebede hafîf ceb-hâne kolu ateş hattından vasaî 600 metre geride bulunur. Ceb-hâne ikmâli için imkân müsâ'id olduğu nisbetde ateş hattınıñ yakınına (20) kadar koşulmuş 'arabalar sevķ idilir ve buradan i'tibâren ahvâle göre şuver-i muhtelifede ileriye ceb-hâne nakl idilir: Kısmen boşaldılmış 'arabaları iterek veyâ sepetleri ayrıca efrâd vâsıtasıyla [169] götürmek, icâbında koşulmuş 'arabayı dañi ateş altında ateş hattına kadar getirmek lâzım olabilir. Hafîf ceb-hâne kolları boşaldıkça (Boşalan 'umûm 'arabalar burada toplanır.) topçu ceb-hâne kollarından ikmâl olunur ve bunların mañall ve zemân muvâsalatı (5) topçu kumandanlarına ihbâr idilir. Kademeniñ boşalan kolları birinci kademedeki kollardan, bunlar ikinci kademe kollarından, bunlar da menzil depolarından ikmâl olunur.

- Ağır topçu

Koşulu ağır topcuda ceb-hâne ikmâli esâs i'tibâriyle (10) şahrâ topcusu gibidir. Koşulmamış ağır topcunun mevki'-i isti'mâli ise mevzi' ve kal'a muhârebâtı olub ceb-hâne ikmâli bi-l-hâşşa şahrâ şimendüferlerine ve dekovillere (küçük demir yolu) mütevaķķıdır. Yük otomobili de fâ'ideli şüretde kullanılır.

Her mınţıkaniñ münâsib mañallinde bir livâ parkı te'sîs idilir ki (15) burada müte'addid piyâde ve topçu şahrâ ceb-hâne depoları ve sâ'ire vardır. Ceb-hâne buraya şimendüferle ('âdî veyâ şahrâ) gelir ve buradan tesellüm mevki'lerine (taburların nakliyyâtı tesellüm etdikleri mevki') kadar da şahrâ şimendüferiyle sevķ idilir. Burası mevzi'e 2-3 km mesâfede bulunur. Buradan taburların ceb-hâne (20) depolarına (tesellüm mevki'ine mümkün olduğu kadar yakın) ve buradan da ta bataryanıñ 100-200 metre gerisinde bulunan ceb-hâne mağazalarına kadar dekovillerle (küçük demir yol) nakliyyât [170] yapılır ve bunlardan mâ-'adâ mınţıkalarda lüzûmu kadar mutavassıf ceb-hâne depoları bulunur. Piyâde ceb-hânesi de hemân 'aynı şüretle nakl idilir. Ceb-hâne kolları ve otomobil kollarıyla bu nakliyyât ahvâle nazaran ikmâl veyâ telâfî idilir.

(5) Müdâfi'in tarafında da şüret-i 'umûmiyyede ceb-hâneniñ 1/5-1/3'ü bataryaların dâhil ve civârında (şarfiyât ceb-hânesi), 2/5-1/2'si ileri ceb-

h aneliklerde (tevz  ceb-h anesi); 2/5-1/2'si de geride  um m  ceb-h ane
ma azalarında bulunur ve  ahr   imend feri ve de ovil isti  m l idilir.

4. [171] YEDİNCİ KISIM

4.1. Otuz Birinci Faşıl - Ta' lîm ve Terbiye

(11-18 numaralı ta' lîmât-nâmelere ve ta' lîm-nâmelere göre)

4.1.1. Mevâdd-ı 'umûmiyye

(5) - Hârbde muvaffakiyyet-i nihâ'iyede başlıca mü'essirler, 'anâşır-ı ma'neviyye ve evşâf-ı milliyye müsteşnâ, ta' lîm ve terbiyede ya'ni 'ilmde yükseklik ve tefevvuğ ve bunun bir sâha-i tecellîsi olan şunûf-ı muhtelif arasında pek sıkı bir irtibât ve tesânüddür.

- Bir ordunun bu iki mü'essirde te'mîn-i tefevvuğu hâzarda (10) ve seferde hey'et-i zâbiânın bu bâbda a'zamî kudretde yetiştirilmesine mütevaççıdır.

Ta' lîm ve terbiye hâşşeten ta'tbîkî bir tarzda icrâ edilir. Bunun için:

- Tedrîsât-ı nazâriyye, arâzîde ve harîta üzerinde ta'tbîkât (15) ve konferanslarla ikmâl olunur.

[172] - Arâzî ta'tbîkâtı elde mevcûd veya hârbde yâhûd ve ileride elimizde bulunacak bütün silâh ve vâsıtaları fi'len kullanarak veya temsil ve vücûdunu kabûl iderek ve ta'tbîkâtın cereyân ve idâresini hâl-i harbe ve icâbatına a'zamî derecede tevfiğ eyleyerek icrâ olunur.

(5) - Eñ küçük rütbeden eñ büyüğüne kadar tekmi'l hey'et-i zâbiân ve ma'âmât-ı muhtelif taht-ı emrindeki efrâd ve zâbiânı 'ale-d-devâm fi'len ve bi-z-zât yetiştirmekle meşgûl olur. Beher zâbi' bir taraftan da kendi müktesebâtını, terakkiyât-ı cedîdeye mütemâdiyen uydurmağa ve ma'lûmât ve vukûf 'ilmi ve fenniyesini mütezâyiden i'lâ (10) ve ikmâle mecbûrdur. Bir taraftan da ordunun muhtelif mekâtib ve mü'essesâtı bu huşûşu ikmâl ider.

- Ta' lîm ve terbiye-i fa'liyyetin icrâsında esâs, müdevvin ve pey-der-pey ikmâl idilecek ta' lîm-nâmelerimizdir.

4.1.2. Piyāde ve makineli tüfenk

(15) - Esliha ve vesā'î-i hâzaraya müstenid zemânımız ta'biyesi, manğaya kadar kumandanın te'sîrini azaltmış ve eñ küçük cüz'-i tāmmların bile vâsi' miqyâsda inkişâmına 'âmil olarak muhârebe ve şûret-i 'umûmiyyede münferid mübârezelere inkişâb etmiştir. Binâen-'aleyh ba'de mâ neferin kûvve-i mümeyyize, i'timād-ı nefis, istiqlâl-i hareket, sür'at-i intikâl (20) ve karar hâşşalarının inkişâf etdirilmesi, münferiden silâhını, isti'mâl ve hareketini civârdaki münferid ve müctemi' kıt'aların hareketına [173] bi-z-zât uyduracak iktidâr ve ehliyeti iktisâb edecek şûretde yetiştirilmesi elzendir. Ma'a-hazâ bu hûşuşun keyfî karar ve bilgilik hâline gelmemesi elzendir.

- Birçok senelik hizmet-i 'askeriyye müddeti, senede iki (5) def'a celb ve terhîşi icâb etmekde olduğundan bu müddet altışar aylık üç devreye taksim edilir. Celb ve terhîş şûret-i 'umûmiyyede Nisân ve Teşrin-i Evvel bidâyetlerinde olur.

Birinci altı aylık devre:

- Manğa avcılığı dâhil olduğu hâlde ta'lîm ve terbiye-i (10) münferide (ilk üç ay)

- Takım (dördüncü ay), bölük ta'lîmleri (beşinci ay)

- Tabur ta'lîmleriyle ta'tbîkât ve mânevralar (altıncı ay) kısımlarına ayrılabilir.

İkinci altı aylık devrede birinci devir ta'lîmleri tekrâr (15) ve takviye, endâhta devâm edilir. Tank ve tayyârelere karşı uşul-i mübâreze ve tahaffuz, edevât-ı istihkâmiyyenin isti'mâli ve muhârebe terbiyesi tekemmül etdirilir. Esliha ve şunûf-ı muhtelif ile müştereken ve şunûf-ı muhtelifeden her birine karşı şûret-i hareket gösterilir. İlk üç ay bölük ta'lîmlerine tahşîş, arâzî üzerinde muhârebe (20) ta'tbîkâtları, bi-l-hâşşa gece ta'lîmleri, muhârebe endâhtları icrâ olunur.

[174] Üçüncü altı aylık devrede iki devre esâsları tekemmül etdirilir. Mümkün mertebe büyük miqyâsda mânevra ve ta'tbîkât ve sefer mevcüdü cüz'-i tāmmlarla ta'tbîkât yapılır.

- Ta' līm ve terbiyede şu iki nokta-i nazar mühimdir: Harbde (5) elzem olmayan hiçbir hareket yapılmaz; ta' līm ve terbiyenin temeli zabt ü rabtdır. Efrādin ictimā'ī ta' līm ve terbiyesi, okuyub yazma öğrenmesi, ma' lūmāt-ı ibtidā'iyye-i 'umūmiyye kazanması da mühimdir.

- Piyāde ta' līm-nāmesi topcudan ğayrı şunūfa 'ā'id olub m.t. ve bomba topu bölüklerinin piyāde ve ta' līm ve terbiyesi (10) taşımaya kadar (uşul-i mübāreze ta' līmī maḡaya kadar), süvāride süvāri mübārezesinin icābatı ve atlı bir vazīfenin huşuşiyyeti nazar-ı diḡkate alınarak 'aynen taṭbīk olunur. İstihkām şunūfunda piyāde ta' līm ve terbiyesi bölükde; otomobil, nakliyye ve muḡābere kıṭa'ātında, taşımada hitām bulur ve daha büyük ta' līmler kāfī derecede taṭbīk olunur.

(15) - Ta' līm ve terbiyede hedef, aṣlī muḡārebeye yetişmek olub eşkāl ve zavāhirde düzgünlük ve keskinlik ancak zabt ü rabt tarşın, mevki' hıdemātı ve geçid-i resmī huşuşātını taṭmīn edecek dereceye ḡaşr idilir.

(20) Harbde aṣl insāndır. Vesā'iṭ ve mālēzime ancak mübārezeyi kazanmaḡa maḡşuş vāsıtalardır. Bu sebeble neferin rūḡ ve fikrini, evşāf-ı aḡlākiyye ve melekāt-ı 'aḡliyyesini i' lā, kıymet-i 'askeriyyenin temelidir. Bu da 'askerliḡin maḡşad ve ḡāye-i ḡudsīsini [175] telḡin, dīn, vaṭan, millet, sevgi ve duyḡularını tekemmül etdirmek ile başlıca istiḡşāl olunur.

- Her ferdin mā-fevḡe i'timād-ı tāmı ve onun irādesiyle sevk ve idāre olunması 'askerin ḡudret ve mesā'iyyesinin tamāmen ve mütteḡiden bil-fi'l tecellīsini (5) esāsıdır.

- Bir kıṭ'anın işe yaramasının birinci şartı zabt ü rabtdır. Her yerde ve her ḡalde te'sīs ve kemāl-i ciddiyyetle muḡāfaza olunur. Harb uzadıkça daha ziyāde ehemmiyyet kesb ider.

- Cesāret, metānet, tefekkür ve sür'atle ḡarār meziyyetlerinin (10) her ḡāl ü kārda muḡāfazası, nefsin düşünmemek, beden büyük ḡabiliyetlere alışmak, arada kuvvetinin taḡviyesi ve nefsin i'timād ḡazandırılması ta' līm terbiyede ve muḡārebeye esāsıdır.

- Silāḡlı ve silāḡsız her nev' ta' līm ve terbiyenin esāsı terbiye-i bedeniyye ta' līmīdir.

(15) - Eñ yüksek kumandandan eñ genç ‘ askere kadar herkes bilmelidir ki tesāmuḥ ve ihmālīn mes’uliyet-i māddiyye ve ma’neviyyesi tedbirde ḥāşıl olacak sehḥ ve ḥaṭāya nazaran daha ağırdır.

- Kıṭa’atın sevk ü idāre ta’līm ve terbiyesinde zābiṭanın mu’āvinleri küçük zābiṭān ve müsta’idd neferlerdir. Zābiṭanın ta’līm (20) ve terbiyesi esāsātı bunlar ḥaḳḳında mütenāsiben cārīdir. Ordunun şanlı menākıb-ı tārīḥiyyesine vukūf, fikr-i ceng-āverāneniñ, ‘ilmī seviyyeniñ ve şevk ve ğayretiñ mūcib-i i’tilāsı olduğu gibi ferdī ḳahramānlık menākıb ve mefāhiri de bitmez tükenmez bir kuvvet menba’ıdır.

[176] - Ta’līm terbiyede tenevvü’e ri’āyet, şunūf-ı sā’ire ta’līmlerine müşāreket ‘askeriñ fikir ve ḥayātına tāzelik verir; ḥüsn-i ḥiddeti taḳviye ider ve şunūf-ı muḥtelifenīñ mütteḥiden muḥārebese vukūfu kolaylaşdırır.

(5) - ‘Ameliyyāt ve nazariyyāt berāber yürür. Efrādın zihnini teşvīş etmemek, sādellik elzemdir. Efrādın ta’līm ve terbiyesi başlıca bölükde başlar ve bölükde nihāyet bulur.

- İlk devrede efrādlā münferiden meşğul olmak mecbūrīdır.

(10) - Endāḥt ta’līmi ḥazar ta’līmleriniñ eñ mühimidir. Tercihen bölük kumandanı der-‘uhde ider. Nefer idmān ta’līmleri, ders endāḥtından bir iki vazīfe ifā etdikden sonra canlı hedeflere tevciḥ ta’līmleri ile muḥārebe endāḥtına ihzār olunur. Taḥmīn-i mesāfe ta’līmi, arāzide hedef arayub bulmak ta’līmi, (15) mestūren ḥareket, mevāni’i aşma, edevāt-ı istihkāmıyyeyi isti’ māl, arāziyi tedkik ta’līmleri, gece ta’līmleri, ğaz tedrisāt ve ta’līmleri ehemmiyyet-i maḥşūşayı ḥā’izdir. Neferiñ endāḥt kavā’idi üzre müte’ākıb 40 mermī atabilmesi, 1000 metreye kadar taḥmīn-i mesāfeye kudreti istihşāl idilmelidir.

(20) - Taḳım ta’līmi: Ğāye zabṭ ü rabṭı te’min, mübārezede meleke, manğa kumandanlarını ve vekillerini yetiştirmek olub mütemādiyen tekrār ve terbiye-i münferide ve manğayı ikmāl etmiş efrādı [177] taḳım dāḥilinde birleştirmek şüretiyle icrā olunur. Taḳımın dağınık nizām ve muḥārebe ta’līmleri ehemmiyyet-i maḥşūşayı ḥā’izdir. Yanaşık nizām dāḥi esāsı şüretde taleb olunur ve ma’a-hazā zabṭ ü rabṭın icābından fazla bir zemān bunuñla iştiğal idilmez. (5) Taḳım ta’līmini, imkān derecesinde mā-fevḳiñ teftiş ve nezāreti altında uşülen bölük kumandanı idāre ider.

- ‘Askeri yetişdiren cüz’-i tām̄m bölükdür. Ta‘līm ve terbiyede ğāye bütün aḡsām̄n̄n birbiriyle, aḡır piyāde esliḡasıyla ve ṡopcu ile aṡlayışlı bir ṡüretde el birliḡıyla ṡalıṡub (10) işlemleriniñ te’m̄nidir. Ciddiyyet ve tamāmiyyete ri‘āyet esāsdır. Bölük ta‘līm̄i uṡūlen ṡabur ḡumandanı tarafından idāre olunur.

- Ḥafīf makineli tüfenk: Efrādı dizi ta‘līm̄ine ḡadar diḡer efrād gibi yetişdirilerek ba‘de ḡafīf makineli tüfengi alır. Ma‘a-hazā bölüḡüñ tekml̄ efrādı da ḡafīf makineli (15) tüfenk isti‘māl̄ini öğrenir. Bunlar bi-l-ḡāṡṡa yakından ateṡ muḡārebesini der-‘uhde iderek bölük ve ṡaḡım cebheleriniñ iskeletini teṡkīl ve arḡalarına ṡaḡılmış avcı neferleriniñ hücum mesāfesine ḡadar düşmāna ṡokulmasını te’m̄n̄ ideceklerinden arāz̄iden istifādeye (20) ḡāṡṡeten mecbūrdurlar ve efrādı her ḡuṡṡūṡda i‘tinā-yı maḡṡūṡla yetişdirilmelidir.

- Aḡır makineli tüfenk: ‘Umūmiyyetle ḡimāye silāḡı olub ekṡeriyyetle geride mevzi‘e girerek ḡafīf m.t. ve avcı [178] maḡḡalarınıñ ilerilemesini diḡer silāḡlarla birlikde ḡimāye iderler. Bu sebeble ve esāsen silāḡıñ isti‘māl̄indeki külfet ḡasebiyle bunlara mūntaḡib-i efrād verilir ve bi-l-ḡāṡṡa yetişdirilir.

- Piyāde ve aḡır makineli tüfenk efrād ve zābiṡānınıñ (5) ṡunūf-ı muḡtelifeye ḡarṡı ve bunlarla birlikde ḡareket noḡṡa-i naḡarından ta‘līm̄ ve terbiyeleriyle muḡārebe ta‘līm̄ ve terbiyesi ikmāl̄ olunur. Muḡārebe endāḡtlarınıñ tevḡīdi pek fā’idelidir.

- Her altı aylıḡ devreniñ bir ayı taṡbīḡātlarla fırḡa manevralarına ḡaṡr idilir. Bu müddetiñ ṡüret-i ‘umūmiyyede iki (10) haftası ṡabur ve alay taṡbīḡātları, birer haftası müfreze taṡbīḡātı ve fırḡa manevralarıyla ḡeṡer.

4.1.3. Süvāri

- Müddet-i ḡidmeti iki sene olduḡuna ḡöre efrād ṡüret-i ‘umūmiyyede Nīsān’da celb ve terḡīṡ olur.

(15) Terbiye-i mūnferide devri altı ay olub atlı ve yaya ta‘līm̄ berāber ḡörülür ve ilk üç ayda atlı ḡaṡṡarma devri, yaya terbiye-i mūnferide ile 4 ve 5. aylar atlı km̄ devri (atlı ḡıṡ’a), yaya maḡa ta‘līm̄i ile altıncı ayda taṡbīḡāt ve teṡṡīṡlerle işṡḡāl idilir.

[179] İkinci devre terbiye-i müctemi'e devri olup 8, 9, 10. aylarda bölük, 11. ayda alay ve livā ta'limleriyle, 12. ayda teftiş, taṭbīkāt ve manevralarla iştiğāl olunur.

- Terbiye-i münferide devrinde efrād-ı 'acemîler, efrād-ı 'atīka (5) ve ḥayvān terbiyesine me'mūr olanlar nāmıyla üç kısma ve beher kısım 8-10 neferden mürekkeb mangalara ayrılır.

- Piyāde ve makineli tüfenk bahşindeki esāsāt şüret-i 'umūmiyyede süvāri için de mer'îdir.

- Atlı bölük ta'lim ve terbiyesinden gāye bölüğün bilā-ı kayd ü şart (10) emniyyetle icrā-yı hareketini istiḥşāl ve tekmi'l aḫsāmının her vaz'iyet-i ḥarbiyyede yanaşık veyā açık nizāmlarla müstakillen hareketini te'min ve bu ḥuşûsâtı büyük cüz'-i tāmmlar dāḫilinde her nev' arāzide her mevsim ve her havāda icrā eylemektir. Atlı hücum kemāl-i ehemmiyyetle ta'lim olunur.

(15) - Yanaşık bölük ta'lim ve terbiyesinden gāye bölüğün şekli ta'lim ve terbiyesi olup muḥārebe bunuñla icrā olunur. Ancaḫ bu şüretle mükemmelen yetişmiş bir bölüktür ki meydān-ı ḥarbde dā'imā kıumandanının emri altında ḫalabilir ve kendisini her nev' vaz'iyete ve arāziye uydurabilir. Ma'a-hazā tekmi'l süvāri ta'lim ve terbiyesinin (20) yegāne gāye ve hedefi şekli ta'lim ve terbiye olmamalıdır, teftişlerde şekli ta'lim ve terbiye ile muḥārebe vazifeleri yekdigerinden tefriḫ olunur.

[180] - Ta'lim ve terbiye kuvvetleşdikce yürüyüş vezn ve ḫarārları taḫviye, her nev' arāzi ve mevāni'den hareket ve mürūr taleb idilir. Mu'ayyen bir yürüyüş istiḫametinin derḫāl alınması ve muḥāfazası, esliḫa-i cāriḫa isti'māli, sür'atle ata binmek ve inmek ve atlı ve yaya mübāreze (5) vezā'ifinin birinden digesine sür'atle geçmek taleb ve taḫviye idilir.

- Taḫım ta'lim ve terbiyesi bi-l-ḫāssa mühimdir. Çünkü mübāreze taḫım ekseriyyā vezā'if-i müstakille alır.

4.1.4. Topcu

1. devre = 16 hafta münferid vaz'iyetde 'acemî ta'limi

(10) 2. » = 8 » toplu » » »

3. » = 8 » harbe hâzırlık ta' lîmi
4. » = 4 » ta'tbîkât ta' lîmi
5. » = 4 » ta' biye ta' lîmi
6. » = 4 » manevralara hâzırlık ve manevra
- (15) 7. » = 4 » manevra ve terhîşdir.

Münferid vaz' iyyetde 'acemî ta' lîmi, ta' lîm ve terbiyenin esâsıdır. Nefer, top başında ve kıt'a dâhilinde vazîfesini öğrenir.

Toplu vaz' iyyetde 'acemî ta' lîmi, neferi koşulu ve koşusuz (20) batarya dâhilinde yetişdirir.

[181] Harbe hâzırlık ta' lîmi bataryanın aşl müctemi' ta' lîmidir. Muḥārebe tertibi ders endâhtları yapılır.

Ta'tbîkât ta' lîmi, tabur ta' lîmidir. Taburla harb endâhtı yapılır.

(5) Ta' biye ta' lîmi daha büyük cüz'-i tamm dâhilinde ta' lîmdir.

Bundan sonra arâziye ta'tbîkâta çıkılarak manevralara hâzırlanır (yürüyüş, ordu-gâh ve sâ'ire).

4.1.5. Muḥābere

1. devre ilk altı ay olub terbiye-i münferideyi (10) ihtivâ ider. Münferid piyâde gibi silâhlı ve silâhsız terbiye-i münferidede, devr-i endâht hâzırlıklarında yetişdirilir, fennî ma' lûmât ve esâsiyye-i ibtidâ' iyyeyi öğrenir.

2. devrede müte'ākıb altı ay olub ta' lîm ve terbiye bölük dâhilinde ikmâl olunur.

(15) İkinci senede tekrâr ve tekemmül ile iştiğâl edilir.

4.1.6. Şimendüfer

- İki senelik müddet-i 'askeriyye, altışar aylık devrelere ayrılır ve beher-i meslek ('askerî) ve şan' at ta' lîm ve terbiyesi nâmıyla iki kısmı ihtivâ ider. Meslek ta' lîm ve terbiyesi 1 ve 2. sene-i (20) ḥidmetin ilk üçer ayında ta'tbîk idilip 1.

seneniñ [182] 1 ve 2. aylarında mangaya kadar terbiye-i münferide ve şan‘at dersleri, üçüncü ayında takım ta‘lîmi ve şan‘at dersleri; ikinci seneniñ 1 ve 2. aylarında bunların tekrarı; üçüncü ayda bölük ta‘lîmi ve şan‘at dersleri olarak devâm ider.

(5) - Beher devreniñ mütebâkî üç ayı şunûf ta‘lîm ve terbiyesine hâşır idilerek büyükce şimendüfer hatlarına me‘mûr idilir.

4.1.7. Nakliyye

- Edvâr-ı ta‘lîmiyye ve hizmet, piyâdeniñ ‘aynı olub ilk üç aylık terbiye-i münferide de daha ziyâde münferid ta‘lîm ve terbiye, (10) dördüncü ayda takım, beşinci ayda bölük, altıncı ayda tatbîkât ta‘lîmleri icrâ olunur. Bölük ta‘lîmleri gâyedir.

4.1.8. Konferanslar

- Zâbiţanı gerek bi-z-zât ve gerek dinlemek şüretiyle tevsî‘, ma‘lûmâta sevk için pek fâ‘idelidir, okumak ve okutmak (15) için hâşşeten lâzım ve mü‘eşşir bir vâsıttır. Bir taraftan konferans verilen muhiţîñ, zâbiţanıñ ihtiyâcâtı diğer cihetden ma‘lûmât-ı ‘umûmiyyeniñ tevsî‘i kâbil olacak şüretde i‘tâ etdirilir.

- Konferans ihzâr idecek zâbiţ, mevzû‘unu ya bi-z-zât intihâb ider veya kendisine söylenir.

[183] Her hâlde menâbi‘-i lâzimeniñ tedârik ve i‘tâsı, ihzâra kâfî bir zemân verilmesi pek mühimdir.

- Konferans verecek zâbiţ dinleyenler için lâzım gelen hariţâ, cedvel, kırki ve sâ‘ireyi hâzırlamalı ve hattâ (5) mümkün olursa konferansıñ metnini kısmen herhangi bir şüretle teşkîr iderek evvelâ tevzî‘ etmelidir. Daha evvel mâ-fevke ‘aynen veya hülâşaten gösterilmesi ise ekşeriyyâ pek fâ‘idelidir:

- Konferans müddeti her hâlde 1-2 sâ‘atden fazla olmamalı ve bi-l-hâşşa şıktıntılı ve sıcak havâlarda mâ-fevke, konferans (10) eşnâsında baş açmak, sigara içmek gibi teshîlâta müsâ‘ade etmeli veya hiç olmazsa her sâ‘at başında beş on dakika konferans ta‘lîl idilmelidir.

- Bir kıt'anın başka şunūf, teşkilāt ve hıdemāta 'ā'id konferanslar da dinlemesi lāzımdır.

4.1.9. (15) Harīṭa üzerinde taṭbīkāt ve harb oyunu

- Maḳṣad gerek mu'ayyen huşūṣatı evvel-emirde nazārī olarak tedrīs etmek ve gerekse arāzī üzerinde bir taṭbīkātı hāzırlamak; arāzīye çıkılamadığı zemānlar bunun yerini tutmaḳdır. Eñ küçük (20) cüz'-i tām ve miḳyāsdan eñ büyük maḳāma kadar tertīb ve icrā olunur.

[184] - Bunun için evvel-emirde elde, müreccaḥen bulunulan mınṭıkanın kāfī bir vesa'itde büyük miḳyāslı (1/6250) planları lāzım olub daha küçük miḳyāslı harīṭalardan da maḳāşid-i muḥtelife ile istifāde olunur (1/25000, 1/100000 ve ḥattā 1/200000). Büyükce (5) vaż'ıyyetlerin ve mesā'ilin mümkün olduğu kadar müteḥavvil harīṭalarda (başka mınṭıkaya da 'ā'id) ta'ḳibi lāzımdır. Berriyūn (parça hālinde işārāt-ı maḥşūşa) taḳımı ise bu taṭbīkātların lāzım-ı ğayr-i mefāriḳidir. Mükemmeli müreccaḥsa da 'ādī kāğıd, taḥta ve sā'ireden de istifāde kābildir. Kezālik mınṭıkanın coğrafya harīṭası, nizām-ı harb (10) ve sā'ire ḥaḳḳında bir muḥṭıra da lāzım olur.

- Bir taraflı, basit mes'eleler şüret-i 'umūmiyyede harīṭa üzerinde taṭbīkātıdır. Karşılıklı çalışmak harb oyunudur. Her ikisi de bi-l-hāşşa mübtediler için küçük miḳyāsda ve basit vaż'ıyyetlerle başlar.

(15) Küçük cüz'-i tāmmlar için bu türlü mesā'ī daha ziyāde ihzārī olub büyük cüz'-i tāmmlar için ise imhālī ğayr-i cā'iz bir yetişme ve yetiştirme uşulüdür. Bu sebeble küçük cüz'-i tāmmlarda (alaydan aşağı) harīṭa taṭbīkātını ve harb oyununu sū-i isti'māl etmemek ve bunun için mümkün oldukça arāzī üzerinde çalışmayı terciḥ (20) etmek lāzımdır.

- Bu taṭbīkāt ve harb oyunlarında yalnız kıta'āt-ı muḥārebeneñ degil, i'āşe, şihhiyye, ceb-hāne ikmālī ve sā'ire mesa'ilinin de tedkik ve ḥalli lāzımdır.

[185] - Taṭbīkātı veyā harb oyununu idāre iden, müdür nāmını ḥā'izdir. Her hālde mes'eledeki kıt'a kumandanı veyā karşılıklı mes'elelerde kıt'a kumandanları müdürden başkası olur. Mā-fevḳ bir kademede, düşmān; ḥakem vażifeleri de müdürin 'uhdesinde tecemmu' (5) ider.

- Bu mesâ'îniñ hüsn-i netîce vermesi hâşşeten müdürîniñ iyi hâzırlanmasına ve işi iyi hâzırlamasına mütevaqqıfıdır. Hâzırlık: Mes'ele veyâ mes'eleleriñ tertîbi (ma'kûl ve basî' bir vaz'ıyyet-i harbiyye, cüz'-i tāmmlarıñ eñ fâ'ideli şürette terkîb ve teşkîli ve bunlar (10) için de maqşad ve gâyeyi mütemâdiyen göz önünde bulundurmak), taqsim-i vezâ'if (kumandanlarıñ ve âmirleriñ ta'yini), ihzârât-ı ibtidâ'ıyye (ilk mes'eleleriñ şüret-i tekşir, tevzi' ve halli, zemân, mekân ve mâlezime ve sâ'ire kuyüdâtı), taṭbîkâtıñ vech-i cereyânını taṣvir ve ihzâr [Kumandanlar mes'eleyi ne şüretlerle hal idebilirler, (15) her hâlde maqşadı istiḥşâl için itihâz idilecek tedâbir ve qabûl olunacak farziyyât.], ma'ıyyetiñ tertîb ve teşkîli (Müdür kimler, ne işlerde ve ne şüretle yardım idecek?) gibi ḥuṣûṣâtı ihtivâ ider. Her hâlde bu işleriñ hey'et-i 'umûmiyyesi kâfî bir zemâna mâlikiyyeti taleb eyler. Bu hâzırlıklarıñ hey'et-i 'umûmiyyesini (20) bir kere mâ-fevke de göstermek fâ'idelidir.

- Her taṭbîkât ve oyun celsesiniñ 1,5-2 sâ'atden fazla devâmı cân şıkar ve neş'eyi kırar.

4.1.10. [186] Arâzî üzerinde taṭbîkât

- Ya yalnız kadro dâhilinde hey'et-i zâbiṭân ile (atlı farzî taṭbîkât, taṭbîkât seyahati) veyâ kıṭ'a ile [hâzarî mevcûdlu ve faqat sefer-ber mevcûdlu farzîyle veyâ seferî mevcûda (5) iblâğ idilmiş kıṭ'alarla] yapılır.

- Şüret-i 'umûmiyyede harîṭa üzerindeki taṭbîkât ve harb oyunundan tertîb ve idârece büyük bir fark yokdur. Yalnız müdürîniñ bil-fi'l taṭbîkâta başlamadan evvel bir kere mes'eleyi ve ihzârâtı arâzîde tedkîk veyâ daha iyisi evvel-emirde arâzîde tertîb (10) etmesi pek lâzım ve fâ'idelidir.

Bir taraflı kıṭ'a ile taṭbîkâtda bir düşmân ya mu'arrız olarak veyâ muşavver olarak (filama, küçük kıṭ'alar ve sâ'ire) gösterilir.

Karşılıklı taṭbîkât mümkün olduğu kadar hâl-i harbe tevfiḳ idilir.

4.1.11. (15) Manevralar (zeyl 23)

- Ta'lim ve terbiye-i seneviyyeniñ tetvici ekseriyyetle manevralarla olur. İyi tertîb ve idâre edilirse bir taraftan kumandanlarıñ ve kıṭ'anıñ iktidâr ve kıymetini şarâḥaten irâ'e ideceği gibi diger taraftan hâl-i harbe yakın ve a'zamî

mikyâsda bir taṭbîkât olmaları (20) i'tibâriyle kumandan yetiştirmekde de 'âmel-i mü'ecşir olur.

[187] - Bir fırka, kıṭa'âtını ikiye ayırarak karşılıklı hareket ettirirse ve fırka kumandanı tarafından idâre olunursa bu, "fırka manevrası"dır. 'Aynı vechle bir koldunun, kıṭa'âtını kendi idâresinde iki parça hâlinde karşılıklı hareket ettirmesi (5) "koldu manevrası"dır. Elh.

Manevrayı, idâre edecek makâm tertîb ve ihzâr ider.

- Manevralara iştirâk edecek kıṭa'ât mümkün oldukça hâl-i seferîye yakın şûretde teşkîl ve takviye olunur (ihtiyât efrâd, yedek mâlezime ve sâ'ire).

(10) - Eñ büyük mikyâsdaki manevraların daḡı kuyûdât-ı hâzariyyeden mümkün olduğu kadar tecerrüd idebilmesi (iskân, i'âşe, şâhibli ve üzerinde ser-bestî-i hareket az veyâ mefkûd arâzî ve menâṭık ...) ve tarafeyn kumandanlarının hâl-i harb vechle ser-bestî-i harekâta mâlik olması lâzımdır ki istifâde a'zâmî olsun ve efkârda (15) yañlış esâsât tevliḡ etmesin.

- Bir manevranın tertîb ve ihzârı daḡı mikyâsdaki büyüklüğünden ve daha fazla teferru'âtın düşünülmesi lüzumundan şarf-ı nazar, diğerk küçük taṭbîkâtların ihzârından esâslı şûretde fark etmez. Bir vukûf ve meleke mes'elesidir.

4.1.12. (20) Tenkîd

- Hariṭa veyâ arâzî üzerinde her mikyâsda ve her nev' taṭbîkât, manevra, harb oyunu dâ'imâ bir tenkîd ile nihâyetlenir.

[188] - Tenkîd, cereyân-ı hâlin izâh ve taṣviri ile parça parça münâkaşa idilmesi ve ittihâz olunan muḡarrerât ve bunların şûret-i icrâsı haḡkında müdürin hüküm ve karar i'tâ eylemesi ve işin hey'et-i 'umûmiyyesinden alınacak derslerin izâhı olup şûret-i (5) 'umûmiyyede şedîd ve merhametsizce icrâ idilir ve şâyân-ı taḡdîr olan husûsât zikr olunur. Tenkîd kaṭ'îdir, müdür şormazsa ve müsâ'ade etmezse münâkaşa ve i'tirâz idilmez.

- Tenkîdin mümkün olduğu kadar kıṣa kesilmesi ve bil'âhire mufaşşal olarak kaleme alınub tevzî' olunması fâ'idelidir.

4.1.13. (10) Seyāhatler

- Arāzī üzerinde kadro ile taṭbīkāt (farzī atlı taṭbīkāt) ekseriyyā bulunulan garnizon etrāfında akşama yine ‘avdet idilmek üzere yapılır ve bi-n-netīce mevzū‘u ve şūret-i cereyānı küçük ve basīt olur. Diger cihetden vaqt-i hāzarda (15) bñdcesi eñ zengin ordularda bile hāşşeten manevralar seneniñ mu‘ayyen ve pek maḥdūd bir devrine ve yine sefere nisbet küçük cüz‘-i tāmmlara inḥiṣār ider.

Bu sebeble bi-l-hāşşa alaydan yukarı kademeler kumandanlarınıñ yetiştirilmesi için seyāhatler, harb oyunu ile berāber pek mühim (20) çārelerden birisidir.

[189] - Seyāhatler ekseriyyā fırkadan başlayarak daha büyük kumandanların maḥāmātı tarafından yapıdırılan “taṭbīkāt seyāhatleri” ile “Erkân-ı Harbiyye seyāhatleri”ne ayrılır. Bu seyāhatlerle memleket ve hāşşeten muḥtemel dār-ül-harbler tedkīk, târīhī ve coğrafi tettebbu‘āt (5) ile yerinde ikmāl idilir, eñ büyük miḳyāsa kadar büyük cüz‘-i tāmmların sevḳ ü idāresi tekmiāl aḳsām ve fūrū‘ıyla (geri ḥidemātı) ta‘kīb ve tedkīk olunur.

Erkân-ı Harbiyye seyāhatleri daha ziyāde ḥidemāt-i Erkân-ı Harbiyyeyi ta‘līm ve tettebbu‘ için icrā idilir ki bunun şoñ ḥaddi Erkân-ı (10) Harbiyye-i ‘Umūmiyye Re‘īsiniñ taḥt-ı emrinde, Erkân-ı Harbiyye-i ‘Umūmiyye Dā‘iresi tarafından tertīb ve icrā idilir. Bunlara da kumandanlarla berāber şunūf-ı muḥtelife mensūbunu iştirāk ider.

Erkân-ı Harbiyye mektebiniñ icrā etdirdigi seyāhatler ise bi-l-hāşşa mektebiñ tedrisāt gāyesi nokta-i nazarından yapılmakda olub şimdiye (15) kadar müte‘amil olduḡu tarzda (Erkân-ı Harbiyye seyāhati) değil Almanya’da tevsīm idildiḡi vechle ḥaḳīkatde bir “taṭbīkāt seyāhati”dir.

- Taṭbīkāt ve Erkân-ı Harbiyye seyāhatleri haftalarca ve ḥattā aylarca devām ider.

4.1.14. Ba‘zı ‘umūmī niḳāt nazar

(20) - Vaqt-i hāzar mesā‘iyyesinde (ḥariṭa veyā arāzīde) dost, düşmān ta‘birleri veyā düşmānıñ bir milliyete izāfeten [Yunan, [190] Fransız gibi] zikri yerine renk ḳabūlü esāsdir. Kırmızı rengi dā‘imā kendi tarafımız (dost), māviyi

düşmān olarak kabūl etmeli. Düşmān ta‘addūt iderse yeşil gibi renklerle gösterilmelidir.

- Vaz‘iyyet-i harbiyyeler dā‘imā basīt, vāzih ve ma‘kūl (5) olmalıdır. Meşelā bir tabur, bir alay tatbikātı için bütün ‘ālem-i ‘askerīyi yek-digerine tutuşturmakdan başlamağa lüzūm yokdur ve yañlıştır. Dost veyā düşmān bir kıt‘anın bir tarafda vücūdunu kabūl için bu esbāb-ı mūcibe bulmağa çalışmak şūret-i ‘umūmiyyede bī-sūddur. Mes‘elemize bunların hangi vaz‘iyyetini esās kabūl (10) ideceksek bir iki basīt lakırdı ile işi intāc idivermelidir. Bu sebeble uzun uzadıya vaz‘iyyet-i ‘umūmiyye tertibi, incelikler aranması doğru olmaz ve hāl-i harbde muvāfık degildir. Çünkü seferin herhangi bir devresindeki bir vaz‘iyyetde bulunanlar bu vaz‘iyyetin ne şūretle hādīs olduğunu bilirler ve o andaki (15) vazīfeyi hāl için uzun uzadıya mā-sabaķı düşünmege zāten lüzūm görmezler.

- Diger cihetden bi-l-hāssa küçük cüz’-i tāmmlar için müreccaħen müstaķil ve münferid vezā‘if aramak ve her zemān bu gibi vaz‘iyyetlerle meşgūl olmak da doğru degildir. Harbde ufaķ (20) bir kıt‘anın müstaķillen bir işe me‘mūr olması nādirātdandır. Daha büyük kıta‘āt çerçevesi içinde hareket ve harb etmek ise aşıdır.

[191] Bināen-‘aleyh vaz‘iyyet-i ‘umūmiyyeler ancak müdürin bil’āhire yapacaķı müdāhilāta bir giriz-gāh hāzırlayacak ve buña lāzım olacak tarzda tertib idilmeldir.

- Hāzırlığın dā‘imā kāğıd üzerinde etrāflı şūretde (5) teşbīti lāzımdır.

Karşılıklı mes‘eleler bir tabaķa kāğadın karşılıklı şahīfeleri üzerine yan yana yazılmalı, her bir mes‘elenin altına bu tarafa ‘ā‘id huşūşāt-ı sā‘ire (mebde’-i vaz‘iyyetin şūret-i ahzı, zemān ve mekān hesābatı), harekātā ān-ı mübāşeret ve vech-i mübāşeret, (10) icābına göre ikāmet, i‘āşe huşūşātı, geri hidemātının vech-i kabūl veyā cereyanı, şebeke-i muhābere ve muvāşala, tedābīr-i inzibātīyye, tedābīr-i hāzariyye, bir taraflı mes‘elelerde düşmānı vech-i taşvīr ve irā‘e [bu bābda muktezī kuvvet, vesā‘it ve mālezime ve bunların şūret-i hareketi, şūret-i ‘umūmiyyede elbise, techizāt, mühimmāt, (15) manevra fişenk miķdārı ve sā‘ire] yazılır.

Bunların da altına işin o gün veyā mütē‘addid günler devām idecekse, mütē‘ākıb günlerde ne şūretle cereyanının taşvīr idildiği, şafaħāt-ı muhtelifesi, bu

bâbda der-pîş idilen müdâhilât ve vech-i icrâsı ve sâ'ire eṭrâfiyla ve tekmiḻ teferru' âtiyla teşbîṭ olunur.

(20) - Arâzî üzerinde yapılacak kıṭ' alı kıṭ' asız taṭbîkât ve manevralar da bâlâdaki ḥuşûṣâta evvel-emirde keşif ve istikşâf taḳaddüm ider.

[192] - Taṭbîkât ve manevralarda kullanılacak maḥdûd bori işâretlerinin iyice ta' lîmi lâzımdır ki şimdilik ber-vech-i âtidir:

‘Umûm borusu: Kıṭa' âṭ derḥâl bulundukları yerde ve vaz' iyyetde durur ve bekler.

(5) Dur: Ṭarafeyn ḳumandanları, müdür-i ḥarekâtın yanına gider, kıṭa' âṭ silâḥ çatar ve istirâḥat ider.

ḳumandanlar: Tekmiḻ atlı zâbiṭân, müdür-i ḥarekâtın yanına gider, kıṭa' âṭ istirâḥat ider.

Yâverler: Tekmiḻ yâverler ve emir zâbiṭleri, müdür-i ḥarekâtın (10) yanına gider.

‘Umûm-i Mârş: Tevaḳḳuf iden ḥarekât tekrâr başlar.

Ḥitâm: ḳumandanları başlarında bulunsun bulunmasın kıṭa' âṭ ikâmet-gâhına ‘avdet ider.

- Manevra ceb-ḥânesiyle nihâyet 100 metreye ḳadar ateş (15) idilir. Süvâri hücumu 20 ḥaṭvede durur. Ḳarşı ḳarşıya gelen ve ḳarışan kıṭa' âṭ derḥâl durur, ḥakemiñ ḳarârını bekler.

- Bir gün zarfında ḥall idilecek müte' âḳıḃ mes' eleleriñ birisiniñ bitdigi yerde digeriñ başlaması ve kezâlik müte' âḳıḃ günlerde ḥall idilecek mes' eleleriñ de gerek kıṭ' ayı ve gerek ḳadroyu (20) bî-sûd yorgunluḳdan muḥâfaẓa idecek şüretde ibtidârı mühimdir.

- ‘Ale-l-‘umûm taṭbîkât ve seyâḥat ve manevraların ḥâl-i ḥarbe yaklaştırılması elzemdir. Şun' î ve ḥarb ḥaḳḳında yañlış [193] fikir ve esâs verecek bil-‘umûm ḥuşûṣâtıdan ictinâb şartdır. Yürüyüş sür' atiyle bir taṭbîkâtın ḥitâmı, şırf bir daḳîḳa evvel ateş açdı diye gelişigüzel ṭop itdirerek bir manevra ḥaṭıcu

atıvermek, esîr almağa ğayr-i ṭabî'î şûretde çalışmak ve sâ'ire (5) artık lâzım-ül ictinâbdır.

- Bi-l-hâşşa kadro taṭbîkât ve seyâhatlerinde iştirâk iden her zâbiṭiñ digerleri kadar vazîfe alub ḥall etmesine diġkat etmeli, kimseyi seyirci ve kuru ġalabalık ḥâlinde bırakmamalıdır.

- Bu baġıŋde ta'dâd idilen ta'lîm ve terbiye uşûlerini (10) ve esâsâtı eñ küçükdən eñ büyüğe kadar tekmîl mâ-fevķleriñ bi-z-zât yapması ve mâ-dûnlarına yaptırması lâzımdır.

4.2. [194] Otuz İkinci Faşıl - Ḥakem Ḥidmeti

4.2.1. Mevâdd-ı 'Umûmiyye

- Ḥakemiñ veẓâ'ifi: Ḥarbiñ te'sîrâtını telâfî etmek, (5) esliḥa te'sîrini ḥüsn-i taġdîr eylemek, ḥarbe ğayr-ı muvâfık nizâm ve eşķale müdâḥale etmek, ta'lîmiñ maġşad dâḥilinde ḥâl-i ḥarbe muvâfık şûret-i cereyânını te'mîn eylemektir.

- Ḥakem müstaķillen ta'biye kararı ittiḥâz idecek kudretde, esliḥa te'sîrâtına vâķıf, fa'âl, müdeķķik, 'azm ü karâra mâlik olmalı (10) ve 'amelî ve nazârî ta'lîmlerle yetişmiş bulunmalıdır.

- Ḥakem ḥidmetiniñ vech-i tertîbi: Bu ḥuşûşu 'aynı zemânda müdîr-i ḥarekât olan baş ḥakem tertîb ider. Bu bâbda esâs, mu'ayyen bir muḥârebe mıntıķasında mütteḥiden icrâ-yı fa'âliyyet iden tekmîl şunûf ve vesâ'it-i ḥarbiyyeniñ ta'yîn ve taġdîrine muġtedir bir ḥakem (15) hey'etine mâlik olmaġdır. (Bu hey'etler müdîr-ḥakem nâmıyla birer kıdemli zâbiṭle, 'â'id olan şunûflar, mensûb-ı müte'addid, ḥakem mu'âvini zâbiṭândan mürekkebdır.)

[195] - Ḥakem hey'etlerinin 'adedi kıt'anıñ kuvvetine ve maġşad-ı ta'lîme ġöredir.

Meşelâ taġviye idilmiş ikişer piyâde alayından mürekkeb olub karşılıklı ḥareket idecek iki kıt'aya beheriniñ müteķâbil sağ (5) ve şol cenâḥlarını ta'ķib etmek üzre cem'an iki ḥakem hey'eti terfîķ idilir. Beher hey'etiñ sâḥa-i te'sîr ve fa'âliyyeti 'arzan maḥdûd mıntıķalarda olur. Topcu hangi piyâde muḥârebe

mıntıkasında ise o mintıkanıñ hakem hey'etine 'â'iddir. Hakem mu'âvinleri hakemleri mesâ'il-i maḥşûşa hakkında haber-dâr ider [emr-i muḥâbere, (10) ceb-hâne ikmâli].

- Büyük vaz' iyyetlerde hakem hey'etleri ile müdür-i harekât arasında bir baş hakem hey'eti irtibât vaz'ifesini görür.

Tâlî hakemler dâ'imâ tabur, batarya, süvâri bölüğü, muḥâbere müfrezesi ve bölüğü gibi cüz'-i tāmmlara refâkât ider ve bulundukları (15) mintıkanıñ hakemine tâbi' olur. Bunların vaz'ifeleri şunlardır:

- Hakemle seri'an te'sis-i irtibât eylemek, ittiḥâz olunan tedâbîr. Maḥşad hakkında mûmâ-ileyhi tenvîr etmek

- Hakemiñ ta'lîmâtına ve kendi taraṣṣudâtına nazaran kıta' âta, düşmân ordusunun esliḥa te'sîrâtı hakkında hüküm ve kararını (20) tebliğ eylemek

Flamalı kıta'ât için de tâlî hakem lâzımdır. Küçük kıt'aların ta'lîminde münferid mangalara, bomba topuna, m.t. e ve topa, [196] tanga kadar tâlî hakem vermek lâzım olabilir ve faḳaṭ bu taḳdîrde ayrıca bir hakem bulunması lüzumsuz olur.

Küçük müfrezelerin ileri karşı ve gece ta'lîmlerinde, keşif ve tahrib müfrezelerinde, münferid otomobillerde, muḥâbere (5) kıta'âtının 'ameliyyâtında, maḥşad-ı ta'lîm lâzım görürse, tâlî hakemler bulunur.

Hakem müdür, harekâtdan, 'ale-l-ekser bir gün evvel, ḥusûsât-ı âtiyyeyi ḥâvî bir ta'lîmât alır:

- Vaz' iyyet, maḥşad-ı ta'lîm

(10) - Ta'lîmin mutaṣavvir tarz-ı cereyânı (lüzûmunda vaz' iyyet-i ibtidâ'iyeniñ hâl-i ḥâzır icâbâtına göre vech-i tesîsi, ta'lîmin bir kısmında harekâtın tesîrligi için ittiḥâz idilecek tedâbîr-i ḥazariyye)

- Tayyâre ve balon te'sîrâtının kıta' âta vech-i irâ'esi (Kıta'âtı mükemmel tayyâre raporlarına alışdırmamalıdır.)

(15) - Topcunun te's̱irāt-ı maḥṣūṣe-i muḥtemilesi (ğaz ve sis) kırkilerle izāḥı

- Ağır topcu ve tankların te's̱irātı

- Ceb-ḥāne ikmālının derece-i imkānı

Emir atlılarının, velüspid-süvârlarla, maḳāṣṣlı dūr-binlerin, işâret kıṭa'âtının vech-i taḳṣîmi, bî-ṭaraf telefon, (20) işâret ve telsiz telğraf ḥaṭlarından derece-i istifâde. Ma'a-hazâ kıṭa'âtın ḥâl-i ḥarbe muvâfiḳ şüretde vesâ'it-i muḥābereye mâlikiyyeti bu sebeble zarar-dide olmamalıdır. Ḥakem [197] ve baş ḥakem mümkün oldukça bî-ṭaraf muḥābere merkezleri yakınında olmalıdır. Baş ḥakem mevki'ni mümkün mertebe az tebdîl etmelidir.

- Eṣnâ-yı ta'lîmde ḥakemler, ta'lîmin ṭarz-ı cereyânı, mâ-fevḳlerin maḳāṣıdı ve emirleri ḥaḳḳında mütemâdiyen ma'lûmât alırlar. (5) Bu bâbda mülâkât talebine şalāḥiyyet-dâdırırlar.

- Ḥakem hey'etinde müstaḥdem bil-cümle zevât ve eşḥâş (emir erleri, sāyisler, bî-ṭaraf telefon şebekesi mensûbunu ve sâ'ire dâḥil) beyâz şargılı başlık, şol koluñ kısım-ı 'alyâsında beyâz bâzû-bend taşırılar. Baş ḥakemin dört köşe, 90-60 (10) santim eb'ādında, ḥakem hey'etlerinin 3 köşeli 100-60 santim eb'ādında beyâz çerçeveli (dâ'imâ açık ḳalacak şüretde) bayrakları vardır.

4.2.2. Ḥakemin şüret-i fa'āliyyeti

- Ḥakemin tavır ve ḥareketi bulunduḡu ṭarafın (15) tedābîrini düşmân ṭarafına ifşāya maḥall vermemelidir.

- Ḥakem, düşmânın ve kendi ṭarafının ateş cinsi ve derece-i te's̱iri ḥaḳḳında lüzûmunda civâr kıṭa'âta da ḥaber verir. Bir muḥārebe şafḥası ḥitām bulduḡdan sonra bu bâbda ḳarâr ḳaṭ'î ittiḥāzı baş ḥakeme veyâ ḥakeme 'â'iddir (meşelâ hücumdan sonra). (20) Ḥakemler lüzûmunda 'â'id olmadıkları bir maḥallde de icrâ-yı fa'āliyyet [198] idebilir. Bir yerde müte'addid ḥakem toplanırsa ḥükm ve ḳarâr kıdemlilerine 'â'iddir.

- Yek-digerine mücāvır kıt'alar tālī hakemleri arasında; baş hakemle hakemler arasında; hakemlerle minṭıķalarındaki tekmīl (5) tālī hakemler arasında mütemādiyen te'āṭī-i efkār idilmelidir.

- Tālī hakemler, karşı tarafıñ tedābīri haķķında kāfī ma'lūmāta mālīk olmasalar daħi bunuñ silāħ te'sīrātı haķķında ittiḥāz-ı qarār ve tebliğden ictināb etmemelidir.

- Tekmīl tebliğler ve qarārlar kıta'āta kā' ideten hakem (10) tarafından verilir. Tebliğāt evvel-emirde küçük kumandanlara ba'de taraf kumandanlarına verilerek harekātlarına te'sīr idilir. Bir taraf mağlūb olunca taraf kumandanına ve mümkün olduđu kadar bunuñ mā-dūn kumandanlarına da bu tarafıñ muḥāfaza etmekde olduđu muḥārebe kudreti derecesi haķķında ma'lūmāt i'tā olunur.

(15) - İmhā idilecek veyā esīr olacak kıta'āt şafdan ḥāric bırakılır. Kıta'āt, esīr olmağı pek 'ayıb bir şey telaķķı etmelidir. Hakem, esārete düşmemek için döğüşmek imkānı ḳalub ḳalmadıđını ta'yīn ider.

- Şafdan ḥāric bırakılan insānlar ḥazarī başlıķlarını (20) geçirirler, münferid 'askerler yere yatar ḳalır. Kıta'ātıñ harekātına sekte vermeyecek ān ve maḥallde tertīb-i ḥazarī üzre tecemmu' iderler (meşelā ta'arruzda, ta'arruz kıta'ātı kāfī mesāfe ileriledikten sonra). Yanaşıķ kıt'alar topluca otururlar ve şafdan ḥāric [199] flaması (şarı zemīn üzerinde 'amūdī siyāh şalībi -Almanlarca- ḥāvī dört köşe bayrak) gösterirler.

- Ğalib taraf iğtinām etdiği top, 'araba, bār-gīr ve sā'ireyi alub götürmez, telefon ḳablolarını kesmez. Yalnız (5) haķīķat olsa idi neler yapacağını hakeme haber verir ve bunuñ üzerine hakem bunları şafdan ḥāric bırakır (taraşşud maḥalleri, ḳoşumlar, otomobil ve tanķlar daħi).

- Şafdan ḥāric bırakış muvaķķaten olur. Kāfī bir zemān mürūrundan ve bunlara ḥazarī şüretde tebdīl-i maḥall etdirildikten (10) sonra bunlar yeñiden ḥāl-i harbe muvāfıķ şüretde ve bir tarafa gelmiş kuvā-yı ihtiyāṭiyye tarzında istiḥdām olunur. Ağırlıķlar ve ḳollar şafdan ḥārice ḳalsa daħi flamayı çekerek kendi kıt'asına doğru yürüyüşe devām ider (ḥattā hakemiñ tertībine göre düşmānı içinden bile geçerek).

(15) Hāl-i harbe ğayr-i muvāfık muhāberāta karşı şu şüretle icrā-yı te'sîr olunur:

- Muhāberāt hāmiline hākem hākdan hāric bırakır, gönderdiği emir veya haberi alır ve bunu bil'āhire müdür-i harekāta söyler. Bunun şüreti işāret idilerek hāmiline verilir.

(20) - Ceneraller ve ümerā, eğer civārda hākem yoksa, teşādüf idecekleri bu mişilli hāmili tevķîf iderlerse de gönderdiğini almazlar ve ne kadar tevķîf ettiklerini işāret iderler.

[200] - Kezālik her zābiṭ civārında hākem yoksa ve vaz' iyyet-i harbiyyeye göre mü'eşşir olabilecekse her nev' muhāberāti men' ider. Bu huşuş muhābereyi yapan merkeze tahriren bildirilir ve ilk fırsatda hākeme söylenir.

(5) - Hākemiñ teblîġātı kıṭ' anıñ 'azm-i kaṭ' isini ve müdāfa' anıñ şebāt ve metānetini şarşmamalıdır. Mübarezededen sonra sür'atle ve muhtaşaran ittiḥāz-ı karar olunur; meşelā «b-c mınṭıkasındaki kırmızı piyāde mahv oldu; kırmızı topcu eşḥāş ve mālezimece ağır zāyi' āta dūcār oldu» veya «e-h mınṭıkasındaki (10) ileri mā'ī ta' arruz kıṭa' ātı mahv oldu, māvi ta' arruz muvaffak olmadı» gibi ğālibiñ ta' ḳīb-i tedābirine müdāhale idilmemeli ise de yek-digerine karşı tarafını ayırmağa tevessül etmelidir. Tard idilen süvāri, hākem daha yavaş bir yürüyüşe müsā'ade idinceye kadar sür'atli ile geriye gider. Muvaffak kıṭa' ātıñ (15) harekātını yavaşlatarak orman, köy, hendek muhārebeleriniñ daha uzun müddet devām etdirilmesi nazār-ı diġkate alınır.

- İcrā idilecek teblîġāt ve ittiḥāz olunacak karārlarda tarafeyn esliḥa te'sîrine müstenid ta' biye vaz' iyyeti esāsdır. Eger bu şüret-i hareketle maḳşad-ı ta' lîmiñ hāl-dār olacağı (20) görülürse şarf-ı nazār olunur ve maḳşad-ı ta' lîme göre vaz' iyyet-i harbiyyeler taşavvur iderek müdāhale idilirse de bu huşuş kıṭa' āta bildirilir.

[201] - Teblîġāt ve karārlar kıṣa, şarīḥ, muhtaşar, esbāb-ı mūcibeli olur ve müdür-i harekāt nāmına verilir. Tālī hākemler bunları hākeme, bu da baş hākeme veya müdür-i harekāta bildirir. Kıṭ' a kumandanları da bu huşuşātı hāl-i harbe muvāfık şüretde (5) kendi mā-fevḳlerine ve civār kıṭa' āta bildirirler.

- Müdîr-i harekât, ğayr-ı muvâfık hâkem kararlarını taşhîh ve bunu lüzûmunda tenkîdde zıkr ider. Faķať bu bâbda çoĝa varmaķ hâkemleriñ fa‘âliyyetini ihlâl ider. Kûçûk miķyâsda ta‘lîmlerde hâkemiñ fa‘âliyyeti ‘ale-l-ekşer müdîr-i harekâtıñ müdâhalâtınıñ (10) dúnında kalır.

- Tenkîd (müzâkere)’den evvel hâkemler kendi fa‘âliyyetleri hakkında müdîr-i harekâta muhtaşaran ma‘lûmât verirler; eşnâ-yı tenkîdde bunlara da söz vermek ekşeriyyâ fâ’ideli olur.

4.2.3. Ta‘arrużıñ hûķm ve takdîri

(15) Bir ta‘arrużıñ muvaffaķ olduĝuna hûķm için huşûşât-ı âtiyyeniñ nazâr-ı diķķate alınması lâzımdır:

- Ta‘arruż iden kıţa‘âtıñ hâli (şimdiye kadar yürüyüş ve muhârebe nokta-i nazarıdan kıţ‘adan ne taleb olunduĝu, evvelki istirâhatlar, i‘âşe ve sâ’ire), arâziniñ hâli ve ahvâl-i havâ’iyye

(20) - Düşmân keşf-i havâ’iyyesine karşı şûret-i hareketi. Düşmân [202] kuvâ-yı havâ’iyyesine karşı ittihâz etdiği kara ve havâ tedâbir-i müdâfa‘ası, kendi keşif ve taraşşud tertibâtı ve fa‘âliyyeti (karada ve havâda)

- Ta‘arrużıñ vech-i ibtidârı. Arâzîden istifâde, ‘umķan inkışâm, düşmân ateşiniñ tenķiş-i te’sîri için neler yapıldığı

(5) - Şunûf-ı muhtelifeniñ iştirâk te’sîri. Topcunun inkışâm, taraşşud ve hedef takşîmi. Topcu hâzırlıĝınıñ nev‘i ve müddet-i devâmı.

- İrtibâť tedâbir-i ve hâşşeten vesâ’it-i muhâbereniñ vech-i isti‘mâli

- Kımandanıñ tertibâtı ve kıţ‘anıñ ‘azm-i ta‘arrużîsi

- Ta‘arrużıñ mütteħiden derece-i icrâsı.

(10) - Netice-i kıţ‘iyye maħallinde ‘adeden ve ateş kudretiniñ tevħîdi i‘tibârîyle derece-i fâ’iķiyyet.

- İhâta

- Başkın

- Ele geçen mevzi' de sür'atle i'ade-i intizâm. Bu mevzi' in (15) muhâfazası için müttehiz ateş tertibâtı.

- Düşmân mukâbil ta'arruz ve darbesine karşı şûret-i hareket.

- Ceb-hâne vaz' iyyeti, ceb-hâne ikmâline 'â'id tedâbir.

4.2.4. Müdâfa'anın hükm ve tahkîri

Bir müdâfa'anın derece-i muvaffakiyyetini tahkîrde husûsât-ı (20) âtiyye nazâr-ı dikkate alınır:

- Kıta'âtın hâli (ber-vech-i bâlâ)

[203] - Arâzînin vech-i istifâde ve derece-i tahkîmi

- Düşmân keşfiyât-ı havâ'iyyesine karşı şûret-i tesettür (peçeleme), kâra ve havâdan kendi keşif ve taraşsudunuñ icrâsı. Düşmân tayyârelerine karşı kâra ve havâda vech-i müdâfa'a

(5) - Derinligine vech-i inkışâm

- İrtibât tedâbiri ve hâşşeten vesâ'it-i muhâbereniñ şûret-i isti'mâli

- Şunûf ve esliha-i muhtelifeniñ iştirâk-ı te'siri.

- Mukâbil ta'arruzuñ ânı, istikâmeti ve derece-i kudreti.

(10) - Arâzînin tahkîmi, mülâhazât-ı hâzariyye i'tibâriyle nâdiren mümkündür. Kıta'ât hakeme ta'avvur etdiği tahkîmâtı iş'âr ider. Mûma-ileyh de mevcûd zemânda bunuñ ne derece yapılabileceğini zemân-ı lâzımında kıt'aya iş'âr eyler. Farzî tahkîmâtın tevellîd ideceği gayr-ı tabi'îliklerin önünü almak için kayalık veya bataklık arâzînin (15) vücûdu farz olunarak tahkîmâtın hiç veya nokşân olduğunu söylemelidir.

- Eger mülâhazât-ı hâzariyye neticesi ba'zı arâzînin dolaşılıb geçilmesi lâzımsa hakem bu andan, mukâbil tarafın istifâde etmesini te'mîn eylemelidir.

4.2.5. (20) Esliḥa te'ṣīrāti

- Piyāde silāḥları (Alman ordusunun)

[204]

Hedefiñ Cinsi

Silâhıñ Cinsi

Te'sîr

Yüksek, derin (ğayr-i mestûr duran veyâ yürüyen yanaşık nizâmda kıt'a)

Ağır makineli tüfenk

(5) Hafîf m.t.

Tüfenk

A'zamî nişân-gâh mesâfesine (2500 metre) kadar a'zamî te'sîr. Endirekt endâhtda 3500 metreye kadar.

Vasatî mesâfe hadd-i a'zamîsine kadar muvaffakiyyet.

Yakın mesâfelerde imhâkâr.

Ğayr-i mestûr hareket iden avcı mangaları

M.t. ve tüfenk

Hafîf bomba topu

Uzak mesâfede iyi, vasatî mesâfede pek iyi, yakın mesâfede imhâkâr.

150-900 metrede iyi te'sîr (yatık muharrik),

(10) 300-1100 metrede (dik muharrik)

Alçak ve arâziye gömülmüş hedefler

Ağır m.t.

Hafîf m.t. ve tüfenk

Hafîf bomba topu

Vasatî mesâfâtda kâfî te'sîr.

* Ancak 600 metreden az mesâfede kâfî te'sîr.

Ber-vech-i bâlâ.

(* M.t. hâşşeten güç kâbil-i işâbetdir.)

[205]

Açık mevzi' de topçu

Ağır ve hafif m.t. ve tüfenk

Eñ yakın bir mesâfede bile emîn-i te'sîr şübhelî ise de top indirirken yaalamak mü'eşşirdir. Yan ve mâ'il ateş bi-l-hâşşa ve topcuya karşı te'sîri tezyîd ider. Ma'a-hazâ hafif (5) m.t.den 700 metreye kadar ve diğerlerinden 1200 metreye kadar karanlık ve sisde bile iyi bir te'sîr kâbil-i intizârdır.

M.t.

Tayyâre

{ Ağır m.t.
H.m.t.

{ 1000 metreye kadar { Dâ'ireli arpacıyla
600 » » {

(10) Tank, şose zırhlı otomobili

{ H. ve ağır m.t. ve tüfenk
Hafif bomba topu

(s) veyâ (k) kurşunuyla ancak pek yakın mesâdefe
»

Maḥâll-i maḥfûza, niḳât-ı istinâdiyye

Vasatî bomba topu

200-900 metrede

[206] - Ȑopcu Silāhları (Alman Ordusunda)

<u>Silāh cinsi</u>	<u>Mermi cinsi</u>	<u>Sūr'at-i ibtidā'iyye</u>	<u>Menzil-i a'zamī</u>
<u>916 modlu 3,7'lik</u>	{ Dökme dāne	402	2500
	{ Dāne	388	2500
(5) <u>6,5'lik Cebel Topu</u>	{ Dāne	330	5500
	{ Şarāpnel	330	5500
7,5'lik cebel topu	Cebel dānesi	350	7000
18 modlu piyāde topu	Dāne	370	6500
Otomobil topu	Dāne	477	7800
(10) <u>7,5'lik şahrā topu</u>	{ Dāne	550	8000
	{ Şarāpnel	516	8000
Hafīf şahrā obüsü	{ Dāne	302	6300
	{ Dökme dāne	343	8200
10'luğ top	{ Dāne	652	11900
	(15) { Diğer dāne	650	14100
<u>10,5'lik top</u>	{ Dane	550	12300
	{ Şarāpnel	533	12500
15'lik top	Dāne	757	22000

[207]

<u>(1) Silāh cinsi</u>	<u>Mermī cinsi</u>	<u>Sür'at-i ibtidā'iyye</u>	<u>Menzil-i a'zami</u>
<u>4,5'lik top</u>	{ Dāne	820	17300
	{ Diger dāne	800	17600
	{ Şarāpnēl	790	15600
<u>(5) 15,5'lik top</u>	{ Dāne	534	11600
	{ Çelik dāne	560	13600
	{ Şarāpnēl	534	11600
<u>15'lik top</u>	{ Dāne	724	13900
	{ Diger dāne	700	16500
<u>(10) 19'luk şimendüfer t.</u>	{ Dāne	675	13000
	{ Diger dāne	675	16500
<u>22'lik top</u>	{ Dāne	775	22000
<u>(uzun onbeşlik obüs)</u>	{ Dāne	351	8000
	{ Diger dāne	483	9400
<u>(15) 21'lik havan</u>	{ Dāne	430	9700
	{ Diger dāne	390	10200
<u>27'lik havan</u>	{ Dane	315	8300
	{ Diger dane	417	11000

Hâşiye: Altı çizgili top̄lar Fransız silâhlarıdır. A'zamî (20) mesâfâte havâ ve sâ'ire mü'eşşirdir.

Bu mesâfâte çok ve serî' atış yapılırsa topuñ 'ömrü azalır.

[208] - Topcunun Te'sîri

Hedefiñ Cinsi

Te'sîr

Topcu

Hâl-i hareketde yaqalanırsa veyâ açıqda mevzi'de ise sür'atle iskâti kıbildir. Mestür mevzi'de (5) ise yalnız muvaqqâten şarşılması mümkün olub iskâti ancak taraşşud için vesâ'it-i maşşûşa (tayyâre, mesâha kıta'atı) mü'eşşir fa'âliyyetle iştirâk iderse kıbildir.

Yüksek, derin hedef (10) (açıqda yanaşık kıt'a) { Her mesâfede iyi te'sîr.
Hâl-i hareketde avcı manğası

Alçak ve arâziye gömülmüş hedeflere karşı { Ne kadar güç kıbil-i tefriğ ise, dağınık ve ğayr-i muntazımsa te'sîr o kadar az olur. Sütrec şahni (15) ne kadar kıalınsa o kadar ağır esliħaya ihtiyâc hâşıl olur.

Tanğ ve şose zırhlı otomobili: Hâzırkı mevzi'ileri ma'lûm olursa fırka topcusu mestür mevzi'den müttehiden ateş açar. Hâl-i hareketde iseler topcu bir ateş seddi huşûle (20) getirir ve beher tanğ piyâde topuyla (açık mevzi'de) kırsılanarak iyi te'sîr istiħşâl idilir.

5. ASKERÎ TERİMLER

A a

‘**acemî**’: (Ar.) (179)

1. Bir işin yabancıları olan, eli işe alışmamış, bir işi beceremeyen 2. İşinde, mesleğinde yeni olan, toy 3. Bir yere, bir şeye yabancı olan. (TS)

Daha önce askerlik eğitimi almamış erlere verilen isim.

‘**acemî ta’lîmî**’: (Ar. + Ar.) (180/5)

Daha önce askerlik eğitimi almamış askerlere verilen eğitim. Bu eğitim askerliğin iki yıl olduğu zamanlarda altı ayken günümüzde yaklaşık bir ay süren bir eğitimidir.

açık arâzî’: (T. + Ar.) (18)

Üzerinde kısa çalılar bile olmayan çıplak, geniş görüş ve ateş alanı bulunan arazi parçası.

açık mevzî’: (T. + Ar.) (205, 208/20)

Genellikle top vb. silahların ateş görevlerini en iyi şekilde yapmak için arazide işgal etmiş oldukları, örtü ve gizleme ile kapatılmamış yerler.

açık ordu-gâh: (T. + T. + Far.) (112/10)

Kırda kurulan ordugâh. (<http://www.sozlukanlamine.com>)

Etrafında orman, meskun mahal gibi yerlerin olmadığı açık arazide kurulan ordugâh.

açık şaf nîzâmı: (T. + Ar. + Ar.) (66/15)

Süvârî makineli tüfenk takımının muharebeye ve araziye göre şekillenen nîzâmlarından biri. Açık şaf nizamı muharebe meydanında kısa hareketlere yarar. (E-66)

açılma: (T.) (11/5, 17/10, 21/15, 32/5, 37/10, 38, 41/15, 47/15, 48/5, 59/5-10-15-20, 69, 71/10-15, 72/5-10, 76, 82/10, 85/10, 105/10)

Düşmanın ateş tesirini azaltıp kayıpları en az düzeyde tutmak için, birliğin bir derece ast kademelerini birbirinden ayırması suretiyle, derinliğine ve genişliğine veya gerektiğinde yalnız derinliğine tertip alması.

açılma cebhesi: (T. + Ar.) (59/5)

Düşman, arazi vb. nedenlerle açılmanın yapıldığı cephe.

açılma emri: (T. + Ar.) (41/20, 71/10)

Askerî unsurlara düşman, yürüyüş istikameti, arazi, sütte, keşif, silahlar, irtibat gibi konularda bilgi verip maksadı anlatan, açılma için verilen emir.

‘âdetâ: (Ar.) (51/15, 52/5, 54/10, 86/5-15)

Atların değişik yürüyüş biçimleri vardır. Atın bazı yürüyüş biçimleri doğuştan gelir. Bazı yürüyüş biçimleri de ata sonradan öğretilir. Her atın üç doğal yürüyüşü vardır. Bunlar âdetâ, süratli ve dörtlal olarak adlandırılır. Doğal yürüyüş biçimlerinin en yavaşı âdetâdır. Bu yürüyüş, acemi binicilerin kendilerini en rahat hissettiği biçimdir. Âdetâ yürüyüş biçiminde at önce bir yanındaki, sonra da öbür yanındaki ayaklarını ileri atar. Yürüyüş boyunca ayakları yere çok yakın kalır. (<https://tr.wikipedia.org-1>)

Âdetâ yürüyüş şekli “ağır aksak” olarak da adlandırılır. Atın en yavaş, doğal ve kendi halinde düz yürüyüşüne verilen isimdir. Yavaş bir yürüyüş çeşididir. Uzun mesafe almaya uygundur. Atı yormaz. Diğer yürüyüş şekillerinde yorulan at, âdetâyâ geçirilerek dinlendirilebilir. Ayakların hareketi dört zamanlı ve çapraz sıra iledir. Yürüme başlangıcı olarak at önce bir arka ayağını kaldırır. Örneğin atın bir adeta yürüyüşü art sol, ön sol, art sağ ve ön sağ şeklinde icra edilir. Bir bakıma bu yürüyüş şekli, rahvan yürüyüş şeklinin ağır çekim hali gibidir. Bu yürüyüş şeklinde atın bir ayağı her zaman havada, diğer üç ayağı ise yerdedir. At ağırlığını sırası ile diğer üç ayak üstüne bindirir. Yürürken başını ve boynunu hafifçe aşağı yukarı hareket ettirerek dengesini sağlar. Atın ayaklarından çıkan sesler tek tek duyulur. (<http://dergipark.ulakbim.gov.tr>)

‘**ādī maṭbaḥ edevāti**: (Ar. + Ar. + Ar.) (143/10)

Muharebe şartlarında kullanılan sıradan mutfak araç gereçleri.

‘**ādī maṭbaḥ ṭaḫımı**: (Ar. + Ar. + T.) (120/10) (bk. ‘**ādī maṭbaḥ edevāti**)

‘**ādī yürüyüş**: (Ar. + T.) (83/10, 120/10)

Askerî unsurların, çatışma ihtimali olmayan intikallerde veya normal zamanlarda yaptıkları yürüyüş şekli.

‘**adliyye-i ‘askeriyye şu‘beleri**: (Ar. + Ar. + Ar.) (116/5)

Askerî adliye şubeleri. Askerlerin hukuk ve adalet işlerini gören devlet kuruluşları.

ağır batarya: (T. + İt.) (87/5)

Ağır silahları bünyesinde barındıran ve kullanan batarya.

ağır esliha: (T. + Ar.) (6/15, 7/15, 17/5, 18/5, 21/15, 22/5-10-20, 23/20, 35, 38/15, 40/5, 41/20, 42, 43/15, 44, 45/15, 46/5, 47/5, 49/5, 208/15)

Tank, top, obüs, havan gibi silahların oluşturduğu gruptur. Hafif silahlardan veya piyade silahlarından daha büyük çaplı, mürettebat tarafından kullanılan büyük top, obüs ve roketatar gibi modern savaş silahlarına verilen ad. Namlu çapı 60 kalibreden (0,6 inç veya 15 mm) büyük olan silahlar ağır silahlar, daha küçük namlulular ise hafif silahlar olarak adlandırılır. Ancak bu kaidenin istisnaları vardır. Bir veya iki kişi tarafından kullanılabilmesi sebebiyle 60 mm’lik bazokalar ve 89 mm’lik süper bazokalar gibi daha büyük taşınabilir roketatarlar, 57 mm’lik geri tepmesiz toplar bazan hafif silah olarak sınıflandırılmıştır.

İkinci Dünya Savaşı sırasında ve savaşı takip eden yıllarda ağır silahlar çeşitli biçimlerde sınıflandırıldı. Bir sınıflandırmaya göre ağır silahlar iki kısma ayrıldı: 1. Bir yerden bir başka yere rahatça taşınabilen gezici veya sahra ağır silahları 2. Bir sahil veya tahkimatlı bölge savunması için yerleştirildikten sonra, yeri pek nadir değiştirilen sabit veya mevzii ağır silahlar. Ağır silahlar arazide kullanımlarına bağlı olarak dağ topları veya obüsleri, tank ve tanksavar topları ve uçaksavar silahları gibi birçok özel sınıflara da ayrıldılar. Her sınıfın kendine has

ihtiyaçları ve ateşleme usulleri vardır. Ağır silahlar bazan da kullanıldıkları ordu birliklerinin adlarına göre tabur, alay, tümen, kolordu ve ordu silahları biçiminde de sınıflandırıldı. Ağır silahlar bugün de kullanılan bir sınıflandırmaya göre toplar, obüsler, havanlar ve roketatarlar olarak ayrılır. Aynı çaptaki ağır silahlardan uzun namlulu, uzun menzilli ve mermi yolu daha yatay olanlara top; namlusu ve menzili daha kısa ve mermi yolu yumuşak yay izenlere obüs; çok kısa namlulu, kısa menzilli ve yüksek bir açıyla ateşlendiği için mermi yolu firkete biçiminde olanlara havan adı verilir. Hem top hem de obüs özelliği taşıyan ara tipler ise obüs-top olarak adlandırılır.

Uçakların, uzun menzilli roketlerin ve güdümlü füzelerin geliştirilmesi daha karmaşık sınıflandırmaların ortaya çıkmasına yol açmıştır. Günümüzde ağır silahlar yerden yere, yerden havaya, havadan yere ve havadan havaya şeklinde de sınıflandırılmıştır. (<https://tr.wikipedia.org-2>)

ağırlık olu: (T. + T.) (84/10)

Kıtaya muharebe esnasında lazım olan, taşınması büyük araçlarla yapılan eşya ve iaşe malzemelerini taşıyan asker unsur.

ağır oşum br-grleri: (T. + T. + Far. + Far.) (95/15)

Muharebede kullanılacak ağır yükleri taşıyan brgrler.

ağır makineli tüfenk: (T. + İt. + Far.) (177/20, 178, 204)

Ağır piyade silahları arasında olan bu tip makineli tüfekleri birkaç er birden kulanır. Atış yaparken özel üç ayak üzerine yerleştirilen tüfeğin ağırlığı 20 kilodan fazladır. Bu tüfeklerin II. Dünya Savaşı'nda kullanılan modelleri dakikada 550; 0,50 kalibrelik modelleri de 850 atış yapmıştır. Makineli tüfekler savaştan sonra da geliştirilmeye devam edilen silahlardan olmuştur. (<http://www.nkfu.com>)

ağır maıbağ ıakımları: (T. + Ar. + T.) (122/5)

Birliklerin yemeklerinin yapıldığı mutfak kısmının büyük ve ağır malzemeleri.

ağır piyde eslihası (piydeniñ ağır eslihası): (T. + Far. + Ar.) (T. + Far. + Ar.) (6/15, 20, 22, 23, 24/20, 27/20, 65/15, 85, 177/5)

Piyadenin kullandığı ağır makineli tüfek, hafif ve orta bomba topu ve piyade topu.
(E-6)

ağır şahrâ obüsü: (T. + Ar. + Fr.) (91)

Sahra obüsü; alt aç grubu 1-800 milyem, üst aç grubu 800 milyemden yukarı olan ve mermi yolu, şekli, namlu uzunluğuyla ve barut hakkı etkisi altında değişen, hedeflerin tür ve durumlarına göre yatık veya bükük olarak ateş altına alınmasını sağlayan top türüne verilen addır. Çeşitli barut hakları yardımıyla mermi yolunu araziye uydurarak hedeflerin etkin olarak dövülmesini sağlayan sahra obüsünün başlıca türleri şunlardır: Hafif sahra obüsü (çapı 129 mm'ye kadar olanlar), orta sahra obüsü (çapı 130-199 mm arasında bulunanlar) ve ağır sahra obüsü (200-230 mm ve daha büyük çaplı olanlar). (<http://www.biraz.gen.tr>)

ağır topcu: (T. + T.) (164/15, 169/5, 196/15)

Ağır topları kullanan birlik.

ağır topcu ceb-hâne kolu: (T. + T. + Far. + Far. + T.) (164/15)

Ağır topçu birliklerinin cephanelerini tedarik edip taşıyan kol.

aķtarma mahalli: (T. + Ar.) (80/5-10, 99)

Asker ve malzemelerin toplanıp gerekli yerlere aktarıldığı, cepheden geride bulunan yer.

alay: (T.)

Alay, bir albayın komutası altında üç ya da dört taburdan oluşan askerî birimdir. Bir askerî teşkilatlanma olarak çok eski tarihe dayanmaktadır. 16. yüzyıl ortalarında Fransız süvari birliklerine de alay denmekteydi. Daha sonraki yüzyıllarda alayların kendi sancak, üniforma ve armaları geliştirilmiş ve alaylar belirli bir kişilik, askerî kariyer edinmişlerdir.

20. yüzyıl başlarına kadar Avrupa ve Birleşik Devletler ordularında alaylar 10 bölükten oluşmaktaydı. Napolyon ise alay teşkilatında yeni düzenlemelere gitmiş ve komutası altındaki alayları, birisi karargâhta, diğer ikisi de arazide olmak üzere üç tabur şeklinde teşkilatlandırmıştır. 20. yüzyılın hemen başlarında Birleşik

Devletler ordusu da bu tertiplenişini benimsemiştir. Alayların bu yapısı I. Dünya Savaşı, II. Dünya Savaşı ve Kore Savaşı sırasında değişmemiştir.

Türk Silahlı Kuvvetlerinde alaylar, aynı sınıftan unsurların ya da aynı ana silah temelinde teşkil edilmiş en büyük çaptaki birliklerdir. (<https://tr.wikipedia.org-3>)

alay erkânı: (T. + Ar.) (47/10, 68, 71/15, 82/5)

Alaydaki yüksek rütbeli zabıtlar, subaylar.

alay ihtiyâtı: (T. + Ar.) (45, 74)

Alayın gerisinde bulunan ve ihtiyaç halinde onu destekleyecek askerî unsurlar.

alay kumandanı: (T. + Fr.) (49/10, 67, 68/5, 69/5, 70/10, 71/5, 72, 73/10, 82/5)

Alay komutanı.

alay tatbikâtı: (T. + Ar.) (190/5)

Alay seviyesinde yapılan tatbikat.

‘amele kıta’âtı: (Ar. + Ar.) (89/15, 90, 131)

Muharebe şartlarında çeşitli işlerde çalıştırılacak işçilerden oluşan kıta.

‘amelî ta’lîm: (Ar. + Ar.) (194/10)

Askerî unsurlar tarafından bizzat pratik yapılarak gerçekleştirilen talim, tatbikat.

âmir: (Ar.) (26/15, 61/5, 127/20, 137/15, 138/15, 185/10)

Bir işte emir verme yetkisi bulunan kimse, mir. (TS)

anavatan mıntıkası: (T. + Ar.) (115/15)

Muharebe esnasında anavatan bölgesinde geri hizmetlerinin devam ettiği yer.

‘araba kolu (‘araba kolları): (T. + T.) (T. + T.) (86/5-10-15, 87, 90/15, 98)

Her çeşit yol üzerinde hatta yolsuz yerde bile kıtayı takip edebilen, günlük yürüyüş kabiliyeti en az 25 km olup icabında arttırılabilen koldur. Yürüyüş vezin ve kararı âdetâdır. Tercihen fırka dâhilinde kullanılırlar. Bu kollar fırkanın deposu olup otomobil kolları (kolordu ve ordunun) tarafından doldurulur. Mutad bir araba kolu 30 ton, ağır araba kolu 40 ton, hafif araba kolu (küçük bargirle koşulu) 15 ton nakliye kabiliyetine sahiptir. (E-86)

‘arabalı kollar: (T. + T.) (80/15) (bk. ‘araba kolu)

‘araba tevakkuf mahalli: (T. + Ar. + Ar.) (104/20)

Muharebede her türlü arabanın ve araba kollarının bekleme bölgesi.

arâzî keşfi: (Ar. + Ar.) (58/10, 72/15)

Keşif unsurları tarafından birliğin ilerleme istikametindeki arazinin gözlenmesi, hem düşman hem de arazi hakkında bilgi toplanması.

arâzî tahkîmâtı (arâzîniñ tahkîmî): (Ar. + Ar.) (Ar. + Ar.) (14/5, 203/10)

Personeli, silahları, çeşitli araç ve gereçleri düşman gözetleme ve ateşinden koruyan ve silahların etkili olarak kullanılmasını sağlayan, yapılabilecek tahkim işlerinin tümüne verilen ad. Burada arazinin düşmanın hücumuna karşı sağlamlaştırması ve çeşitli malzemelerle siperlerin kuvvetlendirilmesi büyük önem arz eder.

arâzî tatbîkâtı: (Ar. + Ar.) (172)

Arazi üzerinde muharebe şartlarına en yakın olarak yapılan tatbikat.

‘arzan ve ‘umqan: (Ar. + Ar.) (35/15)

Genişliğine ve derinliğine.

‘arzan ve ‘umqan inqisâm: (Ar. + Ar. + Ar.) (42, 71/10)

Araziye yerleşecek askerî unsurların hem cephe olarak geniş bir alana hem de geriye doğru yayılması.

‘arızalı arâzî: (Ar. + Ar.) (32/5)

Çeşitli sebeplerle (bomba düşmesi, siper kazılması vb.) düzlüğü bozulmuş arazi.

arğa çantası (arğa çantaları): (T. + T.) (T. + T.) (3/10, 123/15, 159/15)

Askerlerin erzak, iaşe, çadır bezi vb. gerekli malzemelerini koydukları ve sırtlarında taşıdıkları çanta.

‘**asker:** (Ar.) (36/5, 137/10, 141/15, 142/20, 143/5, 145/15, 175/15, 176, 177/5, 198/20)

Orduda görev yapan erden generale kadar herkes. (TS)

‘**askeriyye:** (Ar.) (mukaddim bölümü/10, 9/10, 174/20, 181/15)

Askerlik. (TS)

Askere mahsus olan.

‘**askerlig:** (Ar.) (174/20)

Asker olma durumu, askerlik hizmeti, bayrakaltı, askeriye. (TS)

aşkı kayışı: (T. + T.) (2/20, 3/10)

1. Askerlerin üzerlerinde çeşitli malzemeleri taşıyabilmeleri için önden birbirine paralel, arkadan çapraz olacak şekilde palaskalarına takılan kayış 2. Piyade tüfeğinin farklı şekillerde taşınması sağlayan kayış.

aşlî muhârebe: (Ar. + Ar.) (174/15)

Gerçek savaş. (Tatbikatlarda askerlerin gerçek savaş şartlarına uyum sağlayacak şekilde yetişmesi hedeflenir.)

ateş açma: (T. + T.) (31/5, 40, 62/5)

Ateş etmek.

Kaynaklarda âteş kelimesi *uzun a* sesiyle imla edilip Farsça deniyorsa da tıpkı *şahin*, *üçra* kelimeleri gibi ateş kelimesi de dilimizde *yeniden alınma* (reborrowing) bir yapıdır. Aynı şekilde oda kelimesi *ota-* fiilinden gelir.

ateş başkını: (T. + T.) (21, 25, 62/5, 64, 67/10)

Belirli bir muharebe maksadıyla birleştirilmiş az çok silahın şiddet ve korku yaratacak şekilde kullanılması. (E-21)

Bir tesisi tahrip etmek, bir düşman birliğini imha etmek, esir ve malzeme ele geçirmek, düşman eline düşen dost personeli kurtarmak amaçlarından bir veya birkaçıyla işgal amacı gütmeksizin doğrudan düşman kuvvet ve tesislerini hedef alan ve düşman geri bölgesinde baskın tarzında icra edilen bir taarruz harekâtı. Bu harekât baskın adıyla da anılır.

ateş hattı: (T. + Ar.) (166/5, 168/5-15, 169)

Savaşta en ilerideki birliklerin ellerindeki silahlarla ateş açabilecekleri hat. (TS)

ateş himâyesi: (T. + Ar.) (10/10, 20, 23/15, 42/10, 62)

Erin, manganın, takımın veya bölüğün ilerlerken veya geri çekilirken ateşli silahlarla korunması.

ateş idâresi: (T. + Ar.) (34/15, 36)

Muharebe sahası koşullarında ateş desteğinin planlanması, icrası, kontrol ve takip edilmesi.

ateş istihşâli: (T. + Ar.) (60/10)

Ateş kabiliyetine sahip unsurların toplu olarak kuvvetli bir şekilde aynı ya da yakın bir yere ateş açması.

ateş kudreti: (Ar. + T. + Ar.) (62/5, 114/10, 202/10)

Ateş kabiliyetine sahip unsurların ateş gücü.

ateş kuvveti: (T. + Ar.) (12/5)

Eldeki silahların ateş gücü.

ateşli el silâhları: (T. + T. + Ar.) (7/5)

Muharebede kullanılan hafif silahlar.

ateş mangası: (T. + Alm.) (7/5)

Ateş açmak için oluşturulan manga.

ateş mevzi'i (ateş mevâzi'): (T. + Ar.) (T. + Ar.) (17/5, 25/15)

Ateş unsurlarının yer alacağı mevzi(ler).

ateş mınıkaları: (T. + Ar.) (46/5)

Ateş açılması planlanan bölgeler.

ateş muhârebesi: (T. + Ar.) (51/5, 59/15, 60/5, 71/15, 177/15)

Ateş açma kabiliyetine sahip unsurların bu kabiliyetlerini kullanarak yaptıkları muharebe.

ateş mübârezesi: (T. + Ar.) (29/10)

Ateşli silahlarla yapılan çatışma.

ateş planı: (T. + Fr.) (23, 46/5)

Belirli bir vazifeyi icra etmek için tatbik edilecek atışların nasıl, nerede, ne zaman olacağının planlanması.

ateş seddi: (T. + Ar.) (208/15)

Atış yapabilen unsurların atış yaparak diğer birliklerin önünü perdelemesi.

ateş silindiri: (T. + Fr.) (21/5)

Topçunun taarruzda kullandığı başlıca ateş çeşididir. Adım adım piyadenin önünden giderek düşmanın savaş faaliyetini felç eder ve düşmanın mukabil ateşine engel olur. Bomba topları menzilleri dâhilinde, ağır makineli tüfekler ancak uzaktan bu atışa katılırlar. (E- 21)

ateş takşimi: (T. + Ar.) (62/5)

Özellikle baskınlarda ateş unsurlarının planlanması, hangi unsurun nereyi ateş altına alacağını hesaplanması.

ateş te'şiri: (T. + Ar.) (10/15, 11/10, 12/15, 18/10, 41/5, 58, 65/5)

Silahların atış yaptıklarıdaki etkisi.

atlı bölük: (T. + T.) (52/5, 179/5)

Askerleri süvarilerden oluşan bölüktür. MÖ 209 tarihi, Türk Kara Kuvvetlerinin kuruluş tarihi olarak kabul edilmiştir. Atı ilk evcilleştiren millet olarak tarihe geçen Türkler, günlük hayatın her devresinde ve savaş alanlarında kullandıkları atı bu tarihten itibaren düzenli ordu teşkilatı içinde kullanmaya başlamışlardır. Bu yeni oluşum “süvari” sınıfının temelini oluşturmuş, harp silah ve araçlarındaki teknolojik yenileşmenin atı muharebe alanlarından ayrılmaya zorladığı II. Dünya Savaşı'na kadar, süvariler komutanların en kritik gücü olarak görülmüştür. Türk Kara Kuvvetleri günümüze kadar her türlü teşkilatlanmasında süvari birliklerine yer vermiştir. Hun İmparatoru Mete zamanında onlu ve yüzlü atlı birlikler halinde teşkilatlanan süvariler, Osmanlı Devleti'nin kuruluş yıllarına kadar benzer yapılanmayı uygulamıştır. Osmanlı Devleti kara kuvvetleri bünyesinde Türkmen atlı aşiretleri olarak görülmeye başlanan süvariler, “Kapıkulu Süvarileri, Tımarlı Sipahiler, Akıncılar, Deliler” gibi değişik adlarla görev yapmışlar, “Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye” döneminden itibaren Avrupa ordularının süvari birliklerine benzer yapılanma içerisine girmişlerdir. Osmanlı - İtalyan, Balkan Savaşları ve Birinci Dünya Savaşı boyunca değişik cephelerde görev yapan süvari birlikleri, 30 Ekim 1918 Mondros Mütarekesi maddeleri gereği lağv edilmeye başlanmış ve Mayıs 1919'da Türk kara kuvvetlerinde dört süvari alayı kalmıştır. Millî Mücadele Dönemi (1920-1923), süvari birliklerinin Türk harp tarihi içinde yer aldıkları son savaşların dönemi olmuştur. Topraklarının işgali üzerine mücadeleye başlayan halkın oluşturduğu “Kuvayımilliye” süvarileri, Sakarya Savaşı'ndan sonra “5'inci Süvari Kolordusu” olarak teşkilatlanmıştır. Büyük Taarruz'da Sincanlı Ovası'na sızarak Yunan kuvvetlerine ciddi kayıplar verdirilmiş, 31 Ağustos'ta İzmir'e ilerleme emri verilmesi üzerine dünya harp tarihinde yer almış olan stratejik takip harekâtı başlamıştır. 9 Eylül günü İzmir'in kurtuluşunu sağlayan süvariler Mudanya Mütarekesi'nin imzalanmasına kadar Batı Anadolu'da harekâta katılmış ve zaferin tamamlanmasında en önemli rolü oynamışlardır. Cumhuriyet'in ilanından sonra muharip vazifesinin azalması

süvarileri sportif biniciliğe yöneltmiştir. İstanbul/Ayazağa'daki Süvari Yarışmalar Grubu ve Ankara'daki Cumhurbaşkanlığı Muhafız Alayında görev alan süvariler, 1960 yılından itibaren başlatılan lağv hareketleri ile sınıf değiştirerek tank sınıfına geçmişlerdir. 1965'te süvari alaylarının lağvı tamamlanmış, İstanbul/Ayazağa'daki faaliyetler 1978'de sona erdirilmiştir. Kara Kuvvetlerinde süvari birliklerinin son temsilcisi olarak kalan KK Atlı Spor Eğt. Mrk. K.lığı halen Kara Harp Okulu bünyesinde görevine devam etmektedir. (<https://www.researchgate.net>)

atlı bölük ta' lîm ve terbiyesi: (T. + T. + Ar. + Ar.) (179/5)

Atlı bölüğe askerî disiplin kazandırmak, bu disiplini muhafaza etmek ve personeli muharebe eğitimine hazırlamak amacıyla yapılan eğitim öğretim.

atlı ta' lîm ve terbiye: (T. + Ar. + Ar.) (51/5)

Atlı birliklerin kendi talimnamelerine göre bireysel veya toplu olarak eğitim almaları ve öğrendikleriyle muharebeye hazırlanmaları.

atlı hücum: (T. + Ar.) (60/5, 64/10, 65/10, 74/5, 179/10)

Süvarilerin katıldığı saldırı, taarruz.

atlı ihtiyât: (T. + Ar.) (74/10, 76/5)

Muharabede temkinli davranarak geride tutulan atlı unsurlar.

atlı kıpırma devri: (T. + T. + Ar.) (178/15)

Süvari talim ve terbiyesinin ilk üç aylık devri. (E-178)

atlı keşif kolları: (T. + Ar. + T.) (61/10, 63/10)

Düşman hakkında keşif yapmak için gerektiğinde yana veya öne çıkartılan atlı unsurlar.

atlı muhârebe: (T. + Ar.) (59/20, 64/5)

Atlı birliklerle yapılan savaş.

atlı zâbiṭān: (T. + Ar.) (s. 192/5)

Atlı subaylar, süvari subayları.

avcı: (T.) (2, 5/10-20, 12/15, 23/15, 27/10, 32/10, 53/5, 60/10-15, 61/5-10, 62/10, 63/20, 173/5) (bk. **piyāde**)

avcı çukurları: (T. + T.) (29/10)

Ateş mevzilerine gelen personelin ateş ve görüş sahasını kontrol ederek arazinin durumuna ve emredilen tahkimatın cinsine göre kazdığı çukurlar. Bir kişilik avcı boy çukuru ve iki kişilik avcı boy çukuru olarak çeşitleri vardır.

avcı ḥaṭṭı: (T. + Ar.) (27/5, 165/15-20)

Avcı mangasının dağınık nizam şekillerinden biridir. Askerler arasındaki aralık ve mesafe muharebe vaziyetine, araziye, görüş açısına ve silah tesirine bağlıdır. Bu aralıkların beş adımdan az olması kayıpları artırır. (E-27)

avcı kolu: (T. + T.) (27/5) (bk. **avcı ḥaṭṭı**)

avcı mangası (avcı mangaları): (T. + Alm.) (T. + Alm.) (5/20, 6/5, 22, 26/10-20, 27/10-15, 28, 29/15, 30/5-10, 31/10-15, 204/5, 208/10)

Avcı mangası genellikle mangabaşıyla en fazla 8 avcıdan oluşur. Belirli savaş görevleri için başka mevcutla ve silahlı unsurlarla da oluşturulabilir. (E-6)

Ateş ve manevra ile düşmana yaklaşmak, onu esir almak, imha etmek veya ateş, yakın muharebe ve karşı darbe ile düşmanın taarruzunu durdurmak ve püskürtmek amacıyla kurulan manga.

avcı neferleri: (T. + Ar.) (177/15)

Piyade eri olarak görev yapan asker.

avcı takımları: (T. + T.) (61/5)

Mangaların birleşerek oluşturdukları piyade birlikleri.

B b

baḥriyye: (Ar.) (130/10)

Bir devletin deniz güçlerinin ve kuruluşlarının bütünü. (TS)

bakḳāliyye ‘ arabası: (Ar. + T.) (98/15, 99)

Alay veya taburlarda, bakkalda satılan erzakları taşıyan araba.

bār-gīr: (Far. + Far.) (53/5-10, 54/10, 60/10, 63/5, 70, 72/5, 73/5, 86/15, 97/20, 101/5, 107/5, 108/5, 109, 125/5, 162, 199)

1. Yük tutan, yük kaldıran. 2. Beygir, at. (Devellioğlu)

bār-gīr deposu: (Far. + Far. + Fr.) (86/20)

İkmal kollarının gerisinde bulunan (E-86), bârgîrlerin tutulduğu depo.

bār-gīr parkı: (Far. + Far. + Fr.) (107/10)

Bârgîrlerin çeşitli sebeplerle bekletildiği, kısa süreli bakımlarının yapıldığı alan.

bārūt ḥakḳı: (Far. + Ar.) (8/5)

Mermiyi istenilen uzaklığa atabilmek için gerekli barut gazı basıncını sağlamaya yetecek miktarda barut. (TS)

başkın: (T.) (10, 14/5, 15/5-10-15-20, 16/5-10, 19, 20/15, 33/5, 34/15, 39/20, 53/15, 59/10, 61/15, 63/5, 64/5-10, 65/5, 69/15, 72, 73/10, 112/5, 167, 202/10)

Savaşta önemli olan unsurlardandır. Yapılan bütün gizli girişimler bir baskındır. Baskının başarısı karşı tarafın beklemediği bir anda ve mekanda başlaması, düşmanın aldatılması ve yeni araçların kullanılmasıyla meydana getirilmesine bağlıdır. Komutan fikir ve niyetini gizli tutar, kıtasına bile gerektiği vakit söyler. (E-15)

Baskın; bir tesisi tahrip etmek, bir düşman birliğini imha etmek, esir ve malzeme ele geçirmek, düşman eline düşen dost personeli kurtarmak amacıyla yapılan taktik akındır. Bunun için de düşmanın beklemediği zamanda, zayıf görüş

şartlarında, beklenmeyen istikametten taarruz etmek esastır. Baskın düşmanın tepki göstermesini geciktirir, komuta kontrol sistemleri üzerine etki eder, komutanlar ve askerleri üzerinde psikolojik şok yaratır. Baskın, taarruz eden tarafın normal olarak kullanacağından daha az bir kuvvetle görevi başarmasını sağlayabilir.

başçavuş: (T. + T.) (36/10, 168/10)

Türk Silahlı Kuvvetlerinde rütbesi astsubay kıdemli üstçavuş ile astsubay kıdemli başçavuş arasında bulunan astsubay rütbesidir. KKK'da bulunan muharip birliklerde, astsubay başçavuş rütbesinin kadro görevleri bölük astsubaylığı, takım komutanlığı; özel takımlarda takım astsubaylığı ve karargâhlarda idari işler astsubaylığı gibi görevlerdir. (<https://tr.wikipedia.org-5>)

baş hakem: (T. + Ar.) (194/10, 197/5-15, 198, 201)

Talimlerde hakem hizmetlerini tertip eden harekât müdürü olan kişi. (E-194)

baş hakem hey'eti: (T. + Ar. + Ar.) (195/10)

Büyük talimlerde hakem heyetleri ile harekât müdürü asında irtibat sağlayan heyet. (E-195)

başkumandanlık: (T. + Fr.) (91/5, 115/15)

Başkomutanlık. (TS)

başkumandanlık karar-gâhı: (T. + Fr. + Ar. + Far.) (156/20)

Başkomutanlık emir ve komuta merkezi.

baş mübâriz: (T. + Ar.) (26/15)

Savaşçıların başı.

batarya: (İt.) (6/15, 24/5, 49/5, 82/15, 94/5, 102/10, 168/5, 169/20, 170/5, 181, 195/10)

İçinde taktik ve idari faaliyetlerin cereyan ettiği en küçük askerî birlik.

baytar: (Ar.) (107/5)

Veteriner hekim. (TS)

Baytarlıkla ilgili Türkiye’de ulaşılabilen en eski kitap, 1918 yılında Subhi Edhem imzasını taşıyan “Nevsal-i Baytarî” adlı eserdir. Eserde Askerî Veteriner Okulu için 1886’da “Baytar Rüşdiyyesi” oluşturulmasından söz edilmiş, oluşturulan Rüşdiyye’nin sınıf sınıf ders programı verilmiş; bu kurumun daha sonra Mahrec Okuluna dönüştürüldüğü bildirilmiştir. Baytar Okulu öğrencilerinin 1888’de Tıp Okuluna geçirildikleri buradan 1889 tarihinde Harp Okulu bünyesine alındıkları anlatılarak, Tıp Okulunda “teğmen” rütbesi ile mezun oldukları, okulun Harp Okuluna alınmasıyla mezunların “yüzbaşı” oldukları belirtilmiştir. (<http://veteriner.org.tr>)

baytariyye: (Ar.) (107/5, 108/15, 116/5)

Baytarlık.

baytariyye depoları: (Ar. + Fr.) (130/20)

Baytarın ihtiyaç duyacağı malzemelerin olduğu depo.

baytariyye parkları: (Ar. + Fr.) (108/20)

Ordu ve kolordu baş veteriner hekimlerinin baytarlık malzemelerini ilgili yerlere gönderilmek üzere ikmal ettiği yer. (E- 108)

binicilik ta’lîm-nâmesi: (T. + Ar. + Far.) (51/5)

Süvarilerin atlı talim ve terbiyesinin nasıl olması gerektiğini anlatan talimname. (E-51)

birerle kıl nîzâmı: (T. + T. + Ar.) (11/15, 32/10, 36/15)

Piyade takımının şekil ve nizamlarındandır. Dar yollarda, muharebe için açılmada, top çukurları ve diğer sebeplerle oluşan arızalı arazide kullanılan yürüyüş şekillerindendir. (E-32)

Yayılma imkanı vermeyen arazi şartlarında kullanılan manga açılma düzenidir. Manga personeli, takip esasına dayalı olarak ve personel arası mesafe manga komutanının emri doğrultusunda ayarlanacak şekilde birerli olarak arka arkaya dizili hareket eder. Haberleşme geriye iletme şeklinde yapılır. Özellikle gece intikallerinde sessizlik esastır. (<https://www.uludagsozluk.com>)

birinci ceb-hâne kâdemesi: (T. + Far. + Far. + Ar.) (bk. **birinci kâdeme**)

birinci kâdeme: (T. + Ar.) (94/10, 169/5)

İkinci cephaneye kademesinden gelen cephanenin bulunduğu ve dört cephaneye arasından oluşan kâdeme. (E-94)

berriyûn takımı: (Ar. + T.) (184/5)

Parça halinde özel işaretler. (E-184)

Harita üzerinde tatbikat ve harp oyunu planlarken kullanılan gerekli olan özel işaretler, parçalar.

bir sıralı hat: (T. + T. + Ar.) (53)

Atlı takım yürüyüş şekillerindendir. Bu nizamda amaç düşman ateş tesirini azaltmaktır, nadiren de hücumda kullanılır. (E-53)

bomba: (İt.) (26, 92/10) (bk. **humbara**)

Canlı veya cansız hedeflere atılan, içi yakıcı ve yıkıcı maddelerle doldurulmuş, türlü büyüklükte patlayıcı, ateşli silah. (TS)

bombacı: (İt.) (5/10) (bk. **humbaracı**)

Bomba atan kimse. (TS)

bomba topçu bataryası: (İt. + T. + İt.) (92/5)

Bomba topu kullanan en küçük topçu birliği.

bomba topcu bölüğü: (İt. + T. + T.) (82/5)

Bomba topu kullanan bölük.

bomba topu bölüğü: (İt. + T. + T.) (s. 8/20, 50/10, 174/5) (bk. **bomba topcu bölüğü**)

bomba topu: (İt. + T.) (7/20, 8/5-10-15, 90/10, 101/15, 195/20)

Genellikle ağızdan dolar. Namlulu, az miktarda barut hakkı kullanarak büyük patlamalar meydana getiren, yakın veya orta atış yapan silah veya makinelerdir. Hafif, orta ve ağır olarak üç çeşidi vardır. Zırh delmek, aydınlatmak, gaz atmak, sis oluşturmak için kullanılan mermi çeşitleri de vardır...Bomba topları mahiyeti itibariyle top olmayıp ağır makineli tüfekler gibi piyadenin ağır silahlarındandır. (E-8)

bomba topu takımı: (İt. + T. + T.) (44/5-10)

Bomba topu kullanan takım.

bori: (T.) (bk. **boru**)

bori-zen: (T. + Far.) (32, 56) (bk. **borucu**)

Boru çalan, boruyla haber veren.

boru: (T.) (52, 166/5)

Borazan veya boru, pirinç ya da bakır bir borudan yapılma üflemeli bir çalgıdır. Biçimine göre borazanla değişik notalar ve tonlar elde edilebilir. Borazan çok eski bir çalgıdır. Tarihte ilk borazanlar hayvan boynuzundan yapılmıştır. Genellikle hayvan seslerini taklit etmek için kullanılır. (<https://tr.wikipedia.org-6>)

borucu: (T.) (37/5)

Muharebede veya tatbikatlarda boru çalıp gerekli işaretleri veren kişi veya kişiler.

bori işaretleri: (T. + Ar.) (192)

Boru işaretleri.

Birçok Avrupa tipi orduda askerî kamplarda çeşitli faaliyetler için borazan çalarak faaliyet işareti verilmektedir. Bunlardan en iyi bilineni sabahleyin kamplarda askeri uyandırıp kalkmaları için uyanan “uyan kalk (reveille)” borazan işaretidir. Birçok özellikle hafif piyade ve süvari alaylarına savaş sırasında hücum işareti vermede de kullanılmıştır. Bu çalgı ayrıca tehlike anında uyarı işareti için de çalınmaktadır. (<https://tr.wikipedia.org-7>)

Tatbikat ve manevralarda kullanılacak işaretlerdendir. Çeşitleri şunlardır: umûm borusu, dur, kumandanlar, yaverler, umûmi marş, bitiş borusu. (E-192)

bölüğün nizâmları: (T. + Ar.) (54/15)

Bölüğün muharebede veya tatbikatlarda alacağı şekiller.

bölüğün ta‘lîm ve terbiyesi: (T. + Ar. + Ar.) (36/5)

Bölüğe askerî disiplin kazandırmak, bu disiplini muhafaza etmek ve personeli muharebe eğitimine hazırlamak amacıyla yapılan eğitim öğretim.

bölük (bölüg): (T.) (T.) (5/10-15, 36/5, 37/5, 38/5-10, 39/5-10, 41/5, 43/10, 44, 46/10, 52/10-15, 54/15, 55/15-20, 56/5-10-15, 57/5-15, 58/20, 59/5, 60/5-10, 61/10-15, 62/10-15, 63/20, 64/5-20, 67/10, 68/5-10-15, 69/10, 70/10-20, 72/5-20, 74/5-20, 76, 81/15, 82, 93/5, 102/5, 110/15, 111/5, 157/15, 174/10, 176/5, 177/5, 177/15, 179/15, 181/10, 182/10)

Bölük, idari bakımdan tam bir birim oluşturan en küçük askerî birimdir. Bölükler, bir bölük karargâhı ve en az iki (genelde üç, dört) takımdan oluşur. Koşullara ve ihtiyaçlara göre değişmekle beraber çoğu kez en az 100 askerden oluşan bir askerî birliktir. Komutanı yüzbaşı ya da kıdemli üsteğmendir.

II. Dünya Savaşı sırasında bölüklerin kadroları genişlemiştir, üç tüfekli muharebe taburunun yanı sıra yakın destek ateşi sağlayan ekip silahlarını -havan, makineli tüfek, tanksavar- kullanan bir takım olarak organize edilmeye başlanmıştır. Bu tür bölükler 6 subay, 187 erden oluşmaktadır.

Günümüzde bölükler belirli işlevleri yerine getirmek üzere muharebe, istihkâm, keşif gibi ya da belirli bir sınıf silahın -tank, havan, uçaksavar, tanksavar-

temelinde ve muharip piyade bölükleri olarak organize edilir.
(<https://tr.wikipedia.org-8>)

bölük açılacak (komutu): [T. + T. + (Fr.)] (55/10)

Bölüğün intikallerde çeşitli şekillerde açılmasını sağlamak için komutan tarafından verilen komut.

bölük erkânı: (T. + Ar.) (4/20, 56/5)

Bölükte yüksek rütbeli zabıtlar, subaylar.

bölük ihtiyâtı: (T. + Ar.) (40)

Bölüklerin olumsuz bir durumda kendilerine yardım etmesi için geride bıraktıkları asker, silah ve malzeme.

bölük kademesi: (T. + Ar.) (167/5)

Ateşli silahlarda kullanılmak üzere hazırlanan her türlü patlayıcı madde ve mühimmatın ikmal için bölükte bulunduğu yer.

bölük kolu: (T. + T.) (36/10)

Yanaşık bölüğün nizamlarındandır. Muharebe meydanında toplanma ve hareket etme nizamıdır. (E-36)

bölük kumandanı (bölük k.) (bölük kumandanları): (T. + Fr.) (T. + Fr.) (31/20, 35/10, 36/20, 37/5-10, 38, 39/20, 40/5, 53/5-20, 55/5-10-15, 56/5, 59/15, 61/5, 122/10, 166/15, 176/10, 177/5)

Bölüğü sevk ve idare eden komutan, bölük komutanı.

bölük ta'îmi (bölük ta'îimleri): (T. + Ar.) (T. + Ar.) (173/10, 177/10, 182)

Bölüğü oluşturan askerlerin yetişmesi ve bölük olarak yapılacak faaliyetlerde başarılı olunması için yapılan eğitimler.

büyük ağırlık: (T. + T.) (83, 84, 98/15, 119/10, 120/10, 121/10, 124/15, 125/5, 128/15, 137/5, 138/5, 147/15, 148/10-15, 149/15, 150, 151/10, 152/15, 153/5, 158/5)

İaşe ve eşya ağırlığı (E-83)

Kıtaya muharebe dışında lazım olan şeyleri (adi mutfak takımı, insan, hayvan ve tabildot için gerekli olan erzak, özel ve resmî eşya) bünyesinde bulundurur. Adi yürüyüşte ve beklemelerde imkan ölçüsünde kendi kıtasıyla beraber bulunur. (E-120)

büyük ağırlık kumandanı: (T. + T. + Fr.) (124/15)

Büyük ağırlıkların taşıyan unsurların komutanı.

C c

cebel bataryası: (Ar. + İt.) (93/15)

Cebel topunu kullanmakla görevli batarya.

cebel dānesi: (Ar. + Far.) (206/5)

Cebel topu mermisi.

cebel mermisi: (Ar. + Ar.) (163/20) (bk. **cebel dānesi**)

cebel topçusu: (Ar. + T.) (168/5)

Cebel topunu kullananlar.

cebel topu: (Ar. + T.) (206/5)

Eskiden dağlık bölgelerde kullanılan bükük mermi yollu, hafif dağ topuna verilen ad. Çeşitli parçalara ayrılarak ateş mevzisine taşındıktan sonra yeniden birleştirilerek atışa hazır duruma getirilirdi. Bu toplarda kullanılan mermiler sahra toplarından farklıydı. Mermi ile barut hakkı ayrı ayrı paketlenir, her hedef ve uzaklığa göre, namluya sürülen mermiye değişik oranda barut hakkı doldurulurdu. Cebel topları genellikle büyük engebelerin arkasında bulunan yatay hedefleri ateş

altında tutmak amacıyla kullanılırdı. Türk Silahlı Kuvvetlerinde de çeşitli tip ve çaptaki cebel topları uzun süre kullanıldı. (<http://www.nuveforum.net>)

ceb-hâne: (Far. + Far.) (4, 24, 26, 28, 35, 38, 39, 61, 73, 74, 77, 79, 81, 84, 85, 88, 90, 91, 92, 93, 94, 110, 118, 119, 126, 127, 128, 130, 133, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 184, 195, 196, 202)

(TDK Türkçe Sözlüğü'nde bu sözcük Far. cebe + hâne şeklinde gösterilirken F. Devellioğlu'nun Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat'ında Ar. + Far. birleşik isim olarak gösterilmiş ve cebe-hâne sözcüğüne yönlendirme yapılmıştır. Cebe-hâne sözcüğü ise yine aynı kaynaktan Far. birleşik isim olarak gösterilmiştir. Biz diğer terimlerde olduğu gibi bu sözcükte de TDK Türkçe Sözlüğü'nü esas aldık.)

Ateşli silahlarla atılmak için hazırlanan her türlü patlayıcı madde, mühimmat. (TS)

ceb-hâne 'arabası (ceb-hâne 'arabaları): (Far. + Far. + T.) (Far. + Far. + T.) (93/5, 94/5-10, 167/15, 168/5)

Cephaneyi taşıyan arabalar.

ceb-hāneci: (Far. + Far.) (5/5)

Kara, deniz ve hava birliklerinde cephanelik görevlisi veya sorumlusu olan kimse. (TS)

ceb-hâne depoları: (Far. + Far. + Fr.) (133/15, 167/20)

Cephane ve mühimmatın korunmak, saklanmak veya gerektiğinde kullanılmak için konulduğu yer.

ceb-hâne ihtiyatı: (Far. + Far. + Ar.) (164/5)

Cephane yedeği.

ceb-hâne ikmāli: (Far. + Far. + Ar.) (35/10, 38/15, 61/5, 74/15, 81/15, 92, 93, 133/5, 162/5, 165/15, 166/5, 167/5, 168/15, 169/5-10, 184/20, 195/10, 196/15, 202/15)

Cephanenin eksilen kısmını tamamlama, cephaneyi daha iyi duruma getirme, bütünleme.

ceb-ḥāne ḳademesi: (Far. + Far. + Ar.) (166/15, 167/5)

Cephanenin ikmal için bulunduğu yer.

ceb-ḥāne ḳolu (ceb-ḥāne ḳolları): (Far. + Far. + T.) (Far. + Far. + T.) (87/10, 151, 164/5, 165/10, 166/10, 167/10, 170)

Cephane ikmalini sağlayan askerî unsurlar.

ceb-ḥānelik: (Far. + Far.)

Cephanenin saklanmasına yarar kapalı ve korunmuş yer. (TS)

ceb-ḥāne mağazaları: (Far. + Far. + Fr.) (169/20)

Bataryanın 100-200 m gerisinde bulunan ve cephane depolarından gelen malzemelerin konulduğu yer. (E-169)

ceb-ḥāne mekārîleri: (Far. + Far. + Ar.) (167/15)

Cephane taşıyan mekârîler.

ceb-ḥāne parkı: (Far. + Far. + Fr.) (80/15)

Arabalı kolların gerekli malzemeleri bir günde teslim alabilecekleri kadar yakın ama saldırıda düşmanın uzak topçu ateşine maruz kalmayacak, yaklaşık 20-40 km, kadar cepheden uzak olan cephanelerin bulunduğu alan. (E-80)

ceb-ḥāne ṭaburu: (Far. + Far. + T.) (164/15)

Kolorduların bünyesinde bulunan cephanenin ikmalinden sorumlu tabur. (E-164)

ceb-ḥāne ṭakımı: (Far. + Far. + T.) (66/10)

Cephane ikmalinden sorumlu takım.

ceb-ḥāne tesellüm mevki'leri: (Far. + Far. + Ar. + Ar.) (110/15)

Cephanenin dağıtılmak için toplandığı ve bu cephaneyi dağıtacak askerî unsurlara teslim edildiği yer.

ceb-ḥāne teslīm mevki' : (Far. + Far. + Ar. + Ar.) (91/10)

Cephanenin dağıtılmak için toplandığı yer.

ceb-ḥāne teşkīlâtı: (Far. + Far. + Ar.) (167/15) (bk. **ceb-ḥāne kolları**)

ceb-ḥāne trenleri: (Far. + Far. + Fr.) (91/5, 163/5, 164/5-10)

Cephanelerin taşınması için tahsis edilmiş trenler. (E-133)

ceb-ḥāne vesā'îti: (Far. + Far. + Ar.) (90)

Cephane taşıyan araç.

ceb-ḥāne zābiṭi: (Far. + Far. + Ar.) (87/20)

Cephane subayı. (60/5, 62, 63)

cebhe: (Ar.) (17/15, 19, 42/15-20, 44/20, 48/5, 53/5, 58/20, 61/10 63/5, 65/10, 73/15-20, 74/10, 75/15, 80/10-15-20, 97/5, 150/10, 177/15)

Üzerinde savaşın sürdüğü bölge. (TS)

Askerî unsurların ön, arka, yan gibi tarafları.

cebhe ateşi: (Ar. + T.) (15/5)

Muharebede öne yapılan atış.

cebhe-i ḥarb: (Ar. + Ar.) (115/5)

Harbin yapıldığı cephe.

cebhe ta'arruzu: (Ar. + Ar.) (18/5, 73/15)

Muharebede birliklerin ön tarafa yaptığı taarruz.

cebhe-tūlā: (Ar. + Ar.) (63/20)

Uzun cephe.

cebrī keşif: (Ar. + Ar.) (16/20, 66/5)

Düşmanın gücünü anlamak ve onu denemek için bir birliğin saldırıya geçerek yaptığı keşif. (<http://www.lafsozluk.com>)

celb: (Ar.) (173/5, 178/10)

Askerlik görevini yapmaya çağırma. (TS)

cenk: (Far.)

Kahramanca mücadele, çarpışma, savaş. (TS)

general: (Alm.) (199/20)

General. Kara ve hava kuvvetlerinde albaylıktan sonra gelen ve mareşalliğe kadar olan yüksek rütbeli subaylara verilen genel ad. (TS)

cüz'-i tamm: (Ar. + Ar.) (11/15, 17/10, 19, 36, 40/15, 52/10, 58/20, 64/15, 69/15, 82/15, 88/10, 89/15, 106/15-20, 143/20, 172/15, 174, 177/5, 179/10, 181/5, 183/20, 184/15, 185/5, 188/15, 189/5, 190/15, 195/10)

Sayısı şartlara göre değişebilen askerî unsur.

Manga mübârezeye katılan en küçük cüz-i tammıdır. (E-26)

Ç ç

çadır: (T.) (2/10, 122/5-10, 132/15, 159/10)

Keçe, deri, kıl dokuma, sık dokunmuş kalın bez veya plastik maddelerden yapılarak direklerle tutturulan, taşınabilir barınak, çerçe, oba, otağ. (TS)

(Bu sözcüğü TDK Türkçe Sözlüğü Far. çâder olarak göstermektedir. Ama aynı ateş sözcüğü gibi çat- da Türkçedir.)

çadır bezleri: (T. + Ar.) (159/10) (bk. portatif çadır bezi)

çadır direk torbası: (T. + T. + T.) (3/5)

Çadırı kurmaya yarayan direklerin içine konulduğu torba.

çadır kazık torbası: (T. + T. + T.) (3/5)

Çadır iplerinin bağlandığı kazıkların içine konulduğu torba.

çanta: (T.) (2/5-10-15-20, 3/5-10, 4/10, 97/15-20, 111, 112/10, 123/15, 165/20)

Kösele, meşin, kumaş vb. hafif malzemeden yapılıp büyüklüğüne göre para, evrak, yiyecek vb. koyup taşımaya yarayan kap. (TS)

çelik dâne: (T. + Far.) (207/5)

Çelikten yapılmış top mermisi, gülle.

çelik uçlu mermî: (T. + T. + Ar.) (58)

Çekirdeği çelik olan, bu yüzden zırh delici özelliği de bulunan mermi.

çift kol (nizamı): (Far. + T. + Ar.) (26/20, 68/10, 69)

Avcı mangasının yanaşık nizam şekillerindendir. İki sıralıdır. (E-26)

Arazi üzerinde yapılan harekâтта hızlı bir şekilde açılmaya yarayan yürüyüş şekillerindendir. (E-69)

D d

dağınık nizâm şekilleri: (T. + Ar. + Ar.) (27)

Avcı mangasının şekillerindendir. Avcı kolu, avcı hattı olarak ikiye ayrılır. (E-27)

dağınık nizâm ve muhârebe ta'limleri: (T. + Ar. + Ar. + Ar.) (177)

Takımın dağınık olarak alacağı şekillerin ve muharebede yapacaklarının tatbikatının yapılması.

dâ'ireli arpacık: (Ar. + T.) (205/5)

Gez ve arpacık, tabanca ve tüfek gibi balistik muharebe silahlarında isabet oranını artırmak için kullanılan elemanlardır. Gez; atıcının gözüne yakın olan, genellikle “v ya da u” veya “çember” şeklindeki kısımdır. Arpacık ise silahın namlusunun ucuna yakın olan ve dikey bir tahıl tanesini andıran parçacıktır. Bazı silahlarda gez ve arpacık veya her ikisi de bir çemberin içinde bulunur. Buna daireli arpacık denir. (<https://tr.wikipedia.org-9>)

dâne: (Far.) (206/5-10-15, 207/5-10-15)

1. Tane, tohum 2. Çekirdek 3. Kurşun, gülle. (Devellioğlu)

dâne çukurları: (Far. + T.) (32/5)

Top mermilerin düşmesi sonucu oluşan çukurlar.

dar cebhe: (T. + Ar.) (60/5, 62/5, 63/5)

Kesin taaruzda ve inatçı bir şekilde direnilen müdafaada gerekli olan cephe tarzıdır. (E-60)

dār-ül-ḥarb: (Ar. + Ar.) (150/5, 189) (Devellioğlu)

1. Savaş, kavga meydanı 2. Her zaman harp sahası olabilecek yer.

def' ü ṭard: (Ar. + Ar.) (15/5, 26/5, 35/20)

Uzaklaştırma, kovma. (<http://www.luggat.com>)

def' ü ṭard ateşi: (Ar. + Ar. + T.) (23, 24/10, 30)

Muharebede düşmanı uzaklaştırmak, kovmak için yapılan atış.

def' ü ṭard mübâreze: (Ar. + Ar. + Ar.) (29/10)

Düşmanı uzaklaştırmak, kovmak için yapılan çatışma.

değovil: (Fr.) (146/10, 156/10, 169/10-20, 170/5)

Ray aralığı 60 santimetre veya daha az olan, araçları buhar, hayvan veya insan gücüyle yürütülen küçük demiryolu. (TS)

demirbaş: (T.) (88/15, 97/10-15, 98/5, 119/15, 126/10, 137/5, 138/15-20, 139/10, 146/10, 150/5, 153)

Bir yerde kullanılan, bir yere kayıtlı olan, bir görevliden öbürüne teslim edilen dayanıklı eşya. (TS)

derin hedef: (T. + Ar.) (28/5, 208/5)

Geride bulunan hedef.

derinliğine tertīb: (T. + Ar.) (10/10)

Muharebede personel ve silahların geriye doğru kademelendirilmesidir.

derinlik sāhası: (T. + Ar.) (22/10-15, 29/5, 30, 39)

Derdinliğine tertibin yapıldığı alan.

dik kavis endāhtları: (T. + Ar. + Far.) (9/5)

Topla yapılan atışlardandır, bu atış dik kavis verilerek yapılır.

dik muharrikli: (T. + Ar.) (7/20, 204/10) (bk. **dik muharrikli ateş**)

dik muharrikli ateş: (T. + Ar. + T.) (13/5)

Mevzilerinin arka kısımlarını dövmek ve düşman savunmasını kırmak için, dik mermi yolu ile yapılan atışlardır.

divān-ı harb: (Ar. + Ar.) (131)

Divaniharp, Silahlı Kuvvetler mensuplarına ve yargı yetkisi içine giren öteki kişilere yönelik suçlamalara bakan askerî mahkeme ve bu mahkemenin işleyişini düzenleyen yargılama usulüdür. Eski dönemlerde genellikle sivillerin yararlandığı haklardan yoksun olan askerler, bütünüyle komutanlarının emirlerine göre

davranmak zorundaydı. Ortaçağda da geçerli olan bu askerî hukuk anlayışı, 16. yüzyıla değin sürdü. Bu dönemde suç ve cezaları belirlemekle görevli askerî konseylerin ortaya çıkmasıyla, askerî yargı işlemleri başlamış oldu.

İngiltere’de düzenli bir orduyu disiplin altına almak amacıyla çıkarılan 1689 tarihli İsyân Yasası, bugünkü Angloamerikan askerî hukukunun başlangıcı olarak kabul edilir. Günümüzde ülkelerin çoğunda askerî mahkemeler eliyle uygulanan ayrı askerî yargı yasaları yürürlüktedir; bu mahkemelerin kararları genellikle gözden geçirilmek üzere sivil temyiz mercilerine gönderilir. Bu alanda ilginç bir istisna oluşturan Almanya’da önemsiz ve sıradan suçlar dışında askerî personeli yargılama ve cezalandırma yetkisi sivil mahkemelere bırakılmıştır.

Divanıharp genellikle kendisini oluşturan üst makamın gönderdiği bir ya da birden çok davaya bakmak üzere toplanır ve görevi bitince dağılır. Genel divanıharp ancak büyük bir askerî üssün komutanı, bir general, amiral ya da daha yüksek bir askerî merciin emri üzerine toplanır. Özel divanıharp, alay komutanı ya da tugay komutanı rütbesinde komutanlarca oluşturulabilir.

Genel divanıharp her türlü suçu yargılamaya ve her türlü cezayı vermeye yetkilidir. Buna karşılık özel divanıharp yalnızca kısa süreli hapis ve disiplin cezaları verebilir. Divanıharp oluşturmaya yetkili askerî merci, heyete katılacak üyeleri kendi komutası altındaki subaylar arasından seçer. Heyet yargılama sonunda sanığın ya da sanıkların suçlu olup olmadığına karar verir ve gerekli cezayı belirler.

Türk hukukunda Askerî Mahkemeler Kuruluş ve Yargılama Usulü Kanunu’nun yürürlüğe girdiği 1963’ten sonra divanıharp deyimini yerine askerî mahkeme deyimini kullanılmaya başlanmıştır. Sıkıyönetim dönemlerinde, yasaya göre özel görev yapan askerî mahkemelere Sıkıyönetim Mahkemesi adı verilir. Bu mahkemeler yalnızca sıkıyönetim döneminde görev yapmak üzere askerî yargıç ve savcılardan oluşturulur ve görevleri sona erince dağılır. (<http://www.eokul-meb.com>)

dökme dâne: (T. + Far.) (206/10)

Farklı maddelerin eritilip istenen kalıplara dökülmesiyle hazırlanan ve toplarda kullanılan mühimmat çeşitlerinden biri.

dörderle kol (nizâmı): [T. + T. + (Ar.)] (53, 68/10-20)

Muharebe meydanında, hareketlerde ve bazen de yürüyüş derinliğini azaltmak için kullanılan şekillerdendir. (E-68)

Takımın, bölüğün, taburun ve alayın gerektiğinde kendi içinde dörderli olarak sıralanmasıdır.

dört na'1: (T. + Ar.) (51/15, 52/5, 54/10)

Atın en hızlı koşma biçimi. (TS)

Süvari atının yürüyüş şekillerindendir (E-51). At dakikada 500 adım atar (E-52).

dür-bîn: (Far. + Far.) (16/15, 17, 66/15)

Uzaktaki cisimlerin görüntülerini büyötmeye veya yaklaştırmaya yarayan, objektif ve oküler adlı iki mercekten oluşan optik alet, bakaç. (TS)

Piyadenin keşif araçlarından biridir. (E-16)

düm-dâr: (Far. + Far.) (75)

Kuyruk tutan; ordunun arkasındaki kuvvet, artçı. (Devellioğlu)

Yürüyüş durumunda bulunan bir askerî birliğin güvenliğini sağlamak için arkadan gelmek üzere bırakılan kıta, dümdar, öncü karşıtı. (TS)

düm-dâr ucu: (Far. + Far. + T.) (57)

Dümdarların en gerisinde bulunan unsur.

düşmân: (Far.) (7/5, 10/5, 11/5-10-15, 12/5-20, 13/5-10, 14, 15/5-10-15-20, 16/10, 17/10-15, 18/5-15, 19/15, 20/15, 21/5-20, 22/5-10-15, 23/10, 24/10, 26, 28/5-15, 29/5-15-20, 30/5-20, 31/5-10, 33/10, 34/5-10-15, 35/15, 36, 37/5, 39/5-20, 40/5, 41/20, 42/10-15, 43/10, 44/10, 45/15, 47/15, 48/15, 49/5-20, 50, 53/15, 54/5-10, 55/15-20, 56/10, 57/15, 58/15, 59/5-10, 60/5-15, 61/10-15-20, 62/5-10-15-20, 63/5-10-15, 64/10-15, 65/10-20, 66/5, 67/5, 68, 69/5-10-15-20, 70/5, 71/5-10-20, 72/10-15, 74/10, 75/5-10-20, 76/5, 80/15-20, 81/10, 83/15, 89/5, 96/10, 101/5,

104, 112/5-10-15, 115/5, 121, 145/10, 150/20, 151, 177/15, 185, 186/10, 189/20, 190/5, 191/10, 197/15, 199/10, 202/15)

Birbirleriyle savaşılan devletler ve bu devletlerin asker, sivil bütün uyrukları. (TS)

düşmān ateşi: (Far. + T.) (11/20, 13/15, 26/5, 29/15, 53, 79/15, 202)

Düşman unsurları tarafından çeşitli silahlarla yapılan atış.

düşmān cebhesi: (Far. + Ar.) (24/20)

Düşman askerî unsurlarının (personel, silah, cephane vb.) bulunduğu cephe.

düşmān cenāhı: (Far. + Ar.) (42/20)

Düşmana ait olan kanat.

düşmāna çatma: (Far. + T.) (37/5)

Düşmanla karşılaşma.

düşmān düm-dârları: (Far. + Far. + Far.) (63/10)

Düşmana ait olan dümdârlar.

düşmān keşf-i havâ'ıyyesi (düşmān keşfiyât-ı havâ'ıyyesi): (Far. + Ar. + Ar.) (Far. + Ar. + Ar.) (201/20, 203)

Düşmanın hava unsurları tarafından yapılan gözetleme, keşif.

düşmān kıta'âtı: (Far. + Ar.) (37/10)

Düşmana ait olan kıtalar.

düşmān kuvâ-yı havâ'ıyyesi: (Ar. + Ar.) (201/20)

Düşman hava kuvvetleri.

düşmān mevzi' i: (Far. + Ar.) (29, 35/5)

Düşman askerî unsurlarının (personel, silah, cephane vb.) bulunduğu mevzi.

düşmān ordusu: (Far. + T.) (195/15)

Düşmanın silahlı kuvvetlerinin tümü.

düşmān piyādesi: (Far. + Far.) (20/5-10)

Düşmana ait olan piyade askerler.

düşmān ta' arruẓu (düşmān ta' arruẓları): (Far. + Ar.) (Far. + Ar.) (10/15, 24/10, 25, 31/15, 39/20, 112/5)

Düşman kuvvetlerinin yaptığı taarruz.

düşmān taraşşud-ı havā' iyyesi: (Far. + Ar. + Ar.) (63/15, 69) (bk. **düşmān keşf-i havā' iyyesi**)

düşmān tayyāreleri: (Far. + Ar.) (11/5, 57/20, 203)

Düşmana ait olan tayyareler.

düşmān topcusu: (Far. + T.) (24/15)

Düşmanın topçu unsurları.

düşmān topcu ateşi: (Far. + T. + T.) (80/15)

Düşman topçusunun yaptığı atışlar.

düşmān yakın muhārebe silāhı: (Far. + T. + Ar. + Ar.) (79/15)

Düşmanın yakın muharebede kullandığı silahlar.

düşmān yedek bār-gīrleri: (Far. + T. + Far. + Far.) (65/10)

Düşmana ait olan ve yedek olarak bekletilen bârgīrlar.

düz kavis endāhtları: (T. + Ar. + Far.) (9/5)

Topla yapılan atışlardandır, bu atış düz olarak ve kavis verilerek yapılır.

E e

edevât-ı istihkâmiyye: (Ar. + Ar.) (4/10, 119/15, 173/15, 176/15)

İstihkâm için gerekli olan malzemelerin ve parçaların tümü.

edevât-ı istihkâmiyye ‘arabaları: (Ar. + Ar. + T.) (82)

İstihkâm malzemelerini ve parçalarını taşıyan arabalar.

edevât-ı istihkâmiyye kolları: (Ar. + Ar. + T.) (118/10)

İstihkâm malzemelerinin ve parçalarının ikmalini sağlayan askerî unsur.

edevât-ı şıhhiyye: (Ar. + Ar.) (119/20)

Sağlık işleriyle ilgili malzeme ve parçalar.

edevât-ı tıbbiyye: (Ar. + Ar.) (123/5)

Tıbbî malzeme ve parçaların tümü.

efrâd-ı ‘atîka: (Ar. + Ar.) (179)

Acemi olmayan, eski askerler.

eger çantası: (T. + T.) (97/20)

Atın eyerinde bulunan ve süvarinin acil ihtiyacı olan erzak vb. malzemelerini taşıdığı çanta.

ekmekci bölükleri: (T. + T.) (152/15)

Askerlerin ekmeğini yapan ve dağıtan bölükler.

ekmekci kolu (ekmekci kolları): (T. + T.) (T. + T.) (100/10-15, 101)

Ekmeği genel olarak bir yerde mümkün mertebe çok kalacak ekmekçi kolları pişirir. Ekmeğin doğruca ekmekçi kollarından tedariki uzun ikametlerde olur. Mıntıka ve mahalldeki fırınlardan istifade ederek kol malzemesinin korunması gerekir. Her bir ekmekçi kolu günlük 19.000 ekmek yapabilir. (E-100)

Çok sayıda ekmek yapma ve dağıtma kabiliyetine sahip askerî unsur.

ekmekçi takımları: (T. + T.) (118/5, 131/5, 142/5-10)

Bizde ekmekçi takımları daha çok peksimet yapmakla meşgul olmuştur. Bunlar dayanıklı ve nakli kolaydır ürünlerdir. Bu takımlara mesela mevzi harbinde ekmek yaptırtmak gerekir. (E-142)

Askerlerin ekmeğini yapan ve dağıtan takımlar.

el bomba demeti: (T. + İt. + Rum.) (23/15)

Tahrip gücünü artırmak için birden fazla el bombasını bir araya getirerek oluşturulan demet.

el bombası (el bombaları): (T. + İt.) (T. + İt.) (6/10, 7/5-10, 84, 91, 92/15)

Elde taşınabilen ve pimi çekilerek ateşlenen küçük tip bomba. (TS)

El bombası, içi infilak maddesi veya kimyasal maddelerle doldurulan ve bir patlama veya ateşleme tertibatını ihtiva eden küçük bir bomba türü. Bu bomba genel olarak elle atılır. El bombaları üç cinstir: Tahrip el bombası, kimya el bombası, eğitim el bombası.

Tahrip el bombası, içerik olarak plastik patlayıcı bulundurur. Bomba kalıbı çok fazla şarapnel içerir. Kimya el bombası, ednatol (etilen di nitro amin), pirik asit içerir. Bomba kalıbı civa fülminat veya kurşun azodürden oluşur, patlamanın şiddetini artırır. Eğitim el bombası ise askerî eğitimde kullanılır. Tahrip gücü diğerlerine oranla daha azdır.

Genel muharebelerde iki tip el bombası kullanılır: Savunma ve saldırı tipi.

Savunma tipi el bombasının parça tesiri saldırı tipine göre daha etkilidir ve kullanılan metal malzemeler dolayısıyla saldırı tipinden daha ağırdır. Buna rağmen saldırı tipi el bombalarının şarapnel etkisi neredeyse yoktur. Parça tesirli metal kısmı çok ince yapılıdır. Saldırı tipi el bombasının patlayıcı miktarı savunma tipine göre daha fazla olduğu için daha çok baskınlarda kullanılır. Çünkü savunma tipine göre daha yüksek ses çıkarır ve hedeflenen, düşman askerlerinin öldürülmesinden ziyade ses yüzünden şoka uğratılmasıdır. Bu sayede şoka uğrayan düşman

askerlerinin savunma moduna geçmeden yok edilmesi öngörülür. Genel askeri taktiklerde saldırı ve savunma tipi elbombaları aynı anda atılır. Amaç aynı anda hem düşmanın şoka uğratılması hem de kayıp vermesinin sağlanmasıdır. (<https://tr.wikipedia.org-10>)

emekle-: (T.) (27/5)

Tatbikatlarda veya muharebede düşman silah tesirinden ve görüş açısından uzakta yapılan ilerleme tekniklerindendir. Dizler ve eller üzerinde yürünülür.

emir (emr): (Ar.) (10/10, 19/10, 20/5, 25/5-10-15, 26/10, 29/5-15, 30/5, 32/15, 33/15, 34/5-15, 35/10-15-20, 37/10, 38/5-10-15-20, 39/10, 40/15-20, 41/10-15, 43/10, 44/5-15, 45/10, 46/5-10, 47/5-15, 48, 49/5, 50/5, 51/10, 52, 55/10, 56/5, 58/10, 59/15, 61/5, 62/20, 65/20, 67/15, 68, 69/10, 72/5, 74/15-20, 75, 76, 78/5-10-15, 81/10, 83/5-15, 84/10, 85/5, 88, 89/5, 90, 91/5, 96/15, 98/10, 101/5, 104/15, 105/5, 106/10, 108/10-15, 111/5, 117, 118/5 119/5, 120/5, 121/5-15, 126/5, 127, 128, 129/10, 130/10, 132, 141, 149/10, 150/20, 151/5, 154/10, 157/10, 158, 159/15, 160/10-15, 163/15, 165/10, 168/10-15, 179/15, 195/5, 197, 199/15)

Hizmete ait bir talep veya yasağın sözle, yazı ile ve sair surette ifadesidir. Emir; emir verme yetkisine sahip bir kimse tarafından, belirli bir hareketin yapılması veya yapılmaması maksadıyla, ast durumunda bulunan kimseye yönelmiş ve açıklanmış bir irade açıklamasıdır. Emir ile askerlik hizmetine ilişkin hususların yapılması veya yapılmaması istenir. Özel işlerin yapılması zımındaki talepler emir kabul edilemez. (<http://askerihukuk.net>)

emir atlısı (emir atlı) (emir atlıları): (Ar. + T.) (Ar. + T.) (Ar. + T.) (88/5, 66/15, 196/15)

Ulaşım aracı olarak atı kullanan, komutanın emir ve direktiflerini ileten asker.

emir erleri: (Ar. + T.) (41/5, 111/5, 197/5)

Teğmen ve yukarısı üst düzey subayların hizmetinde bulunan er, hizmet eri, emirber. (TS)

emir tebliğ ve tebellüğü: (Ar. + Ar. + Ar.) (56/10)

Emrin bildirilmesi, gönderilmesi, haber verilmesi ve emrin bildiriminin alınması.

emir zâbitleri: (Ar. + Ar.) (192/5)

Tabur ve taburdan yukarı birlik kumandanlarının maiyetlerine, kumandanlıkların talim ü terbiye ve dâhilî hizmetlerine tealluk eden resmî hususlarda icab edenlere tebliğ ve takip etmek üzere tayin olunan subaylar hakkında kullanılan bir tâbirdir. Maiyetinde bulunduğu kumandanın emrini alâkalılara tebliğ ettiği için bu adı almıştır. (Pakalın-1)

emniyyet: (Ar.) (14/15, 35/5, 37, 47/15, 70/20, 76/5, 89/5, 113/10-15, 121, 144/10, 179/10)

Güvenlik. (TS)

Muharebede, düşmanın baskı ve etkilerinden korunmak için tedbirlerin alınmasıdır. Harekâtın türüne ve birliğin çapına göre emniyet; nöbetçi, devriye, gözetleme veya dinleme postası, uç, öncü, artçı, karakol, örtme kuvveti gibi adlarla anılan değişik emniyet unsurları veya dağılma, gizleme gibi pasif korunma tedbirleri vasıtasıyla sağlanır. Emniyet tedbirleri, her durum ve ortamda bütün birliklerce mutlaka alınır ancak derecesi ve buna bağlı olarak kullanılan unsurlar değişebilir.

emniyyet kâdemesi: (Ar. + Ar.) (37/15)

Takım, bölük, tabur vb. birimlerin arazide ilerlerken önünde olan ve bunların güvenliği sağlayan askerî unsur.

emrâz-ı müstevliye haste-hâneleri: (Ar. + Ar. + Far. + Far.) (155/10)

Muharebede salgın hastalıklara yakalanmış kişilerin tedavisinin yapıldığı hastane.

emrine verme (emrine verilme): (Ar. + T.) (Ar. + T.) (22/5, 25, 26, 44/10, 47, 53/5, 85/10, 135/15, 163/20)

Askerî unsurlardan gerekli görülenleri isteyen komutan veya birliğin emir komutasına bırakmak.

endâht: (Far.) (6/20, 7/20, 8/5-10-15, 28/10, 30/20, 176/15, 181/10)

1. Atma, atış; atılma. 2. Silâh atma, boşaltma. (Devellioğlu)

endāht ta‘lîmi: (Far. + Ar.) (176/10)

Atış talimi barış zamanında yapılan talimlerin en önemlisidir. Tercihen bölük komutanı tarafından yaptırılır. Askerler alıştırma talimleri ve ders atışından bir iki vazife yapabildikten sonra canlı hedeflere karşı talim yaparak muharebe atışına hazır olurlar. (E-176)

Kullanılan silahın çeşidine göre farklılıklar gösteren, gece ve gündüz çeşitli hedeflere atış yapılarak personelin atış kabiliyetinin geliştirilmesi amacıyla yapılan talim.

endirekt endāht: (Fr. + Far.) (204)

Dolaylı atış.

erkân-ı harb: (Ar. + Ar.)

Ordunun harp faaliyetlerini hazırlayıp icraya, fen işlerini ifaya memur ümera ve zâbitan hakkında kullanılan bir tâbirdir. Erkân-ı harp sınıfını ayrılabilmek için Harbiye’deki tahsilin parlak bir suretle yapılması ve muayyen olan had dâhilinde çıkılmış olması lazımgelirdi. O hadden sonra gelenlerin bir kısmı “mümtaz” namını alırlar, diğerleri ise sıra zâbiti olarak orduya iltihak ederlerdi. Erkân-ı harpliğe ayrılanlar ayrıca erkân-ı harbiye tahsili görürlerdi. Bu tahsilde de muvaffak olanlar “erkân-ı harp” unvanını alırlardı. Erkân-ı harpler diğer ordu mensuplarına nazaran mümtaz bir mevkii haiz oldukları gibi ötekilerden daha evvel terfi ve tefeyüz eylerlerdi. Erkân-ı harbin bugünkü karşılığı “kurmay”dır. (Pakalın-1)

Erkân-ı Harbiyye: (Ar. + Ar.) (189/5-10)

Meslek ihtisası görmüş zabitler (subaylar) grubu. (<http://www.osmanice.com>)

Erkân-ı Harbiyye Dâ’iresi: (Ar. + Ar. + Ar.)

Merkezde Harbiye Nazırı’nın, kolordularda kumandanların maiyetinde olup lüzumu kadar erkan-ı harbiye ümera ve zâbitaniyle mülhak zâbitlerden ve bir miktar miktar sivil memurlardan mürekkep bulunan hususi daireye verilen addır. Vazifesi ordunun tâbiyesi, sevk-ül-ceyş muameleleri, askerin toplama işleri ve askerî terfi hususları ile iştigal etmekte. (Pakalın-1)

Erkân-ı Harbiyye Kaymakamı: (Ar. + Ar. + Ar. + Ar.) (eserin kapağı ve mukaddim bölümü/15)

Erkan-ı Harbiye Yarbayı

Erkân-ı Harbiyye Re'îsi (Erkân-ı Harbiyye Re'îsleri): (Ar. + Ar. + Ar.) (Ar. + Ar. + Ar.) (78, 116, 117/5, 118/15, 130/5)

Kolordu veya fırkalarda harp umûruyla sevk-ül-ceyş ve tabiyede kumandanın müşaviri olan ve maiyetinde bir dâire ve lüzumu kadar erkân-ı harp veya mülhak zâbitan bulunan erkân-ı harp ümerasından seçilene verilen unvandır. Fırkalarda ekseriya yüzbaşı ve nihayet binbaşı, kolordularda ise kaymakam veya miralay rütbesini haiz bir zat bulunurdu. (Pakalın-1)

Erkân-ı Harbiyye Re'îs-i Şânîsi: (Ar. + Ar. + Ar. + Ar.) (77/10, 116, 117)

Erkân-ı Harbiye Reisi'nden sonra gelen kişi, ikinci reis.

Erkân-ı Harbiyye seyâhatleri: (Ar. + Ar. + Ar.) (189/5-15)

Birkaç erkân-ı harp zâbiti ile erkân-ı harbiye dairesinde müstahdem mülhak piyade ve süvari veya topçu zâbitlerinden mürekkep bir heyet tarafından seri ve cebri yürüyüşle ve yer üzerinde tatbikat veya harp oyunları yapmak suretiyle icra edilen seyahat hakkında kullanılan bir ıstılahtır. (Pakalın-1)

Erkân-ı Harbiyye-i 'Umûmiyye Dâ'iresi: (Ar. + Ar. + Ar. + Ar.) (eserin kapağı, 189/10)

1860 yılında Seraskerlik - Harbiye Nezareti kurulduğu zaman “Erkân-ı Harbiye” de Seraskerliğin bir şubesi olarak çalışmalarına başladı. Bu şube 1880 yılında yedi şubeden kurulu bir daire haline getirilip “Erkân-ı Harbiye-i Umûmîye Dairesi” adı altında yeniden düzenlenerek başkomutanlığa bağlandı. 1882 yılında yeni bir düzenleme ile şube sayısı altıya indirildi. 1890 yılında “Maiyet-i Seniye Erkân-ı Harbiyesi”nin (Padişah Genelkurmayı) kurulması üzerine, Erkân-ı Harbiye-i Umûmîye Dairesi yeniden Seraskerliğe bağlandı. 1908 yılında İkinci Meşrutiyet'in ilanından sonra, Padişah Genelkurmayı kaldırılmış ve Seraskerliğin adı da “Harbiye Nezareti” olarak değiştirilmiştir. Bu değişiklikler sırasında Erkân-ı Harbiye-i Umûmîye Dairesi yeniden düzenlenmiş ve 1922 yılına kadar İstanbul'da

alışmalarını sürdürmüştür. Ankara’da Büyük Millet Meclisinin açılışından sonra 2 Mayıs 1920 tarih ve 3 sayılı Kanunla Müdafaa-i Milliye Vekaletinden ayrı olarak bağımsız bir Erkân-ı Harbiye-i Umûmîye Vekaleti kurulmuş ve bu şekli ile 1924 yılına kadar çalışmıştır. Genelkurmay Başkanlığı, Cumhuriyetin ilanından günümüze kadar üç dönem geçirmiştir:

1924-1944 dönemi:

Erkân-ı Harbiye-i Umûmîye Vekaleti 3 Mart 1924’te kaldırılmış, Erkân-ı Harbiye-i Umûmîye Riyâseti adıyla, vazifesinde bağımsız, bir yüksek askerî makam olarak çalışmalarını sürdürmüştür. Bu dönemde, bir planlama organı olarak iki daire ve on iki şube halinde yeniden düzenlenmiştir.

1944-1949 dönemi:

Erkân-ı Harbiye-i Umûmîyenin, ülkenin savaşa hazırlanması bakımından bütün devlet teşkilatının çalışmalarıyla yakından ilgili teknik bir uzmanlık kurulu olduğu gözönünde tutulmuş ve Türkiye Büyük Millet Meclisine karşı sorumlu olarak “Başbakanlık”a bağlanmıştır.

1949 sonrası:

Yeni adıyla Genelkurmay Başkanlığı 1949’da çıkarılan bir kanunla doğrudan doğruya Milli Savunma Bakanlığına bağlanmış, 1961 Anayasası yürürlüğe girinceye kadar bu bakanlığa bağlı olarak çalışmıştır. Bu dönemde Genelkurmay Başkanlığının teşkilatı daha da geliştirilmiş ve hemen hemen günümüzdeki şeklini almıştır. Buna göre, Genelkurmay Başkanı, silahlı kuvvetlerin komutanı olup, bakanlar kurulunun teklifi üzerine, Cumhurbaşkanınca atanır; görev ve yetkileri kanun ile düzenlenir. Genelkurmay Başkanı, bu görev ve yetkilerinden dolayı Başbakana karşı sorumludur. (<http://www.turkcebilgi.com-1>)

15 Temmuz 2016 darbe girişiminden sonra Genelkurmay’ın Cumhurbaşkanı’na bağlanacağı açıklanmıştır.

Erkân-ı Harbiyye-i ‘Umûmiyye Re’îsi: (Ar. + Ar. + Ar. + Ar.) (189/5)

Harbiye nezaretinde bulunan Erkân-ı Harbiye-i Umûmîye Dairesinin en büyük âmirine verilen unvandır. Vazifesi ordunun tabiyesi, sevk-ül-ceyş muameleleri, askerin toplama işleri ve askerî terfî hususları idi. (Pakalın-1)

erzâk kolları: (Ar. + T.) (137/5, 146/20, 151/5-10, 152/15, 164/15)

Muharebede gerekli olan malzemeleri taşıyan unsur.

esâs ceb-ḥâne deposu: (Ar. + Far. + Far. + Fr.) (162/15)

Menzil merkez noktasında bulunur ve özellikle menzil kıtaları için gereken cebhaneyi bulundurur. (E-162)

esîr: (Ar.) (111/5-10, 193, 198/15)

Savaşta düşman eline düşen kimse, tutsak. (Devellioğlu)

esliḥa: (Ar.) (6, 13/5, 14, 18/20, 21/10, 23/10-20, 24/10, 32/15, 34/5, 38/20, 58/5, 74/15, 130/20, 133/5, 172/15, 173/15, 194/5, 195/15, 200/15, 203/5-20) (bk. **silâh**)

Silâhın çoğulu. (Devellioğlu)

esliḥa-i câriḥa: (Ar. + Ar.) (6/15, 53/15, 180)

Cerh edici, yaralayıcı silahlar. [kılıç, hançer, kama ve sâire gibi] (Devellioğlu)

esliḥa-i ḥafîfe (ḥafîf esliḥa): (Ar. + Ar.) (Ar. + Ar.) (6/20, 20, 21/10)

Hafif silâhlar. [tabanca, tüfek gibi] (Devellioğlu)

Namlu çapı 60 kalibreden (0,6 inç veya 15 mm) daha küçük namlulular hafif silahlar olarak adlandırılır. Ancak bu kaidenin istisnaları vardır. Bir veya iki kişi tarafından kullanılabilmeleri sebebiyle 60 mm’lik bazokalar ve 89 mm’lik süper bazokalar gibi daha büyük taşınabilir roketatarlar, 57 mm’lik geri tepmesiz toplar bazan hafif silah olarak sınıflandırılmıştır. (<https://tr.wikipedia.org-11>)

esliha menzili: (Ar. + Ar.) (40/5)

Silahın ve bu silahta kullanılan merminin türüne göre, atış yapılan merminin ulaşabileceği uzaklık.

esliha-i merbūta: (Ar. + Ar.) (65/15)

Silahların birbirini desteklemesi, atış yaparken aralarında bağlantı olması.

esliha-i nāriyye: (Ar. + Ar.) (64/5, 72/15)

Ateşli silahlar manasına gelen bir tâbirdir. Barutla dolup atılan silahlara “efvah-ı nariyye” veya “esliha-i nariyye” denip hafif ve sakil olmak üzere iki kısma ayrılır. Hafife, tüfek ve tabanca efvahi; sakile de top, havan vesairedir. Hafif eslihadan iptida “arkebuz” denilen “fitilli tüfekler” vardı. Sonra “fitilli musket”, “zemberekli musket” daha sonra “çakmalı tüfekler” yapıldı. İlk yapılan tüfekler gayet ağır olduğundan meterislerde kullanılmıştır. Bu cihetle bunlara “meteris tüfeği” denilirdi. Boyu gayet kısa ve çapı ağız tarafından olduktan başka iç tarafında başka olarak bir cins tüfek daha yapıldı, ona da “karabina” denildi. Osmanlı esliha-i nariyesi meyanında bir de “el havanı” vardı. Bu havanın kundağı 1,87 metre olup çakmaklıydı. (Pakalın-1)

eşyâ ağırlığı: (Ar. + T.) (83/10-20, 121/20, 125/5)

Kıtaya lazım olan büyük malzemeler.

İkinci kısım büyük ağırlığa eşya ağırlığı demek (E-121) uygundur.

eşya bār-giri: (Ar. + Far. + Far.) (98)

Eşya taşımak için kullanılan bârgîr.

eşyâ-yı seferiyye: (Ar. + Ar.) (122/15)

Sefere çıkarken alınan veya alınması gereken eşyalar.

eṭṭbā: (Ar.) (157/15)

Hekimler, doktorlar, tıp ilmini bilenler. (Devellioğlu)

Muharebede hasta ve yaralıları hekimlik hizmeti verenler.

F f

fırka: (Ar.) (s. 40, 48, 49, 50, 78, 79, 80, 83, 86, 87, 89, 91, 94, 96, 99, 100, 104, 105, 107, 108, 109, 110, 117, 118, 119, 127, 128, 143, 148, 149, 157, 160, 165, 187, 189)

1. İnsan topluluğu 2. Parti 3. (*askerlik*) Tümen. (TS)

fırka ağırılık kumandanı: (Ar. + T. + Fr.) (83/5)

Tümenin ağırılık olarak nitelenen bütün malzemelerinden sorumlu birimin komutanı.

fırka bār-gīr deposu (fırka bār-gīr depoları): (Ar. + Far. + Far. + Fr.) (Ar. + Far. + Far. + Fr.) (109/5)

Tümende bârgîrlerin tutulduğu depo.

fırka erzāk tesellüm mevķi i: (Ar. + Ar. + Ar. + Ar.) (106/15)

Tümende ilgili birimlere erzaklarının teslim edildiği yer.

fırka ikmāl kolları: (Ar. + Ar. + T.) (80/5)

Tümende ikmal malzemlerinin dağıtımını yapan birim.

fırka qarār-gāhı: (Ar. + Ar. + Far.) (118/15)

Tümen emir komuta merkezi. Tümen komutanı ile yardımcı şube ve bölümlerinden oluşan kuruluş.

fırka kolları: (Ar. + T.) (80/5, 87/10, 91/10)

Arabalı veya otomobilli (E-80) kollar olan bu birim tümende malzeme ve insan ikmalinden sorumludur.

fırka kumandanı: (Ar. + Fr.) (96/15, 118/15, 122/10, 149/5, 187)

Tümen komutanı.

1. Askerî kolordu kumandanı, tümgeneral, korgeneral. 2. İnsan topluluğu, cemâat.

[birinci ferîk = korgeneral; ikinci ferîk = tümgeneral]. (Devellioğlu)

Ferîk, Osmanlı Devletinin son dönemi ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında kullanılan Mirliya ile Birinci Ferîk rütbeleri arasında olan ve günümüz rütbelerinden Tümgeneral ile Korgeneral rütbeleri arasında bir askerî rütbe. Ancak Ferîk rütbesi de 26 Kasım 1934 tarihli 2590 sayılı Lâkap ve Unvanların Kaldırılması Hakkındaki Kanun'un üçüncü maddesi gereğince iptal edildi. (<https://tr.wikipedia.org-12>)

fırka levâzımı: (Ar. + Ar.) (94/15)

Tümenin lojistik hizmetinde bulunan bütün malzeme veya bu malzemeyi sağlayan bölüm.

fırka levâzım me'mûrî: (Ar. + Ar. + Ar.) (149/10)

Tümenin levazım bölümünde görevli memurlar.

fırka levâzım re'îsi: (Ar. + Ar. + Ar.) (148/15-20, 149/5)

Tümenin levazım bölümünün başkanı.

fırka manevrası (fırka manevraları): (Ar. + İt.) (Ar. + İt.) (178/5, 187)

Bir fırka, kıtalarını ikiye ayırarak karşılıklı hareket ettirirse ve bunlar fırka komutanı tarafından idare olunursa bu, "fırka manevrası"dır. (E-187)

Tümen unsurlarıyla birlikte yapılan tabikat.

Fırka(nın) Menzil ve İkmāl Şu‘besi: (Ar. + Ar. + Ar. + Ar.) (118/20)

Tümen haberleşme ve geri hizmetleri şubesi. Tümenlerin her türlü resmî haberleşme, erzak tedariki, ikmal ve özellikle celp, nakil ve sevk işlemlerini ayarlayan birim.

fırka mevki‘ seyyār haste-hāneleri: (Ar. + Ar. + Ar. + Far. + Far.) (103/15)

Tümenlerin uzun süre kalacağı yere yaptığı hastanelerdir.

fırka otomobil kolları: (Ar. + Fr. + T.) (87)

Acil ve uzak yerlere nakliyelerde kullanılan, taşıma kapasitesi 15 ton olan (E-87), tümene ait motorlu, dört tekerlekli kara taşıtlardan oluşan koldur.

fırka ser-baytarı: (Ar. + Far. + Ar.) (107/5, 108/10-15, 109/5)

Tümenin baş veteriner hekimi.

fırka ser-tabībi: (Ar. + Far. + Ar.) (104/10, 106/10-15, 157/15, 159/5-15)

Tümenin başhekimisi.

fırka süvārileri: (Ar. + Far.) (82/10)

Tümenin atlı askerleri.

fırka topçu kumandanı: (Ar. + T. + Fr.) (25)

Tümen topçu birliğinin komutanı.

fırka topçusu: (Ar. + T.) (24/5-10, 43/5, 208/15)

Tümen topçusu.

fırka-: (T.) (27/10)

Avcı mangasının hareket şekillerindendir. (E-27)

Manganın veya avcı erinin hızla, birdenbire bulunduğu yerden çıkması, ayrılmasıdır.

filinta: (Alm.) (5/5-10-15, 90/10, 93)

Namlusu kısa, kurşun atan bir tür küçük tüfek. (TS)

Kısa namlulu, çakmalı tüfekler hakkında kullanılan bir tâbirdir. İngilizce çakmak demek olan filint'ten alınmıştır. Bu tüfeklere menzil ve ağırlığı diğer tüfeklerden az olduğu için “kısa tüfek” de denilmiştir. (Pakalın-1)

fişek: (Far.)

Fişek; tüfek, tabanca vb. hafif ateşli silahlara, atılmak için sürülen ve içinde barut bulunan bir kovan ile bu kovanın ucuna yerleştirilmiş mermiden oluşan cephanedir. (TS)

fişenk (fişeng): (Far.) (Far.) (90/10-15, 92/5-10, 93, 123/20, 163/15, 167/10) (bk. fişek)

Kurşun yerinde kullanılan bir tâbirdir. Eski yazıda fişenk suretiyle yazılırdı. (Pakalın-1)

fişenk cebi: (Far. + Ar.) (2/10)

Askerlerin taşıdığı çantada bulunan ve içine fişeklerin konulduğu bölüm. (E-2)

fişenklik: (Far.) (3/10)

Silahlı efradın üzerinde bulundurulması icap eden ihtiyat fişekleri koymak üzere meşinden yapılmış gözlü kemerler hakkında kullanılan bir tâbirdir. Şimdi bunun yerine palaska kayışlarına geçirilmiş kütük denen meşin kutular vardır. (Pakalın-1)

flama: (İt.) (19/15, 195/20, 199)

1. İşaret olarak veya çeşitli amaçlarla kullanılan küçük bayrak 2. Ask. İki veya üç köşeli, küçük boyutlu bayrak. (TS)

G g

ğarnizon: (Fr.) (188/10)

1. Bir şehri savunan veya yalnız orada bulunan askerî birlikler. 2. Askerî birliklerin bulunduğu yer. (TS)

gece ta'arruzu: (T. + Ar.) (14/10)

Düşman kuvvetlerini geriletmek, ezmek için geceleyin yapılan ileri hareket, saldırı, hücum.

gece ta'lîmleri: (T. + Ar.) (173/20, 176/15, 196)

Personelin geceleyin olabilecek herhangi bir muharebe durumuna hazır olması ve yetişmesi için geceleyin uygulamalı olarak yaptığı eğitim, tatbikat.

geçid-i resmî: (T. + Ar.) (174/15)

Geçit töreni. (TS)

geniş cebhe: (T. + Ar.) (11/5, 40/5, 58/10, 60/5, 71/20)

Düşman tesirini azaltmak için üzerinde savaşın sürdüğü bölgenin yanlara doğru uzatılmasıdır.

genişliğine tertib: (T. + Ar.) (10/5)

Muharebe şartlarına göre askerî unsurların yanlara doğru tertiplenmesi, alanı genişletmesidir.

geri hat: (T. + Ar.) (29/5)

Savunma veya saldırma amacıyla bir araya getirilmiş gerideki asker dizisi.

geri hîdemât: (T. + Ar.) (14/10, 39/15, 77/10, 78/5-10-15, 113/5-10, 114/5-10-15, 115/5-10, 116/5-10, 117/10, 118/15, 125/20, 126/10, 127, 128/5-10, 129, 132/5, 189/5, 191/10)

1. Savaşta veya askerî harekâtta; yol, haberleşme, sağlık, yiyecek, içecek, silah sağlama vb. çok yönlü hizmetleri en akılcı, etkili ve seri bir biçimde plan ve programa bağlayıp uygulayan hizmetler bütünü, lojistik.

2. Ordunun türlü gereksinimi ile ilgili işlerin bütünü.
(<http://www.nedirmedemek.com>)

geri hîdemâti makâmâtı: (T. + Ar. + Ar.) (78/10-15)

Geri hizmetlerini yürüten makamlar.

geri hîdemâti teşkilâtı: (T. + Ar. + Ar.) (115/5)

Geri hizmetleri teşkilatı.

geri keşfiyât: (T. + Ar.) (45/15)

Askerî unsurlar tarafından birliğin ilerlerken veya çekilirken arkasında bulunan düşman ve arazi hakkındaki yaptığı keşif faaliyeti.

gizlen- (gizlemek): (T.) (T.) (15/15, 26/5, 39/15, 63/15)

Silah, malzeme ve askeri; düşmanın karadan ve çeşitli hava araçlarından gözetlemesine karşı korumaktır. Gizleme düşman ateşinden korumaz. Gizleme, örtü gibi doğal ve suni olabilir. Doğal gizlemeler; çalılıklar, otlar, ağaçlar ve gölgelerdir. Suni gizlemeler; muharebe giysisi (teçhizatı), kamuflajlı ağlar, yüz boyları ve yerinden sökülmüş/alınmış doğal malzemelerdir. Suni gizlemeler arazide bulunan doğal gizlemeler ile uyumlu olmalıdır. Mümkün olduğunca doğal gizleme bozulmamalıdır.

grub kumandanı: (Fr. + Fr.) (5/5)

Sayısı şartlara göre değişebilen askerî grubun komutanı.

grub-vārî müdāfa' a: (Fr. + Far. + Ar.) (75/15)

Gurp gibi yapılan müdafaa.

Gönüllü Hastane Bakıcı Cem'iyeti: (T. + Far. + T. + Ar.) (154/10-15)

1867 yılında Paris'te açılan sağlık sergisi münasebetiyle milletlerarası bir Kızılhaç Sıhhiye Konferansı toplandı. Osmanlı Hükümeti bu konferansa Mekteb-i Tıbbiye Tatbikat Muallimi Miralay Dr. Abdullah Bey'i göndermişti. Dr. Abdullah Bey, konferans dönüşü Cenevre Mukavelenamesi'nin Türkiye tarafından da tatbik edilmesini istedi. Girişimleri sonucu Serdar-ı Ekrem Ömer Paşa'nın emirleriyle ve Tıbbiye Nazırı Marko Paşa ile Kırımli Dr. Aziz Bey'in teşebbüsleriyle 66 azadan oluşan Mecruhin ve Marday-ı Askerîye İmdat ve Muavenet Cemiyeti (Asker, Hasta ve Yaralılara İmdat ve Yardım Derneği)'ni 11 Haziran 1868 yılında kurdular. Böylece geçici başkanlığa Marko Paşa'nın, genel sekreterliğine Dr. Abdullah Bey'in getirildiği Kızılay'ın kuruluşu tamamlanmış oldu. Ancak kısa bir süre sonra dönemin hükümeti derneğin üstleneceği görevleri "sivillerin askeri işlere karışması" olarak değerlendirdiği için beklenen onayı vermedi ve cemiyet kısa bir süre sonra dağılmak zorunda kaldı.

1897'de Osmanlı Yunan savaşının başlaması ile, Cemiyet Nurican Efendi'nin başkanlığında 24 Mayıs 1897'de yeniden toplandı. Eski üyelere hayatta olmayanların yerine yenileri seçildi. Halktan ve Kızılhaç'tan yardımlar alan Cemiyet ordu için bol miktarda sağlık malzemesi ile iki tane hastane vapuru kiraladı. Savaş bittikten sonra cemiyet İkinci Meşrutiyet'e kadar (1908) yine faaliyetlerini yavaşlattı ve pasif duruma geçti. Bu süre içinde Cemiyet'in en önemli aktivitesi Uluslararası 8. Kızılhaç Konferansı'na Besim Ömer Paşa'yı temsilci olarak göndermesidir. Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyetinin hilâl olan simgesi Kızılhaç örgütlerince benimsenmesine karşın resmî olarak kabul edilmemişti. Besim Ömer Paşa bu konferansta hilâlin kullanılması için girişimlerde bulunmuştur. Hilâl bundan sonra yarı resmî olarak kullanılmaya devam edilmekle birlikte, resmî olarak tanınması için 1929 yılına kadar beklenmesi gerekecekti.

Osmanlı toplumunda insani yardıma gönül verenler Hilâl-i Ahmer'i yeniden faaliyete geçirmek için 1908'de Meşrutiyet'in ilanı ile yeniden bir araya geldiler. Dr. Esad Bey, Dr. Besim Ömer Paşa, Dışişleri Bakanlığından Salih Bey, Dr. Mehmet Ali Bey, Dr. Ali Galip Bey, Dr. Bahaeddin Şakir Bey ve Dr. Kasım İzzettin Beylerden oluşan bir kurul toplandı. Kurulun hazırladığı yeni tüzük incelenmek üzere Şura-yı Devlete gönderildi. Tüzük burada kabul edilince yüz kurucu üye Tokatlıyan Otelinde ilk genel kurul toplantısını 21 Nisan 1911'de

yaptı. Cemiyet saraydan büyük destek gördü. Padişah Sultan Reşat, Cemiyeti himayesi altına aldı. Şehzade Yusuf İzzettin Efendi, Cemiyet'in fahri başkanı olduğu gibi Tophane'de kendisine ait üç katlı binayı Cemiyet'e bağışladı. Bu bina Hilâl-i Ahmer'in ilk binasıdır. Cemiyet halkın yardımları ile giderek büyümeye başlamıştı. Bu nedenle bina ihtiyacı karşılayamaz duruma gelince Sultan Mahmut Türbesi yakınlarında kiralanan dört katlı bir binaya taşındı. Hilâl-i Ahmer yurt genelinde tüm halkla bütünleşebilmek, yardımların savaş alanlarına kolay ulaşabilmesini sağlamak için birçok yerde şubeler açtı. 1925 yılında, savaş döneminde en çok eksikliği hissedilen hemşire açığını kapatmak amacıyla Türkiye'nin ilk Hastabakıcı Hemşire Okulu Hilâl-i Ahmer tarafından açıldı. Yine aynı yıl genel merkez İstanbul'dan Ankara'ya taşındı. Derneğin adı 1935'te "Türkiye Kızılay Cemiyeti", 1947 yılında da "Türkiye Kızılay Derneği" olarak değiştirildi. (<http://arsiv.kizilay.org.tr>)

görerek endâht: (T. + Far.) (13/10)

Hedefi görerek yapılan atış.

gözcü: (T.) (31/5, 33/5-15)

Muharebede gözlemleme veya gözetleme işini yapan kişi ya da kişiler.

H h

haberçi: (Ar.) (32, 37/5)

Haber getiren kimse, ulak. (TS)

hafif bomba topu: (Ar. + İt. + T.) (4/15, 6/15, 90/15, 92/10, 204/5-10, 205/10)

Piyade takım ve mangasının kuruluşunda bulunan silahlardandır. Yatık muharikli atışta 150-900 m tesirli, dik muharikli atışta 300-1100 m etkilidir. (E-204)

hafif ceb-hâne kolu (hafif ceb-hâne kolları): (Ar. + Far. + Far. + T.) (Ar. + Far. + Far. + T.) (165/10, 167/10, 168/5-10-15, 169)

Esasen topçu taburunun bir parçasıdır. Yürüyüş kolundaki yerini kıta komutanı belirler. Genellikle piyadenin arkasında yürür ve icabında öncü birliğe bile

katılabilir. Müfreze komutanının izniyle gerektiğinde topçu komutanının emrine girer, muharebe için ileri alınır. (E-168)

Muharebede ilk önce lazım olacak ve kısa sürede tedarik edilebilecek cephaneyi taşıyıp ihtiyaç duyulan yerlere sevk eden askerî unsur.

ḥafīf ḥaste gemileri: (Ar. + Far. + T.) (106/5)

Hafif hastaların sevk ve bakımının yapıldığı gemiler.

ḥafīf ḥaste müfrezeleri: (Ar. + Far. + Ar.) (106/10)

Hafif hasta ve yaralıların hastaneye gönderilene kadar bir araya getirilip bekletilmesiyle oluşturulan müfrezeler.

ḥafīf ḥasteler şu‘besi: (Ar. + Far. + Ar.) (155/5)

Menzil hastanelerine bağlı olan ve sadece kısa süreli tedaviye muhtaç olan hastaların tedavi edildiği şube. (E-155)

ḥafīf ḥaste trenleri: (Ar. + Far. + Fr.) (106/5)

Hafif hastaların, özellikle oturabilecek durumda olanların naklinde kullanılan trenler.

ḥafīf istihkām kolu: (Ar. + Ar. + T.) (85)

İkmal kollarındandır. Her istihkâm taburunda bir adet bulunur. Acil köprü malzemesi, tahrip ve işgal malzemesi, tüfek cephanesi, muhabere ve işaret araçları, inşaat malzemeleri, istihkâm araçları, tel örgüsü, peçe araçları gibi malzemeler taşır. (E-85)

ḥafīf kollar: (Ar. + T.) (79/15, 80/10, 81/5-10, 84/15, 85/15, 91/10, 92/10, 93/5, 125/15, 128/10, 129)

Hafif kollar istasyona getirilen maddelerin nakledildiği vasıtalardan biridir. (E-79)

Bu ikmal kolları muharebede cephanenin, yakın muharebe, peçeleme ve muhabere araçlarının süratle ikmaline yarar. Çeşitleri şunlardır: hafif piyade kolu (alay

başına bir adet), hafif topçu kolu (her taburda bir adet), hafif istihkam kolu (her istihkâm taburunda bir adet). (E-84, 85)

hafif kuvvetler: (Ar. + Ar.) (71)

Genellikle öncü kuvvetlerin muharebe sahasına gönderdiği az sayıdaki askerî unsur.

hafif makineli tüfeng (hafif makineli tüfenk): (Ar. + İt. + Far.) (Ar. + İt. + Far.) (81/15, 92, 177/10)

Tek bir askerin herhangi bir yardımcıya ihtiyaç duymadan taşıyıp kullanabilmesi için tasarlanmış tüfektir. Genel olarak ön hatlardaki piyadelere destek vermek için kullanılır. Hafif makineli tüfekler normal bir silah gibi veya bir taktiksel araç olarak da tanımlanabilir. İlk hafif makineli tüfek I. Dünya Savaşı'nda İngilizlerin piyadelere yakın destek vermek için kullandıkları Lewis makineli tüfeğiydi. Savaşın bitmesiyle, hafif makineli tüfekler belirli küçük mıntikalarda ve modern piyade timlerinin acil ihtiyaç duyduğu alanlarda kullanılmaya başlandı. (<https://tr.wikipedia.org-13>)

hafif makineli tüfenk avcısı: (Ar. + İt. + Far. + T.) (6/5)

Hafif makineli tüfek mangasını oluşturan ve avcı görevini alan asker.

hafif makineli tüfenk (otomatik) mangası: [Ar. + İt. + Far. + (Fr.) + Alm.] (30/10)

Bir hafif makineli tüfek mangası genellikle bir manga komutanı, dört adet hafif makineli tüfek avcısı ve dört kadar tüfenk avcısından oluşur. (E-6)

hafif piyade eslihası: (Ar. + Far. + Ar.) (20, 85) (bk. **esliha-i hafife**)

hafif piyade kolu: (Ar. + Far. + T.) (84/20)

İkmal kollarından biridir. Piyade bataryası, el ve tüfek bombaları da dâhil olarak bütün hafif ve ağır piyade silahlarına ait cephane, muhabere ve işaret malzemesi, kol örgüsü, peçe araçlarının ikmalini yapar. (E-84)

ḥafīf ṣaḥrā obüsü: (Ar. + Ar. + Fr.) (206/10)

Alman ordusunda kullanılan topçu silahlarındandır. Mermileri dâne ve dökme dânedir. Azami menzili dâne kullanıldığında 6300 m, dökme dâne kullanıldığında 8200 m'dir. (E-206)

ḥafīf ṣaḥrā obüs bataryası: (Ar. + Ar. + Fr. + İt.) (93/15)

Hafif sahra obüsünü kullanan batarya.

ḥafīf topçu kolu: (Ar. + T. + T.) (85, 94)

İkmal kollarından biridir. Her taburda bir adet bulunur. Cebhane ikmalini yapar. (E-85)

Cephane, muharebe kademesindeki kollardan hafif topçu kollarına, buradan kıta ikinci cephanesine, buradan dört cephanesinden oluşan birinci kademeye gelir. (E-94)

ḥafīf yaralı: (Ar. + T.)

Yarası ağır olmayan asker.

ḥafīf yaralılar ictimā' maḥalli: (Ar. + T. + Ar. + Ar.) (159/15, 160/5) (bk. **ḥafīf yaralılar tecemmu' maḥalli**)

ḥafīf yaralılar tecemmu' maḥalli: (Ar. + T. + Ar. + Ar.) (105/10, 161)

Hafif yaralıların toplanma alanı.

Hafif yaralıların toplanma alanı, genel sargı alanını azaltır. Bu alanın yeri kolayca bulunmalı ve bu alan kıtaların ve kolların hareketlerini engellememelidir. Seyyar hastaneden ayrı bulunmalıdır. (E-105)

ḥakem: (Ar.) (185, 192/15, 194/5-10, 195/15-20, 196/20, 197/10-15-20, 198/5-15, 199/5-10-15-20, 200/5-10, 201/5-10, 203/10-15)

1. Tarafların aralarındaki anlaşmazlığı çözmek için yetkili olarak seçtikleri ve üzerinde anlaştıkları kişi, yargıcı.
2. Belirli bir konudan iyi anlayan kimse.
3. Seçme ve karar verme yetkisi bulunan kimse. (TS)

hakem hey'eti (hakem hey'etleri): (Ar. + Ar.) (Ar. + Ar.) (194/10, 195/5, 197/5)

Tatbikatlarda tarafların arasındaki anlaşmazlığı çözmek ve yapılanları gözlemleyip karar vermek için seçilen heyet.

hakem mu'āvinî (hakem mu'āvinleri): (Ar. + Ar.) (Ar. + Ar.) (194/15, 195/5)

Tatbikatlarda hakem olarak görev yapan kişilerin yardımcıları.

hakem müdür: (Ar. + Ar.) (196/5) (bk. **müdür-hakem**)

harb: (Ar.) (4/15, 90/5, 125/10, 161/15, 162/5, 163/15, 171/5, 172, 174/20, 175/5, 184/5, 186/10-15, 187/10, 190/10-15-20, 192/20, 194/5, 196/20, 199/10-15, 201)

Savaş. (TS)

harb çantası: (Ar. + T.) (kitabın kapağı, Mukaddim bölümü)

Bir subayın harbe hazırlıkta ve harpte yanında taşıyacağı çok gerekli malzemeleri koyduğu çanta.

harb endāhtı: (Ar. + Far.) (181)

Tatbikatlarda taburla yapılan atış. (E-181)

Savaşta veya savaş tatbikatlarında yapılan atış.

harb haste-hāneleri: (Ar. + Far. + Far.) (105/10, 106/10, 154/15, 155)

Savaşta özellikle ağır yaralanan personelin tedavilerinin yapılması için geçici hastane olarak hazırlanan yer.

harbe hāzırılık ta'limi: (Ar. + Ar. + Ar.) (180/10, 181)

Askerlerin herhangi bir savaş halinde yapması gerekenlerin önceden anlatılıp gösterildiği eğitim, tatbikat. Bu eğitim sadece acemi askerlere verilmez aynı zamanda birlikler, sık sık eğitim yaparak olası bir savaş durumuna karşı sürekli hazır halde bulundurulur.

Harbe hazırlık talimi bataryanın asıl toplu talimidir. Muharebe düzeninde ders atışları yapılır. (E-181)

ḥarb-i ‘umūmī (ḥarb-i ‘umūmiyye): (Ar. + Ar.) (Ar. + Ar.) (9/10, 125/15)

Genel harp, umumi savaş.

ḥarbiyye: (Ar.) (63/15, 68/5, 91/5, 92, 93/10, 97/5, 110/15, 132/5-10, 134/20, 146/15-20, 179/10, 185/5, 190, 194/10, 200/20)

1. Savaşla ilgili işler 2. Harp okulu (TS)

Ḥarbiyye Nezāreti: (Ar. + Ar.) (107)

Harbiye Nazırlığı ya da Harbiye Nezareti, Osmanlı Devleti’nde savaş işlerine bakmakla görevli bakanlığın adıydı. Bütün Osmanlı ordusu günümüzde yerini Milli Savunma Bakanlığına bırakmış olan bu bakanlığa bağlıydı. Harbiye Nazırlığı 1908 yılında II. Meşrutiyet’in ilanından sonra kurulmuştur. Bu tarihten önce aynı görevi yapan kişiye “serasker” adı veriliyordu. Harbiye Nazırlığı görevine getirilen ilk kişi Ömer Rüştü Paşa olmuştur. Harbiye Nazırlığı orduya ait idari tasarrufları yerine getirmekle yükümlüydü. Ordunun emir-komuta mekanizması, sevk ve idaresi işleri ise Harbiye Nazırlığına bağlı Erkan-ı Harbiye Dairesi yani Genelkurmay Başkanlığı tarafından yönetilirdi. Harbiye Nazırı’nın paşa rütbesine sahip olması zorunluluğu vardı. Harbiye Nazırlığı sadece Kara Kuvvetlerinden sorumluydu. Deniz Kuvvetlerinin yönetimi ise Harbiye Nazırlığından ayrı olarak kurulmuş Bahriye Nazırlığına bağlıydı. Kurtuluş Savaşı’nın başlamasından sonra bu nezaret yerini Müdafaa-i Milliye Vekaleti’ne bırakmış, cumhuriyetin ilanından sonra 1945 yılında Milli Savunma Bakanlığı adını almıştır. Harbiye Nazırlığının İstanbul’un Fatih ilçesinde yer alan binası günümüzde İstanbul Üniversitesi tarafından kullanılmaktadır.

(<https://tr.wikipedia.org-14>)

ḥarb oyunu: (Ar. + T.) (183/15, 184/10-15-20, 185, 186/5, 187/20, 188/15)

Eğitim amaçlı kurgulanan askerî senaryolar. Bu senaryolara bütün askerî unsurların dâhil edilmesi hedeflenir.

Bir taraflı, basit meseleler genel olarak harita üzerinde yapılan tatbikattır. Karşılıklı çalışmak harp oyunudur. Her ikisi de bilhassa acemiler için küçük ölçüde ve basit vaziyetlerde başlar. (E-184)

harb vergisi: (Ar. + T.) (145) (bk. i‘āne-i ‘askeriyye)

Savaşta alınan vergi.

harb yürüyüşü (harb yürüyüşleri): (Ar. + T.) (Ar. + T.) (81/10, 83/10, 85/5)

Harp etmek amacıyla bütün unsurların katıldığı ve bu unsurlara görev planlaması yapıldığı yürüyüş şeklidir.

harekât: (Ar.) (15/15, 17/20, 53, 69/5, 70, 86, 101/5, 105/5, 130/5, 132/10, 145/20, 148, 157, 164/5, 172/20, 187/10, 191/5, 192/10, 196/5-10, 198/10-20, 200/15)

Belli bir amaç gözetilerek bir askerî birliğe yaptırılan manevra, çarpışma, çevirme, kovalama vb. işler. (TS)

harekât-ı ‘askeriyye: (Ar. + Ar.) (149/15, 164) (bk. harekât)

harekât-ı cesîme: (Ar. + Ar.) (150)

Büyük harekât.

harekât emri (harekât evāmiri): (Ar. + Ar.) (Ar. + Ar.) (78/10, 147/10)

Harekât için verilen emir(ler).

harekât-ı harbiyye: (Ar. + Ar.) (120/10) (bk. harekât)

harekât menzil mıntıkaları: (Ar. + Ar. + Ar.) (137/10)

Menzil teşkilatının askerî harekâta katılan muharebe bölgeleri.

harekât mıntıkası (harekât mıntıkaları): (Ar. + Ar.) (Ar. + Ar.) (115/10-15, 116, 125/20, 149/15)

Ordunun bulunduğu muharebe bölgesi.

harekât-ı şıhhiyye: (Ar. + Ar.) (157/15)

Muharebe bölgesinde veya geri bölgelerde; sağlıkla ilgili personel, araç, gereç vb. unsurların, şartların gerektirdiği duruma göre hareket etmesi.

hareket harbi: (Ar. + Ar.) (7/10, 17/10, 96/5)

Askerî unsurların yürürken harp etmeye hazır olması ve gerektiğinde harp etmesi.

harîta çantası: (Ar. + T.) (123/15)

Askerî haritaların konulduğu çanta.

Bir subayın seferde kullanacağı eşyalardan biridir. (E-123)

harîta tatbikâtı: (Ar. + Ar.) (184/15)

Harita üzerinde yapılan tatbikat. Tatbikatın arazide yapılamadığı durumlarda yapılır.

Bir taraflı, basit meseleler genel olarak harita üzerinde yapılan tatbikattır. (E-184)

hartuc: (Fr.)

Kese içinde hazırlanmış (bir atımlık) barut hakkında kullnılan addır. Torbaya hartuc kesesi denir. (Pakalın-1)

Merminin arkasından namluya sürülen bezden veya kartondan barut kesesi. (<http://www.sozce.com>)

haste ‘arabası (haste ‘arabaları): (Far. + T.) (Far. + T.) (82, 102/15, 104/20, 105/15)

Muharebede yaralanan veya hasta olanları taşıyan arabalar.

haste-gân: (Far.)

Hastalar, rahatsızlar, sayrılar. (Devellioğlu)

ḥaste-gān kaṭārī: (Far. + Ar.) (156)

Muharebede hasta ve yaralı olanları taşıyan tren.

ḥaste-gān ictimā' maḥalli: (Far. + Ar. + Ar.) (155/20)

Muharebede hasta ve yaralı olanların hastaneye gönderilmeden önce bekletildiği bölge.

ḥaste-ḥāne gemileri: (Far. + Far. + T.) (106/5)

Muharebede hasta ve yaralı olanların taşındığı, gerektiğinde hastane olarak kullanılan gemiler.

ḥaste-ḥāne kaṭārī: (Far. + Far. + Ar.) (156)

Muharebe yatarak tedavi gören hastalar için özel tertibata sahip esaslı trenlere hastane katarı denilir. (E-156)

ḥaste-ḥāne trenleri: (Far. + Far. + Fr.) (106/5) (bk. **ḥaste-ḥāne kaṭārī**)

ḥaste-ḥāne vapurları: (Far. + Far. + Fr.) (156/10)

Muharebede hasta ve yaralı olanları taşıyan vapurlar.

ḥaste kaṭārları: (Far. + Ar.) (156/5)

Muharebe özellikle oturabilen hasta (ve yaralı)ları nakle mahsus adi trenlere hasta katarları denilirdi. (E-156)

ḥaste nakliyye kolları: (Far. + Ar. + T.) (131, 135)

Hasta ve yaralıların nakil işlerini yürüten kol.

ḥaste nakliyye müfrezeleri: (Far. + Ar. + Ar.) (106/5, 155/15)

Hasta ve yaralıların nakil işlerini yürüten müfreze.

Menzil mıntukasındaki hastaların memleket içine nakledilmeleri amacıyla menzil müfettişliğine bağlı hasta nakliye müfrezeleri vardır. (E-155)

ḥaste otomobili (ḥaste otomobilleri): (Far. + Fr.) (Far. + Fr.) (103/10, 105/20)

Muharebede hasta ve yaralı olanları taşıyan otomobil.

ḥaste otomobil kolu: (Far. + Fr. + T.) (103)

Beş arka arabalı on iki hasta otomobili ile bir yük otomobili ve bir küçük otomobilden oluşan (E-103) kol.

ḥaste sefā'ini: (Far. + Ar.) (135) (bk. ḥaste-ḥāne gemileri)

ḥaste tecemmu' maḥalli (ḥaste tecemmu' maḥalleri): (Far. + Ar. + Ar.) (Far. + Ar. + Ar.) (103/5, 106/5, 158/5, 162)

Yürüyüşlerde beraber götüremeyecek hasta ve yaralıların toplanıp menzil hastanelerine gönderildiği alan.

ḥaste vapurları: (Ar. + Fr.) (156/10)

Muharebede yaralı ve hasta olanları geriye nakletmek için su buharı gücüyle çalışan gemi.

Vapurlar da hastane, muavin hastane ve hasta vapurları adını alır. Hasta ve yaralıların geriye nakli için her çeşit araçtan yararlanılır. (E-156)

ḥaṭ-ı ḥarb: (Ar. + Ar.) (146, 159/5)

Harbin yaşandığı ve bir çizgi gibi sıralandığı alan.

ḥaṭ kōmiserleri: (Ar. + Fr.) (132)

Menzil teşkilatına bağlı yollarda güvenliği sağlayan, emniyet ve asayişe ait işleri yöneten, üniformalı veya sivil memurlar.

ḥaṭ kumandanlığı: (Ar. + Fr.) (131/10)

Belirli bir hat üzerinde kurulan ve nokta komutanlıklarının birkaçının bağlandığı bir üst komutanlık.

havā gözcüleri: (Ar. + T.) (57/15)

Muharebede düşmanın hava unsurlarını gözetleyen asker.

havā keşfi: (Ar. + Ar.) (14/10)

Hava araçlarıyla yapılan bilgi edinme faaliyeti.

havāşş-ı balistikîyye: (Ar. + Fr.) (7/15)

Önde gelen balistik silahlar.

havā ta' arružu (ta' arruž-ı havā 'iyye): (Ar. + Ar.) (Ar. + Ar.) (41/10, 57/15, 70/15)

Hava araçlarıyla yapılan taarruz.

havā taraşşudu: (Ar. + Ar.) (13/15, 57) (bk. **havā keşfi**)

hayvānāt şargı maḥalli: (Ar. + T. + Ar.) (108/15)

Muharebede yaralanan veya hasta olan hayvanlarının ilk olarak tedavi edildiği yer.

hayvān ḥaste-ḥānesi (hayvān ḥaste-ḥāneleri): (Ar. + Far. + Far.) (Ar. + Far. + Far.) (88/5, 108/5-10, 118/10, 127/10)

Muharebe kademesi oluşturan kollardan biridir. (E-88)

Yürüyemeyecek durumda olanlar (E-107), bulaşıcı hastalık taşıdığından şüphelenilenler ve ağır hastalar hayvan hastanesine gönderilir. Hayvan hastanesi fırkaca demir yollarına yakın yerlerde açılır. (E-108)

ḥazar: (Ar.) (4/20, 114/20, 152/20, 171/5, 199/5, 203/10-15)

Barış. (TS)

Askerlik ıstılahı olarak ordunun sefer vaziyeti dışında terbiye, talim ve hazırlıkla meşgul olması demektir. Hazar, bu itibarla seferin karşılığıdır. (Pakalın-1)

ḥazarī başlık: (Ar. + T.) (198/15)

Tatbikatlarda savaşıan unsur olmayanların taktıkları başlık. Savaşta ve savaş eğitiminde savaş başlığı takılır, diğér zamanlarda kep, şapka (hazarî başlık) takılır.

ḥazarī mevcūd: (Ar. + Ar.) (186)

Barış zamanındaki birlik mevcudu. Bu mevcut hesaplanırken sadece asker sayısı değil, aynı zamanda hayvan, silah, malzeme vb. mevcut da belirlenir.

ḥazar ta'limleri: (Ar. + Ar.) (176/10)

Barış zamanında yapılan askerî eğitimler.

ḥazırılık kıt'ası: (Ar. + Ar.) (46/15)

Geride olan ama muharebeye girmeye hazırlanan kıta.

ḥazırılık mevzi' ileri: (Ar. + Ar.) (25/10, 208/15)

Muharebede harekâta katılmak için hazırlananların bulunduğu mevzilerdir. Mevzinin yerine göre içinde top bulunabilir.

hedef: (Ar.) (7/5-20, 11/15, 13/20, 23/5, 27/10, 28/10-15, 29/10-20, 30/15, 31/5-10, 42/15, 44/5, 48/5, 50, 57/10, 61/15, 65/5, 176/10, 204/10, 208/10)

1. Nişan alınacak yer, nişangâh 2. Yapılması tasarlanan iş, amaç 3. Varılacak yer, ulaşılacak son nokta. (TS)

hedef takşimi: (Ar. + Ar.) (202/5)

Savaşıa veya tatbikata katılan birliklere ve silahlara hedefleri paylaştırmak.

ḥendek: (Ar.)

Geçmeye engel olacak biçimde uzunlamasına kazılmış derin çukur. (TS)

ḥendek muḥārebeleri: (Ar. + Ar.) (200/15)

İki tarafın da hendeklerin içine girmiş olarak yaptığı savaş.

hendek mübârezezi: (Ar. + Ar.) (30/15) (bk. **hendek muhârebeleri**)

hey'et-i zâbiân: (Ar. + Ar.) (171/10, 172/5)

Subay heyeti.

hîdmet-i 'askeriyye: (Ar. + Ar.) (173)

Muharebede ve muharebe hazırlığında askerlik hizmeti.

hîdmet-i baytariyye: (Ar. + Ar.) (107)

Muharebede ve muharebe hazırlığında baytarlık hizmeti.

Baytar hizmetleri; hayvanların sağlığını koruma, hasta hayvanların tedavisi, bulaşıcı hastalıklarla mücadele ve bunların yok edilmesi, nal işleri, baytar malzemelerinin nakli ve ikmali, yem, et ve kasablık hayvanların muayenesini içerir. (E-107)

hîdmet-i sıhhiyye (hîdemât-ı sıhhiyye): (Ar. + Ar.) (Ar. + Ar.) (46/10, 101/10, 154, 156/20)

Muharebede sağlık hizmetleri.

Sıhhiye hizmetleri şu hususları kapsar: Genel sağlık işleri, sağlık durumu, ikmal, iskan, hasta ve yaralıların geriye sevki (tahliye). (E-101)

(Ayrıca eserin 154. sayfasında zamanın sıhhiye hizmetleri ile kapsamlı bir bölüm vardır.)

Hilâl-i Ahmer: (Ar. + Ar.) (154/15, 157, 160/5) (bk. **Göñüllü Haste Bakıcı Cem'iyeti**)

hîmāye: (Ar.) (9, 21/10, 22, 24, 31/10, 42, 54/5-10, 59/10-20, 69/20, 72/5-15, 74/20, 178)

Muharebede gerek askerlerin gerekse silahların birbirini koruması, gözetmesi.

hımāye mevzi‘ ileri (hımāye mevāzi‘): (Ar. + Ar.) (Ar. + Ar.) (45/15, 63/20)

Muharebede asker veya silahların korunması için beklenen mevzi(ler).

hımāye silāhi: (Ar. + Ar.) (177/20)

Mevziye girerek askerleri ve atış yapan diğer unsurları himaye eden silah.

h.m.t.: (5/5-15, 6/10, 28/15, 30/10, 31/5, 37/20, 205/5) (bk. **hāfif makineli tüfenk**)

h.m.t. avcısı: (6/5) (bk. **hāfif makineli tüfenk avcısı**)

h.m.t. mangası: (5/20, 16/20, 29/15, 30/10, 33/15) (bk. **hāfif makineli tüfenk mangası**)

humbara: (Far.)

Demir veya tunçtan dökülmüş, yuvarlak ve boş olan içine patlayıcı maddeler doldurulup havan topu veya el ile atılan, yuvarlak bir bomba türü, kumbara. (TS)

humbaracı (bombacı): [Far. (İt.)]

Yeniçeri teşkilatı zamanında topçu yerine kullanılan bir tâbirdir. Bu teşkilat mensupları havan topuyla humbara attıkları için bu adı almışlardır. Bunlara halk tarafından kumbaracı da denilirdi. Müteaddit ortalara ayrılan humbaracıların başlarına humbaracıbaşı denilirdi. (Pakalın-1)

humbaracı mangası: (Far. + Alm.) (5/10-15)

Muharebe grubunu oluşturan mangalardan biridir. Bir mangabaşı, iki bombacı ve üç avcıdan oluşur. (E-5)

hücüm: (Ar.) (7/5, 12/15, 20/5, 22/10, 26/5, 29/5-10, 30/15, 32/20, 35/5, 39/5, 44/15, 49/20, 53/5, 54/15, 64/10-15, 65/5-10-15, 74/5, 75, 197/15)

Saldırı. (TS)

hücüm çıkış mevzi' i: (Ar. + T. + Ar.) (49/20)

Düşmana hücum yapılacak en yakın mevzidir. Bu mevzi düşman engel sisteminin ilerisine kaydırılmıştır.

hücüm dört na'la: (Ar. + T. + Ar.) (52/5)

Atın en hızlı koşusunun daha ilerisinde bir süratle hedefe at sürme. (<http://sozlugu.blogcu.com>)

Süvari atının yürüyüş süratlerindendir. Dakikada yaklaşık 80 cm 700 adımdır. (E-52)

hücüm mesâfesi: (Ar. + Ar.) (177/15)

Düşmana hücum yapmaya en uygun uzaklık.

hücüm mevzi' i: (Ar. + Ar.) (14/10)

Düşman savunma mevzi önünde yapılacak olan hücumu koordine etmek amacıyla kullanılan mevzi.

hücüm noktası: (Ar. + Ar.) (35, 38/20)

Düşmana hücum yapmak için komutan tarafından belirlenen en uygun yer.

İ i

i'âne: (Ar.)

Yardım. (TS)

i'âne-i 'askeriyye: (Ar. + Ar.) (145)

Tanzimattan sonra, cizye yerine gayri müslimlerden alınan vergiye önceleri “iane-i askeriyye” deniliyordu. Miktarı 15.000 kuruştı. Bu vergi daha sonra “bedel-i askerî” adını aldı. Tanzimattan sonra kaldırıldı. (<http://www.turkcebilgi.com-2>)

İ' âşe: (Ar.) (77/10, 88/10, 94/10-15, 96/5, 97/10, 98/10-20, 99/20, 100/10, 129/15, 131/15, 133/20, 137/10-15-20, 139/10, 143/15, 145/20, 147/15, 148/10, 150/5-10, 151/20, 152/10, 153/15, 156/5, 159/10, 164/15, 184/20, 187/10, 191/10, 201/15)

Yedirip içirme, besleme, bakma. (TS)

İaşe, başlıca erzakı toplamak ve kıtalara nakletmek ve dağıtmak durumlarını içerir; bunlardan birincisi daha zor ve mühimdir. (E-137)

İ' âşe 'arabaları: (Ar. + T.) (98/10, 99)

Muharebeye katılan unsurların kısa süreli ihtiyaçlarını karşılayacak malzemeleri taşıyan arabalar.

İ' âşe ağırlığı: (Ar. + T.) (83, 84)

Kıtanın ihtiyacı olan iaşe malzemeleri.

İ' âşe Nezâreti: (Ar. + Ar.) (146)

İaşe Bakanlığı.

İ' âşe Müdüriyeti: (Ar. + Ar.) (146)

İaşe Nezareti'nin lağvıyla yerine bir İaşe Müdüriyyet-i Umûmiyyesi teşkili hakkında kararname 20 Ocak 1919 tarihlidir. (<http://muhammetaliuslu-com.tr>.)

İ' âşe tesellüm mevki'leri: (Ar. + Ar. + Ar.) (110/15)

İaşenin dağıtılmak için toplandığı ve bu iaşeyi dağıtacak askerî unsurlara teslim edildiği yer.

İ' âşe teşkilâtı: (Ar. + Ar.) (137)

Ordunun iaşe malzemelerini, araç ve gereçlerini belirli bir plana göre dağıtan birim.

İ' âşe zâbîti: (Ar. + Ar.) (98/20)

İaşe işlerinden sorumlu olan subay.

Her kıtada iaşe işlerini (malzemeleri alma, dağıtma, kasaplık hayvan ve ekmek iaşe arabalarının yükletilmesi, bakkaliye malzemelerini taşıyan arabalar vb.) iaşe zabiti yerini getirir. (E-99)

ictimâ': (Ar.) (41/5, 53, 54/15, 69/5)

Askerlerin silahlı ve donatılmış olarak toplanmaları. (TS)

ictimâ' nîzâmı: (Ar. + Ar.) (32/5, 36/10)

İçtima şekilleri. Bu şekiller manga, takım, bölük, tabur vb. birimlere göre değişir.

idâreli ateş: (Ar. + T.) (28/10) (bk. **idâreli kıt'a ateşi**)

idâreli kıt'a ateşi: (Ar. + Ar. + T.) (27/10)

Bir komutan yardımıyla askerlerin hedef belirlemeleri ve atışlarını o hedefin özelliğine göre ayarlamaları.

iddihâr merkezleri: (Ar. + Ar.) (110/15)

İaşe malzemeleri, silah, cephane, araç ve gereçlerin dağıtılmak üzere toplanıp biriktirildiği yer.

igtinâm (igtinâmât): (Ar.) (77/5, 110/15, 112/15, 199)

Ganimet yoluyla alma, yağmalama. (TS)

ihâta: (Ar.) (12/10, 15, 42/5-20, 45, 54/5, 59/5, 60, 61/10, 71/5-20, 202/10)

1. Bir şeyin etrâfını çevirme, sarma, kuşatma, etrafı çevrilme, kuşatılma, sarılma.
2. Tam kavrayış, anlayış, geniş bilgi. (Devellioğlu)

ihâtavâri ta' kib: (Ar. + Ar.) (66/5)

Düşman unsurlarını kuşatma için yapılan hareket.

ihâtavî ta' arruz: (Ar. + Ar.) (67/5)

Düşman unsurlarını kuşatmak için yapılan saldırı.

ihāṭavī ɗarbeler: (Ar. + Ar.) (115/5, 23/10)

ihṭiyāt: (Ar.) (18/5-15, 19, 23/10, 25/20, 26/5, 34/20, 35/20, 37, 38/15, 39/15, 40/5, 43/15, 46/5-20, 48/10-15, 49/10, 50, 61/15, 67/10, 73/5, 149/20, 157/10, 166/15)

1. Herhangi bir konuda ileriye düşünerek ölçülü davranma, sakınma 2. Gereğinden fazla olup saklanan şey, yedek. (TS)

Muharebede yedek olarak bekletilen asker ve malzemelerdir. Takım ve manga seviyesinde kuvvet olarak bir ihtiyat ayrılmaz. Buna rağmen hareket esnasında alınan derinliğine tertip ve düzenler, geride bulunan unsurların ihtiyat gibi kullanılmasına imkan sağlar.

ihṭiyāt ceb-ḥāne depoları: (Ar. + Far. + Far. + Fr.) (163/15)

Yedek cephane depoları.

ihṭiyāt ḥaste-ḥāneleri: (Ar. + Far. + Far.) (154/5)

Muharebe öncesinde ve sonrasında kurulan yedek hastaneler.

ihṭiyāt kıṭa‘ ātı: (Ar. + Ar.) (165/15)

Yedek olarak ayrılan kıtalar.

ihṭiyāt mālezime depoları: (Ar. + Ar. + Fr.) (164)

Yedek malzeme deposu. Bu malzemeler silah, cephane, erzak vb. olabilir.

ihṭiyāt namlu: (Ar. + Far.) (164)

Yedek namlu.

ihṭiyāt ṭaburları: (Ar. + T.) (50/10)

Yedek olarak ayrılan taburlar.

ihṭiyāt ṭakımı: (Ar. + T.) (35/10)

Yedek olarak ayrılan takım.

iẖtiyāt tekerlek: (Ar. + T.) (164)

Yedek tekerlek.

iẖtiyāt toparlak: (Ar. + T.) (164)

Top cephanesi taşıyan yedek araba.

ikinci ḵademe: (T. + Ar.) (147, 169)

Muharebede ikmalî sağlayan unsurlardandır. Muharebeye en yakın ikinci ikmal unsurudur. Birinci kademe ikmal ihtiyacını bunlardan karşılar.

ikinci ḵademe kolları: (T. + Ar. + T.) (169/5)

İaşe, cephane vb. malzemeleri menzîl depolarından alıp birinci kademeye teslim eden kollar.

ikişer ḵol: (T. + T.) (27, 54/15, 68/10)

Askelerin ikişerli sıra olarak yaptıkları yürüyüş.

ikişerle ḵol nizamı: (T. + T. + Ar.) (11/15, 32/5, 36/15, 52/20, 55/10, 68)

Manga, takım, bölük, tabur vb. askerî unsurların yanaşık nizam şekillerindendir. Genelde diziler yan yana ve arka arkaya olur. Takım, bölük, tabur, alay kuruluşuna göre bunların yeri değişebilir.

ikişer yürüyüş ḵolu: (T. + T. + T.) (68/20) (bk. **ikişer ḵol**)

ikmāl: (Ar.) (7/20, 9, 10/15, 19/10, 26/5, 43/10, 46/10, 47/10, 77/5, 79, 81/10, 83, 84/15, 85/15-20, 86/20, 87/10, 90, 93/10, 101/10, 106/10-20, 107/5, 108/15-20, 109/10-15, 110/20, 113/10, 119/5-10, 121/5, 125/20, 126/5, 127/10, 128/10-15-20, 129/15, 132/15-20, 133/10, 134/15, 135/15, 139/10, 146/15, 147/5-15, 148/10-15, 149/15, 150/5, 154/5-10, 156/15, 162/10, 165/10, 166/10, 167/10-15-20, 168/5-15, 169/5, 170, 171/20, 172/10, 176/20, 178/5, 181/10, 189/5)

1. Eksik bir şeyi tamamlama, daha iyi duruma getirme bütünleme
2. Bitirme
3. (*askerlik*) Geri hizmet. (TS)

İkmal; bir askerî birlik ve kurumun teçhizi, bakımı ve harekâtı için ihtiyaç duyulan her türlü ikmal maddelerinin cins ve miktarlarının tespiti, tedariki, depolanması ve depodayken bakımı, dağıtımı ve son işlemi faaliyetlerini kapsar. İkmal sınıfının ana fonksiyon sahaları seferde/barışta ikmal ve hizmetlerden oluşmaktadır. Hizmetler seferde ve barışta yürütülen mutfak, fırın, banyo, çamaşır, su ikmali ve kantin hizmetleri ile seferde şehitlerin toplanmasını kapsamaktadır. (<http://www.kkk.tsk.tr-1>)

İkmāl cüz'-i tāmmları: (Ar. + Ar. + Ar.) (85/15, 87/5-15)

İkmal malzemelerinin dağıtımını sağlayan en küçük askerî unsur.

İkmāl efrādı: (Ar. + Ar.) (126/5, 133/5)

İkmal işlerinde çalışanlar.

İkmāl kolları: (Ar. + T.) (81/5, 83, 84/15, 85/20, 86/20, 93/5, 96, 99, 110/15)

İkmal malzemelerinin dağıtımını sağlayan kol.

Araba veya otomobilden oluşan bu kollar tabur halinde oluşturulur (E-85). İaşe ve eşya ağırlığı (büyük ağırlık) kaideten bu kollardan ikmal olunur (E-83). İkmal kolları muharebede cephanenin, yakın muharebe, peçeleme, muhabere vasıtalarının süratle ikmaline yarar (E-84).

İkmāl planları: (Ar. + Fr.) (126/5)

Askerî unsurların ikmali için tasarlanan düzen.

İleri ceb-ḥānelik: (T. + Far. + Far.) (170/5)

Muharebeye yakın yerde bulunan cephane.

Cephanenin 2/5-1/2'sinin bulunduğu yerler. (E-170)

İleri ḥaṭ: (T. + Ar.) (29/5, 31/5, 38, 48/10, 50/5)

Savunma veya saldırma amacıyla bir araya getirilmiş ilerideki asker dizisi.

ileri karağol: (T. + Moğ.) (196)

Keşif ve gözetleme amacıyla sınıra yakın, en uç noktada bulunan birlik. (TS)

ileri keşif kolu: (T. + Ar. + T.) (33/5)

Düşmanın durumunu anlamak, arazi ve yollar hakkında bilgi toplamak için en önde gönderilen kol.

İleri sürülmüş ceb-hâne depoları: (T. + T. + Far. + Far. + Fr.) (163/5)

Muharebede kıtalara en yakın cephane depolarıdır.

imhâ ateşi: (Ar. + T.) (20/10)

Bir savaşta düşman ordusunu yok etmek amacıyla karadan, havadan ve denizden açılan ateş. (TS)

inşâât kıta'âtı: (Ar. + Ar.) (131)

Yapım işleriyle uğraşan askerî unsur.

inzâl: (Ar.)

İndirme, indirilme. (TS)

inzâl istasyonu: (Ar. + Fr.) (80)

Birliklerin ihtiyacı olan malzemelerin indirildiği yer. Bu malzemeler daha sonra farklı vasıtalarla birliklere iletilir.

inzibât: (Ar.) (62/5, 91/20, 96/20, 114, 121, 127/15, 129/10)

1. Sıkı düzen 2. Gözaltında tutma 3. Silahlı kuvvetlerde, ordudaki düzeni sağlamak amacıyla görevlendirilmiş er. (TS)

irkâb ve ihrâc istasyonları: (Ar. + Ar. + Fr.) (130/15)

Bindirme ve indirme istasyonları. Muharebede gerekli olan ikmalin sevkini sağlayan tren istasyonları.

irkāb ve ihrāc vesā'iti: (Ar. + Ar. + Ar.) (132/20)

Muharebede gerekli olan ikmalin yüklenmesini ve indirilmesini sağlayan vasıtalar.

irtibāt atlısı: (Ar. + T.) (56/20)

Muharebede bağlantı ve haberleşmeyi sağlayan atlı askerî unsur.

Bölükle irtibat ya irtibat atlısı veya irtibat keşif kolu ile korunur. İrtibat atlısı daima çifttir. (E-56)

irtibāt bölüğü: (Ar. + T.) (37/10, 41/20)

Muharebede irtibatı sağlayan bölük.

irtibāt hey'etleri: (Ar. + Ar.) (79/5)

Fırkaların bünyesinde olan ve fırkaya ait iaşe malzemelerinin indirilmesi, muhafaza ve nakledilmesini sağlayan unsurlar. (E-79)

irtibāt keşif kolu: (Ar. + Ar. + T.) (56/20)

Bir kıtayı arayıp bulmak ve kendisiyle herhangi bir surette irtibatı tesis etmekle görevli olarak çıkarılan keşif kolu yerinde kullanılır bir tâbirdir. (Pakalın-2)

İrtibat, emir-komutanın icrası ve bilgi alış verişi için vazgeçilmez bir vasıtaadır. Etkili bir harekât için birliklerle komutan ve karargâhlar arasında mutlaka bir irtibat kurulmalı ve bu irtibat idame ettirilmelidir. İrtibat; muhabere (telli, telsiz, haberci) irtibatı, göz irtibatı, ses irtibatı gibi türlere ayrılır. Bunların her birinin ayrı bir kullanma yeri ve zamanı vardır. Çoğunlukla birbirlerini tamamlayacak ve yedekleyecek şekilde kullanılırlar. İrtibat kurma ve sağlamada ayrı bir emir alınmamış ise “üstten-asta ve soldan-sağa” genel prensibi uygulanır.

irtibāt kıt'ası (irtibāt kıt'aları): (Ar. + Ar.) (Ar. + Ar.) (17/15, 26/10, 47/20, 55)

Kendisiyle irtibat tesis edilen kıta hakkında kullanılan bir tâbirdir. (Pakalın-2)

irtibāt neferleri: (Ar. + Ar.) (58/15)

Muharebede irtibatı sağlayan askerler.

iskele kumandanlığı: (İt. + Fr.) (131/20)

Su yolları üzerinde kurulan ve buralarda kontrolü sağlayan komutanlık.

istasyon kumandanları: (Fr. + Fr.) (132/5)

Muharebede demiryolu istasyonlarında kurulan komuta merkezlerinin komutanları.

istihkâm: (Ar.) (79/15, 167/15, 174/10)

1. Düşman saldırısını durdurmak, düşmana karşı savunma yapmak amacıyla düzenlenmiş yer 2. İstihkâm işleriyle uğraşma, istihkâmcılık. (TS)

İstihkâmcılar, harekât alanının tamamında istihkâm faaliyetlerini yönetmek suretiyle karma sınıf ve silah timinin ayrılmaz bir parçası olarak görev icra ederler. İstihkâmcılar; muharebede dost birliklerin hareket kabiliyetini artırma, düşmanın hareket kabiliyetini engelleme ve beka görevleri icra eder; muharebe destek kuvvetlerine istihkâm desteği sağlar. Ayrıca istihkâmcılar, savaş anında cepheye ilk giden ve en son dönen birliklerdir. Taarruzî harekâтта istihkâmcılar normal olarak manevrayı desteklemek için, gayretlerini şu faaliyetler üzerinde yoğunlaştırırlar: Engellerden gedik ve geçitler açarlar veya bunları kaldırırılar, tahkimli mevzilere taarruza yardım ederler, taarruz eden dost kuvvetlerin yanlarını korumak için engeller tesis ederler. İstihkâmcı genel bir ifadeyle muharebe alanı mühendisidir. Engeller tasarlama, taktiksel noktalarda siperler kazma ve türevi bütün işleri üstlenir. (<https://tr.wikipedia.org-15>)

istihkâm bölüğü: (Ar. + T.) (91, 101/15)

İstihkâm faaliyetlerini yürüten bölük.

istihkâm kıta' atı: (Ar. + Ar.) (82/20, 90/10, 125/15)

İstihkâm faaliyetlerini yürüten kolların bağlı olduğu kıtalar.

istihkâm kolları: (Ar. + T.) (125/15)

İstihkâm faaliyetlerini yürüten kollar.

istihkâm müfettişlikleri: (Ar. + Ar.) (116/5)

Menzil ve İkmal Şubesine bağlı olan ve istihkâm gibi geri hizmetlerle ilgilenen birim. (E-116)

istihkâm taburu: (Ar. + T.) (83, 85, 102)

İstihkâm faaliyetlerini yürüten tabur.

istihlâkât-ı yevmiyye: (Ar. + Ar.) (135/20, 139/5)

Muharebe şartlarında günlük olarak harcanan, yenilip içilen şeyler.

istikşâf: (Ar.) (191/20)

Düşmanın haline, mevzine, tertibatına ve araziye dair tetkikatta bulunmak yerine kullanılan bir tâbirdir. (Pakalın-2)

istinâd kıta'âtı: (Ar. + Ar.) (165/15)

Avcı zinciri (piyade mangasının arazide genişlemesine yayılması) gerisinde olmak üzere toplu bir halde bulundurulmuş askerlerden oluşan kıta.

işâret: (Ar.) (20/10, 52, 58/15, 148/20, 196/20, 199/15-20)

1. Anlam yükletilen şey, anlamlı iz, im 2. Belirti, gösterge, alamet 3. El, yüz hareketleriyle gösterme (TS)

Askerî unsurların aralarında haberleşme için kullandıkları göstergeler.

işâret kıta'âtı: (Ar. + Ar.) (196/15)

Özellikle tatbikatlarda işaretleri gösteren kıtalar.

işâretle sevk: (Ar. + Ar.) (67/15)

Komutanın veya askerlerin iletişim araçlarını kullanamadığı durumlarda çeşitli işaretlerle anlaşmaları, askerî unsurların bu işaretlerle yönlendirilmeleri.

işāret mālēzimesi: (Ar. + Ar.) (85, 92/20)

Askerî unsurlar arasındaki işaretle haberleşmede kullanılan malzeme.

işāret vesā'îti: (Ar. + Ar.) (85/5)

İşaret araçları.

işgāl muhārebesi: (Ar. + Ar.) (60/5)

Düşman mevzilerini ele geçirmek için yapılan savaş.

işgāl mūdāfa' ası: (Ar. + Ar.) (62/10)

Muharebede büyük kuvvetler gelene kadar küçük askerî unsurların ele geçirdikleri yerleri savunmaları.

iz' āc ateşi: (Ar. + T.) (20/15)

Düşmanı taciz edip telaşa düşürmek için çeşitli silahlarla yapılan atış.

K k

ķademe: (Ar.) (14/15, 22, 25/10, 42/5, 64, 65/10, 70/10, 74/20, 87/15, 89, 151/5, 165, 168/5, 169/5, 185, 188/15)

1. Aşama, basamak, derece 2. (*askerlik*) Motorlu araçların bakım ve onarım işlerinin yapıldığı birim, bakımevi. (TS)

Askerî unsurların şartlara göre değişik sayılarda parçalanması, bölünmesi.

ķademelen-: (Ar.) (15, 38, 42/5, 43, 48/10, 55/10, 69/10)

Muharebeye katılan unsurların arazi, silah, düşman varlığı vb. askerî esaslara göre sıralanması.

ķadro taṭbīķātı (ķadro ile taṭbīķāt): (İt. + Ar.) (188/10, 193/5)

Askerî unsurların, özellikle emir komuta grubunun, sefer kadrosunun tamamına yakınının katıldığı muharebe tatbikatı.

ķadro seyāhatleri: (İt. + Ar.) (193/5)

Emir komuta grubunun, muharebe bilgisini artırmak için katıldığı askerî amaçlı geziler.

ķāfile ķumandanı: (Ar. + Fr.) (112)

Çeşitli sebeplerle bir yerden başka bir yere sevk edilen topluluğun komutanı.

ķal‘a muķārebâtı: (Ar. + Ar.) (169/10)

Kale savaşları.

ķanķarma: (T.)

Azılı atları zapt etmek için dillerini bastıracak biçimde yapılmış demir araç. (TS)

ķapalı arāzî: (T. + Ar.) (12/10, 14, 21/15, 30/20)

Yerleşim yerlerinin ve çeşitli bitki örtüsünün bulunması nedeniyle görüş ve yürüyüşü güçleştiren arazi parçası.

ķapuķ: (Fr.) (4/5, 111, 122/20)

Asker paltosu. (TS)

ķaraķol (ķaravul): (Moğ.)

1. Güvenliķi sağlamakla görevli kimselerin bulunduğu yapı 2. Güvenliķi sağlamak amacıyla dolaşan polis, jandarma veya asker topluluķu, kol, kulluk, devriye. (TS)

Eskiden karakol yerine kullanır bir tâbirdir. “Lehçe-i Osmani”de bu tâbir “Karagol, karakol galattır. Aslı heravul, dolaşıcı asker kolu, ketibe, karavulhane, müfrez askerinin meskeni, ufak kışla- herķ” suretinde izah olunmuştur. Düşmanın âni tecavüzlerinden emin olmak için ordunun etrafını muhafazaya memur edilen piyade ve süvari askerilerine de evvelleri “karavul” denilirdi. Bu da sonraları “karakol” olmuştur. (Pakalın-2)

ķarār-gāh: (Ar. + Far.) (77/10, 78/10, 106/20, 116, 118/15, 125, 153/15)

1. Bir birlik veya kurumun, kumandan ile yardımcı ŗube ve bōlūmlerinden oluŗan kuruluŗ 2. Ordunun uzun bir sūre veya gećici olarak konakladığı yer 3. Durulan veya kalınan yer. (TS)

Herhangi bir askerī kuvvetin kumandanının, kuvvetini sevk ve idare etmek ŗzere sećtiğı ve kumandanlık heyetiyle birlikte yerleŗtiğı yer hakkında kullanılan bir tābirdir. Karargāh; karar edilen oturulan yer demektir. (Pakalın-2)

ķarār-gāh rū'esā: (Ar. + Far. + Ar.) (122/10)

Komuta merkezi başkanları.

ķara taraŗŗudāti: (Ar. + Ar.) (57)

Dūŗman unsurları ile ilgili karadan yapılan bilgi edinme faaliyeti, gōzetleme.

ķaravana: (İt.) (2/10-15, 4/5, 140/10, 142, 143/10)

Genellikle orduda yemek dağıtımında kullanılan bŷyŷk metal kap. (TS)

ķaŗab mŷfrezesi: (Ar. + Ar.) (101)

Birliğin et ihtiyacının karŗılanması ićin hayvanların kesilmesi, derilerin yŷzŷlmesi, kemiklerinin vs. ayrılmasında gōrevli mŷfreze.

ķaŗaŗura: (İt.) (6/15, 7/15, 123/20)

Sŷngŷ gibi tŷfeğın namlusu ucuna takılan veya bel kayıŗına asılı olarak taŗınan bir bıćak tŷrŷ. (TS)

ķaŗana: (Mac.) (141/5)

Bir cins iri at. (TS)

ķaŗār: (Ar.)

1. Tren 2. Taŗıt dizisi 3. Bir arada giden veya ućan hayvan dizisi. (TS)

ķaymakam: (Ar. + Ar.)

Kaymakam, Osmanlı Devleti'nin son dönemi ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında kullanılan "miralay ile binbaşı" rütbeleri arasında olan ve günümüz rütbelerinden "yarbay"a denk bir askerî rütbedir. Ancak "kaymakam" rütbesi de 26 Kasım 1934 tarihli 2590 sayılı Lâkap ve Unvanların Kaldırılması Hakkındaki Kanun'un üçüncü maddesi gereğince iptal edilmiştir. (<https://tr.wikipedia.org-16>)

keşif: (Ar.) (8/15, 15/15, 16/10-15, 17/5, 29, 33, 37/15, 42/5, 43/5, 57/10, 60/15, 75/20, 76) (bk. **istikşâf**)

1. Ortaya çıkarma, meydana çıkarma 2. Gizli olan bir şey hakkında geniş bilgi edinme. (TS)

Düşmana ve araziye ait bilgi toplamak amacındaki faaliyet. (E-16)

keşif kıta' atı: (Ar. + Ar.) (11/10)

Keşif faaliyetiyle uğraşan kıta.

keşif müfrezeleri: (Ar. + Ar.) (70/15, 82/10)

Keşif faaliyeti için oluşturulan müfreze.

keşif nizâmları: (Ar. + Ar.) (12/20, 14/15)

Keşif faaliyeti şekilleri.

keşif kolu (keşif kolları): (Ar. + T.) (Ar. + T.) (16/15, 17, 24, 30/5, 37/20, 56/15, 57/10, 58/10-20, 61/20, 64, 72, 96/15)

Düşmanın durumunu anlamak, arazi ve yollar hakkında bilgi toplamak için gönderilen kol. (TS)

ķıdemli: (Ar.) (32, 198)

Bir görevde rütbece eskilik. (TS)

kıdemli tabur kumandanı: (Ar. + T. + Fr.) (45/10)

Kıdemli olan tabur komutanı.

kıdemli zâbi: (Ar. + Ar.) (51/10, 55/15, 194/15)

Kıdemli subay.

kıṭ' a (kıṭ' alar): (Ar.) (9/20, 10/5, 11/5, 12/10, 13, 14/5-15, 15/10, 17/20, 19/15, 22/15, 23/15, 26/15, 37/20, 51/10, 56, 80/20, 81/10, 83/10, 84, 85/15, 93, 94/15, 98/15-20, 101/15, 102, 105/15, 106/20, 107/5-15, 119/15-20, 120/10-15, 121/5, 124/10-15, 125/20, 128/20, 129/10, 134/5, 135, 137/15, 143/20, 144, 149/10, 153/20, 158/5, 159, 160/5, 161, 165/10, 172/20, 175/5, 180/15, 183/10, 186/5-10-15, 190/5-20, 192/15, 195/20, 198, 199/10, 200/5, 201/15, 202/5, 203/10)

Askerlerin bir komutanın emrinde bir araya gelmesinden oluşan birlik. (TS)

kıṭ' a ateşi: (Ar. + T.) (28/5-15)

Kıtanın topluca yaptığı atış.

Kıta ateşi; görüşe engel arazide hafif makineli tüfeğin de kavrayamadığı hedeflere karşı veya safın dışında kalmış hafif makineli tüfek ateşini telafi için, ansızın yakın mesafede gözükten düşmana karşı münferid ateşi ele almak için kullanılır. (E-28)

kıṭa' ât baytarları: (Ar. + Ar.) (162/5)

Kıtalarda hayvanlarla ilgilenen hekimler.

kıṭa' ât-ı havâ' iyye: (Ar. + Ar.) (110/20)

Hava unsurları ile ilgilenen kıta.

kıṭa' ât-ı muḥârebe: (Ar. + Ar.) (88/15, 89/5, 184/20)

Savaşan, harp eden kıtalar.

kıṭ' a erzāk ve ceb-ḥâne kolları: (Ar. + Ar. + Far. + Far. + T.) (125/10)

Kıtadaki yiyecek, cephane ve mühimmatın tedarik işlemleri ile ilgilenen kollar.

ķıķ' a ikinci ceb-ķāne ķademesi: (Ar. + T. + Far. + Far. + Ar.) (94/10)

Kıtalar da cephanenin birinci kademelerden önce bulunduēu yer. Muharebe ye en yakın ikinci cephane kademesi.

ķıķ' a ķumandanı (ķıķ' a ķumandanları): (Ar. + Fr.) (Ar. + Fr.) (84/10, 85/5-10, 86, 99, 103/5, 121/5, 151, 160/10-15, 165/10, 168/10, 185, 201)

Kıta komutanı.

ķıķ' alı tatbikāt: (Ar. + Ar.) (191/20)

Kıtaların katıldığı ve karşılıklı yapılan tatbikat.

ķıķ' a revirleri: (Ar. + Alm.) (103/15)

Kıtalar da hasta olanların ilk olarak kontrollerinin yapıldığı, hastalara ayrılmış yer.

ķıķ' a şargı maķalli: (Ar. + T. + Ar.) (44, 104/5-10-15, 105/15, 159/5-20)

Muharebede yaralıların ilk olarak geldiēi ya da sedyelerle getirildiēi, tedavi ve tahliyelerinin yapıldığı yer.

ķıķ' a şıķķiyye ' arabası: (Ar. + Ar. + T.) (102)

Sargı ve doēal malzeme, dört beş sedye, iki sıķķiye ķantasına sahip olan arabalar. (E-102)

ķıķ' asız tatbikāt: (Ar. + Ar.) (191/20)

İki kıtanın katılmadığı ya da bazen tek kıta olarak bazen de sadece belirli askerî unsurlarla yapılan tatbikat.

ķol: (T.) (11/5, 41/15, 55/5, 71/5, 84/10, 85/10-15-20, 86/10, 87/5-10-15, 88/5-10-15, 89/5, 91/10, 94/10, 99/20, 100/5-15, 105/5, 106, 112/5, 119/5, 127/15, 131/15, 133/10, 135/10, 136, 139/10, 146/10, 148, 151/5, 156/10, 169/5, 199/10)

Osmanlı İmparatorluğu'nun gerileme devri ile birlikte etkinliğini yitiren Yeniķeri Ocaēı, 15 Haziran 1826'da başlayan Yeniķeri ayaklanmasının bastırılmasını müteakip kaldırılmıştır. Bu ordunun yerine 'Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye'

adı ile yeni bir ordu kurulmuştur. Bu gücün temelini “kol” adı verilen taburlar oluşturmuştur. (<http://www.kkk.tsk.tr-2>)

Muharebede ayrıldığı birime göre asker, eşya, hayvan, silah, cephane, yiyecek, içecek vb. her türlü ikmali sağlayan, gerektiğinde keşif, öncü, artı vb. görevler de üstlenen, sayısı şartlara göre değişebilen askerî unsur.

kolordu: (T. + T.) (77/10, 78/5, 86/10, 87/15, 91/10-15, 96, 99/15, 110/5, 117/10-15, 118/5, 119, 126/20, 127/5-10, 128/5-10-15, 133/10, 134/15, 136/5, 139/5, 143/15, 146/20, 147/5-10, 149/15-20, 154/5-10, 157/5-10, 160/15, 164/15, 165, 187)

Değişik sayıda tümen ve savaş destek birliklerinden kurulu büyük askerî birlik. (TS)

kolordu bâr-gîr depoları: (T. + T. + Far. + Far. + Fr.) (109)

Kolordularda bârgîrlerin tutulduğu ve ilgili yerlere sevk edilmek üzere bekletildiği depo.

kolordu ceb-ğâne kolları: (T. + T. + Far. + Far. + T.) (147)

Kolordudan firkalara cephane tedariki ile ilgilen kollar.

kolordu depoları: (T. + T. + Fr.) (109/5)

Kolorduya ait çeşitli araç, silah, cephane vb. malzemelerin bulunduğu genel depolar.

Kolordu Erkân-ı Harbiyye Re'îsi: (T. + T. + Ar. + Ar. + Ar. + Ar.) (118/5, 157/5)

Kolordunun Erkân-ı Harbiye Reisi.

kolordu erzâk kolları: (T. + T. + Ar. + T.) (137/5, 139/5, 146/15, 147/5-15-20, 148/5-10, 153/5)

Kolordudan firkalara erzak tedariki ile ilgilen kollar.

kolordu ikmāl kolları: (T. + T. + Ar. + T.) (80/5)

Kolordunun her türlü ikmal işleriyle uğraşan kollar.

kolordu qarār-gāhı: (T. + T. + Ar. + Far.) (117/5)

Kolordu emir komuta merkezi.

kolordu kolları: (T. + T. + T.) (91/10, 127/15)

Kolodunun erzak, cephane vb. çeşitli ihtiyaçlarını karşılayan unsur.

kolordu köprücü takımları: (T. + T. + T. + T.) (167/15)

Kolordunun köprü vb. istihkâm işlerini yapan takımları.

kolordu levāzım reʿîsi: (T. + T. + Ar. + Ar.) (149/10)

Kolordunun lojistik hizmetindeki bütün malzemelerle ilgili işleri yürüten bölümün başkanı.

kolordu manevrası: (T. + T. + İt.) (187/5)

Tatbikatta bir kolordunun, kıtalarını kendi idaresinde iki parça halinde karşılıklı hareket ettirmesidir. (E-187)

Kolordu Menzil ve İkmāl Şuʿbesi: (T. + T. + Ar. + Ar. + Ar.) (117/5)

Kolordu haberleşme ve geri hizmetleri şubesi. Kolorduların her türlü resmî haberleşme, erzak tedariki, ikmal ve özellikle celp, nakil ve sevk işlemlerini ayarlayan birim.

kolordu nakliyye kaṭarları: (T. + T. + Ar. + Ar.) (147)

Kolordunun nakliye işlerini yapan araçlar.

kolordu şahrā posta-ḥānesi: (T. + T. + Ar. + İt. + Far.) (118/10)

Kolordulara bağlı olan ve kolordunun posta hizmetlerini veren sahra postanesi.

kolordu ser-baytarı: (T. + T. + Far. + Ar) (108/20)

Kolordunun baş veteriner hekimi.

kolordu ser-ṭabīb vekīli: (T. + T. + Far. + Ar. + Ar.) (154/10)

Kolordunun baş hekim vekili.

kolordu şihhiyye deposu: (T. + T. + Ar. + Fr.) (154/10)

Kolorduya ait sıhhiye malzemelerinin bulunduğu depo.

kolordu ṭayyāre parḳları: (T. + T. + Ar. + Fr.) (110/20)

Kolordunun hava unsurlarına ait malzeme ve cephanenin toplandığı, ilgili yerlere gönderilmek üzere bekletildiği yer.

kolordu yürüyüş kolu: (T. + T. + T. + T.) (148/5)

Kolordunun muharebeye katılmak için intikal eden kolu.

konak: (T.) (122/10, 132/15, 134/10, 137/15, 148/10, 150, 158/5)

Yolculukta geceyi geçirmek için inilen, konaklanılan yer. (TS)

Sefere çıkan askerî unsurların kaldığı, ihtiyaçlarının giderildiği yer.

konakçı: (T.) (112/15)

1. Toplu olarak yapılan yolculukta konak yeri sağlamakla görevli kimse 2. Sefere çıkan askerlerin önünden gidip konak yeri sağlamakla görevli subay. (TS)

Muharebede birliklerin önünden giden, hem keşif hem de birlikler için hazırlık yapan unsurlar.

konak kumandanlıkları: (T. + Fr.) (131/15)

Konakçıların bulunduğu yerlerde kurulan komuta merkezleri.

koşulmamış ağır topçu: (T. + T. + T.) (169/10)

Yük hayvanları (çekici hayvanlar) ile hareket ettirilmeyen ağır topçu.

koşulu ağır topçu: (T. + T. + T.) (169/5)

Yük hayvanları (çekici hayvanlar) ile hareket ettirilen ağır topçu.

koşum bār-giri: (T. + Far. +Far.) (98)

Yük taşıyan arabaları çekmek için kullanılan bârgîrler.

koşusuz batarya: (T. + İt.) (180/15)

Yük hayvanları (çekici hayvanlar) ile hareket ettirilmeyen batarya.

koşulu batarya: (T. + İt.) (180/15)

Yük hayvanları (çekici hayvanlar) ile hareket ettirilen batarya.

kovan: (T.) (91/20)

Fişeğin kapsül, barut ve kurşun taşıyan yuva bölümü, kapçık. (TS)

köprücü takımları: (T. + T.) (118/5)

Kolordu bünyesinde bulunan istihkâm işleriyle ilgilenen takım.

kröki: (Fr.) (17, 19/10, 183, 196/15)

Bir konu veya nesnenin başlıca özelliklerini yansıtacak biçimde hazırlanmış taslağı. (TS)

kuburluk: (T.) (123/10)

1. Tabanca kılıfı 2. Kuburun bulunduğu yer. (TS)

Binek hayvanlarına bağlanan eyerlerin iki tarafına tabanca kuburlarını koymaya yarayan uzunca deri çantalara verilen addır. Bunların gene deriden açılır kapanır kapakları da olurdu. Bunlar eyere merbuttur. (Pakalın-2)

ķumanda: (Fr.) (16/20, 26/10, 27/10, 32/20, 37/20, 45/10, 48, 51/10, 52, 55/10, 67/15, 97/5, 129/10, 145/15)

Komuta. (TS)

ķumanda ġrubu: (Fr. + Fr.) (4/15) (bk. **ķabur erkānı**)

ķumanda ķakımı: (Fr. + T.) (4/20) (bk. **bölük erkānı**)

ķumandan (ķumandanlar): (Fr.) (13, 15/10, 16/15, 19/5-10-15-20, 20, 28, 36, 38/10, 40/20, 41/5, 44/5, 45/15, 46/5, 49, 51/10, 53/10, 56/10, 59/15, 67/15, 68/5, 78/5, 81/10, 83/5, 88/5, 89, 94/15, 96/15, 118/15, 120/5, 121/10, 122/10, 130/15, 145/10, 148, 150/20, 159/15, 162/5, 172/15, 175/15, 179/15, 185/10-15, 186/15-20, 187/10, 188/15, 189/10, 192/5-10, 198/10, 202/5)

Komutan. (TS)

Orduyu, bir askerî müfrezeyi, müstahkem veya açık bir mevkii idare eden büyük rütbeli zâbit, serdar yerine kullanılan bir tâbirdir. (Pakalın-2)

ķumandanlık: (Fr.) (84/10, 147, 158/10)

Komutanlık. (TS)

ķumandan vekīli: (Fr. + Ar.) (26/15, 32)

Komutan yardımcısı.

ķuvā-yı havā'ıyye: (Ar. + Ar.)

Hava Kuvvetleri.

Hava kuvvetleri; ülkenin havadan savunulmasını sağlamak için uçak, helikopter, balon vb. araçlardan ve bunlarla ilgili yer hizmetlerinden, kuruluşlarından oluşturulan teşkilat. (TS)

ķuvā-yı ihtiyāṭıyye: (Ar. + Ar.) (199/10)

Yedek olarak ayrılan kuvvetler.

ḳuyūdāt-ı ḥāzariyye: (Ar. + Ar.) (187/15)

Bariş zamanında resmî haberleşmelerin kaydedildiği defter.

küçük zâbi: (T. + Ar.) (5/5, 32, 37/5, 47, 52/15, 56/5, 57/5, 66/10, 81/10, 83/5, 111/5-10, 145/15, 175/15)

Emir ve komuta yetkisi bakımından kıdemsiz subay.

künye: (Ar.) (136/20, 157/20)

1. Bir kimsenin adı, soyadı, ülkesi, doğumu, mesleği vb. bilgilerini gösteren kayıt
2. Bu bilgilerden bazısının yazılı olduğu bilezik, kolye vb. metalden eşya
3. Soy sop ile ilgili kimlik bilgileri. (TS)

kütük: (T.) (3/10)

İçine şarjöre geçirilmiş tüfek fişeği konulan ve palaska kayışına geçirilen kösele çanta, fişeklik. (TS)

L I

levâzım: (Ar.) (36/10, 130/5)

1. Ordunun lojistik hizmetinde bulunan bütün malzeme veya bu malzemeyi sağlayan bölüm. (TS)

levâzım hey'etleri: (Ar. + Ar.) (97/5-10, 145/10)

Levazım malzemelerini çeşitli vasıtalarla temin eden kurul.

levâzım müfettişlikleri: (Ar. + Ar.) (116/5)

Menzil ve İkmal Şubesine bağlı olan ve levazım gibi geri hizmetlerle ilgilenen birim. (E-116)

levâzım re'îsi: (Ar. + Ar.) (146/20)

Lojistik hizmetlerdeki bütün malzemelerle ilgili işleri yürüten bölümün başkanı.

levâzım zâbiṭi (levâzım zâbiṭleri): (Ar. + Ar.) (87/20, 149/10)

Levazım işleriyle ilgilenen subaylar.

limanlar kumandanlığı: (Rum. + Fr.) (132)

Askerî hizmetlerde kullanılan liman komutanlığı.

livâ: (Ar.) (82/10)

Tugay. (TS)

İki alaydan mürekkep askerî teşekküle ve bu teşekkülün kumandanına verilen addır. Livânın resmî kayıtlarda adı “mirilivâ” olarak da geçer. (Pakalın-2)

livâ parkı: (Ar. + Fr.) (169/10)

Livaların cephane, silah vb. malzemelerinin toplandığı ve mevzilere dağıtımının yapıldığı yer.

livâ ta‘lîmi: (Ar. + Ar.) (179)

Livanın bütün unsurlarının katıldığı tatbikat.

M m

mâ-dûn: (Ar.) (17/5-10, 19, 36/5, 41, 42/5, 46/5, 59/15, 67/15, 193/10, 198/10)

Alt, aşağı derece, emir itibâriyle aşağıda olan. [“mâ-fevk” karşılığı.] (Devellioğlu)

mâ-fevk: (Ar.) (17/5, 19/15, 41, 46/10, 81/5, 97, 98/10, 101/5, 110/10, 126/5, 157/15, 175, 177/5, 183/5, 185/20, 193/10, 197, 201/5)

1. Üst, yukarı. 2. Üstte, üst derecede bulunan kimse, baş, şef. (Devellioğlu)

Birinin memuriyet ve derece itibariyle üstünde bulunmak yerinde kullanılan bir tâbirdir. Mâ-fevk, Arapça üst taraf, üst tarafta bulunan demektir. Altta bulunmaya “mâdun” denir. (Pakalın-2)

maḥrūṭī çadır: (Ar. + T.) (122/10)

Altı daire ve üstü sivrilerek bir noktada birleşen, huni şeklinde olan çadır, konik çadır.

mā'il ateş: (Ar. + T.) (205)

Toplarla yapılan eğik atış.

Pratikte, bir hedefe doğru atılan ok, mermi veya top güllesi doğrudan hedefe nişanlanamaz. Bunun yerine havaya doğru belli bir açı ile atılıp yükselmesi ve daha sonra hedefe doğru düşmesi sağlanır. (<http://nenedir.com.tr>)

ma'ıyyet: (Ar.) (19/5, 40/20, 83/5, 88/10, 91/20, 129/10, 185/15)

1. Beraberlik, arkadaşlık. 2. Bir büyük memurun emri altında bulunma. (Devellioğlu)

Üst makamın emri altında bulunan askerler veya unsurlar.

makinelî tüfenk (makinelî tüfek): (İt. + Far.) (İt. + Far.) (11/20, 28/5, 172/10, 179/5)

Tetiğine basıldığında sürekli kurşun atan bir tür tüfek, makinelî. (TS)

Tetiğe basıldığı müddetçe büyük bir ateş sıhhatiyle hızlı ve sürekli olarak atış yapan otomatik silah.

Bu silah sistemi, geri tepme düzeni ve gaz basıncı ile çalışır. Hava veya su ile soğur. Cephane; bez, metal şerit veya mayonlarla silaha verilir ya da şarjör kullanılır. Daha ziyade makinelî tüfek mermisi ile adi tüfek mermisi aynı olduğundan, ikmalî kolay olur. Makinelî tüfekler, değişik yerlerde değişik maksatlarla kullanılabilir.

Bir makinalı tüfekle diğer silahları birbirinden ayıran kesin bir hududun mevcudiyetinden söz edilmez. Çünkü diğer bazı silahlar da otomatik olup hemen hemen aynı özelliğe sahiptirler. Ancak diğerleri devamlı olarak ateş edemezler. Mesela otomatik tüfekler de tamamen otomatik olarak çalışır ama ağır silah grubuna dâhil değildir, üstelik uzun zaman ateş edemezler. Yarı makinelî tüfekler

veya makineli tabancalar, menzillerinin kısa oluşu, tetiğe bir basışta atım sayısının az oluşu gibi hususiyetleri ile makineli tüfeklere benzemezler. Tabancalara otomatik demek yanlıştır. Çünkü her seferinde tetik tekrar çekilmektedir. (<http://www.turkcebilgi.com-3>)

makineli tüfenk bomba topu: (İt. + Far. + İt. + T.) (166/15)

Makineli tüfeklerde kullanılan bomba topu.

makineli tüfenk bölüğü (m.t. bölükleri): (İt. + Far. + T.) (2/5, 44/5, 48/5, 92/5)

Makineli tüfek takımlarının oluşturduğu bölük.

makineli tüfenk kademesi: (İt. + Far. + Ar.) (167/5)

Makineli tüfeklerin bakım ve onarımının yapıldığı, aynı zamanda bu silahların cephanelerinin bulunduğu yer.

makineli tüfenk takımı: (İt. + Far. + T.) (44/5)

Makineli tüfek mangalarının oluşturduğu takım.

mâlezime-i muhâbere kolları: (Ar. + Ar. + T.) (118/10)

Haberleşme malzemelerini sağlayan kollar.

manevra: (İt.) (179, 180/10-15, 181/5, 186/15, 187/5-10-15-20, 188/15, 191/20, 192/20)

Tatbikat. (TS)

Askerî unsurları savaşa hazırlamak amacıyla, arazi üzerinde yapılan geniş ölçüde savaş denemesi.

manevra ceb-hânesi: (İt. + Far. + Far.) (192/10)

Tatbikat cephanesi.

manevra fişenk(i): (İt. + Far.) (191/15)

Tatbikat mermisi.

manevra harfucu: (İt. + Fr.) (193)

Tatbikatta kullanılan kese içinde hazırlanmış (bir atımlık) barut.

manevra kayışı: (İt. + T.) (3/10)

Süngülük, kütüklük gibi malzemelerin üzerine takıldığı kayış.

manevra şandığı: (İt. + Ar.) (123/10)

Manevralarda içine çeşitli şeyler konulan, tahtadan yapılmış, kapaklı ev eşyası.

manga: (Alm.) (2, 5/15-20, 6/5, 11/15, 12/5-15, 19, 22/5, 26/15, 27/5-15, 29/5-10-15-20, 30, 31/5-15, 32/10-15, 33/15-20, 34/5-10-15-20, 35/5-15, 172/15, 173/5, 174/10, 176/20, 179/5, 182, 195/20)

On kişilik asker birliği. (TS)

İki timden oluşan askerî birlik. Çavuş dâhil toplam dokuz kişidir. Ancak bazı jandarma mangaları on bir kişiden oluşabilir. Bir piyade mangası; bir manga komutanı, iki tim komutanı, iki avcı eri, iki makinalı tüfek nişancısı, iki makinalı tüfek yardımcısından oluşur. (<https://tr.wikipedia.org-17>)

mangabaşı (onbaşı): (Alm. + T.) (5/5-10, 6)

Mangayı yöneten asker, manga komutanı. Duruma göre onbaşı veya çavuş manga komutanı olabilir.

manga kolu: (Alm. + T.) (32/5, 36/15)

Piyade takımının şekil ve nizamlarından biridir. (E-32)

manga kumandanı (manga kumandanları) (manga k.): (Alm. + Fr.) (Alm. + Fr.) (6, 26/15, 27/15, 29/15, 30/5, 32, 34/5, 176/20) (bk. mangabaşı)

maṭara: (Ar.) (3/20, 4)

Yolculukta ve askerlikte kullanılan, boyna veya bele asılı olarak taşınan, genellikle aba, deri veya metalden yapılmış su kabı. (TS)

Genellikle bir omuz askısı ya da kemere bağlantı aparatı ile dış kısmı izole kumaşla kaplanır. İçine su doldurularak evaporatif soğutma sağlanır. Birçok matara çeşidi vardır. İlkel mataralar, bardak şeklinde tasarlanırdı ve dış kısmı deriden yapılırdı. Sonraları hasır sepetlerin içine cam şişeler konularak ağız kısmı mantarla kapatılarak kullanılmıştır.

1900'lü yılların ortalarında metalden yapılan mataralar kullanılmaya başlanmıştır. Paslanmaz çelik ya da alüminyum malzemelerden üretilen bu mataralar vidalı kapak yardımıyla kullanışlı hale getirilmiştir. Günümüzde metal mataralar kullanılsa da ağırlıklı olarak plastik, polikarbon ve polietilen malzemeler tercih edilmektedir. Tercih nedenlerinin başında darbelere dayanıklı olması ve hafif olduğu için daha kolay taşınabilmeleri gelir. (<https://tr.wikipedia.org-18>)

mecrūḥ: (Ar.) (133/15, 154/20, 156/10, 158/20, 160/5-10, 161/5-15)

Yaralı. (TS)

mecrūḥ yuvaları: (Ar. + T.) (104/10)

Yaralanmış ve hastaneye götürülemeyen askerlerin ilk tedavilerinin yapıldığı yer.

mekārī: (Ar.) (98/5, 119/5, 124/5, 125/5-10, 138/5-10, 141/10, 143, 150/15, 164/20, 166/5) (bk. **mekkāre**.)

Mekkāre, kirā ile tutulan hayvan, yük hayvanı. Aslı “mūkārī”dir. (Devellioğlu)

mekārī kolu: (Ar. + T.) (86/15)

Mekkārelerle taşıma işlerini yapan kol.

mekkāre: (Ar.)

Osmanlı ordusunda taşıma işlerinde kullanılan at, deve, katır vb. hayvanlar. (TS)

Mekkâre nakliyat işlerinde çalıştırılan hayvanlar hakkında kullanılan bir tâbirdir. Arapça mükâriden bozmadır. Bunun yerine “mekâri” de kullanılırdı. Askerî teşekküllerde ordu ağırlıklarının nakli için at, deve, katır gibi hayvanlar bulundurulduğu gibi ordu birliklerinin bir yerden bir yere nakilleri sırasında ve daha ziyade harp zamanlarında halkın hayvanları satın alınır ve bazı vakitler muvakkat bir zaman için ordu hizmetine alınarak sahiplerine mahallerince tayin olunan ücretler verilirdi. Mekkâre, kira hayvanlarına yükletilmiş eşya ve levazım yerinde de kullanılırdı. (Pakalın-2)

melhame tayyâreleri: (Ar. + Ar.) (57/20)

Savaş uçakları.

me'mûrîn-i baytariyye: (Ar. + Ar.) (161/20)

Baytarlık hizmeti veren memurlar.

me'mûrîn-i şihhiyye: (Ar. + Ar.) (104/15, 157/10, 161)

Sağlık hizmeti veren memurlar.

menzil: (Ar.) (7/20, 21/5, 23, 117, 126/20, 127/15, 128/10, 130/10, 131/10-15, 132/5-10, 133/15, 134/15-20, 135/5-15-20, 142/5, 146/5, 155, 158/5, 160/5, 161/10, 162/15, 206, 207)

1. Bir merminin ulaşabildiği uzaklık, erim. (TS)
2. Osmanlı Devleti'nde resmî haberleşmeyi sağlayan posta teşkilâtı ve ordunun konaklama noktaları için kullanılan bir terim.

Sözlükte “inmek, konaklamak, misafir olmak” anlamındaki nüzûl kökünden türemiş bir mekân ismi olan menzil “ev, konak; iki konak arası, bir konak yol; posta ve posta tatarları beygirlerinin bulunduğu mahal” mânalarına gelir. Osmanlı Devleti'nde daha çok resmî haberleşmeyi sağlayan posta teşkilâtını ifade eder. Ulakların, postacıların bulunduğu yere çaparhâne de denmiş ve bu tabir Farsçaya geçerek “postahane” karşılığında kullanılmıştır. Ortaçağ İslam ve Türk devletlerinde berîd, Moğollar ve İlhanlılar'da yam adı altında görülen haberleşme teşkilâtı, Osmanlı Devleti'nde her ikisinden de faydalanılmak suretiyle tesis edilmiş olan menzil teşkilâtı ile yürütülmüştür.

Osmanlı Devleti'nde haberleşme ilk önce ulaklarla ve ulak hükmü yoluyla sağlanıyordu. Ulaklar ihtiyaçları halinde hayvanlara el koyabilir, geçtikleri yerlerde hayvanlarının ve kendilerinin iâşesi temin edilirdi. Hareket serbestliği olan ulakların ellerindeki ulak hükmünü kullanarak halka eziyet etmeleri üzerine Kanunî Sultan Süleyman döneminde 946'da (1539) Veziriazam Lütfî Paşa menzil sistemini yeni baştan teşkilatlandırdı. Belirli noktalarda menzil adıyla konaklama istasyonları kurulup çevre ahalisi de menzilci tayin edilerek yeni bir haberleşme sistemi oluşturuldu. Ülkenin her tarafına ulaşan yolların merkezi İstanbul olup Anadolu ve Rumeli yönlerinde üç ana kola ayrılırdı. Bu ana kollar da birbirine tali yollarla bağlanırdı.

Devlet tarafından bir yerin menzil tayin edilebilmesi için normal zamanlarda ulakların sıkıntı çekmemesi ve seri haberleşmeyi önleyecek derecede iki menzil arasının birbirine uzak mesafede bulunması rol oynardı. Ayrıca sefer esnasında ordunun dinlenmesi ve iâşe akışının kolayca yapılabilmesi, menzil noktalarının tesbitinde belirleyici olurdu. Konaklama noktaları birbirine eşit uzaklıklarda olmayıp her bir menzil coğrafi şartlara, emniyetin ve menzil ihtiyaçlarının sağlanabileceği yerlere göre değişik mesafelerde kurulmuştu. Menziller, ana ve tali yollar üzerinde haberin çabucak yerine ulaştırılabilmesi için üç saatten yirmi sekiz saate kadar olan mesafelerde tesis edilmiştir. Doğrudan menzil tayin edilmeyen, fakat ulakların uğramak zorunda kaldıkları mahallerde ahalinin ulaşın ihtiyacını karşılamak zorunluluğu vardı.

Menziller, başlangıçta eyaletlerin durumu ile serhadlerde elde edilen bilgileri devlet merkezine bildirmek ve hükümetin emirlerini gereken yerlere ulaştırmak için kurulmuştu. Daha sonraları ordunun sefer esnasında iâşesinin temini, özel haberleşmeler, şehirler arasında irtibatın ve nakliyenin sağlanması gibi amaçlara da yönelmiştir.

Fonksiyonları içerisinde en önemlisi askerî gaye için kullanılmaları olan menziller ordunun sevki ve iâşesinin temini gibi konularda önemli rol oynamıştır. Sürekli savaş halinde bulunan Osmanlı Devleti'nde menziller, orduların yiyeceğinin temini hususunu ana unsur olduğu gibi merkezle olan haberleşmenin sağlanmasında da önemli bir yere sahiptir. Osmanlı ordusu sefere çıkmadan önce konaklayacağı yerler tesbit edilir ve oraların kadılarına gönderilen emirle belirtilen malzeme ve yiyeceklerin menzillere getirilmesi istenirdi. Ancak ordunun sefer esnasında kullandığı yol ve konaklarla ana yollar üzerindeki menziller genelde

birbirinden farklı olurdu. Bunda büyük ihtimalle haberleşme menzillerinin çoğunlukla yerleşim alanlarında bulunması, bu yerleşim yerlerinin gerek su bakımından gerekse coğrafi yönden büyük orduların konaklamasına müsait olmaması rol oynamıştır.

Yabancı devlet elçileri Osmanlı ülkesine girdikten sonra menzillerde konaklayabilirlerdi. Bu durumda masraflar devlet tarafından ödenirdi. Osmanlı elçilerinin yabancı ülkelere gidişinde de menzillerdeki giderleri menzilciler tarafından karşılanır ve bu masraflar menzilcilerin vergilerinden düşülürdü. Devlet ileri gelenleri ve devlet tarafından bir görevle gönderilen memurlar da menzillerden yararlanırdı. Zaman zaman menziller özel haberleşmeler için kullanılmış olsa da aslında bu yasaktı. Sivil haberleşme genellikle kervanlar aracılığıyla gerçekleştirilirdi.

Menziller defterdarlık kalemlerinden mevkufat kaleminde yer alan menzil halifelğine bağlı idi. Bütün menzillerin denetimi ve mali sorumluluğu menzil halifelğine aitti. Menzillerle ilgili meseleler mevkufat defterlerine bakılarak karara bağlanır ve ona göre hareket edilirdi. Bir yerin menzil olup olmaması, kaç beygiri bulunması gerektiği, menzilci tayin edilen ahalinin mükellefiyetleri mevkufat defterlerine kaydedilmişti.

Buraların sevk ve idaresi menzil emini adı verilen görevli tarafından yapılırdı. Menzil emini menzilin bulunduğu kazanın âyanı, kadısı veya nâibi, bazan da kale muhafızlarının arzı ve merkezin tasdikiyle tayin edilirdi. Menzilci sayısı ihtiyaca göre birden fazla olabilirdi. Bazı menzillerde ise menzilin bulunduğu köy veya kasaba ahalisi doğrudan menzilci olmuştur. Menzilci tayin edilen ahali hizmetlerine karşılık avârız ve nüzül vergilerinden muaf tutulurdu. Bunlara “menzilkeş” (menzili çekip çeviren) veya “menzilci” adı verilirdi. Menzillerde menzil emininin yanı sıra menzil kethüdâsı, ahır kethüdâsı, seyis, odacı, sürücü, aşçı gibi hizmetliler de bulunurdu.

Menzil hizmeti veren palanga ve kalelerde ise genellikle palanga zâbitleri, dizdarları ve ağaları menzilci olarak görevlendirilmişti. Menzilin usulüne göre işletilip işletilmediğini, odaların ve eşyaların temizliği gibi hususlar menzillerin bulunduğu kaza kadıları, nâibleri ve muhtesibleri tarafından kontrol edilirdi. XVIII. yüzyılda bu kontrol işlemi, devlet tarafından görevlendirilerek menzillere nizam vermek üzere gönderilen mübâşirler vasıtasıyla yapılmıştı. Bir menzil aynı

zamanda derbend fonksiyonunu da yerine getirdiği takdirde menzilciler derbendcilik görevini de yaparlardı.

Yüksek rakamlara ulaşan menzil masraflarının bir kısmı devlet hazinesinden, bir kısmı ulak ücretlerinden, bir kısmı da menzilci tayin edilen ahalinin avâriz ve nüzüllerinden karşılanırdı. Bazan da bir mukâtaa veya gümrükten sağlanırdı. Bunların yeterli olmadığı zamanlarda ve özellikle savaş durumunda “imdâdiyye” adı altında menzile yardım olarak vergi toplanırdı.

Bu konaklama noktalarında yolun kullanılma durumuna göre haber getirip götürün ulakların faydalanması için beygir beslenirdi. Menzillerdeki her at için ortalama 147,5 kuruş (17.700 akçe) masraf yapılmaktaydı. Bu masraf sefer esnasında iki kat artardı. 1124’te (1712) menzille ilgili masrafların toplamı 244.028,5 kuruştı. Savaş zamanlarında her menzildeki at sayısı ihtiyaç ölçüsünde arttırılırdı.

Haberleşmeyi sağlayan ulakların vasıtaları genellikle beygir olmakla birlikte ellerinde tuğralı emir olanlara araba da verilirdi. Ulakların iffet sahibi, namuslu, ata binmeye ve yol meşakkatine tahammüllü olmasının yanında uzun süre vezirlerin dairelerinde hizmet etmiş tecrübeli kimselerden seçilmesine dikkat edilirdi. I. Abdülhamid döneminde (1774-1789) bu iş için Tataran Ocağı teşkil edilmişti.

Normal zamanlarda gönderilen adi türden bir haberi her menzil arasında bir ulak diğer menzile ulaştırırken çok önemli ve gizli haberlerde tek ulak kullanılarak çıkış yerinden varış yerine kadar haber tek ulakla götürülürdü. Bu ulaklar hususi emirle giden ulaklardı.

Menzil teşkilâtı uzun süre işlevini sürdürdü. Viyana bozgunundan sonraki kargaşa döneminde 1102’de (1691) menzil sisteminde yeni bir düzenlemeye gidildi. Ancak devam eden savaşın baskısıyla sistem yine çöküşün eşiğine geldi ve 1108’de (1697) menziller yeniden teşkilâtlandırıldı. Bu düzenleme ile menzillerin sevk ve idaresinde değişiklikler yapıldı. Görevli ulaklara “in‘âm hükmü” adıyla bir berat verilip her uğrayacağı menzilden ne kadar beygir alacağı belirtilerek menzilcilerden alınan beygir karşılığı saat başına 10 akçe ödenmesi kararlaştırıldı. Menzilcilerin ağır vergi yükü sebebiyle bulundukları yerleri terk etmeleri yüzünden menzillerin görevlerini yapamaz duruma gelmesi üzerine XVIII. yüzyılda yeni bir düzenleme yapılarak bütün menziller kiraya verildi. Menzillerde

kira usulünün asıl uygulaması ise 1191'den (1777) itibaren oldu. Bu uygulama sırasında menzilin idaresi menzil emini yerine aynı vazifeleri yapan ve kiracıbaşı adını taşıyan bir kişinin uhdesine bırakılmıştı. Buna göre menzillerden kira ile menzil beygiri alınacak, gerek ulak gerekse devletin memurları aldıkları beygirin ücretini nakden kiracıbaşına vereceklerdi. Menzile inen ulakların yem ve yiyecekleri ise uygun ücretle kendi keselerinden ödenecekti. Menziller ilk defa III. Selim zamanında (1789-1807) vakıf geliri olarak da kaydedilmiştir.

Menzil teşkilâtının iyi işlememesi ve ortaya çıkan aksaklıklar üzerine birçok defa ıslahı hususunda düzenlemeler yapıldı. Bunda sık sık yapılan seferlerin yanı sıra ulakların ve menzilcilerin suistimalleri de rol oynamıştır. Ulakların, ellerindeki hükümlerin üzerinde değişiklik yaparak veya tarihsiz ulak hükmü kullanarak birden fazla seyahat gerçekleştirmeleri menzil teşkilâtına büyük bir darbe vurmuştu. Ulaklar sahtekârlık yaparak aldıkları beygirlerle tüccarların mallarını taşıyorlardı. Yük hayvanı olmayan beygirlerin çoğu bu yüzden telef olmakta ve mükellefiyetlerini yerine getiremeyen menzilciler yerlerini bırakmaları sonucunda menziller boş kalmaktaydı. Menzilcilerin menzil nizamına ve prensiplerine uymamaları da menzil teşkilâtının bozulmasına yol açan önemli etkenlerdendi.

Menziller bir süre de iltizama verilerek idare edilmişti. Menzilhâneler sancak idarecileri tarafından kadı, âyan, müftü ve diğer eşraftan kimselerin uygun gördüğü, çoğunlukla şehrin ileri gelenlerinden birine bir yıl süreyle iltizama verilirdi. Menzilin bir yıllık masrafı bölge halkı tarafından vergi olarak iki taksitle menzilci seçilene ödenirdi. Ancak menzilciler için önceden belirlenmiş masrafların dışında menzil îânesi, menzilciye ikramiye veya menzilcinin telef olan beygirlerinin bahası gibi adlarla başka paralar istenmesi sürekli olarak şikâyeteye sebep oluyordu. Bunun üzerine Sadrazam Galib Paşa zamanında bütün menzillerde kira yöntemi bir defa daha uygulandı. 1824-1829 yılları arasında kiraya verilen menziller bir bakıma özelleştirilmişti. Çözüm için yapılan ıslah çalışmalarının neticesiz kalması yüzünden menziller arzu edilen ölçüde hizmet veremeyecek hale geldi ve 1834'te posta sistemine geçilmesi amacıyla bir teşebbüs yapıldı. Araba ile haberleşmenin sağlanması için yapılan posta yolu bozulunca tekrar eski sisteme dönüldü. Ancak 1839'da posta teşkilâtı kurularak menzil sistemi tamamen yürürlükten kaldırıldı.

(<http://www.islamansiklopedisi.info>)

menzil anbarı: (Ar. + Ar.) (128/15, 134, 146/5, 153/10)

Menzil bölgesinde ikmal malzemelerinin konulduğu yer, depo.

menzil ceb-hâne depoları: (Ar. + Far. + Far. + Fr.) (133/5)

Ordunun gönderdiği cephanenin menzil bölgesinde depolandığı yer.

menzil ceb-hâne kolları: (Ar. + Far. + Far. + T.) (163/10, 164/10)

Menzil bölgesindeki depoları oluşturmak ve seyyar ihtiyat teşkil etmek için oluşturulan kol. (E-163)

menzil ceb-hâne trenleri: (Ar. + Far. + Far. + Fr.) (162/15)

Menzil teşkilatının elinde bulunan cephanenin dağıtımı sağlayan ve büyük kısmının -hazırlanması zor olduğundan- hazır olarak içinde bulundu tren. (E-162)

menzil depo ve anbarları: (Ar. + Fr. + Far.) (127/5)

Her kolordu gerisinde veya birkaç kolordu için ortak olarak oluşturulan erzak, cephane ve malzeme ikmalini sağlayan yer. (E-127)

menzil erzāk anbarları: (Ar. + Ar. + Far.) (133/20, 153/10)

Menzil bölgesinde dağıtımı yapılmak için bekletilen yiyeceklerin saklandığı yer.

menzil erzāk kolları: (Ar. + Ar. + T.) (137/5, 147/5-20, 148, 153/10)

İaşe teşkilatını oluşturan unsurlardan ilki. (E-137)

menzil haste-hâneleri: (Ar. + Far. + Far.) (155/5, 161/10)

Yaralananlar ve hasta olanlar için menzil bölgesinde kurulan hastane.

menzil hayvân haste-hâneleri: (Ar. + Ar. + Far. + Far.) (135/5)

Menzil bölgesinde yararlanan ve hasta olan hayvanlar için kurulan hastane.

menzil hey'et-i sıhhiyyesi: (Ar. + Ar. + Ar.) (158/10)

Menzil teşkilatına bağlı sıhhiye heyeti.

Menzil ve İkmâl Şu'besi: (Ar. + Ar. + Ar.) (116/5)

Menzil Haberleşme ve Geri Hizmetleri Şubesi. Resmî haberleşme, erzak tedariki, ikmal ve özellikle celp, nakil ve sevk işlemlerini ayarlayan birim.

menzil kolları: (Ar. + T.) (79/15, 110/5, 134)

İstasyonlara gelen malzemelerin sevkiyatını yapan menzil kolu.

menzil merkez noktası: (Ar. + Ar. + Ar.) (146/5-20, 147/10, 156/15, 162/15, 163/5, 164)

Menzil bölgesinde her türlü ikmalin merkezi.

menzil mıntıka müfettişi: (Ar. + Ar. + Ar.) (131/10)

Çok işlek menzil yolları üzerinde dört-altı nokta idaresini yürüten kişi. (E-131)

menzil mıntıkası: (Ar. + Ar.) (127/10, 129/10-15, 132/5, 134/5-10, 136/5, 146/5, 154/15, 155/10, 157/10, 162/10, 163/10)

Menzil teşkilatının bulunduğu ve sorumlu olduğu bölge.

menzil müfettiş-i 'umūmiyyesi: (Ar. + Ar. + Ar.) (156/20)

Menzil genel müfettişi.

menzil müfettişligi: (Ar. + Ar.) (129/5, 130/10, 131/10, 132/10, 147/15, 155/15, 157/5, 163/20)

Her ordunun ikmal, iaşe ve haberleşme ihtiyacını karşılayan (E-129) ve (bağlı olduğu) ordusunun numarasını alan birim (E-130).

menzil müfettişligi karar-gāhı: (Ar. + Ar. + Ar. + Far.) (130/5)

Menzil müfettişliği emir komuta merkezi.

menzil nakliyye kaşarları: (Ar. + Ar. + Ar.) (131)

Her beş on menzil nakliye kolunun oluşturduğu topluluk. (E-135)

menzil nakliyye kolu (menzil nakliyye kolları): (Ar. + Ar. + T.) (Ar. + Ar. + T.) (131, 135/10)

Menzilde eşya, malzeme, hayvan ve personelin nakliyesiyle ilgilen ve çeşitli vasıtalarından oluşan kol.

Menzil Nakliyye Kumandanlığı: (Ar. + Ar. + Fr.) (135/15)

Menzil nakliye işlerinden sorumlu komutanlık.

menzil noktası (menzil noktaları): (Ar. + Ar.) (Ar. + Ar.) (137/5, 139/10, 147/5, 163/5)

Menzile bağlı olan kurulan ve ara bۆlgelerde yer alan askerı yapı.

menzil nokta kumandanlıkları: (Ar. + Ar. + Fr.) (130/10, 147)

Menzil mۆfettiřlięinin mıntıka dāhilinde emir ve kumanda kademesi. (E-130)

menzil mۆfettiři: (Ar. + Ar.) (129/5-10, 131/5, 146/20, 163/15)

Menzilde her tۆrlۆ askerı işlemin yaptırılmasından sorumlu kişi. (E-129)

menzil řahrā jandarma mۆfrezeleri: (Ar. + Ar. + İt. + Ar.) (131)

Menzilde bulunan gećici jandarma mۆfrezeleri.

menzil şıhhiyye deposu: (Ar. + Ar. + Fr.) (156/15)

Sağlık malzemelerin menzilde korunup ilgili yerlere gۆnderilmek ۆzere bekletildiği yer.

merkez-i şıklet: (Ar. + Ar.) (15/20, 18/5-10, 25/15, 49/5, 73/20)

Ağırlık merkezi. (Devellioğlu)

Ağırlık merkezi kavramı askerî planlamacılara savaşı kazanmak için izlenecek adımları gösteren bir prensiptir. Bir savaşta askerî stratejik planlamanın en önemli hususu düşmanın ağırlık merkezinin teşhisi ve etki altına alınmasıdır. Bu kavram Clausevitz tarafından kazandırılmış ve sonraki tüm kuşaklar tarafından kullanılmıştır. Clausevitz bu kavramı şöyle tanımlar: “Planlayıcı muharip her iki tarafın egemen karakteristiklerini kafasında tutmalıdır. Bu karakteristiklerden, her şeyin bağlı olduğu, tüm güçlerin ve hareketlerin merkezi olan bir ağırlık merkezi gelişir. İşte bu nokta tüm enerjimizin yönlendirilmesi gerektiği noktadır.” Clausevitz’e göre savaş planlamasında birinci görev düşmanın ağırlık merkezini belirlemek ve mümkünse teke indirmektir. İkinci görev ise ağırlık merkezine karşı kullanılacak kuvvetlerin asıl saldırı için yoğunlaştırılmasıdır. (<http://www.faruksener.com>)

mermî: (Ar.) (8/5-10, 15, 20/10, 30/15, 90/15, 91, 92/5-15, 93/5-15, 94, 176/15, 206, 207)

Ateşli silahlarla atılan patlayıcı ve delici madde, kurşun. (TS)

Küçük çaplı ateşli silahlar ile ağır ateşli silahların mermileri farklıdır. Tüfek, tabanca gibi küçük silahların mermisi çarpma etkisiyle hedefi deler. Büyük çaplı, ağır ateşli silahlar olan topların mermileri ise hedefi bulduğunda ya da havada patlar. Ateşli silahların mermisi üç ana bölümden oluşur. Merminin uç bölümüne mermi çekirdeği denir. Silah ateşlenince mermi çekirdeği hedefe doğru fırlar. İkinci bölüm, sevk barutudur. Sevk barutu yandığı zaman meydana getirdiği basınçla mermiyi iterek namludan fırlatır. Üçüncü bölüme mermi kovanı denir. Tek yanı kapalı bir metal silindir olan mermi kovanının içinde sevk barutu bulunur. Mermi kovanının arka ucunda kapsül denen bir ateşleyici bulunur ve tetik çekilince barutun ateşlenmesini sağlar. Ateşleme iğnesinin çarpmasıyla ya da elektrik akımıyla ateşlenen kapsül kovandaki barutu tutuşturur. Barutun yanmasıyla ortaya çıkan sıcak gazın basıncı mermi çekirdeğini ileriye doğru iter ve çekirdek namlu ağzından büyük bir hızla hedefe doğru fırlar. Küçük çaplı ateşli silahlarda; mermi çekirdeği, mermi kovanı ve sevk barutundan oluşan mermiyi fişek denir. Bu parçalar bir birbirine sıkıca bağlı olduğu için fişek tek parça gibi görünür. Mermi çekirdekleri kurşundan yapıldığı için hafif silahların mermileri kurşun olarak da adlandırılır. Fişeklerde mermi çekirdeği ile mermi kovanı bir bütündür ve yalnızca sevk barutu ateşlendiğinde birbirinden ayrılır. Oysa top mermilerinde mermi çekirdeği ile kovan birbirinden ayrılabilir ve içindeki barut

miktarı hedefin uzaklığına göre ayarlanabilir. Top mermisinin ucunda tapa denilen bir bölüm vardır. Tapa, merminin içindeki patlayıcı maddenin istendiği zamanda patlamasını sağlar. Tapanın türüne göre, bazı top mermileri hedefe çarptığında, bazıları hedefe çarpmadan hemen önce, bazıları da hedefin içine saplandığı anda patlar. (<https://tr.wikipedia.org-19>)

meskûn yer: (Ar. + T.) (13/15)

İçinde insanların oturduğu yer, yaşam alanı, şehir.

mestûr endâht: (Ar. + Far.) (13/10)

Düşman keşif ve gözetlemesinden gizli olarak yapılan atış.

mestûren hareket ta' lîmi: (Ar. + Ar. + Ar.) (176/15)

Düşman keşif ve gözetlemesinden gizli olarak hareket etmeyi öğreten talim.

mestûr hedef: (Ar. + Ar.) (7/10, 9)

Düşman keşif ve gözetlemesine yakalanmayacak şekilde gizlenmiş hedef.

mestûr mevzi': (Ar. + Ar.) (9/5, 208/15)

Düşman keşif ve gözetlemesine yakalanmayacak şekilde gizlenmiş mevzi.

mevâdd-ı i' âşe: (Ar. + Ar.) (96/10, 97/5, 99/15, 101/5)

İaşe maddeleri.

mevâdd-ı infilâkıyye: (Ar. + Ar.) (8/5)

Patlayıcı maddeler.

mevâkı'-i meskûne: (Ar. + Ar.) (89/20, 112/10, 160/20) (bk. **meskûn yer**)

mevâkı'-i meskûne mübârezeleri: (Ar. + Ar. + Ar.) (7/5)

İnsanların yaşadığı alanlarda yapılan çatışma, şehir savaşı.

mevâki‘ -i müstahkeme haste-hâneleri: (Ar. + Ar. + Far. + Far.) (154/15)

Müstahkem mevki hasteneleri. Ordu gerisinde bulunan ve hastane vazifesi gören yerlerdir.

mevâni‘: (Ar.) (13/20, 15/5, 20/20, 58/5, 180)

Manîler, engeller. (Devellioğlu)

Muharebede düşmanın ilerlemesini durdurmak için kullanılan doğal veya yapay maddeler.

mevâni‘i aşma: (Ar. + T.) (176/15)

Muharebede veya tatbikatta engelleri çeşitli araç, gereç ve yöntemleri kullanarak geçme.

mevâzi‘: (Ar.) (23/10, 63, 166) (bk. **mevzi‘**)

Mevziler. (Devellioğlu)

mevki‘ haste-hâneleri: (Ar. + Far. + Far.) (158/10)

Uzun müddet kalınacak konaklarda komutanlık tarafından kurulan hastaneler. (E-158)

mevzi‘: (Ar.) (7/5, 15/5, 20/20, 23/10, 29/10, 30/20, 31/10, 40/10, 43, 44/5-15, 46/5-15, 59/20, 62/15, 75/15, 80/15, 85/15, 168, 169/15, 177/20, 202/10, 208)

Bir askerî birliğin yeri veya bu birlik tarafından ele geçirilen bölge. (TS)

mevzi‘ harbi: (Ar. + Ar.) (16, 29/5, 46/15, 49/20, 142/5)

Siper savaşı ya da mevzi harbi; büyük bölümü askerî birliklerin, düşmanın hafif silahlarla açtığı ateşle yüz yüze kaldığı ve toplarından korunduğu siperlerde geçen savaş türüdür. Hareket harbinin tersine, düşman güçlerinin zamanla eridiği yıpratma savaşının temel ögesidir. (<https://tr.wikipedia.org-20>)

mevzi' muhārebāti: (Ar. + Ar.) (161/5, 169/10) (bk. **mevzi' harbi**)

mevzi' muhārebeleri: (Ar. + Ar.) (7/15) (bk. **mevzi' harbi**)

mevzi'-i müdāfa'a: (Ar. + Ar.) (166) (bk. **müdāfa'a mevzi'**)

meydān-ı muhārebe: (Ar. + Ar.) (36/10, 66/15, 67, 68/20, 69/5, 85/15, 88/10, 104/5-20, 110/15, 120, 165/5-15, 168/15)

Düşman unsurlarıyla sıcak temasın sağlandığı, çatışmanın yaşandığı, savaşın yapıldığı alan, harp sahası.

meydān-ı mübareze: (Ar. + Ar.) (41, 51/10, 53) (bk. **meydān-ı muhārebe**)

mitralyöz mangası: (Fr. + Alm.) (5/5-10)

Hafif makineli tüfek mangası.

motosiklet-süvār: (Fr. + Far.) (52/10, 66/5, 67/15, 83/5)

Muharebede veya tatbikatlarda görev alan motosiklet sürücüsü.

mu'āvin ceb-ḥāneci: (Ar. + Far. + Far.) (5/5)

Yedek, yardımcı cephaneci. Mitralyöz mangasında bulunur ve filinta kullanır.

mu'āvin ḥaste-ḥāne kaṭārları: (Ar. + Far. + Far. + Ar.) (156/5)

Belirli bir süre için hasta nakline ayrılmış trenlere denir. (E-156)

mu'āvin ḥaste-ḥāne vapurları: (Ar. + Far. + Far. + Fr.) (156/10)

Belirli bir süre için hasta nakline ayrılmış vapurlara denir.

mu'āvin teskereci: (Ar. + Far.) (102, 104/5)

Sedye taşıyıcıların yedekleri.

muḥābere: (Ar.) (8/10, 38/15, 39/15, 47/10, 56, 66/5, 68, 74/20, 75, 90/5, 125/15, 129/20, 130/5, 181/5, 195/5, 200)

1. Haberleşme 2. Yazışma 3. İletişim (TS)

Muhabere; barış, kriz ve savaş hallerinde haberleşme işidir. Bu haberleşmenin sağlanması ve idamesinden sorumlu olan askerî sınıfa “muhabere sınıfı” denir. Haberleşmenin doğru ve hızlı bir şekilde gerçekleşmesi için telsiz, uydu ve canlılardan (insan ve hayvan) yararlanır.

muḥābere gögercini: (Ar. + T.) (109/5)

Askerî birimler arasında haberleşme amacıyla kullanılan güvercinler.

muḥābere irtibâtları: (Ar. + Ar.) (43/20, 46/10)

Askerî birimler arasında haberleşmeyi sağlayan çeşitli unsurlar.

muḥābere kıta'âtı: (Ar. + Ar.) (93/10, 110, 174/10, 196)

Askerî birimler arasında haberleşmeyi sağlayan kıtalar.

muḥābere köpekleri: (Ar. + T.) (109/5)

Askerî birimler arasında haberleşme amacıyla kullanılan köpeklerdir. Köpeklerden daha sonra farklı branşlarda (mayın, bomba, takip, arama, keşif, devriye) yararlanılmaya başlanmış ve askerî köpek timleri kurulmuştur.

muḥābere köpeği kademesi: (Ar. + T. + Ar.) (109/5)

Muhabere köpeklerinin yetiştirildiği ve istenen merkeze gönderildiği birim.

muḥābere mâlezimesi: (Ar. + Ar.) (85)

Haberleşmede kullanılan araç gereç.

muḥābere merkezleri: (Ar. + Ar.) (197)

Haberleşmeyi sağlayan merkezler.

muḥābere müfrezesi: (Ar. + Ar.) (56/5, 61, 195/10)

Haberleşme amacıyla oluşturulan müfreze.

muḥābere müfettişlikleri: (Ar. + Ar.) (116/5)

Menzil ve İkmal Şubesine bağlı olan ve muhabere gibi geri hizmetlerle ilgilenen birim. (E-116)

muḥābere şebekeleri (şebeke-i muḥābere): (Ar. + Ar.) (Ar. + Ar.) (114/5, 129/20, 191/10)

Haberleşme ağı.

muḥābere takımı: (Ar. + T.) (67/15, 74/15)

Haberleşmeyi sağlayan takım.

muḥāfız: (Ar.) (89/10, 111/15, 112/5-10, 121)

Birini veya bir şeyi koruyan, kollayan, gözeten kimse, koruyucu. (TS)

muḥāfız müfrezeleri: (Ar. + Ar.) (111/5)

Muhafaza amacıyla oluşturulan müfreze.

muḥārebe: (Ar.) (9/15, 11/10, 19/5, 21, 23/15, 25/10-15, 27/5-15, 32/5, 33/10, 34/15, 38/5, 42/15, 45/10, 51/5, 53/10, 59/5, 60/5-10-20, 61/10-15, 63/15-20, 65/20, 66/15, 72/10-20, 73/10-15, 74/15-20, 77/5, 81/5, 82/15-20, 83/10, 84/15, 85/5-15, 87/10, 89/5, 104, 105/5, 108/10, 120/10, 121, 126/5, 127/20, 138/20, 155/5, 157/5, 158/10-15, 160/15-20, 161, 163/5, 165/5-15, 166/10-20, 167/15, 168/15, 172/15, 173/15, 175/10, 176, 179/15-20, 181, 197/15, 198/10, 201/15)

Savaşta yapılan çarpışmalardan her biri. (TS)

muḥārebe ağırlığı: (Ar. + T.) (41/10, 42, 44, 47, 57/5, 70/20, 71/15, 74/15, 81/5-10-15-20, 82/5-10-15, 93/5, 119/10-15, 120/5, 165/15, 166/5-10, 168/5)

Kıtaya muharebe esnasında lazım olacak her çeşit cephane, canlı ve cansız araç, gereç ve malzeme. (E-119)

muḥārebe ağırlığı vesā'it-i nakliyyesi: (Ar. + Ar. + Ar. + Ar.) (125)

Kıta muharebe ağırlığının taşınmasını sağlayan araçlar.

muḥārebe ' arabaları: (Ar. + T.) (81/15, 82, 85/15)

Muharebe yüklerini, özellikle cephaneyi taşıyan araçlar.

muḥārebe endāhtı (muḥārebe endāhtları): (Ar. + Far.) (Ar. + Far.) (173/20, 176/10, 178/5)

Özellikle eğitimlerde askerleri muharebeye hazırlamak için yaptırılan atışlar.

muḥārebe grubu: (Ar. + Fr.) (5)

Bir mitralyöz mangesıyla bir humbaracı mangesından oluşan grup. (E-5)

muḥārebe hattı: (Ar. + Ar.) (160/10-15-20, 166/15-20, 167)

Harbin yaşandığı sınır, hat.

muḥārebe idāre maḥalli (muḥārebe idāre maḥalleri): (Ar. + Ar. + Ar.) (Ar. + Ar. + Ar.) (26/10, 49/10, 68/5, 73/10)

Muharebenin yönetildiği yer.

muḥārebe ileri karaḡolu (muḥārebe ileri karaḡolları): (Ar. + T. + Moğ.) (Ar. + T. + Moğ.) (30/10, 39/20, 50/5, 75/20)

Bir muharebede en ileri noktada bulunan karakol.

muḥārebe ileri karaḡol hattı: (Ar. + T. + Moğ. + Ar.) (50/5)

Muharebe ileri karakolunun sorumlu olduğu sınır, hat.

muḥārebe kademesi (muḥārebe kademeleri): (Ar. + Ar.) (Ar. + Ar.) (38/5, 42, 44, 73/10, 83/10, 88/10-15-20, 89, 94/10, 165/5, 166/10)

Muharebede çeşitli araç ve cephane kollarını bünyesinde bulunduran askerî unsur. Muharebe kademesi otomobilli veya arabalı iki kısma ayrılır ve her birisi ayrı bir komutanın emrinde bulunur. (E-88)

muḥārebe keşfi: (Ar. + Ar.) (54, 58/20, 71/15)

Yapılacak muharebe için düşman durumu, arazi vb. şeyler hakkında yapılan keşif.

muḥārebe keşif kolları: (Ar. + Ar.) (58/20)

Muharebe için keşif yapan kollar.

muḥārebe kumanda maḥalli: (Ar. + Fr. + Ar.) (43/20)

Muharebe komuta yeri.

muḥārebe mıntıkaları (muḥārebe mıntıkaşı): (Ar. + Ar.) (Ar. + Ar.) (17/10, 18/5, 33/10, 38/10, 43/5, 49/5-10, 72/20, 194/10, 195/5)

Birliklerin muharebede sorumlu olduklar bölge.

muḥārebe takımı: (Ar. + T.) (4/15)

Harp edecek mangaların oluşturduğu takım.

muḥārebe ta' lîmleri: (Ar. + Ar.) (177) (bk. **muḥārebe ta' lîmi ve terbiyesi**)

muḥārebe ta' lîmi ve terbiyesi: (Ar. + Ar. + Ar.) (178/5)

Muharebeye hazırlık için yapılan ve personelin yetişmesini amaçlayan eğitim, öğretim faaliyeti.

muḥārebeye girme: (Ar. + T.) (60/20, 165/15, 166/10)

Muharebeye başlamak, katılmak veya düşman tarafından savunulan bir mevziye nüfuz etmeyi sağlayan başarılı bir taarruz yapmak.

muḥārib ordu: (Ar. + T.) (113/10-15)

Geri hizmetlerinde bulunmayan, bizzat savaşa katılan silahlı kuvvetlerin tümü.

mutavassıf bomba topları: (Ar. + İt. + T.) (8/10)

Orta ölçekli bomba topları.

mutavassıf ceb-hâne depoları: (Ar. + Far. + Far. + Fr.) (170)

Çeşitli bölgelerde ihtiyaca göre açılan orta ölçekli cephane depoları.

muvaqqat erzāk kolları: (Ar. + Ar. + T.) (150/15)

Geçici olarak oluşturulan erzak kolları.

muvaşala kıta‘ atı: (Ar. + Ar.) (93/10)

Ulaştırma işlerini yapan kıtalar.

mübäreze: (Ar.) (6, 9/15, 11, 13, 14/5-10-20, 15/5-10-15, 16/10-20, 17/20, 18/20, 19/15, 20/10, 21/5-20, 22/5-10-15, 23/15, 24/15, 25/15, 27/15, 31/10-20, 32/10-15, 33/10, 34/5, 35/10, 36/20, 37, 38/15-20, 40/5-15, 43, 44/10, 47/5-10, 48/10, 49/15-20, 50/10, 52/10, 53/20, 54, 56/20, 67/5, 172/15, 173/15, 174/10-20, 176/20, 180/5, 200/5)

Cenk, kavga, uğraşma. (Devellioğlu)

mübäreze cüz’-i tammı: (Ar. + Ar. + Ar.) (26/15, 53/5)

Mübarezeye katılan en küçük askerî unsur.

mübäreze-i aşliyye hattı (mübäreze hatt-ı aşısi): (Ar. + Ar. + Ar.) (Ar. + Ar. + Ar.) (23, 35/15, 45/20, 46, 50/5, 75/20)

Mübarezenin gerçekleştiği asıl sınır, hat.

mübäreze grubu (mübäreze grubları): (Ar. + Fr.) (Ar. + Fr.) (32/15-20)

Mübarezeyi gerçekleştiren grup.

mübäreze kıt‘ ası kumandanlığı: (Ar. + Ar. + Fr.) (46/15)

Mübäreze kıtası komutanlığı.

mübāreze vesā'îti: (Ar. + Ar.) (38/5-15)

Mübarezeye araçları.

mübārezeye girme: (Ar. + T.) (32/15)

Düşman unsurlarıyla mübarezeye başlamak.

mücāvir mıntıka: (Ar. + Ar.) (40, 44/15)

Birliklerin komşu bölgeleri.

müdāfa'a: (Ar.) (7/10, 10/15-20, 15/15-20, 18/15, 19/5, 23/15, 24/10, 25, 26/5, 29/10, 31/15, 32/20, 35/15, 39/15, 40, 45/20, 46/15, 50/5, 58/5, 60/5, 62/10, 63, 64/5, 66/5, 67/10, 70/5, 75/5, 76/5, 91/20, 114/20, 129/10, 131/5, 133, 200/5, 202/15, 203)

Savunma, koruma. (TS)

Uygun bir arazi kesiminde mevzilenip ateş, engel ve yakın muharebe ile düşmanın taarruz gücünü ve azmini yok etmeyi esas alan bir muharebe şekli.

müdāfa'a-i havā'iyye: (Ar. + Ar.) (21/15, 37/5, 38/15, 41/5-10, 42, 43/20, 45/5, 56/5, 71/15, 73/5, 81, 99/5)

Düşmanın hava unsurlarına karşı savunma.

müdāfa'a mevzi' (müdāfa'a mevāzi': (Ar. + Ar.) (Ar. + Ar.) (63/10, 75/5)

Savunma yapılan mevzi(ler).

Müdāfa'a-i Milliyye Vekāleti: (Ar. + Ar. + Ar.) (157)

Millî Savunma Bakanlığı.

İstiklal Harbi sıralarında, Osmanlı Devleti'nin Harbiye Nezareti İstanbul'da devam ederken, Türkiye Büyük Millet Meclisinin Ankara'da kurulması üzerine Müdafaa-i Milliyye Vekaleti, 3 Mayıs 1920'de çıkarılan bir kanunla, yeni vekaletlerin arasında yer aldı. Müdafaa-i Milliyye Vekaletinin adı, 27 Eylül 1930'da Millî

Müdafaa Vekaleti olarak değiştirildikten sonra, 1945'te Millî Savunma Bakanlığı adını aldı. (<http://www.turkcebilgi.com-4>)

müdāfa‘ a tertībātı: (Ar. + Ar.) (10/20)

Savunma için alınan düzen.

müdīr-hakem: (Ar. + Ar.) (194/15)

Tatbikatta belirli bir muharabe mntıkasında ortak faaliyet yapan sınıflar ve askerî araçların tayin ve takdirine hakim olan bir hakem heyetine sahip olmak esastır. Bu heyetler müdür-hakem adıyla birer kıdemli subayla, tatbikata katılan ve birbirine yakın sınıflardan subaylar ile hakem muavini subaylardan oluşur. (E-194)

müdīr-i harekāt: (Ar. + Ar.) (192/5, 194/10, 195/10, 199/15, 201/5-10)

Tatbikatlarda baş hakemlik yapan kişi. (E-194)

müfreze: (Ar.) (97/5, 111/10, 112/5, 133/5, 145/15, 196)

Türlü askerî görev ve hizmetlerin yapılması amacıyla küçük birliklerden, belli bir kuruluşa bağlı kalmadan geçici olarak oluşturulan grup. (TS)

müfreze kumandanı: (Ar. + Fr.) (168/15)

Müfreze komutanı.

müfreze tatbikātı: (Ar. + Ar.) (178/10)

Müfrezelerin savaşa hazırlamak amacıyla, arazi üzerinde yapılan savaş denemesi, eğitimi.

mühimmāt: (Ar.) (130/5, 191/10)

1. Savaş gereçleri 2. Cephane. (TS)

mühimmāt fabrikaları: (Ar. + İt.) (162/10)

Mühimmatları yapan, tamir eden fabrikalar.

mülâzım: (Ar.) (83/5)

Teğmen. (TS)

Askerlik teşkilâtında yüzbaşından aşağı deecedeki zâbitlere verilen unvandır. Sani ve evvel olmak üzere iki derecedir. Mülâzım-ı sani terfi edince mülâzım-ı evvel, mülâzım-ı evvel terfi edince yüzbaşı olur. (Pakalın-2)

münferid ateş: (Ar. + T.) (27/10, 28/15)

Avcı mangasının ateşlerinden biri olup hedef, nişangâh ve nişan noktası seçiminin avcı tarafından belirlendiği ateş çeşididir. (E-27)

müşâdeme kuvveti: (Ar. + Ar.) (22/10, 28, 39, 64/15)

Çarpışma, çatışma kuvveti.

müstakıl bölük: (Ar. + T.) (153/15)

Bir taburun bir kısmını teşkil etmeyen ve sahrada müstakıl bir birlik olarak faaliyette bulunan bölük. (<http://ingilizcebankasi.com>)

müstakıl bölük kumandanları: (Ar. + T. + Fr.) (138/15)

Müstakıl bölük komutanları.

müstakıl fırka: (Ar. + Ar.) (139)

Bir kolordunun bir kısmını teşkil etmeyen ve sahrada müstakıl olarak faaliyette bulunan fırka.

müstakıl kolordu kumandanı: (Ar. + T. + T. + Fr.) (97)

Bir ordunun bir kısmını teşkil etmeyen ve sahrada müstakıl olarak faaliyette bulunan kolordu.

müstakîl süvâri: (Ar. + Far.) (77/5, 139)

Herhangi bir birliğin bir kısmını teşkil etmeyen ve sahrada müstakîl bir unsur olarak faaliyette bulunan süvari.

müstakîl süvâri kıta' atı: (Ar. + Far. + Ar.) (150/10)

Müstakîl süvarilerden oluşan kıtalar.

müteharrik ihtiyât: (Ar. + Ar.) (63, 67/10)

Hareketli ihtiyat. Muharebe şartlarına göre yer değiştirebilen ve sayısı değişebilen ihtiyat olarak ayrılan unsur.

müteharrik muharebe: (Ar. + Ar.) (69/20)

Hareketli muharebe. Genellikle süvari gruplarının düşmanın hafif noktalarına çeşitli saldırılar yapmaları şeklinde olur. Mevzi muharebeleri gibi bir yere sabit değildir.

N n

nakliyye: (Ar.) (86/15, 87/10, 125/5, 130/5, 135/15, 182/5)

Taşıma işi (TS)

nakliyye katarı (nakliyye katarları): (Ar. + Ar.) (Ar. + Ar.) (135/10, 147, 151)

Nakliye işlerini yapan katarlar.

nakliyye kıta' atı: (Ar. + Ar.) (174/10)

Nakliye işlerini yapan kıta.

nakliyye merkezleri: (Ar. + Ar.) (155/20)

Nakliye edilecek insan, hayvan veya malzemenin toplandığı yer.

nakliyye müfettişlikleri: (Ar. + Ar.) (116/5)

Menzil ve İkmal Şubesine bağlı olan ve nakliye gibi geri hizmetlerle ilgilenen birim. (E-116)

nakliyye tabur kumandanları: (Ar. + T. + Fr.) (87/20, 88)

Nakliye işini yapan taburların komutanları.

na'1: (Ar.) (107/5, 108/15, 119/15, 131/5)

At, eşek, öküz vb. yük hayvanlarının tırnaklarına çakılan, ayağın şekline uygun demir parçası. (TS)

na'1-bend: (Ar. + Far.)

Hayvanların ayağına nal çakan kimse. (TS)

na'1-bend takımları: (Ar. + Far. + T.) (108/20)

Nalbantın kullandığı malzemeler.

namlu: (Far.) (8/5)

1. Tüfek, tabanca, top vb. ateşli silahların ucunda bulunan boru biçimindeki parça
2. Kasatura, kılıç, meç, bıçak vb. kesici silahların uzun ve keskin bölümü. (TS)

naẓarī ta' līm: (Ar. + Ar.) (194/10)

Teorik talim.

nefer: (Ar.) (2/10-15, 4/5, 6/20, 7, 10/15, 16/15, 27, 93, 94/20, 135, 139/15, 140/10, 143/10, 157/15-20, 165/20, 172/15, 174/20, 175/15, 176/15, 179/5, 180/15)

Er. (TS)

nefer idmān ta' līmleri: (Ar. + Ar. + Ar.) (176/10)

Askerin spor eğitimleri.

neḳahā şu‘besi: (Ar. + Ar.) (155/5)

İyi olmuş hasta ve yaralıların sevk ve tedavisi ile ilgilenen birim.

nişāncı: (Far.) (5/5, 30/15)

Attığı kurşun, taş vb. ile hedefi vurmakta ustalık kazanmış olan. (TS)

nişān dā’iresi: (Far. + Ar.) (66/10)

Hedefleri belirleyen birim.

nişān-gāh: (Far. + Far.) (27/10)

Ateşli silahlarda hedefin uzaklığına ve bulunduğu yerin yüksekliğine göre namluya gereken yükseliş açısını veren, silahı bu hedefe doğrultmaya yarayan alet, nişane. (TS)

nişān-gāh mesāfesi: (Far. + Far. + Ar.) (204)

Atış yapılacak hedefin yerine ve türüne göre nişangâhtan yapılan uzaklık ayarısıdır.

nişān noktası: (Far. + Ar.) (27/10)

Nişanlanan yer.

nokta kumandanları: (Ar. + Fr.) (130/15, 131/5-20)

Nokta adı verilen askerî birimlerin komutanları.

nokta kumandanlığı: (Ar. + Fr.) (132)

Menzil teşkilatına bağlı olarak belirlenen yerlerde kurulan ve askerî faaliyetleri yürüten komutanlıklar.

nümāyiş mübārezeleri: (Far. + Ar.) (45/10)

Düşmanı aldatmak için yapılan çatışmalar, bir nevi gösteri çatışmaları.

O o

obüs: (Fr.)

Yüksek ve alçaktan mermi atabilen kısa namlulu top. (TS)

Obüs, üst açılı grubu atışlarda barut haklarının vuruş bölgeleri üst üste binen, görerek veya görmeyerek (gözetleyici ile) ateş edebilen ateşli silah.

Obüsler ile toplar arasındaki ayrım çok belirgin değildir. 1980’li yıllara dek namlu uzunluğu/namlu çapı oranı 20’den küçük silahlar havan, 20 ile 30 arası olanlar obüs, 30’dan büyük olanlar top olarak adlandırılmaktaydı. Havanlar tek barut hakkı kullanırken obüs ve toplar farklı barut hakları kullanmakta, obüslerde 45 dereceden büyük açılarda farklı barut miktarlarıyla yapılan atışlar aynı noktaya düşürülebilmekteyken toplarda bu mümkün olmamaktaydı. Modern topçu silahlarının geliştirilmesiyle namlu uzunluğu 30 çaptan daha büyük olan silahların da üst açılı grubunda farklı barut haklarıyla aynı noktayı vurması mümkün olmuştur. Günümüzde üst açılı grubu atışlarda iki veya daha çok farklı barut hakkıyla aynı noktayı vurabilen topçu silahları obüs olarak adlandırılmaktadır.

Günümüzde karada kullanılan obüsler 105 ile 203 mm arasında çaplara sahiptirler. Obüsler hareket kabiliyetlerine göre başka bir araçla çekilen çekili ve kendi motoru ile yol alan, genellikle paletli olan kundağı motorlu obüsler olarak ikiye ayrılırlar. Bu ikisi arasında kısa mesafeleri kendi motoruyla katedebilen “Panter” gibi kendi yardımcı motoruna sahip çekili obüsler de bulunmaktadır. (<https://tr.wikipedia.org>-21)

ordu: (T.) (1, 4/10, 8/20, 9/10, 83/20, 86/10, 91/5-15, 99/15, 106/5, 108/15, 109/5-10, 110/5, 113/5-10, 114/5-15, 115/10, 117, 121/15, 126/20, 129/5, 130, 132/5-10, 133/5-10, 134/10, 135/5, 136/5, 137/20, 146, 147/10, 151/5-20, 154, 155/10, 156/20, 157/5, 171/5, 172/10, 175/20, 188/15, 203/20, 206)

Bir devletin silahlı kuvvetlerinin tümü. (TS)

ordu bār-gīr depoları: (T. + Far. + Far. + Fr.) (109)

Orduda bār-gīrlerin tutulduğu ve ilgili yerlere sevk edilmek üzere bekletildiği depo.

ordu bār-gīr parkı: (T. + Far. + Far. + Fr.) (107/10)

Orduda bār-gīrlerin çeşitli sebeplerle toplandığı, kısa süreli bakımlarının yapılıp ilgili yerlere gönderildiği alan.

ordu ceb-ḥāne depoları: (T. + Far. + Far. + Fr.) (126/20)

Orduda çeşitli silahlara ait cephanenin tutulduğu ve ilgili yerlere sevk edilmek üzere bekletildiği depo.

ordu depoları: (T. + Fr.) (109/5)

Orduda çeşitli malzemelerin konulduğu yer.

Ordu Erkân-ı Harbiyye Re'īs-i Şānisi: (T. + Ar. + Ar. + Ar. + Ar.) (117/5)

Ordu Erkân-ı Harbiye Reisi'nden sonra gelen kişi, ikinci başkan.

ordu-gāh: (T. + Far.) (181/5)

Ordunun konakladığı yer. (TS)

Ordugāh; askerî birliğin savaşta ve barışta geçici bir zaman için yerleştiği sahadır. Ordugāhlar, birliğin büyüklüğüne ve taktik durumun gerektirdiği koşullara göre bazı özellikler gösteren arazi kesimlerinde seçilir. Ordugāhlarda yer seçimi, kullanılacak barınağın cins ve özellikleri; iklim ve arazi koşulları ile uygun olmalıdır. Çünkü ordugāhlar sıcak yerlerde olduğu gibi soğuk ve karlı bölgelerde de kurulabilir. Ordugāhlar normal bölge ordugāhları, aşırı soğuk bölgelerde kurulan ordugāhlar, aşırı sıcak bölgelerde kurulan ordugāhlar, yarı daimi ordugāhlar olarak çeşitlere ayrılır.

ordu hareket mıntıkaşı: (T. + Ar. + Ar.) (119/5)

Orduya ait unsurların hareket bölgesi.

ordu ḥayvān ḥaste-ḥānesi: (T. + Ar. + Far. + Far.) (108/10)

Orduya ait yaralı ya da hasta olan hayvanların bakım ve tedavilerinin yapıldığı hastane.

ordu karar-gāhı (ordu karar-gāhları): (T. + Ar. + Far.) (T. + Ar. + Far.) (77/10, 116, 130)

Ordu emir komuta merkezi.

ordu kolları: (T. + T.) (87, 91/10)

Ordunun alt birimlerine gönderdiği ikmal malzemelerinin sevk edilmesi ile ilgilenen kol.

ordu kumandanı: (T. + Fr.) (97, 146/15)

Ordu komutanı.

ordu kumandanlığı (ordu kumandanlıkları): (T. + Fr.) (T. + Fr.) (115/15, 126/20)

Ordu komutanlıkları.

ordu menzil müfettişliği: (T. + Ar. + Ar.) (146/15)

Ordunun ikmal, iâşe ve haberleşme ihtiyacını karşılayan birim.

ordu mınṭıqası: (T. + Ar.) (145/20)

Ordunun bulunduğu ve sorumlu olduğu bölge.

ordu ṣaḥrâ posta-ḥānesi: (T. + Ar. + İt. + Far.) (136/5)

Orduya bağlı olan ve ordunun posta hizmetlerini veren sahra postanesi.

ordu ṣaḥrâ postası: (T. + Ar. + İt.) (127) (bk. **ordu ṣaḥrâ posta-ḥānesi**)

ordu ser-bayṭarı: (T. + Far. + Ar.) (108/20)

Ordunun baş veteriner hekimi.

ordu ser-ṭabībī: (T. + Far. + Ar.) (157/5)

Ordunun baş hekimi.

ordu sevķ merkezi: (T. + Ar. + Ar.) (79)

Ordunun ihtiyaçı olan malzemelerin daha sonra ilgili yerlere gönderilmek üzere getirildiği yer.

ordu süvārisi: (T. + Ar.) (82/5, 83/20, 89/10, 97/5)

Ordunun atlı askerleri.

ordu tayyāre parkları: (T. + Ar. + Fr.) (110/20)

Ordunun hava unsurlarına ait malzeme ve cephanenin toplandığı, ilgili yerlere gönderilmek üzere bekletildiği yer.

orta bomba topu: (T. + İt. + T.) (6/15) (bk. **mutavassıf bomba topu**)

otomatik: (Fr.) (6/10, 7, 22) [bk. **hafif makineli tūfeng(k)**]

1. Mekanik yollarla hareket ettirilen veya kendi kendini yöneten (alet). (TS)

2. Hafif makineli tūfek (E-30).

otomatik mangası: (Fr. + Alm.) (2, 30/10) (bk. **hafif makineli tūfenk mangası**)

otomobil: (Fr.)

Motorlu, dört tekerlekli kara taşıtı. (TS)

otomobilli batarya: (Fr. + İt.) (93/15)

Otomobile yerleştirilmiş top bataryası.

otomobilli 10'luķ top bataryası: (Fr. + T. + T. + İt.) (94)

Otomobile yerleştirilmiş 10 mm kalibreli top bataryası.

otomobil topu: (Fr. + T.) (206/5)

Otomobile yerleştirilmiş top.

oyalama muh rebesi: (T. + Ar.) (11, 40/5)

Taarruz i in uygun  artlar olu uncaya kadar vakit kazanmak, d   man  yıpratmak ve geciktirmek amacıyla yapılan muharebe. Genel uygulanı   ekli  u  ekildedir: savunma, teması kesip geri  ekilme, birden saldırma, tekrar geri  ekilip savunma  eklinde uygulanır.

   

   ate : (T. + T.) (15)

Birliklerin  nlerine do ru yaptıkları ate .

P p

pala  a: (Mac.) (3/10-20, 4)

Askerlerin bellerine ba ladıkları veya g   slerine  aprazlama taktıkları,  zerinde fi ek, kasatura vb. koymak i in yerleri bulunan, genellikle k seleden yapılmı  kayı . (TS)

park: (Fr.)

Cephane, hayvan, ara , gere  vb. asker  malzemelerinin toplandı ı ve mevzilere da ıtımının yapıldı ı yer.

park b l kleri: (Fr. + T.) (91/20)

Parkların tahliye, aktarma, m dafaa, g venlik vb. i lerini yapan b l k. (E-91)

park k mandanları: (Fr. + Fr.) (91/15)

Park yerlerinin komutanları.

pe eleme: ( t.) (81, 203)

 rtme, gizleme.

Asker, silah, cephane vb.  gelerin d   manın g z nden ve ate inden korunması.
(<http://www.heybecool.net-1>)

(Devellioğlu bu sözcüğü Far. gösterse de Lûgat'ta verilen anlamıyla metindeki anlamı uymamaktır. Bütün terimlerde olduğu gibi bu terimde de TDK Türkçe Sözlüğü esas alınmıştır.)

peçeleme vesâiti (peçe vesâiti): (İt. + Ar.) (İt. + Ar.) (84/15, 85/5)

Peçe için kullanılan araçlar.

peksimâd: (Rum.) (95, 97/10, 123/5, 134/5, 138, 140/5-10, 142/5)

Piştirildikten sonra dilimler hâlinde kesilerek ısı ile kurutulmuş, uzun süre dayanabilen ekmek. (TS)

peksimâd torbası: (Rum. + T.) (3/15, 4/5)

Asker teçhizatından olan ve içine peksimet konulan araç.

piyâde: (Far.) (1/5-10, 7/15, 9/15, 16/15, 17/5, 21/5-10-15-20, 22/15-20, 23/15-20, 24/10-15-20, 25/5-15, 26/10, 45/10, 49/20, 62, 63, 65/5, 67/15, 79/15, 83, 86/15, 89/10, 90/10, 92, 93/10, 111/15, 114/10, 120/5, 138/10, 165/15, 168/10, 172/10, 179/5, 181/10, 182/5, 200/5)

Yaya olarak savaşan askerlerin oluşturduğu sınıf. (TS)

Piyade, kara ordusundaki temel muharip sınıftır. Muharebede en önde bulunan, gerektiğinde düşmanla göğüs göğüse muharebe edecek olan askerlerden oluşur. Piyadeler, timden tabura kadar müstakil kuruluş içinde görev yaparlar. Piyadenin temel silahı piyade tüfeğidir.

Piyadenin muharebede vazifesi: Ateş ve manevra ile düşmana yaklaşmak, onu esir almak, imhâ etmek veya ateş, yakın muharebe ve karşı darbe ile düşmanın taarruzunu durdurmak ve püskürtmektir. Bir bölgenin tam olarak ele geçirilebilmesi ve kontrol altına alınabilmesi, ancak piyade birliklerinin mevcudiyeti ile mümkündür. (<https://tr.wikipedia.org-4>)

piyâde alayı (piyâde alayları): (Far. + T.) (Far. + T.) (4/10, 24/5, 26, 47, 85/10, 125/15, 195)

Genellikle üç piyade taburu ve bunlara bağlı birliklerden oluşan asker topluluğu.

piyāde baṭaryası (piyāde baṭaryaları): (Far. + İt.) (Far. + İt.) (6/15, 24/5, 26, 47/5, 82/5, 84/20, 92/5)

En küçük piyade birliği.

piyāde binekleri: (Far. + T.) (138/5)

Piyadelerin bindiği hayvanlar.

piyāde bölüğü (piyāde bölükleri): (Far. + T.) (Far. + T.) (1/10, 4/15, 36, 45/15, 46, 81/15, 92, 101/15)

Piyade takımlardan oluşan, üçü veya dördü bir tabur oluşturan ve diğer birliklerin temeli sayılan bölük.

piyāde ceb-ḥāne kolu (piyāde ceb-ḥāne kolları): (Far. + Far. + Far. + T.) (Far. + Far. + Far. + T.) (118/5, 164/15, 167/15)

Piyadenin kullanacağı cephaneyi taşıyan ve gerektiğinde ilgili yerlere sevk eden kol.

piyāde ceb-ḥānesi: (Far. + Ar. + Far.) (170)

Piyade silahlarında kullanılan cephane.

piyāde cüz'-i tāmmları: (Far. + Ar. + Ar.) (17/5, 22/5)

En küçük piyade unsuru.

piyādeniñ esliḥası (piyādeniñ silāḥları) (piyāde esliḥası): (Far. + Ar.) (Far. + Ar.) (Far. + Ar.) (6/10, 8, 203/20)

Piyadenin kullandığı silahlar. Bunlar ağır ve hafif silahlar olarak ikiye ayrılır.

piyāde fırkası: (Far. + Ar.) (99/20)

Piyade tümeni.

piyāde hafif kolu: (Far. + Ar. + T.) (93/5)

Piyadenin ikmalini yapan hafif kol.

piyāde keşif kolları: (Far. + Ar. + T.) (16/15)

Piyadenin düşman, arazi ve yollar hakkında bilgi toplayan kolları.

piyāde kıta‘atı: (Far. + Ar.) (167/15)

Piyade kıtaları.

piyāde kolları: (Far. + T.) (85/10, 118/5, 125/15)

Piyadenin cephane, yakın muharebe, peçeleme, muhabere araçları vb. malzemelerinin ikmalini yapan kollar.

piyāde kumandanı: (Far. + Fr.) (25/5)

Piyade komutanı.

piyāde makineli tüfenk bölüğü: (Far. + İt. + Far. + T.) (2/5)

Piyade makineli tüfek takımlarının oluşturduğu bölük.

piyāde muhārebe mıntıkası: (Far. + Ar. + Ar.) (195/5)

Piyadenin muharebede sorumlu olduğu bölge.

piyāde mübārezesi: (Far. + Ar.) (9/10, 11/20, 12/15, 17/15, 24/5)

Piyadenin yaptığı mübareze.

piyāde müfettişlikleri: (Far. + Ar.) (116/5)

Menzil ve İkmal Şubesine bağlı olan ve piyadenin daha çok geri hizmetleriyle ilgilenen birim. (E-116)

piyāde şahrā ceb-ḥāne depoları: (Far. + Ar. + Far. + Far. + Fr.) (s. 169/15)

Piyadeye ait olan cephanenin konulduğu portatif olarak kurulup taşınabilen yerler.

piyāde ʔaburu: (Far. + T.) (40/10, 98/15, 102)

Piyade bölüklerinin oluşturduğu askerî birim.

piyāde ʔaḳımı: (Far. + T.) (31/15, 32/5)

Piyade mangalarının oluşturduğu askerî birim.

piyāde taʕ līm-nāmesi: (Far. + Ar. + Far.) (1/5, 51, 174/5)

Piyadelerin hangi eğitimleri nasıl alacağını gösteren talimname.

piyāde taʕ līm ve terbiyesi: (Far. + Ar. + Ar.) (174/10)

Piyadenin kendi sınıfının özelliklerine göre eğitim alması, yetişmesi.

piyāde teşkīlātı: (Far. + Ar.) (4/10, 5/15)

Piyade sınıfının şeması, örgütlenmesi.

piyāde ʔopu (piyāde ʔopları): (Far. + T.) (Far. + T.) (6/15, 9, 21, 22/20, 48/15, 66, 90/15, 92/15, 206/5, 208/20)

Piyadenin kullandığı ağır silahlardandır. (E-6)

piyāde tūfengi: (Far. + Far.) (5/5-10)

Piyadenin kullandığı ana muharebe silahıdır.

piyāde zābiṭanı: (Far. + Ar.) (178)

Piyade subayları.

pīṣ-dār: (Far. + Far.) (71/5-10, 81/10, 168/10)

1. (askerlik) Öncü 2. Öncülük eden, önde giden kimse. (TS)

Hedefin yerinin tespit edilmesi ve görmeyerek ateş desteği isteyerek atış tanziminin yapılmasını sağlamak ileri gözetleyicinin esas sorumluluğudur. İleri gözetleyici, takımın hareket yaptığı sahayı ve taktik durumu iyi tanımalı ve analiz etmelidir. Aynı zamanda vazifeyi, durumu ve takımın manevra planını ve ateş

önceliğini iyi bilmelidir. Bunların yanında takım komutanı ile daima irtibat halinde olmalıdır.

portatif çadır bezi: (Fr. + T. + Ar.) (3/5)

Askerin sırt çantasındaki malzemeleri korumak için çantasına, aynı zamanda portatif olarak kurulan çadırların üzerine örtülen bez.

posta nakliyye kolları: (İt. + Ar. + T.) (131)

Postaların nakliyesiyle ilgilenen kol.

puşu: (T.)

Birine saldırmak için saklanarak beklenen yer. (TS)

Hareket halindeki veya geçici olarak duran bir hedefe, gizli bir mevziden baskın tarzında yapılan bir taarruzdur. Hedefe yaklaşarak hedefin imha edilmesi veya hedefin sadece ateşlerle yok edilmesi şeklinde icra edilebilir. Bir arazi kesiminin ele geçirilmesi veya elde bulundurulması gerekmez. Tahrip ve imha, pusuda ilk amaçtır. Taciz, pusudan beklenen ikinci amaçtır.

puşu mevzi' i (puşu mevzi' ileri): (T. + Ar.) (25/10, 65/20)

Düşmana pusu kurulan mevzi(ler).

R r

rah' at emri: (Ar. + Ar.) (30/5)

Muharebede veya eğitimlerde askerlerin dinlenmesi için verilen emir.

refakat silâhı takımı: (Ar. + Ar. + T.) (4/15)

Muharebede veya tatbikatlarda diğer silahlara eşlik eden silahları kullanan takım.

re'îs mu'âvini: (Ar. + Ar.) (78/15, 88)

Başkan yardımcısı.

re'îs-i şānî: (Ar. + Ar.) (78/15)

İkinci başkan.

resm-i geçid nîzâmı: (Ar. + T. + Ar.) (67)

Geçit töreni şekli.

revir: (Alm.)

Okul, kışla vb. yerlerde hastalar için ayrılmış bölüm. (TS)

ric'at mübârezâtı: (Ar. + Ar.) (11)

Geri çekilirken yapılan taktiksel çatışmalar.

rütbe: (Ar.) (124/5, 136/15, 172/5)

1. Mertebe, derece, paye 2. Subay, astsubay ve polislerin sahip olduğu derece, mevki. (TS)

S s

şaf nîzâmı: (Ar. + Ar.) (66/15)

Süvârî makineli tüfenk takımının muharebeye ve araziye göre şekillenen nîzâmlarından biri. Saf nizamı takım olarak yapılan hareket ve resmigeçit nizamıdır. (E-66)

şahrâ anbarları: (Ar. + Far.) (128/15, 149/20)

Harekât bölgesinde geriden gelen ikmal malzemelerinin konulduğu yer, depo.

şahrâ bataryası: (Ar. + İt.) (93/15)

Dağ topu gibi katır sırtında taşınmayıp atlarla çekilen top. (TS)

Sahra topu.

şahrâ firunları: (Ar. + Rum.) (141/20)

Konaklanan yerlerde geçici olarak oluşturulan ve askerlere dağıtılacak ekmekleri pişiren kısım.

şahrâ i'âşe anbarı (şahrâ i'âşe anbarları): (Ar. + Ar. + Far.) (Ar. + Ar. + Far.) (96/10, 99)

Konaklanan yerlerde geçici olarak oluşturulan ve dağıtılacak iaşenin bekletildiği yer, depo.

şahrâ i' mālât-ḥāneleri: (Ar. + Ar. + Far.) (110/10)

Araç gereçlerin bakım ve onarımının yapıldığı, konaklanan yerlerde geçici olarak oluşturulan atölyeler.

şahrâ jandarma müfrezesi (şahrâ jandarma müfrezeleri): (Ar. + İt. + Ar.) (Ar. + İt. + Ar.) (118/10, 131)

Konaklanan yerlerde geçici olarak oluşturulan jandarma müfrezesi.

şahrâ jandarması: (Ar. + İt.) (133/5)

Konaklanan yerlerde genel güvenliği ve kamu düzenini korumakla görevli, yasa ve nizamların koyduğu hükümlerin yürütülmesini ve bunlara dayanan hükûmet emirlerinin yerine getirilmesini sağlayan silahlı askerî kuvvet.

şahrâ mermisi: (Ar. + Ar.) (163/20)

Sahra topunda kullanılan mermi.

şahrâ obüsü: (Ar. + Fr.) (90/15)

Muharebe şartlarına göre yer değiştirme kabiliyetine sahip obüs.

şahrâ posta-ḥāneleri: (Ar. + İt. + Far.) (131)

Sahra Postası, silahlı kuvvetlere hizmet veren askeri posta sistemidir. Geçmişte, daha çok seferberlik ve savaş dönemlerinde gündeme gelmişse de, günümüzde ülkeleri dışında asker bulunduran devletler için hâlâ kapsamlı biçimde verilen bir

hizmeti ifade eder. Cephedeki asker için sahra postası, onun ailesi ve yakın çevresiyle, kısacası sevdikleriyle bağının sürekliliğini sağlayan araçtır. Bu nedenle, düzgün çalışan sahra postasının savaşın çok önemli bir gereksinmesi olan yüksek moral gücünün sağlanmasında ve devam ettirilmesinde küçümsenmeyecek bir yeri vardır. (<http://turkfilateliakademisi.org>)

şahrâ şimendüferi: (Ar. + Fr.) (146/10, 156/10, 169/10-15, 170/5)

Geçici olarak asker, yaralı ve her türlü malzemenin naklinde kullanılan tren.

şahrâ topcusu: (Ar. + T.) (169/10)

Sahra topunu kullananlar.

şahrâ topu: (Ar. + T.) (90/15, 114/10, 206/10)

Muharebe şartlarına göre yer değiştirme kabiliyetine sahip top.

sakâ: (Ar.) (119/20)

1. Evlere, çeşmeden su taşımayı iş edinmiş olan kimse 2. Kırsal bölgelerde sulama işlerini düzenleyen ve denetleyen kimse (TS)

Salīb-i Ahmer Cem'iyeti: (Ar. + Ar. + Ar.) (157)

Avrupa genelinde faaliyet gösteren ve savaşta yaralananlara yardım eden cemiyet, Kızılhaç Cemiyeti.

şargı maḥalli: (T. + Ar.) (73/5, 104/5, 158/15-20, 159/15, 160/20, 161/5)

Savaşta yaralananların acilen tedavi edilmesi için oluşturulan kısım.

sāyis (sāyisler): (Ar.) (Ar.) (133/5, 197/5)

At bakıcısı. (TS)

sed ateşi: (Ar. + T.) (75/20)

Muharebede kendi silah ve askerlerini korumak için düşman unsurlarının önüne toplu olarak atış yapmak.

sefer: (Ar.) (36/10, 113, 114/20, 124/5, 154/10, 171/10, 187/5, 188/15, 190/10)

(*askerlik*) Genellikle ülke dışına yapılan askerî harekât, savaşa gitme, savaş. (TS)

sefer-ber: (Ar. + Far.)

Savaşa hazırlanmış veya girmiş (askerî birlik). (TS)

sefer-berlik: (Ar. + Far.) (Mukaddim bölümü/5)

1. Bir ülkenin silahlı kuvvetlerini savaşa hazır duruma getiren, ülkenin ekonomisini, yönetimini savaş gereklerine uyacak duruma sokan hazırlık ve önlemlerin tümü 2. Bu durumun ilan edildiği veya savaşın sürdüğü dönem (TS)

sefer-ber mevcûdu: (Ar. + Far. + Ar.) (186)

Bir seferberlik halinde birliklere katılması planlanan personel, araç ve malzeme.

seferî kâdro: (Ar. + İt.) (126/15, 139/5) (bk. **sefer-ber mevcûdu**)

seferî mevcûd: (Ar. + Ar.) (186) (bk. **sefer-ber mevcûdu**)

seferî ta' yînât yevmiyyesi: (Ar. + Ar. + Ar.) (94/20)

Seferberlik zamanında personele verilecek günlük erzak miktarı.

sefer mevcûdlu: (Ar. + Ar.) (174) (bk. **sefer-ber mevcûdu**)

Seferiyye Kānun-nāmesi: (Ar. + Ar. + Far.) (138/5)

Seferberlik zamanında yapılması gerekenleri anlatan yasa kitabı.

seferiyye nîzām-nāmesi: (Ar. + Ar. + Far.) (123/10)

Seferberlik zamanında yapılması gerekenleri anlatan tüzük.

ser-baytarlık: (Far. + Ar.) (130/5)

Baş veteriner hekimlik.

ser-ṭabābet: (Far. + Ar.) (130/5)

Baş hekimlik.

ser-ṭabīb: (Far. + Ar.) (157/5)

Baş hekim. (TS)

setr: (Ar.) (15/15, 28/20, 30/10, 37/20, 54/10, 57/5, 66/5, 69/15, 71/15, 75/5,)

Örtme, kapama , gizleme. (Devellioğlu)

Gizleme; asker, silah, cephane vb. öğelerin düşmanın gözünden korunması.
(<http://www.heybecool.net-2>)

setr ḥattı (setr ḥatları): (Ar. + Ar.) (Ar. + Ar.) (62/10, 63/5)

Gizleme hattı (hatları).

setr-i havā'î: (Ar. + Ar.) (57/15)

Asker, silah, cephane vb. öğelerin düşmanın hava unsurlarıyla yaptığı gözetlemeden korunması.

sevk ü idāre (sevk ve idāre): (Ar. + Ar.) (Ar. + Ar.) (9/20, 10/5, 11, 17/5, 21/10, 26/15, 32/10, 40/15, 47/10, 55, 68, 77/10, 101/5, 120/5, 135/10, 175/15, 189/5)

Yönetim. (Devellioğlu)

Kıt'a sevk ve idare usulü; komutanların mevcut zaman ve vasıtalarından azami derecede faydalanarak vazifesini planlamak ve uygulamak maksadıyla kullanacağı ve gerektiğinde değiştirebileceği bir rehberdir. Süratle düşünme ve karar verme en önemli ögedir. Bazı durumlarda kıta sevk ve idare usulünün bütün safhalarına lüzum olmayabilir veya zaman darlığı nedeniyle bütün safhaların takip edilmesi mümkün olmayabilir. İyi bir komutan, hiç bir hususun gözden kaçırılmamasına dikkat eder. Kıta sevk ve idare usulü şu şekilde belirlenir: Vazifenin alınması, tahlili ve zamanın planlanması, ön emrin verilmesi, tasarı planının yapılması, gerekli faaliyetlerin başlatılması, keşfin ve koordinasyonun yapılması, planın tamamlanması, harekât emrinin verilmesi, takip ve kontrol.

sevkiyât inzâl istasyonları: (Ar. + Ar. + Fr.) (79/5)

Trenlerle gelen cephanes, erzak vb. malzemelerin tümenlere gönderilemek üzere indirildiği istasyonlar.

seyyâr ceb-hâne trenleri: (Ar. + Far. + Far. + Fr.) (133/10)

Cephanelerin taşınması için geçici olarak tahsis edilmiş trenler.

seyyâr maṭbah: (Ar. + Ar.) (82, 96/5, 97/15-20, 98/10, 119/20, 143/5-10)

Muharebe şartlarında askerlerin yemeklerinin pişirildiği geçici olarak kurulan mutfak.

seyyâr haste-hâne (seyyâr haste-hâneler): (Ar. + Far. + Far.) (Ar. + Far. + Far.) (88/15, 89, 102/20, 105/5-10-15, 106/15, 118/5, 154/20, 157/10, 160/15, 161)

Muharebe şartlarında geçici olarak kurulan hastane.

seyyâr ordu ceb-hâne kolları: (Ar. + T. + Far. + Far. + T.) (162/20)

Geçici olarak kurulan ordu cephanesini gerekli yerlere nakleden kol.

seyyâr ta' mîr-hâneler: (Ar. + Ar. + Far.) (110/10)

Muharebe şartlarında geçici olarak kurulan, genellikle teknik araçların onarıldığı yer.

şıçrama: (T.) (34/20, 54/20, 64/5, 82/15, 100/10)

Sıçramak işi. (TS)

Bir yerden bir yere süratle ilerlemek gerektiğinde kullanılır. Genellikle, ateşle koordineli olarak uygulanır. Düşmana yaklaşmada, yürüyüş kolu içinde yer alan muhtelif unsurların; kol içinde bulunduğu yere, almış olduğu göreve ve karşılaşabileceği duruma göre uygulayacağı tekniklerden biridir.

şıhhiye: (Ar.) (77/10, 101/10, 103/20, 106, 116/5, 122/15, 125/15, 129/15, 134/20, 157/5-15, 159/10, 184/20)

Sağlık işlerinin tümü. (TS)

şıhhiyye ‘arabası: (Ar. + T.) (102/15)

Sıhhiye malzemelerini, hasta ve yaralıları taşıyan arabalar.

şıhhiyye bölüğü: (Ar. + T.) (85/5, 102/15, 103/5, 104/10, 105/15, 106/15, 157/15, 159/15, 160)

Sağlık hizmetleri konusunda hizmet veren askerî birimdir. Doktor, sağlık astsubayı, hemşire ve sıhhiye erlerinden bir bölük karargahı ve en az iki takımdan oluşmuştur. Bulunduğu yapıdaki tüm askerî unsurların sağlığından sorumludurlar. Komutanları genellikle yüzbaşı veya üsteğmendir. Geri görevde iken sivil halkın sağlığı ile de ilgilenip yardımcı olurlar. (<https://tr.wikipedia.org-22>)

şıhhiyye çantası (şıhhiyye çantaları): (Ar. + T.) (Ar. + T.) (102/5-10, 104/5, 119, 159)

Sıhhiye ile ilgili malzemelerin taşındığı çantalar.

şıhhiyye depoları: (Ar. + Fr.) (130/20, 161/15)

Sıhhiye ile ilgili malzemelerin korunduğu ve ilgili yerlere gönderilmek üzere bekletildiği depo.

Şıhhiyye Dā’iresi: (Ar. + Ar.) (157)

Sıhhiye ile ilgili işleri yönetmekle görevli kuruluş.

şıhhiyye eşya deposu: (Ar. + Ar. + Fr.) (156/15)

Sıhhiye ile ilgili eşyaların korunup ilgili yerlere gönderilmek üzere bekletildiği depo.

şıhhiyye hey’eti (hey’et-i şıhhiyye): (Ar. + Ar.) (Ar. + Ar.) (158/5)

Sıhhiye ile ilgili işlerle ilgilenen heyet, sağlık kurulu.

şıhhiyye istasyonları: (Ar. + Fr.) (134/20)

Belirli güzergâhlarda sağlık işleriyle ilgilenen küçük birimler.

Menzil yolları üzerindeki kabilelerin sağlıkla ilgili işlerini kolaylaştırmak için birkaç sağlık memuruna sahip sıhhiyye istasyonları açılır. (E-134)

şıhhiyye kıt'ası (şıhhiyye kıta'atı): (Ar. + Ar.) (Ar. + Ar.) (102/15, 105, 106/15)

Sıhhiye ile ilgili işlerle ilgilenen kıta.

şıhhiyye küçük zābi: (Ar. + T. + Ar.) (101/15)

Küçük rütbeli doktor subay.

şıhhiyye mekārisi: (Ar. + Ar.) (102/5)

Sıhhiye ile ilgili malzemeleri taşıyan yük hayvanları.

şıhhiyye merkez deposu: (Ar. + Ar. + Fr.) (154/10)

Sıhhiye ile ilgili malzemelerin korunduğu ve ilgili yerlere gönderilmek üzere bekletildiği ana depo.

şıhhiyye müfettişi: (Ar. + Ar.) (157/5)

Sıhhiye ile ilgili işleri teftiş eden kişi.

şıhhiyye müfettiş-i 'umūmiyyesi: (Ar. + Ar. + Ar.) (156/20)

Sıhhiye ile ilgili bütün işleri kontrol edip yönlendiren kişi.

şıhhiyye neferi: (Ar. + Ar.) (134/20)

Sıhhiye ile ilgili işlerde çalışan erler.

şıhhiyye parkları: (Ar. + Fr.) (106/15, 108/20)

Sıhhiye ile ilgili araç, gereç vb. malzemelerinin toplandığı ve dağıtımının yapıldığı yer.

şihhiye sandıkları: (Ar. + Ar.) (102/10)

Şihhiye ile ilgili malzemelerin taşındığı sandıklar.

şihhiye trenleri: (Ar. + Fr.) (135)

Şihhiye ile ilgili taşımacılıkta kullanılan trenler.

şihhiye zābī: (Ar. + Ar.) (101/15)

Doktor subay.

silāh: (Ar.) (4/10, 5/5, 6/20, 7/15, 8/5, 9, 12/20, 16/10, 21/20, 24, 27/5, 39/20, 46/20, 93/10, 108/20, 110, 111, 112/15, 115, 130/5, 157/15, 172/20, 175/10, 178, 198/5, 204, 206, 207/15)

1. Savunmak veya saldırmak amacıyla kullanılan araç 2. Savunmak veya saldırmak için kullanılan nesne, etken araç 3. Bir konuda etkili her şey. (TS)

Silah, insanların diğer canlılara karşı savunma veya saldırı amacıyla kullandığı her türlü araç. Silahlar, bıçak ve kılıç gibi kesici araçlardan, top ve tüfek gibi patlayıcı araçlara kadar çok geniş bir yelpazede yer alırlar. (<https://tr.wikipedia.org-23>)

silāh çat-: (Ar. + T.) (192/5)

Silahları uç uca çapraz bir biçimde dayayarak durdurmak. (TS)

silāhlı terbiye-i münferide: (Ar. + Ar. + Ar.) (181/10)

Askerin silahlı eğitimi.

silāhsız terbiye-i münferide: (Ar. + Ar. + Ar.) (181/10)

Askerin silahsız eğitimi.

siper: (Far.) (39/15)

Askerlerin savaşta vurulmamaları ve rahat ateş edebilmeleri için kazılmış, üstü açık hendek. (TS)

şoñ inzāl istasyonu: (T. + Ar. + Fr.) (79/10)

Birliklerin ihtiyacı olan malzemelerin en son indirildiği yer. Gelen malzemeler bu istasyonlardan çeşitli kollar vasıtasıyla ilgili yerlere gönderilir.

sun‘ī sis: (Ar. + T.) (14/20)

Yapay sis.

Ordunun yer değiştirişlerini, devinimlerini düşman gözünden kaçırmak için o yerde özel olarak oluşturulan duman.

süngü: (T.) (29)

Tüfek namlusunun ucuna takılan küçük kılıç biçiminde delici silah. (TS)

süngülük: (T.) (3/10)

Süngünün içine yerleştirilip taşındığı kap.

sür‘atli: (Ar.) (51/15, 52/5, 54/10)

Atın âdetâ yürüyüş biçimine göre biraz daha hızlı bir yürüyüş biçimidir. Bu yürüyüş biçiminde atın çaprazındaki bacakları birlikte hareket eder. Süratlide at binicisini sıçratır ve bundan dolayı binici ayaklarını üzengiye basarak eyer üzerinden kendini hafifçe kaldırmalıdır. Ya da adi süratli denilen yürüyüş biçimi için binici, eyere hiç kalkmadan oturacak ve baldırları ile atı sıkıştıracaktır. (<https://tr.wikipedia.org-24>)

sürün-: (T.) (27/5)

Karnı üzerinde sürünerek gitmek. (TS)

sütire: (Ar.) (7/5, 29/20, 42/10, 47, 54/20, 57/20, 60/15, 208/10)

Düşman gözünden ve ateşinden korunmaya yarar doğal veya yapma siper. (TS)

süvâri: (Far.) (1/5, 40/10, 47/5, 48, 51/5, 54/10, 64/10-15, 65/5-10-15, 66, 69/15, 70, 71/10, 73/10, 82/5, 83/5, 89/15, 90/10, 93, 97/15, 98, 111/15, 120/5, 138/10, 139, 150/10, 167/10-15, 174/10, 178/10, 179/5, 200/10)

Atlı asker. (TS)

Süvari, geçmişte daha çok ani baskınlarda ve vurucu saldırılarda kullanılırdı. Ateşli silahların gelişmesinden önce hedefe büyük bir hızla ulaşan süvari birliklerinin savaşa katılması çoğu kez savaşın akışını değiştirdi. Bugün süvarilerin yerini tankların kullanıldığı zırhlı birlikler almıştır.

(<https://tr.wikipedia.org-25>)

süvâri alayı: (Far. + T.) (67/10, 98/15, 102/5)

Atlı askerlerden oluşan alay. (TS)

süvâri bataryası: (Far. + İt.) (98)

Süvarilerden oluşan batarya.

süvâri bölüğü: (Far. + T.) (63, 87/5, 195/10)

Süvarilerden oluşan bölük.

süvâri cüz'-i tammı: (Far. + Ar. + Ar.) (64/15, 82/10)

Sayısı şartlara göre değişebilen en küçük süvari birliği.

süvâri fırkası: (Far. + Ar.) (93/5, 96, 99/20, 100/5, 167/10)

Süvarilerden oluşan tümen.

süvâri hücumu: (Far. + Ar.) (192/15)

Süvarilerin yaptığı hücum.

süvâri kıt'ası: (Far. + Ar.) (167/10)

Süvarilerden oluşan kıta.

süvâri livâsı: (Far. + Ar.) (167/10)

Süvari tugayı.

süvâri makineli tüfenk takımı: (İt. + Far. + T.) (66/10)

Süvari makineli tüfek takımı her biri iki tüfeğe sahip iki yarım takımdan ve iki arabalı bir cephane takımından oluşur. (E-66)

süvâri muhârebesi: (Far. + Ar.) (60/5, 67/5, 69/10)

Süvarilerin yaptığı muharebe.

süvâri mübârezesi: (Far. + Ar.) (174/10)

Süvarilerin yaptığı mübareze.

süvâri müfettişlikleri: (Far. + Ar.) (116/5)

Menzil ve İkmal Şubesine bağlı olan ve süvarinin daha çok geri hizmetleriyle ilgilenen birim. (E- 116)

süvârinin yaya ta' lîm ve terbiyesi: (Far. + T. + Ar. + Ar.) (51)

Süvarilerin muharebede at kullanamadığı zamanlarda yapacaklarını gösteren eğitim öğretim faaliyeti.

süvâri şıhhiyye ' arabası: (Far. + Ar. + T.) (102/5)

Süvarilere ait olan sıhhiye arabaları.

süvâri ta' lîm-nâmesi: (Far. + Ar. + Far.) (1/5, 51/5)

Süvari yetiştiriciliğini anlatan kitap.

süvâri ta' lîm ve terbiyesi: (Far. + Ar. + Ar.) (179/15)

Süvarinin yetişmesi için yapılan eğitim ve öğretim.

süvâri yüzbaşı: (Far. + T. + T.) (83/5)

Süvaride birliklerinde rütbesi üsteğmenle kıdemli yüzbaşı (kolağası) arasında olan subay.

Ş ş

şarāpnel: (Fr.) (206/5-10-15, 207/5)

Patladığında etrafa küçük parçalar saçan bir tür top mermisi. (TS)

şehīd: (Ar.) (166/5)

Kutsal bir ülkü veya inanç uğrunda ölen kimse. (TS)

şerīd: (Ar.) (167/5)

Uzun süreli atış yapan ateşli silahlarda kullanılan mermileri birbirine bağlayan aparat.

şose: (Fr.)

Genellikle taş kırıkları üzerine kum döşenip silindirik geçirilerek yapılan yol. (TS)

şose zırhlı otomobili: (Fr. + Far. + Fr.) (205/10, 208/15)

Şosede kullanılan zırhla kaplanmış otomobil.

şühedā: (Ar.) (161/5) (bk. **şehīd**)

Şehitler. (TS)

T t

ta‘arruż: (Ar.) (9/20, 10/5-10-15-20, 14/10, 16/5, 17/15, 18/5-15-20, 19/5, 20/10, 21/5-10, 22/10, 23/15, 24/10-20, 26, 28, 29/5-15, 31/5, 32/20, 37/15, 39/10, 42/15, 44/20, 45/20, 48/20, 49/20, 50, 53/15, 60/5, 61/5-15-20, 62/15-20, 64, 70/5, 71/5, 72/10-15, 73/15, 75/5-10, 198/20, 200/10, 201/10-15, 202/5-15, 203/5)

Saldırı. (TS)

Düşman kuvvetlerini yok etmek, bir arazi kesimini ele geçirmek, düşmanı gerekli kaynaklardan yoksun bırakmak, durumu geliştirmek (bilgi elde etmek), düşmanın dikkatini başka bölgelere çekmek, düşmanı yerinde tespit etmek, düşman taarruzunu kırmak gibi amaçlarla yapılan muharebe şekli.

ta' arruḡ avcıları: (Ar. + T.) (31/5)

Taarruz eden avcılar.

ta' arruḡ cebhesi: (Ar. + Ar.) (15/20)

Taarruz yapılan bölge.

ta' arruḡ emri: (Ar. + Ar.) (38/10, 43/5-10, 49, 72/15)

Taarruz için verilen emir.

ta' arruḡ hedefi (ta' arruḡ hedefleri): (Ar. + Ar.) (Ar. + Ar.) (38/15, 44/20, 49/5, 72/20)

Taarruz yapılacak yer(ler).

ta' arruḡ istikāmeti: (Ar. + Ar.) (38/10, 48/10)

Taarruz yapılacak yön.

ta' arruḡ kıṭa' ātı: (Ar. + Ar.) (198/20, 200/10)

Taarruz yapacak kıtalar.

ta' arruḡ merkez-i şıḳleti: (Ar. + Ar. + Ar.) (15/20)

Taarruzun ağırlık merkezi.

ta' arruḡ noḳtaları: (Ar. + Ar.) (12/10) (bk. ta' arruḡ hedefi)

ta' arruḡi ta' kıb: (Ar. + Ar.) (60/20)

Taarruzla ilgili yapılan izleme.

ta' arruḡ vakti: (Ar. + Ar.) (15/20)

Taarruz yapılacak zaman.

ta' arruzuñ idāmesi: (Ar. + Ar.) (39)

Taarruzun sürdürülmesi, devam ettirilmesi.

ṭabanca: (T.) (5/5-10-15, 6/10, 7, 123/15)

Kısa, hafif, cepte veya belde taşınan ateşli silah. (TS)

(Devellioğlu bu sözcüğü Far. gösterse de Lûgat'ta verilen anlamıyla metindeki anlamı uymamaktır. Bütün terimlerde olduğu gibi bu terimde de TDK Türkçe Sözlüğü esas alınmıştır.)

ṭabī'î sūtre: (Ar. + Ar.) (14/5)

Doğal sütne.

ta' biye: (Ar.)

(*askerî*) Yerli yerine koyup hazırlama, tertip etme. (Devellioğlu)

ta' biye ta' lîmi: (Ar. + Ar.) (180/10, 181/5)

Tatbikat talimi, tabur talimidir. Taburla harp atışı yapılır. Ta'biye talimi daha büyük cüz'-i tâmm dâhilinde talimdir. (E-181)

ṭabur: (T.) (2/5, 4/10-15, 17/15, 26, 37/10, 38/5-10, 40/15, 41/5-10-15-20, 42/10, 43/5-10, 45/15, 46, 47/5-20, 48/5-10-15, 49/10-15, 50/10, 81/10, 82/15, 85/20, 87/5, 120/5, 143, 157/15, 168/5, 169/15, 181, 190/5, 195/10)

Dört bölükten kurulan, bir binbaşının komutasındaki asker birliği. (TS)

Tabur; bir yarbay ya da binbaşının komuta ettiği, bölükten büyük, alaydan küçük askerî taktik birliktir. Taburlar ana silah türüne göre tank taburu, topçu taburu, tanksavar taburu, uçaksavar taburu, piyade taburu gibi muharip taburlardır. Topçu taburları üç ya da dört topçu bataryası -topçu bölüğü- olarak tertiplenir. Diğer muharip taburlar da çoğunlukla üç muharip bölük ve bir ikmal bölüğünden oluşur. Muharip taburların yanı sıra ordu bünyelerinde belirli görevleri yerine getirmek için oluşturulan taburlar da teşkil edilmektedir: Sıhhiye taburu, istihkâm taburu, keşif taburu gibi. (<https://tr.wikipedia.org-29>)

ṭabur cebhesi: (T. + Ar.) (44/20)

Taburun sorumlu olduğu alan.

ṭabur erkānı: (T. + Ar.) (4/15, 41, 42)

Taburdaki yüksek rütbeli zabıtlar, subaylar.

ṭabur kumandanı (ṭabur k.) (ṭabur kumandanları): (T. + Fr.) (T. + Fr.) (19/15, 36/20, 39/10, 40/15, 41, 42/5, 46/5-15-20, 88/5, 96/15, 98/10, 122/10, 124/5, 138/15, 177/10)

Tabur komutanı.

ṭabur mıntıkaşı: (T. + Ar.) (45/5)

Taburun sorumluluk sahası.

ṭaburuñ muḥārebe ağırlığı: (T. + Ar. + T.) (81/20)

Taburun muharebede bulunduracağı silah, cephanes, araba vb. ağır eşya, malzeme.

ṭabur ta' līmī (ṭabur ta' līmīleri): (T. + Ar.) (T. + Ar.) (173/10, 181)

Tabur eğitimi(leri).

ṭabur taḥkātı: (T. + Ar.) (178/10)

Taburca yapılan tatbikatlar.

taḥkīm: (Ar.) (28/20)

Kuvvetlendirme, sağlamlaştırma. (TS)

taḥkīmāt: (Ar.) (203/10-15)

Bir yeri düşman saldırısına karşı koyabilecek duruma getirmek için yapılan türlü haberleşme, hendek, siper vb. savunma tesisleri. (TS)

taḥliye: (Ar.) (91/15-20, 99/10, 101/10, 105, 113/15, 126/5, 127/10-15, 128/10-20, 129/15, 155/15, 164/10)

Boşaltma. (TS)

taḥliye planları: (Ar. + Fr.) (126/5)

Tahliyenin gerçekleştirilmesi için uyulması tasarlanan düzen.

taḥmīl: (Ar.)

1. Yükleme, yükletme, yükletilme. 2. Bir işi, birinin üzerine bırakma.
(Devellioğlu)

taḥmīl ve taḥliye bölüğü: (Ar. + Ar. + T.) (99/15)

Yükleme ve boşaltma işlerini yapan bölük.

taḥmīl ve taḥliye mahalleri: (Ar. + Ar. + Ar.) (89/10, 90)

Yükleme ve boşaltma yerleri.

taḥmīn-i mesāfe āleti: (Ar. + Ar. + Ar.) (66/10)

Uzaklık tahmin cihazı.

taḥmīn-i mesāfe ta' līmi: (Ar. + Ar. + Ar.) (176/10)

Askerlere yapılan mesafe tahmini eğitimi.

taḥrīb: (Ar.)

Yıkma, kırıp dökme, harap etme, bozma. (TS)

taḥrīb ateşi: (Ar. + T.) (20/20)

Düşmanın silah ve mühimmatını kullanılamaz hale getirmek maksadıyla açılan ateş. (<http://www.sozlukanlaminedir.net>)

taḥrīb ceb-ḥānesi: (Ar. + Far. + Far.) (167/15)

Bir yeri tahrip etmek için kullanılan cephane.

taḥrīb müfrezeleri: (Ar. + Ar.) (196)

Düşman unsurlarını veya cephanesini tahriple görevli müfrezeler.

taḥrīrī emir (taḥrīrī emr): (Ar. + Ar.) (Ar. + Ar.) (19/10, 41, 67/20)

Komutan veya ilgili makam tarafından verilen yazılı emir.

ṭāqım: (T.) (2, 4/20, 5/15-20, 6/5, 26, 27/15, 32/10, 33/5-10-15, 34/5-20, 35/10-15-20, 36/15, 38/15, 41/10, 44/10, 52/10-15, 53/5-15, 54/5-10, 55/5, 56/5-10, 61/15, 62/15, 63/20, 65/10, 66/10-15, 67/5, 102/15-20, 111/5, 149/5, 151/5, 166/15, 173/10, 174/10, 177, 180/5)

Bölüğü oluşturan birliklerden her biri. (TS)

Takım ya da müfreze, ihtiyaçlara ve koşullara göre sayısı değişmekle beraber temel olarak 35-40 personelden oluşan askerî birim. Takım komutanı asteğmen, teğmen veya üsteğmen rütbesindedir. Bağımsız görev yapabilecek en küçük unsurdur. (<https://tr.wikipedia.org-26>)

ṭāqım cebhesi: (T. + Ar.) (177/15)

Takımın sorumlu olduğu alan.

ṭāqım erkānı: (T. + Ar.) (32, 33, 66/15)

Takımda yüksek rütbeli zabitler, subaylar.

ṭāqım kol başları: (T. + T. + T.) (55/5)

Takım kolu başları, manga komutanları.

ṭāqım kolu: (T. + T.) (53, 57/5, 68/10-15, 69)

Takımın muharebede veya tatbikatlarda kullandığı, duruma göre askerler arasındaki mesafelerin değiştiği yürüyüş şekillerinden biri.

taķım kolu nıżā mı: (T. + T. + Ar.) (54/15) (bk. **taķım kolu**)

taķım kumandanı (taķım kumandanları): (T. + Fr.) (T. + Fr.) (27/15, 29/15, 30, 31/20, 32/10-15, 33/10, 34/15-20, 35/5-10, 39/15, 53/5-10-20, 54, 55/5-20, 67, 104/20)

Takım komutanı.

taķımıñ nıżā mı ve Őekli: (T. + Ar. + Ar.) (66/15)

Takımın muharebede veya tatbikatlarda kullandığı yürüyüş düzen ve biçimi.

taķım nıżā mları: (T. + Ar.) (52/20) (bk. **taķımıñ nıżā mı ve Őekli**)

taķım ta' lımi: (T. + Ar.) (176/20, 177/5, 182)

Takımı muharebe Şartlarına alıştırmak için yapılan talim, eğitim.

taķım ta' lım ve terbiyesi: (T. + Ar. + Ar.) (180/5)

Takıma askerî disiplin kazandırmak, bu disiplini muhafaza etmek ve personeli muharebe eğitime hazırlamak amacıyla yapılan eğitim öğretim.

taķım zā bııı: (T. + Ar.) (166/20) (bk. **taķım kumandanı**)

taķım istasyonu: (Ar. + Fr.) (79/5)

Gelen cephanes, ikmal vb. malzemelerin ilgili yerlere gönderilmek üzere paylaştırıldığı istasyonlar.

tā lı hakem: (Ar. + Ar.) (195/10-20, 196/5, 198/5, 201)

Tatbikatlara katılan tarafları gözlemleyip edindiği bilgileri baş hakeme ileten hakem, yardımcı hakem.

ta' lım (ta' lımler): (Ar.) (Ar.) (140/15, 173/10, 174/10, 176/10, 179/10, 181/5, 189/5, 192, 194/5, 195/20, 196/5-10, 197, 200/15-20, 201/5)

Uygulamalı olarak yapılan askerlik eğitimi. (TS)

ta' līmāt-nāme: (Ar. + Far.) (171)

Yönetmelik. (TS)

TSK'de barış ve sefer görevlerinin yürütülmesi için o görevle ilgili ilke ve yöntemleri açıklayan ve diğer yayınlardaki genel hükümlerin uygulanma tarzlarını ayrıntılı olarak belirten yayınlardır.

ta' līm-nāme (ta' līm-nāmeler): (Ar. + Far.) (Ar. + Far.) (Mukaddim bölümü, 1/5, 5/15, 51/5, 123/10, 171, 172/10)

Savaşta uygulanan türlü manevraları, araç ve gereçlerin nasıl kullanılacağını, her sınıfın görev ve davranışını belirten kuralların toplandığı kitap. (TS)

ta' līm ve terbiye: (Ar. + Ar.) (129/10, 171/5-10, 172/10, 174/5-15, 175/10-15, 176/5, 177/5, 178/5, 179/15-20, 180/15, 181/10, 182/5, 186/15, 193/5)

Personele askerî disiplin kazandırmak, bu disiplini muhafaza etmek ve personeli muharebe eğitimine hazırlamak amacıyla yapılan eğitimidir. Bu eğitim tek erden başlayarak manga, takım, bölük, tabur, alay, topçu, süvari vb. unsurların kendi talimnamelerine göre olur.

ta' līm ve terbiye-i münferide: (Ar. + Ar. + Ar.) (173/5)

Askerî personelin yetişmesi için yapılan bireysel talim ve terbiye.

tanḳ (tanḡ): (Fr.) (Fr.) (7/10, 8, 23/10, 26, 75/15, 173/15, 196/15, 199/5, 205/10, 208/15)

Zırhlı ve silahlı, tekerlekleri paletli, motorlu savaş taşıtı. (TS)

Tank; ana görevi doğrudan ateş gücü kullanımıyla düşman kuvvetlerine saldırmak olan, paletli ve zırhlı bir savaş aracıdır. Tankı diğer savaş araçlarından ayıran özellikleri ağır bir zırha, yüksek ateş gücüne ve her türlü arazide hızlı gidecek şekilde tasarlanmış sürüş takımlarına sahip olmasıdır. Her ne kadar masraflı ve lojistik açıdan çaba gerektiren araçlar olsa da yer hedeflerine saldırma yeteneği ve piyadelerin moralini çökertmesi nedeniyle modern orduların vazgeçilmez unsurlarındandır. (<https://tr.wikipedia.org-27>)

tanķ ağır m.t.leri: (Fr. + T. + İt. + Far.) (90/15)

Tanklarda kullanılan ağır makineli tüfenkler.

taraşşud: (Ar.) (18/10, 19/15, 21, 23/5, 28/20, 41/5, 47/10, 58/15, 195/15, 202/5, 203, 208/5)

Gözleme, gözetleme, dikkatle bakma. (TS)

taraşşudlu ateş: (Ar. + T.) (14/5, 45)

Gözleyerek yapılan ateş.

taraşşud-ı havā'î nōbetcileri: (Ar. + Ar. + Ar.) (56/5)

Düşman hava unsurlarını gözetleyen nöbetçiler.

taraşşud maħalli (taraşşud maħalleri): (Ar. + Ar.) (Ar. + Ar.) (17/5, 20/20, 24/20, 37/10, 43/20, 75/10, 82/15, 199/5)

Gözetleme yeri(leri).

taraşşud tertibāti: (Ar. + Ar.) (202)

Gözetleme için yapılan hazırlıklar.

taṭbīkāt: (Ar.) (115, 172, 173/10, 174, 178/5-15, 179, 181/5, 183/15, 184/5-10-20, 185/10-20, 186/5-10-15, 187/15-20, 192/20, 193)

Asker birliklerini savaşa hazırlamak amacıyla, arazi üzerinde yapılan geniş ölçüde savaş denemesi, manevra. (TS)

taṭbīkāt celsesi: (Ar. + Ar.) (185/20)

Tatbikat oturumu, bölümü.

taṭbīkāt seyāḥati (taṭbīkāt seyāḥatleri): (Ar. + Ar.) (Ar. + Ar.) (186, 189/15)

Komutanların yetişmesi ve tatbikat amacıyla yapılan yolculuklar.

taṭbīkāt ta' līmi (taṭbīkāt ta' līmleri): (Ar. + Ar.) (Ar. + Ar.) (180/10, 181, 182/10)

Tatbikat eğitimi(leri).

ta' yīn: (Ar.) (100/15)

1. Ayırma, belli etme. 2. Bir me'mûriyete koyma. 3. *Tayın, asker ekmeği*. 4. Erzak. (Devellioğlu)

ta' yīnāt-ı yevmiyye: (Ar. + Ar.) (95/10, 139/15)

Personele verilecek günlük erzak miktarı.

ṭayyāre: (Ar.) (8, 11/10, 28/10, 37, 45/15, 57/15-20, 81, 84, 130, 173/15, 205/5, 208/5)

Uçak. (TS)

ṭayyāre ateşi: (Ar. + T.) (41/15, 71)

Uçaklardan yapılan atış.

ṭayyāre ḥafīf m.t.: (Ar. + Ar. + İt. + Far.) (90/10)

Uçaklarda kullanılan hafif makineli tüfek.

ṭayyāre kıṭa' ātı: (Ar. + Ar.) (109/15)

Uçakla ilgili kıtalar.

ṭayyāre müfettişlikleri: (Ar. + Ar.) (116/5)

Menzil ve İkmal Şubesine bağlı olan ve uçakların ya da hava araçlarının daha çok geri hizmetleriyle ilgilenen birim. (E-116)

ṭayyāre ta' arruḫ: (Ar. + Ar.) (41/5)

Uçakla yapılan taarruz.

ṭayyāre ṭopu: (Ar. + T.) (90/20)

8,8 cm FlaK ya da bilinen adıyla Alman “seksensekizlik” topu Nazi Almanyası ordusu Wehrmacht tarafından II. Dünya Savaşı sırasında hem tanksavar hem de uçaksavar olarak kullanılan meşhur bir silahtı. Aslında bu ad 8,8 sm FlaK 18, 36 ya da 37 ve FlaK41 ve 43 modellerinin genelinde kullanılmıştır.

FlaK kelimesi Almanca Fl(ieger)a(bwehr)k(anone) ya da Fl(ug)a(bwehr)K(anone) kelimelerinin baş harflerinden oluşuyordu ve uçaksavar manasına geliyordu. (<https://tr.wikipedia.org-28>)

[Uçaksavar; hava hedeflerine karşı kullanılan silahlara verilen genel ad. (TS)]

tebdīl-i havālī: (Ar. + Ar.) (134/15)

Hava değişimi.

Hastaların daha çabuk iyileşmesi, yorgunlukların giderilmesi vb. amaçlarla yapılan çevre değişikliği, hava tebdili, tebdilihava. (TS)

tecemmu’: (Ar.) (Mukaddim bölümü/5, 56/5-10, 84, 115/10, 146/15, 151/20, 152/5-15, 185, 198/20)

Toplanma, yığılma, birikme. (Devellioğlu)

tecemmu’ erzāk depoları: (Ar. + Ar. + Fr.) (152/10)

Erzakların saklandığı, gerektiğinde kullanılmak üzere toplu halde bulundurulduğu yer.

tecemmu’ kıt’ ası: (Ar. + Ar.) (151/5)

Toplanma işini yapan kıtalar.

tecemmu’ maḥalli (tecemmu’ maḥalleri): (Ar. + Ar.) (Ar. + Ar.) (84/5, 108, 158, 161)

Toplanma yeri(leri).

tecemmu' muntıkası: (Ar. + Ar.) (97, 151/10, 152/15)

Toplanma bölgesi.

tecessüs-ü havâ 'î: (Ar. + Ar.) (81) (bk. **havâ keşfi**)

techîzât: (Ar.) (1/10, 2/5, 56/10, 97/20, 122/5, 130/15, 134/10, 158/5, 191/10)

Silah dışındaki savaş gereçleri, donatı. (TS)

techîzât anbarları: (Ar. + Far.) (130/20)

Techizatın konulup saklandığı yer.

techîzât ' arabası: (Ar. + T.) (102/10)

Techizatı taşıyan tekerlekli, motorlu veya motorsuz her türlü kara taşıtı.

tedābîr-i inzibāṭiyye: (Ar. + Ar.) (81, 126/15, 191/10)

Emniyet tedbirleri.

Tekālîf-i Harbiyye: (Ar. + Ar.) (96/10, 107/10, 112/10, 127/5, 129, 145, 147/15-20, 148/5, 150/5-15, 153/5-10, 160/10)

Seferberlik halinde ordunun giyecek, yiyecek ve savaş zamanında ihtiyaç duyduğu levazımâtın halktan karşılanmasına izin veren 17 Kanunusani 1328 (30 Ocak 1913) tarihli kanun. (Tezcan, 2005, s. 15)

Savaşta bozulan ekonomiyi bir nebze olsun düzeltebilmek için konulan vergi kanunu. Dış ticaret gelirlerinin azaldığı ve yıllık üretimin büyük bölümünün askeri ihtiyaçlara ayrıldığı, savaş dönemlerinde dış yardım bulunamadığı ya da yeterli derecede olmadığı zamanlarda halka yönelik ve çeşitli savaş vergileri konularak gelir elde etme ihtiyacı doğmuştur. Bütün bunların sonucunda da “Tekalif-i örfiye”, “Tekalif-i harbîye” ve “Tekalifi millîye” gibi vergilendirme usulleri uygulanmak durumunda kalınmıştır. (Tezcan, 2005, s. 173)

Tekālîf-i Harbiyye müfrezeleri: (Ar. + Ar. + Ar.) (96/15)

Tekâlîf-i Harbiyye kanunun gereğini yerine getiren müfrezeler.

tek kol nizâmı: (T. + T. + Ar.) (66/15, 167)

Süvâri makineli tüfenk takımının muharebeye ve araziye göre şekillenen nizâmlarından biri. Tek kol başlıca muharebe meydanı hareket nizamıdır. Her bir araba arası dokuz adım mesafe bulunur. (E-66)

tel örgüsü: (T. + T.) (85/5)

Dikenli tellerden yapılmış engel. (TS)

tenvîr tabancası: (Ar. + T.) (58/5)

Aydınlatma tabancası. İkaz, yer bildirme ve gece kısa süreli aydınlatma amacı ile kullanılır.

terbiye-i bedeniyye ta'îmî: (Ar. + Ar. + Ar.) (175/10)

Beden eğitimi.

terbiye-i münferide devri: (Ar. + Ar. + Ar.) (178/15, 179)

Bireysel (tek er) eğitim zamanı.

Terbiye-i münferide devri altı ay olub atlı ve yaya talim beraber görülür ve ilk üç ayda atlı kantarma devri, yaya terbiye-i münferide ile 4 ve 5. aylar atlı km devri (atlı kıta), yaya manga talimi ile altıncı ayda tatbikat ve teftişlerle iştigal edilir. (E-178)

terhîş: (Ar.) (173/5, 178/10, 180/15)

Askerlik ödevini bitirenleri ordudan bırakma. (TS)

teşādūf muhārebesi: (Ar. + Ar.) (42/10, 48/20)

Birbirleri ile temasa geçmemiş veya sağlanan teması kaybetmiş iki hasım kuvvetin temas için birbirlerine yaklaşımları esnasında, ilk karşılaştıkları yerde, durumu geliştirmek ve üstünlüğü ele geçirmek amacıyla giriştikleri muharebe harekâtıdır.

teşādūfī muhārebe: (Ar. + Ar.) (15/15) (bk. teşādūf muhārebesi)

tesellüm mevki'leri: (Ar. + Ar.) (80/15, 81/5, 98/20, 99/5, 109/15, 110/5, 169/15-20)

Her türlü silah, cephane, erzak vb. malzemenin dağıtılmak için toplandığı ve bunları askerî unsurlara teslim edildiği yer.

teskere: (Far.) (102/5-10, 104/5-20, 119/15, 157/15)

1. Sedye 2. Yapılarda malzeme taşımak için kullanılan, dört kollu ve iki kişinin taşıdığı tahta araç. (TS)

teskereci: (Far.) (101/15, 102, 104/5, 159/15-20)

Teskere taşıyan kişi.

teslīm mevki' : (Ar. + Ar.) (80/5, 99)

Silah, cephane, erzak vb. malzemelerin dağıtılmak için toplandığı yer.

teslīm ve tesellüm: (Ar. + Ar.) (112, 136/10)

Canlı veya cansız herhangi bir şeyin teslim edilmesi ve o şeyin teslim alınması.

teşkilāt: (Ar.) (Mukaddim bölümü/5, 1/10, 77/10, 79, 113/5, 116, 117/5, 119, 125/15, 129/5, 164/20, 183/10)

Teşkiller, kuruluşlar; örgütler. (Devellioğlu)

teşkilāt-ı 'askeriyye: (Ar. + Ar.) (129/10)

Askerî teşkilat.

teşkilāt-ı şıhhiyye: (Ar. + Ar.) (154)

Sıhhiye teşkilatı.

tevķīf ateşı: (Ar. + T.) (20/5)

Savunma mevzine koordineli bir hücumu engellemek amacıyla, tespit edilmiş belli hatlar boyunca açılan ve belli bir süre devam ettirilen sürekli bir makineli tüfek ateşidir. Tel engellerine yaklaşırken tevkif ateşleri ile karşılaşma beklenmelidir.

tevzī^c merkezi (tevzī^c merkezleri): (Ar. + Ar.) (Ar. + Ar.) (127/15, 148/15)

Her çeşit ikmal malzemesinin ilgili birimlere dağıtıldığı merkez(ler).

tevzī^c ceb-ķānesi: (Ar. + Far. + Far.) (170/5)

İleri cephaneliklerde dağıtılacak cephane.

tolak: (T.) (4/5)

Askerlerin bacaklarını toz vb. şeylerden korumak için dizden aşağıya kadar sardıkları bez.

tonilata: (İt.) (163)

Tonilato; gemilerin alabileceği yükü belirtmekte kullanılan, bir tona eşit birim. (TS)

top: (T.) (4/15, 6/15, 8/15-20, 11/5, 20/20, 22/20, 23/10, 25/10, 26, 40/15, 44/10, 48/15, 52/10, 54/5, 58/5, 59/10, 65/15, 66, 71/5, 91, 92/5, 93/15, 94/5, 119/15, 125/10, 168, 180/15, 193, 195/20, 199, 205, 206/10-15, 207/5-10-15-20)

Gülle veya şarapnel atan büyük, ateşli silah. (TS)

toparлак: (T.) (65/10, 66, 82/15, 164, 168/5-20)

Top cephanesi taşıyan araba. (TS)

top ateşı: (T. + T.) (41/15, 71, 159/5)

Topla yapılan atış.

topcu: (T.) (7/20, 8, 9, 11/20, 16, 21/5-10-15, 22/10, 23, 24/5-10-15, 25/5-10, 26/10, 40/15, 43/10, 44/15, 47/5, 48/10, 49/5-15, 65/5-10-15, 67/15, 70/10, 71/15,

72/10, 73, 74/20, 75/10-20, 76, 79/15, 82/20, 90/10, 93/10, 98, 110, 114/10, 120/5, 164/15, 167/10, 168/15, 174/5, 177/5, 180/5, 195/5, 196/15, 200/5, 202/5, 205, 208/15)

Topların kullanılışı, bakımı üzerine yetiştirilen asker sınıfı. (TS)

Topçu sınıfının vazifesi, her türlü harekâta komutanın vazifesini başarmasını temin etmek maksadıyla, muharebe sahasında ihtiyaç duyulan yer ve zamanda, düşmanı baskı altında tutup etkisiz hale getirerek veya tahrip/imha ederek, sürekli ateş desteği sağlamaktır. Topçu bu vazifesini yerine getirebilmek için, gözetleme ve hedef tespit sistemlerini kullanarak bilgi ve istihbarat elde eder. (<http://www.kkk.tsk.tr-3>)

topçu ateşi: (T. + T.) (23/20, 24/15, 43/15, 49/20, 80)

Topçunun yaptığı atışlar.

topçu ceb-hânesi: (T. + Far. + Far.) (88/15)

Topçunun kullandığı cephane.

topçu ceb-hâne kolları: (T. + Far. + Far. + T.) (118/5, 169)

Topçunun kullandığı cephanenin ikmalini sağlayan kollar.

topçu hafif ceb-hâne kolları: (T. + Ar. + Far. + Far. + T.) (119/10, 125/10, 167)

Topçunun hafif cephane kolları.

topçu hafif kolları: (T. + Ar. + T.) (85/15)

Topçunun ikmalini yapan hafif kollar.

topçu kumandanı (topçu kumandanları): (T. + Fr.) (T. + Fr.) (168/15, 169/5)

Topçu komutanı.

topçu müfettişlikleri: (T. + Ar.) (116/5)

Menzil ve İkmal Şubesine bağlı olan ve topçunun daha çok geri hizmetleriyle ilgilenen birim. (E-116)

topcu şahrâ ceb-hâne depoları: (T. + Ar. + Far. + Far. + Fr.) (169/15)

Topçuya ait olan cephanenin konulduğu portatif olarak kurulup taşınabilen depolar.

topcu silâhları: (T. + Ar.) (206)

Topçunun kullandığı silahlar.

topcu taburu: (T. + T.) (98/15, 102/10, 125/10, 168/10)

Topçu bölüklerinin oluşturduğu askerî birim.

top-hâne deposu: (T. + Far.) (163/15)

Top yapılan, top dökülen yerdeki depo.

top toparlakları: (T. + T.) (168) (bk. toparlak)

top yağı: (T. + T.) (116/10)

Topların mekanizmalarında kullanılan yağ.

tüfenk (tüfeng): (Far.) (Far.) (2/5, 5/10-15, 6/5-10-20, 7, 22/20, 31/15, 66/10, 90/10, 92/5, 114/10, 204/5-10, 205/10)

Savaş veya avda kullanılan, uzun namlulu ateşli silah. (TS)

Tüfek, hafif ateşli bir silahtır. Omuza dayanarak kullanılır. Kullanıldığı yerlere göre piyade tüfeği, su altı tüfeği, av tüfeği gibi adlar alır. Mekanizma, kundak, dipçik ve namlu olmak üzere dört ana parçadan meydana gelir. Mekanizma ateşlemeyi ve kovani dışarı atmayı sağlar. Kundağın muhafaza ettiği namlu mermiye yön vermeye, dipçik ise tüfeğin omuza dayanarak tepkisini hafifletmeye yarar. Çeşitli tüfekler bulunur. (<https://tr.wikipedia.org-30>)

tüfenk ateşi: (Far. + T.) (104, 159/5)

Tüfekle yapılan atış.

tüfenk avcısı: (Far. + T.) (6/5)

Mangada tüfek kullanan avcı eri.

tüfenk bombası (tüfek bombası): (Far. + İt.) (Far. + İt.) (6/10, 7/10, 84/20, 91, 92/15)

Bomba takılmış tüfek.

tüfenk ceb-hānesi: (Far. + Far. + Far.) (85/5)

Tüfekte kullanılan cephane.

tüfenkci: (Far.)

1. Tüfek yapan, onaran veya satan kimse 2. Padişah ve sarayı korumakla görevli olan 3. Savaş gereçleri, silah yapımı ve onarımı ile uğraşan asker sınıfından olan kimse. (TS)

tüfenkci ‘araba ve māllezimesi: (Far. + T. + Ar.) (119/20)

Tüfekçinin kullandığı araba ve malzemeler.

tüfenkci edevâtı: (Far. + Ar.) (82)

Tüfekçinin kullandığı malzemelerin, parçaların tümü.

tüfenk müfettişlikleri: (Far. + Ar.) (116/5)

Menzil ve İkmal Şubesine bağlı olan ve tüfeklerin daha çok geri hizmetleriyle ilgilenen birim. (E-116)

U u

uc: (T.) (56/15)

Muharebe veya tatbikatta düşman ve arazi keşfi yapmak için gönderilen küçük askerî unsur.

‘**umqan**: (Ar.) (46, 53)

Derinliğine. (Devellioğlu)

‘**umqan inkısām**: (Ar. + Ar.) (46/10, 202)

Askerî unsurların geriye doğru yayılarak mıntıklarını kendi aralarında paylaşmaları.

‘**umqan tertibāt**: (Ar. + Ar.) (12/10, 13, 63/5)

Askerî unsurların geriye doğru düzenlenmesi.

‘**umūm borusu**: (Ar. + T.) (192)

Tatbikatlarda kıtaya bulunduğu yer ve vaziyette durup beklemesini haber veren boru işaretidir. (E-192)

‘**umūmī ceb-ḥāne mağazaları**: (Ar. + Far. + Far. + Fr.) (170/5)

Genel cephanedepoları.

‘**umūmī emr**: (Ar. + Ar.) (47/10, 75/15)

Askerî unsurlara genel olarak verilen emir.

‘**umūmī maqşad (maqşad-ı ‘umūmī)**: (Ar. + Ar.) (Ar. + Ar.) (47/15, 70/10)

Askerî unsurlar için genel olarak belirlenen amaç, gaye.

‘**umūmī şarḡi maḥalli**: (Ar. + T. + Ar.) (104/15, 105/10-15, 158/15, 159/15, 160/5)

Muharebede her türlü yaralının geldiği, sedyelerle getirildiği, tedavi ve tahliyelerinin yapıldığı yer.

‘**umūmī taḥriri emr**: (Ar. + Ar. + Ar.) (67/20)

Askerî unsurlara genel olarak verilen yazılı emir.

‘umūm şıhhiyye deposu: (Ar. + Ar. + Fr.) (156/15)

Sağlık malzemelerin korunup ilgili yerlere gönderilmek üzere bekletildiği genel depo.

uzak mübareze topçuları: (T. + Ar. + T.) (24/5)

Muharebeye uzak mesafeden katılan mübareze topçusu.

uzak muharebe silâhları: (T. + Ar. + Ar.) (75)

Yaptıkları atışlarla çarpışmaları muharebeleri uzak mesafeden destekleyen silahlar.

uzak topçu ateşi: (T. + T. + T.) (80/15)

Uzak mesafeden yapılan topçu atışları.

Ü ü

ümerā: (Ar.) (122/10, 199/20)

1. Emirler, beğler. 2. (as.) Binbaşı, yarbay, albay rütbelerinde bulunan fermanlı subaylar. (Bu rütbelerin altında bulunanlara “zâbitân”, üstündekilere “erkân” denirdi.) (Devellioğlu)

üserā: (Ar.) (111/5-10, 112/5-10, 126/5)

1. Esirler, tutsaklar. 2. Kullar, köleler. (Devellioğlu)

üserā parkları: (Ar. + Fr.) (127/10, 131)

Esirlerin toplandığı ve ilgili birimlere gönderildiği yer.

üserā tecemmu‘ maḥalli: (Ar. + Ar. + Ar.) (73/10)

Esirlerin toplanma alanı.

üstünden aşırma endāhtı: (T. + T. + Ar.) (13/5)

Üst aç grubu ile atış yapabilen silahların (havan) yaptığı atış. Üst aç grubu atışı; namludan çıkan mühimmatın direkt hedefe gitmesi değil, önce yukarı doğru yükselip ardından hedefe tepeden dik bir şekilde düşmesi şeklinde açıklanabilir.

V v

vaḳt-i ḥazar: (Ar. + Ar.) (139/15, 141, 151/10, 154/5, 162/5, 188/10, 189/20)

Sulh ve asayiş zamanı yerinde kullanılan bir tâbirdir. (Pakalın-3)

vaḳt-i sefer: (Ar. + Ar.) (141, 143/15)

Cenk ve savaş zamanı yerinde kullanılan bir tâbirdir. (Pakalın-3)

varagele: (T. + T.)

Bir şeyi, bir yerden bir yere çekerek götürüp getirmeye yarayan araç. (TS)

varagele tertībātı: (T. + T. + Ar.) (166/15)

Varagele için yapılan düzenek.

vasatī bomba topu: (Ar. + İt. + T.) (90/15, 92, 205) (bk. **mutavassıt bomba topu**)

velüspid-süvār: (Fr. + Far.) (52/10, 67/15, 90/10, 196/15)

Muharebede veya tatbikatlarda görev alan bisiklet sürücüsü.

vesā'it-i havā'iyye: (Ar. + Ar.) (Mukaddim bölümü/10)

Hava unsurlarına ait vasıtalar, araçlar.

vesā'it-i ḥarbiyye: (Ar. + Ar.) (194/10)

Harp vasıtaları. (Devellioğlu)

vesā'it-i ḥazara: (Ar. + Ar.) (172/15)

Bariş zamanında kullanılan vasıtalar.

vesā'it-i i'āşe: (Ar. + Ar.) (96/10, 138/15)

İaşe taşıyan vasıtalar.

vesā'it-i muhābere (muhābere vesā'it): (Ar. + Ar.) (Ar. + Ar.) (Mukaddim bölümü/10, 18/5, 26/10, 70/10, 71/15, 72/5, 73/5, 84/15, 85/5, 89/15, 196/20, 202/5, 203/5)

Haberleşme vasıtaları, araçları.

vesā'it-i muvāşala: (Ar. + Ar.) (Mukaddim bölümü/10, 161/15)

Ulaşım vasıtaları, araçları.

vesā'it-i nakliyye: (Ar. + Ar.) (Mukaddim bölümü/10, 78, 98/15, 114/5-15, 120/15, 124/10, 125/15, 127, 133, 136/15, 137/10, 144/5, 145/5, 146/10, 148/20, 149/10)

Taşıma aracı, taşıt. (Devellioğlu)

vesā'it-i nakliyye-i fenniyye: (Ar. + Ar. + Ar.) (114/15)

Teknolojik taşıma araçları.

Y y

yakından ateş muhārebesi: (T. + T. + Ar.) (177/15)

Yakın mesafeden atış yapılarak gerçekleşen muharebe.

yakından mübareze: (T. + Ar.) (7/5, 10/5)

Yakın mesafeden yapılan mübareze.

yakın emniyyet kademesi: (T. + Ar. + Ar.) (41/15)

Yakın mesafe emniyeti sağlayan emniyet kademesi.

yakın keşif kolları: (T. + Ar. + T.) (58/15)

Yakın mesafede keşif yapan keşif kolları.

yaqın muh  rebe sil  h : (T. + Ar. + Ar.) (79/15)

Yakın mesafe muharebelerde kullanılan silah.

yaqın muh  rebe ves  'iti: (T. + Ar. + Ar.) (82/20, 84/15, 88/15, 90)

Yakın mesafe muharebelerde kullanılan vasıtalar, ara lar.

yaqın m  bareze top usu: (T. + Ar. + T.) (24/15, 25/5, 47/5-15, 48/5, 49/5, 50)

Muharebeye yakın mesafeden katılan m  bareze top usu.

yaqın m  bareze ves  'iti: (T. + Ar. + Ar.) (38/5)

Yakın mesafe m  bareze ara ları.

yan  k b  l   n niz  mları: (T. + T. + Ar.) (36/10)

E itimde bulunan b  l   n nizamları.

Yana ık b  l  k nizamları   nlardır: Saf, b  l  k kolu. (E-36)

yan  k b  l  k ta  l  m ve terbiyesi: (T. + T. + Ar. + Ar.) (179/15)

E itimde bulunan b  l   n talim ve terbiyesi.

yan  k niz  m   killeri: (T. + Ar. + Ar.) (26/20)

Asker   unsurların e itimde ve muharebede ald  ğı d  zen   killeri.

yan ate : (T. + T.) (13/5-10, 15/5, 30)

Birliklerin yan cephelerine yapılan at  .

yan emniyeti: (T. + Ar.) (41/10)

Asker   unsurların yan g  venli  i.

yanların setri: (T. + Ar.) (75/15)

Asker   unsurların yan cephelerinin gizlenmesi.

yan muhâfız keşif kolu: (T. + Ar. + Ar. + T.) (57)

Askerî unsurların yan cephelerini koruyan keşif kolu.

yan ve arkaasına düşme: (T. + T. + T.) (72/10)

Taarruzda düşman askerî unsurlarının yan ve arka cephesine saldırma.

yan ta' arruzu: (T. + Ar.) (73/15)

Düşman askerî unsurlarının yan cephelerine yapılan taarruz.

yaralı bâr-gîrler tecemmu' maḥalli: (T. + Far. + Far. + Ar. + Ar.) (73/5)

Hasta veya yaralı bârgîrlerin toplanma alanı.

yarılma: (T.) (12/10)

Yapılan saldırılarla askerî unsurların bölünmesi.

yatık muḥarrîk(li atış): (T. + Ar.) (204/5)

Mevzilerinin ön kısımlarını dövmek ve düşman savunmasını kırmak için, yatık mermi yolu ile yapılan atışlardır.

yāver: (Far.) (192/5)

1. Yardımcı 2. Emir subayı. (TS)

yaya cenk: (T. + Far.) (53/5, 54/5)

Yürüyerek yapılan savaş.

yaya ihtiyât: (T. + Ar.) (76/5)

Muharebede ihtiyat olarak bırakılan yürür birlik.

yaya keşif kolları: (T. + Ar. + T.) (63/5)

Muharebe öncesinde veya muharebede yürüyerek ilerleyen keşif kolları.

yaya manga ta' lîmi: (T. + Alm. + Ar.) (178/15)

Süvarinin yürür vaziyette yaptığı manga eğitimi.

yaya mübâreze: (T. + Ar.) (180)

Yürür vaziyette yapılan mübareze.

yaya ta' arruz: (T. + Ar.) (74/5)

Yürüyen unsurlarla yapılan taarruz.

yaya ta' lîm: (T. + Ar.) (178/15)

Muharebeye katılacak yürüyen unsurların yaptığı talim.

yayılma: (T.) (11/15, 18/10, 25/10, 26, 34/5, 70/5, 82/15)

Dağınık savaş düzeni. (TS)

En ilerideki grupların (manga) ateş muharebesi yapmak için uygun şekiller alması demektir. (E-11)

yayılma mıntıkaları: (T. + Ar.) (38/10, 49/5)

Askerî unsurların yayılma bölgeleri.

yazıcı: (T.) (32, 122/15)

Orduda yazı işleri ile uğraşan er veya erbaş. (TS)

yedek bâr-gîr: (T. + Far. + Far.) (53/5, 54/10, 57/15, 60/15-20, 61/5, 62/10, 63, 70/10, 73, 75/15, 76/5-10, 82)

Muharebede veya tatbikatlarda, gerektiğinde kullanılmak üzere ayrılmış bârgîr.

yol kumandanları: (T. + Fr.) (89/15)

Güzergâhlarda emniyeti sağlayan unsurların (jandarma, süvari vb.) komutanları.

yükseklikler: (T.) (13/5)

Muharebede görüşü engelleyen yeryüzü şekilleri.

yüksek zâbiṭān: (T. + Ar.) (111/5)

Yüksek rütbeli subaylar.

yürüyüş cāddesi: (T. + Ar.) (11/5, 47/15, 57, 71, 104/5)

Askerî unsurların yürüyerek ilerledikleri ana yol.

yürüyüş hedefleri: (T. + Ar.) (17/10)

Askerî unsurların yürüyerek ulaşmak istedikleri nokta.

yürüyüş istikāmeti: (T. + Ar.) (33/15, 34/10, 37/10, 41/20, 47/20, 48/10, 55/10, 69/5, 71/10-15, 180)

Askerî unsurların yürüyüş doğrultusu, yönü.

yürüyüş kolu: (T. + T.) (11/5, 25/5, 32/5, 36/15, 41/15, 54/15, 68/10, 84/5, 120/15-20, 148/10, 168/10)

Belli bir bölgeye ulaşmak veya bulunulan bir bölgeden ayrılmak amacıyla bir kumanda altında, düzenli yürüyüş yapan piyade, zırhlı veya motorlu birliklerin tümü. (TS)

Muharebe ve tatbikatlarda takım, bölük, tabur, alay gibi askerî birliklerin kendi kuruluşlarına göre aldıkları yürüyüş düzeni.

yürüyüş nev' i (yürüyüş nev' leri): (T. + Ar.) (T. + Ar.) (51/15, 69/10)

Süvarinin âdetâ, süratli, dört nal gibi adları olan yürüyüş çeşitleri.

yürüyüş vezn ve kararî: (T. + Ar. + Ar.) (55, 86/5)

Bir erin veya süvarinin bir dakika içinde attığı adım ölçüsü ve sayısı.

Z z

zābiṭ (zābiṭān): (Ar.) (Ar.) (16/20, 37/20, 88/10, 96/15, 97/5, 111/5-10, 115/5, 120/15, 122/10-15, 124/5-10-20, 126/10, 127/15, 131/15, 133, 138/20, 145/10, 153/15-20, 157/20, 160/10-15, 172/5, 175/15, 182/10-15, 183, 193/5, 194/15, 200)

Rütbesi teğmenden binbaşıya kadar olan asker(ler). (TS)

zābiṭān binekleri: (Ar. + T.) (138/5-10)

Zabitlerin kullandığı binek hayvanları.

zābiṭān çadırı: (Ar. + T.) (122)

Zabitlerin kullandığı çadır.

zābiṭān eşyā şandıkları: (Ar. + Ar. + Ar.) (122/5)

Zabitlerin özel eşyalarının içine koyup taşıdıkları, tahtadan yapılmış, kapaklı ev eşyası.

zābiṭān tabildotu: (Ar. + Fr.) (124/20)

Zabitlerin yiyeceği seçmesiz yemek.

zābiṭ nām-zedi: (Ar. + Far. + Far.) (124/5)

Zabit adayı.

zābiṭ vekīli: (Ar. + Ar.) (124/5)

Zabit yetkisine sahip kişi.

zabt ü rabṭ: (Ar. + Ar.) (12, 36, 53, 124, 135, 145, 174, 175, 176, 177)

Düzen, disiplin. (Devellioğlu)

zafer: (Ar.) (10/15, 11)

1. Savaşta kazanılan başarı 2. Yengi 3. Bir yarışma veya uğraşıda çaba harcayarak elde edilen başarı. (TS)

zemin kabartıları: (Ar. + T.) (13/5) (bk. **yükseklikler**)

zemin taraşşudu: (Ar. + Ar.) (13/10) (bk. **arāziniñ taraşşudu**)

zırhlı: (Far.)

Zırh giymiş veya zırh kaplanmış. (TS)

zırhlı otomobil: (Far. + Fr.) (8, 52/10, 58, 66, 67/15, 70/20, 75, 89/10, 90/10)

Zırhla kaplanmış, silahlı otomobil.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Ulusların askerlikle ilgili temel olguları evrensel nitelik taşır, güncel söz varlıkları ise bunların en önemli yansıma alanlarından biridir. Türk askerî terminolojisi bir yandan ulusal birikimlerin ürünü ve Türk dilinin ifade aracı iken bir yandan da evrensel harp bilimlerinin bir parçasıdır.

Askerlikle ilgili olgular iç içe geçmiş halkalar halinde devamlılık arz eder. Her dönem bir öncekine ve sonrakine sıkı sıkıya bağlıdır. Örneğin Türk askerlik tarihinde Yeniçeri teşkilatının *ocak*, *kazan*, *acemi* vb. terimleri bugünün askerî terminolojisinde *asker ocağı*, *kazan mevcudu*, *acemi er* şeklinde kullanım alanı bulur. Bu konuda Süer Eker şöyle der: “Türk tarihi boyunca kazanılan askerî birikimler, nesilden nesile, komutandan komutana, kurumdan kuruma kesintisiz biçimde aktarılacak bugüne ulaşmıştır. Türkçe kökenli askerî terimler bu birikimlerin en önemli taşıyıcılarıdır. TSK’nin, kaynağını Eski Türkçe döneminden alan, Osmanlı Türkçesi ile biçimlenen ve son şekli modern Türkiye Türkçesi ile verilen bir askerî ifade ve üslubu, geniş bir terminolojisi ve yine aynı dönemden bugüne intikal eden kurumsal kültürü vardır.” (Eker, 2007: 3-4)

Süer Eker’in bu görüşlerine dillerde en önemli arkaik kelime depolarından birinin askerî terminoloji olduğunu ekleyelim. Günümüzdeki *subay* (sü+beyi), *tümen* (“ETÜ on bin” olduğu düşünülmektedir.), *çeri* (asker) > *yeniçeri* vs. gibi. Hatta metnimizdeki *velüspit* gibi günümüz Anadolu ağızlarında kullanılan kelimeler yanında İstanbul Türkçesinin *taburcu olmak* tabirindeki *tabur* kelimesi de ilginçtir. Bu durum anlam geçişlerinde sözlük anlamıyla terim anlamının nasıl birbirini beslediğini göstermektedir. Metnimizde ayrıca Türkçede yaygın olan ses uyumuna uydurma örnekleri vardır: *na’l-bend* > *nalbant* vb.

Araştırmada bir ilâ altı kelimedenden oluşan toplam 1134 terim incelenmiştir. Bunun yanında terim içinde olan ama eserde tek başına kullanılmayan otuz dört söz ve söz grubu incelenmiştir. Köken olarak incelenen ama istatistiksel olarak değerlendirmeye dâhil edilmeyen bu kullanımlar şunlardır: *alay*, *birinci cebhane kademesi*, *bori*, *cebhanelik*, *cenk*, *erkân-ı harb*, *Erkân-ı Harbiyye Dâiresi*, *fışek*, *hafîf yaralı*, *hartuc*, *hastegân*, *hendek*, *humbara*, *humbaracı* (bombacı), *iâne*, *inzâl*, *kantarma*, *karagol*, *katar*, *kaymakam*, *mekkâre*, *na’l-bend*, *obüs*, *park*, *pusu*, *revir*, *seferber*, *şose*, *ta’biye*, *tahmîl*, *tahrîb*, *tüfenkci*, *varagele*, *zirhlî*.

Çalışmada birden fazla kelimeden oluşan terimler tek terim olarak kabul edilmiş ama terimi oluşturan her bir kelime (edat ve bağlaçlar hariç) ayrı ayrı incelenmiştir. Terimlerde geçen ve incelenen toplam kelime sayısı 3207'dir. Bu terimlerde Arapça kökenli 1847, Türkçe kökenli 716, Farsça kökenli 392, Fransızca kökenli 150, İtalyanca kökenli 75, Almanca kökenli 16, Rumca kökenli 5, Moğolca kökenli 4 ve Macarca kökenli 2 kelime olduğu tespit edilmiştir.

Bu verilere baktığımızda *Zabitin Harb Çantası*'ndaki askerî terimlerde kullanılan kelimelerin dillere göre yüzdelik dağılımları şöyledir: % 57,59 Arapça; % 22,33 Türkçe; %12,22 Farsça; % 4,68 Fransızca; % 2,34 İtalyanca; % 0,50 Almanca; % 0,16 Rumca; % 0,12 Moğalca, % 0,06 Macarca.

Veriler incelendiğinde Arapça ve Farsça kökenli kelimelerin çokluğu göze çarpmaktadır. Günümüzde bile kolaylıkla anlaşılan ve kullanılan bu terimlere şunlar örnek verilebilir: *acemî, acemî talimî, amelî talim, amir, asker, barut hakkı, cebel mermisi, cephane, cephane ihtiyatı, cephe, celp, divan-ı harp, düşman, emir, endah, esir, fişenk, haberci, harp, harekât, harita tatbikatı, hava keşfi, hedef, hedef taksimi, hendek muharebeleri, himaye, iâşe zabiti, ictima, ikmal, inzibat, istihkâm, işaretle sevk, keşif nizamı, kıdemli, kıta, künye, levazım heyetleri, matara, mermi, mestur hedef, mevzi, muhabere keşfi, muhafız, müdafa, namlu, nişangâh, piyade, rahat emri, rütbe, saf nizamı, seferî mevcut, sertabip, sıhhiye, silah, siper, sütte, süvari, şehit, şerit, taarruz, tahkimat, talimatname, tatbikat, tayyare, techizat, terhis, teslim ve tesellüm, tüfenk, umumi emir, vakt-i sefer, vesait-i havaiye, yaver, zabıt, zabt ü rabt, zafer vd.*

Aldığı eklerle Türkçeleşen kelimeleri verilere katmamamıza rağmen Mehmet Nihat Bey'in Türkçeye verdiği önem ve dönemin millî şuuru, kullanılan Türkçe kökenli terim sayısından anlaşılabilir. Sadece Türkçe kökenli kelimelerden oluşan terimlerin (*açılma, ağır topçu, askı kayışı, ateş açma, atlı bölük, avcı çukurları, baskın, borucu, bölük, çadır, emekleme, fırlama, gözcü, kol, kolordu, kovan, kuburluk, kütük, ön ateş, sıçrama, süngü, tabanca, tabur, takım kolu, tel örgüsü, top, topçu, top yağı, uzak topçu ateşi, yan ateş, yarılma, yayılma, yazıcı, yürüyüş kolu* vd.) yanında diğer dillerden gelen kelimelerle birleşerek kullanılan birçok Türkçe kelime de vardır: *açık saf nizamı, ağır piyade silahları, ağır topçu cephane kolu, alay ihtiyatı, ateş himayesi, ateş mangası, atlı muharebe, bomba topçu bölüğü, bölüğün talim ve terbiyesi, cephane takımı, çelik uçlu mermi, çift kol nizamı, dar cephe, el bomba demeti, emir erleri, fırka otomobil kolları, fırka*

topçusu, gece talimleri, hafif kollar, harp vergisi, hava gözcüleri, idareli kıta ateşi, ihtiyat taburları, ikişerle kol nizamı, ileri karakol, irtibat bölüğü, keşif kolları, kıta sargı mahalli, kolordu karargâhı, makineli tüfenk bomba topu, meskun yer, varagele tertibatı vd.

Ayrıca Batı dillerinden alınmış ve gerek tek başına gerekse bir söz gurbu içinde kullanılan azımsanamayacak derecede kelimenin bulunduğu görülmektedir: *batarya, ağır sahra obüsü, ateş mangası, avcı mangası, başkumandanlık, bomba, bomba topçu bataryası, bölük kumandanı, cephe parkı, ceneral, dekovil, endirekt endaht, filinta, garnizon, grup kumandanı, hastehane vapurları, irkap ve ihraç istasyonu, kaput, karavana, kıta revirleri, limanlar kumandanlığı, makineli tüfenk, manevra hartucu, manga, manga kumandanı, menzil sahra jandarma müfrezeleri, mitralyöz mangası, ordu sahra postası, otomatik, otomobilli batarya, palaska, peksimat, sahra fırınları, sıhhiye trenleri, şarapnel, tank, tonilato, vasati bomba topu, zırhlı otomobil* vd.

Arap ve Fars etkisinde Osmanlı için nüfus cüzdanının milliyet hanesinin *İslam* olması önemlidir. Yani söz konusu dillere dair kelimeler yabancı değildir. Tıpkı İngilizcedeki *crescent* kelimesinin hem *İslam* hem *Türk* anlamına gelişi gibi. Yoğunluğu bu şekilde değerlendirebiliriz.

Arapça ve Farsça terim sayısının bu kadar fazla olmasını Erdoğan Saracoğlu şöyle ifade eder: “Türkler 10. yüzyılda İslâmlığı kabul edince dilimize Arapça ve Farsça sözcükler girer. Örneğin, 13. yüzyılda yabancı sözcük oranı Yunus Emre’de %13’tür. 15. yüzyıldan sonra edebiyat ürünlerimizde Arapça ve Farsçanın etkisi daha çok görülür. Süleyman Çelebi’nin *Mevlit* adlı eserinde yabancı sözcük oranı %26 iken, divan şairi Baki’de bu oran % 65’e yükselir.” (<http://old.staff.neu.edu.tr>)

Bu konuda Derya Örs de şunları belirtir: “Türkçe ile Farsça arasındaki ilişki, tarihî süreçte her ne şekilde ortaya çıkmış ve gelişmiş olursa olsun, Farsçanın Arapça ile birlikte Türkçe üzerinde derin izler bırakmış iki büyük dilden birisi olduğu, hatta bu iki dilin edebiyat ve bilim dili olmanın da ötesinde zaman zaman resmî düzeyde de kullanıldığı yadsınamaz bir gerçektir. Nitekim Selçuklular zamanında Anadolu’da yazılan eserlerin büyük bölümünün Farsça, bir bölümünün de Arapça olarak kaleme alındığı, Anadolu sahasında ilk Türkçe eserlerin 13. yüzyıldan itibaren ortaya çıkmaya başladığı, Arapça din ve bilim dili

olarak yerini korurken, divan işlerinde Farsçadan yararlanıldığı, resmî mektupların, hesap defterlerinin, fermanların ve menşurların çok zaman Farsça yazıldığı görülmektedir.” (Örs, 2005: 129-134).

Batı dillerinin etkisi ise gerileyen ve kendisini yenilemeye çalışan Osmanlı devletinin dönemin büyük ve etkin güçlerini kendisine rehber edinmesinden kaynaklanır. Bu etkileniş gerek Batı’ya gidip orada eğitim gören aydın, asker vb. kişiler tarafından gerekse ıslahatlar için Batı’dan getirilen eğitmenlerce gerçekleştirilmiştir. Bunun yanında bilimsel gelişmeler de ait olduğu medeniyetin dilinden alındığı için etkilenme kaçınılmaz olmuştur. Ayrıca o dönemde kullanılıp dile kazandırılan bloknot, garnizon, jandarma, tabildot, telefon, telgraf, telsiz vb. sözcüklerin günümüzdeki kullanım sıklığını düşündüğümüzde askerî dilin konuşma dilini nasıl etkilediğini, kelimelerin dile yavaş yavaş nasıl yerleştiğini de görmemiz mümkün.

Burada sadece Osmanlı ile sınırlandırdığımız Türkçenin Batı ile etkileşimi konusunu Mete’nin *Onluk Sistemi*’nin modern teşkilatlanmalara örnek oluşuna, Kavimler Göçü’ne, Bulgar Devrine kadar götürmek mümkün; ancak bunların her biri ayrı bir tez konusudur.

Mete Han’ın tahta çıkış yılı olan MÖ 209, Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından Türk Kara Kuvvetlerinin kuruluş tarihi olarak kabul edilmiştir. Buna göre modern Türk ordusu 2200 yılı aşan bir geleneğin temsilcisidir. Bu nedenle Türkçe askerî terimlerin geçmişi de elbette ki çok eskilere dayanmaktadır. Günümüzde ise diğer dillerden alınıp çeşitli eklerle Türkçeleşen kelimelere *Türkçeleşmiş Türkçedir* düsturuyla yaklaşmak kaçınılmaz bir gerçektir.

İnsanoğlu en zorlu anları savaş yıllarında yaşamış ve sanat başta olmak üzere en büyük yaratıcı hamleleri de söz konusu yıllarda yapmıştır. Böylesi durumların dili ve askerlik terminolojisini etkilememesi olası değildir. Dolayısıyla Bursalı Mehmet Nihat’ın üslûbunda hem bir asker olmanın ifade coşkusu hem Türk olmanın yaratıcısı ağrısını görmek mümkün. Bütün devletlerin ebediyet için kurulup mutlak zevale eriştiği ama Türkiye Cumhuriyeti’nin tam ve kesin bir ebedmüddetlik iddiasıyla kurulmuş olduğunun izlerini bulabiliriz satır aralarında. Bütün rejimler bütün ihtişamlı örnekleriyle hazırlanırken Mustafa Kemal hiçbir rejimi taklit etmemiş, *durum kavramı* olarak adlandırılan yeni bir yaklaşımla yeni devleti

oluşturmuştur. Bunu yapanın Mustafa Kemal değil o g n n nesli olduğunu, onun sadece bir sembol olduğunu bu  alışmayı yaparken bir kez daha g rd k.

KAYNAKLAR

- Alpansü Y., Hünoğlu B. ve Özen G. (1995). *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi Osmanlı Devri, III'ncü Cilt, 7'nci Kısım (Osmanlı İmparatorluğu Kara Kuvvetleri'nin İdari Faaliyetleri ve Lojistik 1299-1913)*. Ankara: Genelkurmay Basımevi.
- Alpansü, Y. (1985). *Birinci Dünya Savaşı Öncesi Menzil Teşkilatı ve İdari Faaliyetlerin Yürütülmesi Esasları*. Askeri Tarih Bülteni 10/19. Ankara: Genelkurmay Basımevi.
- Aydüz, S. (2011). *Osmanlı Silahları, Silah Üretim Merkezleri ve Literatürü Tarihi*. Tarih Okulu, X, 1-37.
- Bacanlı, H. (2015). *Türk Harp Tarihinin Öncü İsmi (Bursalı) Mehmed Nihad Bey, Eserleri ve Tarihçiliği*. Tarih Peşinde - Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 14, 129-182.
- Baykal, B. S. (1974). *Tarih Terimleri Sözlüğü*. Ankara: TDK Yay.
- Bozkurt, R. (1966). *Osmanlı İmparatorluğunda Kollar, Ulak ve İaşe Menzilleri*. (Genelkurmay Başkanlığı Harp Dairesi Resmî Yayınları, seri no: 2). Ankara: Genelkurmay Basımevi.
- Bülbül, F. (2011). *“Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü”ndeki Askerî Terimler*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bozok Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Devellioğlu, F. (2001). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat* (18. baskı). Ankara: Aydın Kitabevi Yay.
- Eker, S. (2006a). *Subay, Astsubay; Er, Erat/Erbaş Terimleri Üzerine*. Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi, 658, 327-340,
- Eker, S. (2006b). *Sü ve Sü ile Yapılan Terimler Üzerine Disiplinlerarası Bir İnceleme*, Türkbilig, 12, 104-133.
- Eker, S. (2007). *Türk Dil Bilimi Bakımından Tarihî Askerî Terminoloji*. Ankara: Grafiker Yay.
- Eldem, E. (2004). *İftihar ve İmtiyaz: Osmanlı Nişan ve Madalyaları Tarihi* (1. baskı). İstanbul: Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi.
- Göksu, E. (2008). *Türk Kültüründe Silah* (1. baskı). İstanbul: Ötüken Yay.

<http://arsiv.kizilay.org.tr/index.php?sf=cntnt&id=3> (26.08.16)

http://askerihukuk.net/FileUpload/ds158941/File/_ic_hizmet_kanunu_md.pdf
(23.08.16)

<http://dergipark.ulakbim.gov.tr/ouazd/article/view/5000079403/5000073834>
(01.09.2016)

<http://www.biraz.gen.tr/ansiklopedi/sahra-nedir> (15.08.16)

<http://www.eokul-meb.com/divani-harp-nedir-44656/> (22.08.16)

<http://www.faruksener.com/blog/sales-up-marketing/90-agirlik-merkezi.html>
(31.08.16)

<http://www.heybecool.net->

<http://www.heybecool.net/askerlik/ortu-ve-gizleme/> (30.08.2016)

<http://www.heybecool.net/askerlik/ortu-ve-gizleme/> (30.08.2016)

[http://ingilizcebankasi.com/sozluk/en/bir+taburun+bir+kismını+teşkil+etmeyen+v
e+sahrada+müstakil+bir+birlik+olarak+faaliyette+bulunan+bölük/](http://ingilizcebankasi.com/sozluk/en/bir+taburun+bir+kismını+teşkil+etmeyen+v
e+sahrada+müstakil+bir+birlik+olarak+faaliyette+bulunan+bölük/)
(01.09.16)

<http://www.islamansiklopedisi.info/dia/ayrmetin.php?idno=290159> (26.08.16)

<http://www.kkk.tsk.tr->

<http://www.kkk.tsk.tr/Siniflar/Ikmal.aspx> (28.08.16)

<http://www.kkk.tsk.tr/KKKHakkinda/KKKtarihce.aspx> (21.08.16)

<http://www.kkk.tsk.tr/Siniflar/Topcu.aspx> (01.09.2016)

<http://www.lafsozluk.com/2010/07/cebri.html> (21.08.16)

<http://www.luggat.com/17710/def-ve-tard-etme> (22.08.16)

<http://muhammetaliuslu-com.tr.gg/TERTIP-2-Cilt-11.htm> (27.08.16)

<http://www.nedirnedemek.com/geri-hizmet-nedir-geri-hizmet-ne-demek>
(24.08.16)

<http://nenedir.com.tr/egik-atis-nedir/> (30.08.16)

<http://www.nkfu.com/makinali-tufek-nedir/> (15.08.16)

<http://www.nuveforum.net/1186-terimler-sozlugu-c-c/175625-cebel/> (21.08.16)

https://www.researchgate.net/publication/27568658_Turk_Kara_Kuvvetlerinde_Suvarı_Bırlıkları_1920_-_1965 (18.08.16)

<http://old.staff.neu.edu.tr/~esaracoglu/Duyurular.html> (15.08.16)

<http://www.osmanice.com/osmanlica-7152-nedir-ne-demek.html> (23.08.16)

<http://www.sozce.com/nedir/149708-hartuc> (26.08.16)

<http://sozlugu.blogcu.com/hucum-dortnal/9478961> (26.08.16)

<http://www.sozlukanlamine.com/acik-ordugah-240908> (08.08.2016)

<http://www.sozlukanlaminedir.net/tahrip-atesi-nedir-tahrip-atesi-ne-demek/> (02.09.2016)

<http://www.turkcebilgi.com->

http://www.turkcebilgi.com/genelkurmay_başkanlığı (23.08.16)

<http://www.turkcebilgi.com/iane> (26.08.16)

http://www.turkcebilgi.com/makinalı_tüfek (30.08.16)

http://www.turkcebilgi.com/milli_savunma_bakanlığı (01.09.16)

<http://turkfilateliakademisi.org/index.php/i-dunya-savasinda-osmanli-ordusu-sahra-postasinin-kurulus-ve-isleyisi/> (28.08.2016)

<https://www.uludagsozluk.com/k/birerli-avcı-kolu/> (20.08.16)

<http://veteriner.org.tr/files/dergi/cilt80sayi4/5.pdf> (19.08.16)

<https://tr.wikipedia.org->

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Binicilik> (08.08.2016)

https://tr.wikipedia.org/wiki/Ağır_silahlar (15.08.16)

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Alay> (15.08.16)

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Piyade> (18.08.16)

https://tr.wikipedia.org/wiki/Astsubay_Başçavuş (19.08.16)

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Borazan> (20.08.16)

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Borazan> (20.08.16)

[https://tr.wikipedia.org/wiki/Bölük_\(askerî_birim\)](https://tr.wikipedia.org/wiki/Bölük_(askerî_birim)) (20.08.16)

https://tr.wikipedia.org/wiki/Gez_ve_arpacık (22.08.16)

https://tr.wikipedia.org/wiki/El_bombası (22.08.16)

https://tr.wikipedia.org/wiki/Ağır_silahlar (24.08.16)

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Ferik> (24.08.16)

https://tr.wikipedia.org/wiki/Hafif_makineli_tüfek (25.08.16)

https://tr.wikipedia.org/wiki/Harbiye_Nezâreti (26.08.16)

<https://tr.wikipedia.org/wiki/İstihkâm> (28.08.16)

[https://tr.wikipedia.org/wiki/Kaymakam_\(askeri_rütbe\)](https://tr.wikipedia.org/wiki/Kaymakam_(askeri_rütbe)) (23.08.2016)

[https://tr.wikipedia.org/wiki/Manga_\(askeriye\)](https://tr.wikipedia.org/wiki/Manga_(askeriye)) (30.08.16)

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Matara> (30.08.16)

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Mermi> (31.08.16)

https://tr.wikipedia.org/wiki/Siper_savaşı (31.08.16)

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Obüs> (01.09.2016)

https://tr.wikipedia.org/wiki/Sıhhiye_Bölüğü (01.09.2016)

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Silah> (31.08.2016)

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Binicilik> (01.09.2016)

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Süvari> (01.09.2016)

[https://tr.wikipedia.org/wiki/Takım_\(askeriye\)](https://tr.wikipedia.org/wiki/Takım_(askeriye)) (01.09.2016)

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Tank> (01.09.2016)

https://tr.wikipedia.org/wiki/8,8_cm_FlaK_18/36/37/41 (01.09.2016)

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Tabur> (01.09.2016)

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Tüfek> (01.09.2016)

Bakım Talimnamesi, KKT 9-1, 2007, Ankara

Bölük Batarya İdaresi El Kitabı, KKEK 164-20, 2006, Ankara

Gece Harekatı, KKT 31-36, 1977, Ankara

Görerek Haberleşme İşaretle Sevk ve İdare, MT 213-1, 1993, Ankara

Harita Bilgisi, KKT 164-3, 2002, Ankara

Her Sınıf İçin Sahrada Fenni Hizmetler, KKT 5-167 (A), 2008, Ankara

İç Güvenik Kol Harekatı, KKT 31-3, 2008, Ankara

İkmal, 10-1, 2008, Ankara

Kara Harp Silahları ve Araçları Yardımcı Yayını, KKYY 315-1, 2000, Ankara

Kara kuvvetleri eğitim öğretim yönergesi, KKY 164-1, 2007, Ankara

Kara Kuvvetleri Komutanlığı Emniyet ve Kaza Önleme Yönergesi, KKY 217-1 (A), 2001, Ankara

Kara Kuvvetleri Komutanlığı Liderlik Eğitimi Yönergesi, KKY 164-39, 2008, Ankara

Karaağaç, G. (2004). *Türkçenin Dünya Dillerine Etkisi*, Ankara (1. baskı): Akçağ Yay.

Karma Birlik Geçit Açm Harekatı, KKT 193-5, 1997, Ankara

Kaya, S. (2015). *Bursalı Mehmed Nihat Bey, Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı*, 18, 705-741.

Kayabalı İ. ve Arslanoğlu C. (1973). *Harp Akademilerinin Tarihçesi*, Türk Kültürü Dergisi, 130-132, 10-12.

Kemal, M. (1916). *Ta'lim ve Terbiye-i Askeriyye Hakkında Nokta-i Nazarlar*, Ankara, 2011: Genelkurmay Basımevi.

Keşif Takım ve Mangaları, KKT 7-92, 2001, Ankara

KK Devamlı Emirler Muhtırası, KKM 368-1 (B), 2009, Ankara

Koç, Ü. (2002) *XVI. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nde Çavuşluk Teşkilatı*, Fırat Üniv. Sosyal Bilimler Dergisi, 2, 395-420.

Kurtaran, U. (2012). *Osmanlı Seferlerinde Organizasyon ve Lojistik*, Turkish Studies, Volume 7/4, 2269- 2284.

Mekanize Piyade Manga ve Takımı, KKT 7-7, 2001, Ankara

Meskun Mahallerde Muharebe, KKT 31-50A, 2007, Ankara

Muharebe Hizmet Desteği, KKT 100-10, 2008, Ankara

Muharebe Sahası İstihbaratı, KKT 30-5 (A), 2008, Ankara

- Osmanlı Tarihi Ansiklopedisi (1989) (I-VI), İstanbul: Türkiye Gazetesi Yay.
- Örs, D. (2005, Haziran). *Türkoloji Araştırmalarında Fars Dilinin Yeri*. Yazılı bildiri. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü Çağdaş Türklük Araştırmaları Sempozyumu'05, Ankara, 129-134.
- Özer, S. (2015). *Osmanlı Devleti'nin Son Döneminde Posta Güvercinleri*. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, 55, 167-188.
- Özgür, A. (2010). “Kadim” Bir Eserden Veteriner Hekimliği Tarihine Bakış. Vet. Hekim Der. Derg. 80, 31-39.
- Pakalın, M. Z. (1983). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, (I-II-III)*, İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- Piyade Manga ve Takımı, KKT 7-8 (A), 2003, Ankara
- Piyade, Hava İndirme Piyade ve Komando Bölükleri, KKT 7-10, 1996, Ankara
- Sak İ. ve Çetin C. (2004). *XVII. ve XVIII. Yüzyıllarda Osmanlı Devleti'nde Menziller ve Fonksiyonları: Akşehir Menzilleri Örneği*, Selçuk Ü. Türkiyat Araştırmaları Dergisi, 16, 179-221.
- Sami, Ş. (1317). *Kamus-ı Türkî*, Cilt I, II; Dersaadet: İkdâm Matbaası.
- Saracoğlu, E. (2010, Ekim). *Tarih Boyunca Yabancı Dillerin Türkçeye Etkisi*. Sözel bildiri. Yakın Doğu Üniversitesi Siyaset Bilimi Bölümü, II. Uluslararası Kıbrıs Sempozyumu'10, İzmir.
- Sertoğlu, M. (1958). *Resimli Osmanlı Tarihi Ansiklopedisi*, İstanbul: İstanbul Matbaası.
- Tank ve Mekanize Piyade Bölük Timi, KKT 193-1, 1994, Ankara
- Tek Er Muharebe Eğitimi, KKT 164-9, 2000, Ankara
- Tezcan, C. (2005). *Tekâlif-i Harbiye ve Tekâlif-i Millîye Örneklerinde Savaş Dönemleri Mali Politikaları*. Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü.
- Türkçe Sözlük (2005). Ankara: TDK Yay.
- Yakın Muharebe Süngüleşme, KKT 164-13(A), 2004, Ankara
- Yanaşık Düzen Talimnamesi, KKT 164-15 (A), 2003, Ankara

Yaşar R. ve Kabasakal H. (1963). *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi Balkan Harbi Osmanlı Devri (1912-1913) IIIIncü Cilt 2nci Kısım Garp Ordusu Yunan Cephesi Harekatı* (2. baskı), Ankara: Genelkurmay Basımevi.

Yaya Yürüyüşler, KKT 164-2, 1999, Ankara

Zırhlı Birliklere Karşı Muharebe Taktiği, KKT 315-1(A), 2004, Ankara

EKLER

Ek 1. Bursalı Mehmet Nihat Bey'in Balkan Harbi-Trakya Seferi eserinin 1. cildinde basılmış fotoğrafi, İstanbul 1924

Ek. 2. Bursalı Mehmet Nihat Bey Yarbay Rütbesinde, İzmir 1926

Ek 3. Bursalı Mehmet Nihat Bey, eşi Sıdika Hanım (KİRİZMAN) ve oğlu Orhan (KİRİZMAN) ile İstanbul 1914

Ek 4. Bursalı Mehmet Nihat Bey (ay yıldızlı), Mustafa Kemal Atatürk ile birlikte

Ek 5. Bursalı Yarbay Mehmet Nihat Bey (ay yıldızlı) ve Kurtuluş Savaşı'nda Büyük Taarruz'a katılan subaylar 1922

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Mustafa Kaya
Doğum Yeri ve Tarihi : Kayseri/ Kocasinan 04.01.1982

EĞİTİM DURUMU

Lisans Öğrenimi : Kocaeli Üniversitesi
Yüksek Lisans Öğrenimi : Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Ens. Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Tezsiz Yüksek Lisans
Bildiği Yabancı Diller : İngilizce

BİLİMSEL FAALİYETLERİ

Makaleler

-SCI :
-Diğer :

Bildiriler

-Uluslararası :
-Ulusal :
Katıldığı Projeler :

İŞ DENEYİMİ

Çalıştığı Kurumlar ve Yıl : Maltepe Askerî Lisesi 2008-2016
Çeşitli dershaneler 2003-2008

İLETİŞİM

E-posta Adresi : dilbilim82@hotmail.com
Telefon : 0554 588 84 86
Tarih :